

03.2025

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Η διαμεσολάβηση στην Ελλάδα: Μια εναλλακτική μέθοδος επίλυσης διαφορών

Νικόλας Κανελλόπουλος, Δέσποινα Λασκαρίδου,
Φαίη Μακαντάση, Κωνσταντίνος Μενουδάκος,
Κυριάκος Οικονόμου, Ιωάννα Αναστασοπούλου,
Κατερίνα Κωτσάκη, Άννα Εμ. Πλεύρη, Χαρούλα Απαλαγάκη,
Μιλτιάδης Χατζηγεωργίου, Θεόδωρος Λύτρας,
Ζωή Γιαννοπούλου, Νανά Παπαδογεωργάκη

Μάρτιος 2025

Συγγραφική Ομάδα

Συντονιστές

Νικόλας Κανελλόπουλος (γενικός συντονισμός – εποπτεία)
Γεν. Γραμματέας ΟΠΕΜΕΔ, Δικηγόρος

Δέσποινα Λασκαρίδου (συντονισμός από πλευράς ΟΠΕΜΕΔ)
Δικηγόρος, Εκτελεστική Γραμματέας ΟΠΕΜΕΔ

Δρ. Φαίη Μακαντάση (συντονισμός από πλευράς διαΝΕΟσις)
Διευθύντρια Ερευνών, διαΝΕΟσις

Μέλη¹

Κωνσταντίνος Μενουδάκος
Πρόεδρος ΟΠΕΜΕΔ

Κυριάκος Οικονόμου
Αρεοπαγίτης ε.τ.

Ιωάννα Αναστασοπούλου
Δικηγόρος, Γεν. Γραμματέας Συνδέσμου Ανωνύμων Εταιρειών και
Επιχειρηματικότητας

Κατερίνα Κωτσάκη
Πρόεδρος Ελληνικής Ένωσης Διαμεσολαβητών

Άννα Εμ. Πλεύρη
Επίκουρη Καθηγήτρια Αστικού Δικονομικού Δικαίου
Νομικής Σχολής ΑΠΘ, Δικηγόρος

Χαρούλα Απαλαγάκη
Καθηγήτρια Αστικού Δικονομικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΑΠΘ,
Acting Γενική Διευθύντρια Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

Μιλτιάδης Χατζηγεωργίου
Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου ε.τ.

Θεόδωρος Λύτρας
Επίκουρος Καθηγητής Αστικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, Δικηγόρος

Ζωή Γιαννοπούλου
Δικηγόρος, Εκπαιδύτρια Διαμεσολαβητών - Ινστιτούτο Κατάρτισης
Διαμεσολαβητών Θεσσαλονίκης (ΙΚΔΘ)

Νανά Παπαδογεωργάκη
Δικηγόρος, Εκπαιδύτρια Διαμεσολαβητών Αθήνας - ΑΚΚΕΔ Προμηθέας

¹ Σε σειρά εμφάνισης στο κείμενο.

Περιεχόμενα

Ευρετήριο Γραφημάτων.....	8
Ευρετήριο Πινάκων.....	9
Αρκτικόλεξα.....	10
1 Αντί προλόγου.....	12
2 Εισαγωγή.....	16
3 Διαμεσολάβηση και σχέση με τη Δικαιοσύνη.....	22
3.1 Γενική θεώρηση συστήματος απονομής του Δικαίου από τα ελληνικά δικαστήρια (σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις).....	23
3.1.1 Δικαστική διαδικασία εφαρμογής του Δικαίου.....	23
3.1.2 Δυσλειτουργίες.....	25
3.2 Η διαμεσολάβηση.....	28
3.2.1 Η σύγκρουση, η διαφορά, η διένεξη.....	28
3.2.2 Η διαμεσολάβηση ως θεσμός.....	29
3.2.3 Ο διαμεσολαβητής.....	32
3.3. Σχέση Δικαιοσύνης και διαμεσολάβησης.....	34
3.3.1 Η διαμεσολάβηση.....	34
3.3.2 Η δικαστική μεσολάβηση.....	35
3.3.4 Η οικογενειακή διαμεσολάβηση.....	37
3.4 Διαπιστώσεις – Προτάσεις – Συμπεράσματα.....	40
4 Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών (ΕΜΕΔ): Η συνεισφορά τους στην οικονομία και στην ανάπτυξη.....	46
4.1 Εισαγωγή.....	47
4.2 Ποιες είναι οι Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών.....	48
4.3 Η χρήση των ΕΜΕΔ στην επίλυση επιχειρηματικών διαφορών.....	57
4.3.1 Είναι επωφελείς οι ΕΜΕΔ και ειδικότερα η διαμεσολάβηση για τον επιχειρηματία και γενικότερα για την οικονομία και την ανάπτυξη;.....	59
4.4 Η κατάσταση της Δικαιοσύνης στη χώρα μας και η επίδρασή της στην επιχειρηματικότητα και γενικότερα στην οικονομία και την ανάπτυξη.....	66

4.4.1 Γιατί τα αποτελεσματικά συστήματα Δικαιοσύνης είναι σημαντικά για ένα επιχειρηματικό περιβάλλον φιλικό προς τις επενδύσεις;	74
4.5 Τι μπορούν να προσφέρουν στην απονομή της Δικαιοσύνης οι ΕΜΕΔ, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης, και επέκεινα στην οικονομία και την ανάπτυξη;	76
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	79
Περαιτέρω βιβλιογραφία	80

5 Αποτύπωση υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα της Διαμεσολάβησης και καταγραφή προβλημάτων και δυσλειτουργιών82

5.1 Εισαγωγή.....	83
5.2 Η διαμεσολάβηση ως διαρθρωμένη διαδικασία στην Ελλάδα.....	87
5.3 Υποχρεωτική διαμεσολάβηση.....	94
5.4 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση μετά από πρόσκληση του δικαστηρίου	101
5.5 Υπαγωγή στη διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών – Ρήτρα διαμεσολάβησης.....	105
5.6 Εκτελεστότητα των συμφωνητικών που προκύπτουν από διαδικασία διαμεσολάβησης.....	109
5.7 Στατιστικά στοιχεία ετών 2023, 2022, 2021 και 2020.....	114
5.7.1 Στατιστικά στοιχεία ετών 2022 και 2023	114
5.7.2 Στατιστικά στοιχεία έτους 2021	120
5.7.3 Στατιστικά στοιχεία έτους 2020	122
5.8 Προτεινόμενες τροποποιήσεις.....	124

6 Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δικονομία 129

6.1 Η διαμεσολάβηση ως προδικασία δίκης στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του Ν. 4640/2019.....	130
6.2 Ενημερωτικό έγγραφο περί της δυνατότητας διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς κατ' άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019.....	132
6.3 Διεξαγωγή Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) ως όρος του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής	139
6.4 Έγγραφο ενημέρωση διαμεσολάβησης και διεξαγωγή ΥΑΣΔ.....	143
6.5 Διαμεσολάβηση με διάδικο αγνώστου διαμονής – Τα αδύνατα ου δυνατά.....	144
6.6 Διαμεσολάβηση σε διαφορές από την άσκηση της γονικής μέριμνας κατά τον Ν. 4800/2021 και σε (αστικές) διαφορές με ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας.....	147
6.7 Η προσφυγή στη διαμεσολάβηση κατά το άρθρο 1514 του ΑΚ.....	151
6.8 Έννομες συνέπειες του πρακτικού (εκούσιας) διαμεσολάβησης επί οικογενειακών διαφορών	153

6.9	Κατάργηση δίκης με έκδοση απόφασης από το δικάζον δικαστήριο, λόγω επίλυσης της διαφοράς με πρακτικό διαμεσολάβησης κατ' άρθρο 8 Ν. 4640/2019	154
6.10	Ποινικού Δικαίου συνέπειες του πρακτικού διαμεσολάβησης επί οικογενειακών διαφορών.....	157
7	Τραπεζική διαμεσολάβηση και σχέση με το χρηματοπιστωτικό σύστημα.....	159
7.1	Εισαγωγή.....	160
7.2	Καταγραφή ορισμένων χαρακτηριστικών και τάσεων ως προς τη διαμεσολάβηση εν γένει.....	165
7.3	Μηχανισμοί αυτοδιόρθωσης και αυτορρύθμισης σε διαφορές από τις τραπεζικές συμβάσεις.....	168
8	Δικαστική μεσολάβηση	178
8.1	Ιστορική αναδρομή.....	179
8.2	Η κατάσταση στην Ευρώπη.....	181
8.3	Πρώτες εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών στο ελληνικό Δίκαιο.....	182
8.4	Ο θεσμός της δικαστικής μεσολάβησης.....	183
8.5	Σύγκριση με συναφείς θεσμούς.....	187
8.6	Συμπέρασμα.....	190
8.7	Άλλες δράσεις.....	191
9	Η διαιτησία ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών.....	193
9.1	Εισαγωγικά	194
9.2	Η διαιτησία	196
9.2.1	Έννοια.....	196
9.2.2	Διακρίσεις.....	197
9.2.3	Η συμφωνία διαιτησίας.....	200
9.2.4	Οι διαιτητές.....	202
9.2.5	Η διαιτητική απόφαση.....	203
9.2.6	Τα πλεονεκτήματα του θεσμού της διαιτησίας έναντι της τακτικής Δικαιοσύνης.....	204
9.3	Η διαιτησία στην Ελλάδα.....	209
9.4	Αντί επιλόγου.....	211
	Βιβλιογραφικές αναφορές.....	214
10	Διεθνής εμπειρία και βέλτιστες πρακτικές άλλων χωρών	215
10.1	Εισαγωγή.....	216
10.2	Η διαμεσολάβηση στις εμπορικές διαφορές.....	219
10.3	Η διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές.....	221

10.4 Η σύνδεση της διαμεσολάβησης με το δικαστικό σύστημα.....	223
10.5 Ο νομικός παραστάτης στη διαμεσολάβηση.....	225
10.6 Η διαμεσολάβηση στα σχολεία.....	226
10.7 Μελέτη ευρωπαϊκών χωρών.....	227
10.7.1 Αυστρία.....	227
10.7.2 Βέλγιο.....	228
10.7.3 Βουλγαρία.....	228
10.7.4 Γαλλία.....	229
10.7.5 Γερμανία.....	230
10.7.6 Ελβετία.....	230
10.7.7 Ιταλία.....	231
10.7.8 Ιρλανδία.....	232
10.7.9 Ισπανία.....	232
10.7.10 Ηνωμένο Βασίλειο.....	232
10.7.11 Ολλανδία.....	234
10.7.12 Ουγγαρία.....	234
10.7.13 Ουκρανία.....	235
10.7.14 Πολωνία.....	235
10.7.15 Τουρκία.....	235
10.8 Συμπέρασμα.....	236
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	241

11 Προτάσεις – Συμπεράσματα για την ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης στην Ελλάδα 246

11.1 Εισαγωγή.....	247
11.2 Δικαστική μεσολάβηση (άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	250
11.3 Ορισμοί – Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (άρθρο 2 παρ. 5).....	251
11.4 Υποχρέωση ενημέρωσης από πληρεξούσιο δικηγόρο (άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	253
11.5 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση – Ρήτρα διαμεσολάβησης (άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 4640/2019).....	255
11.6 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση (άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	256
11.7 Εκούσια διαμεσολάβηση (άρθρο 5 Ν. 4640/2019, συνδυαστικά με τα άρθρα 1512 και 1514 παρ. 2 του ΑΚ).....	258
11.8 Διαδικασία διαμεσολάβησης και αμοιβή νομικού παραστάτη (άρθρο 5 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	261

11.9	Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης – Υπαγόμενες διαφορές (άρθρο 6 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	262
11.10	Η παράσταση των νομικών προσώπων στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (άρθρο 7 παρ. 5 Ν. 4640/2019).....	267
11.11	Εκτελεστικότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Τόπος κατάθεσης του πρακτικού διαμεσολάβησης (άρθρο 8 παρ. 2 Ν. 4640/2019).....	270
11.12	Εκτελεστικότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Επέκταση πρακτικού διαμεσολάβησης και στη διανομή κοινού πράγματος (άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 4640/2019).....	272
11.13	Εκτελεστικότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Επέκταση πρακτικού διαμεσολάβησης και στην άρση της κατάσχεσης (άρθρο 8 παρ. 5 Ν. 4640/2019).....	273
11.14	Αμοιβή διαμεσολαβητή (άρθρο 18 Ν. 4640/2019).....	274
11.15	Πρόγραμμα σπουδών – Μετεκπαίδευση διαμεσολαβητών (άρθρο 27 στ. Β´ Ν. 4640/2019).....	278
11.16	Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης όταν το έτερο μέρος της διαφοράς είναι άγνωστης διαμονής.....	281
11.17	Παραπομπή από δικαστή σε διαμεσολάβηση.....	283
11.18	Περαιτέρω τροποποιήσεις για την ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης.....	285
11.19	Σκέψεις για το Μητρώο Διαμεσολαβητών του υπουργείου Δικαιοσύνης.....	287
11.20	Προτεινόμενη τροποποίηση Ν. 2664/1998: Πρώτες εγγραφές – Προθεσμία αμφισβήτησης (άρθρο 6 παρ. 2 στ. δ´ Ν. 2664/1998).....	288
11.21	Προτεινόμενη τροποποίηση Ποινικού Κώδικα (Ν. 4619/2019): Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων (άρθρο 169Α ΠΚ).....	290
11.22	Επιπλέον προτάσεις ενίσχυσης και προώθησης του θεσμού της διαμεσολάβησης.....	292
11.23	Προτάσεις βασισμένες σε διεθνείς πρακτικές και ιδίως στο μοντέλο της Ιταλίας.....	294
11.24	Συμπεράσματα.....	297

Π Παράρτημα: Ποιοτική έρευνα για τη διαμεσολάβηση στην Ελλάδα 303

Δικαστές.....	305
Διαμεσολαβητές.....	310
Δικηγόροι.....	315
Επιχειρηματίες.....	319
Πολίτες.....	321

Ευρετήριο Γραφημάτων

Γράφημα 1.	Πώς οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται την ανεξαρτησία των δικαστηρίων και των δικαστών.....	71
Γράφημα 2.	Κύριοι λόγοι που αναφέρουν οι επιχειρήσεις ως αιτία για την έλλειψη ανεξαρτησίας των δικαστηρίων και των δικαστών.....	72
Γράφημα 3.	Πώς αντιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις την αποτελεσματικότητα της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια	72
Γράφημα 4.	Κύριοι λόγοι που αναφέρουν οι επιχειρήσεις ως αιτία για την έλλειψη αποτελεσματικότητας στην προστασία των επενδύσεων	73
Γράφημα 5.	Διαμεσολαβήσεις με διορισμό διαμεσολαβητή από τα μέρη (2022-2023)	119

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1.	Υποθέσεις με ΥΑΣΔ (2022-2023).....	114
Πίνακας 2.	Υποθέσεις με ΥΑΣΔ, ανά θεματική ενότητα (2022-2023).....	115
Πίνακας 3.	Πλήθος και ποσοστά υποθέσεων με ΥΑΣΔ ανά θεματική ενότητα, σε σχέση με το σύνολο των υποθέσεων του έτους (2023).....	116
Πίνακας 4.	Υποθέσεις που συνεχίζουν τη διαμεσολάβηση μετά την ΥΑΣΔ, ανά θεματική ενότητα (2023).....	117
Πίνακας 5.	Υποθέσεις με εκούσιες διαμεσολαβήσεις (2022 και 2023).....	119
Πίνακας 6.	Υποθέσεις με διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη (έστω μερικής) συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2022 και 2023).....	120
Πίνακας 7.	Υποθέσεις με διαδικασία ΥΑΣΔ που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2021).....	121
Πίνακας 8.	Σύνολο υποθέσεων με εκούσια διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας (2020 και 2021).....	121
Πίνακας 9.	Υποθέσεις με εκούσια διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2021).....	122
Πίνακας 10.	Αριθμός Διαιτητικών Αποφάσεων στα αρχεία του Πρωτοδικείου Αθηνών.....	209

Αρκτικόλεξα

Ελληνικά

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Βλ.	Βλέπε
ΓΟΣ	Γενικοί Όροι Συναλλαγών
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΜΕΔ	Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών
ΕΟΔΙΔ	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διαμεσολάβησης & Διαιτησίας
Επ.	Επόμενα
ΕΠΑΘ	Επιτροπή Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων
ΕΣΔΙ	Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών
ΗΒ	Ηνωμένο Βασίλειο
ΚΕΔ	Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΚΥΑ	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜμΕ	Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις
ΜΤΕΥ	Μεσολαβητής Τραπεζικών και Επενδυτικών Υπηρεσιών
Ν.	Νόμος
ΝΔ	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΠΔΔ	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
ΝΣΚ	Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
Ολ.	Ολομέλεια
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΟΠΕΜΕΔ	Οργανισμός Προώθησης Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών
ΟΤΑ	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα

ΠΟΕ	Πρώιμη Ουδέτερη Εκτίμηση
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΡΠ	Ρύθμιση από πραγματογνώμονα
ΤΑΧΔΙΚ	Ταμείο Χρηματοδότησεως Δικαστικών Κτιρίων
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΥΑΣ/ΥΑΣΔ	Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία/Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης
ΥΜ	Υπηρεσίες μεσολαβητή
ΦΚΔ	Φορέας Κατάρτισης Διαμεσολαβητών

Ξενόγλωσσα

ADR	Alternative Dispute Resolution
CCI	Centre de Commerce et d'Industrie de Paris
CEDR	Centre for Effective Dispute Resolution
CIArb	Chartered Institute of Arbitrators of London
CMAP	Centre de Médiation et d'Arbitrage de Paris
ED	Expert determination
ENE	Early Neutral Evaluation
ERC	European Research Council (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας)
GEMME	Groupement Européen des Magistrats de la Médiation
ICC	International Chamber of Commerce (Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο)
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes (Διεθνές Κέντρο Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις)
iMSAs	international Mediation Settlement Agreements
LCIA	London Court of International Arbitration (Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο του Λονδίνου)
MoU	Memorandum of Understanding (Μνημόνιο Συνεργασίας)
NDR	Negotiated Dispute Resolution
OS	Ombudsperson services
UIA	Union Internationale des Avocats
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
ODR	Online Dispute Resolution

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Αντί προλόγου

Κωνσταντίνος Μενουδάκος
Πρόεδρος ΟΠΕΜΕΔ

Μετά από μακρές συζητήσεις στις υπηρεσίες και στα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 2000 το Συμβούλιο της ΕΕ κατέληξε σε συμπεράσματα για τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών στο αστικό και εμπορικό Δίκαιο με σκοπό να καθοριστούν βασικές αρχές για την εφαρμογή εξωδικαστικών διαδικασιών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ώστε να απλουστευθεί και να βελτιωθεί η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη στο πεδίο των διαφορών αυτών.

Ακολούθησαν το 2002 η παρουσίαση της Πράσινης Βίβλου για τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών στο αστικό και εμπορικό Δίκαιο και στη συνέχεια, το 2008, η έκδοση της Οδηγίας 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Αλλά ήδη από τις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, και πριν ακόμη εκδοθεί η Οδηγία, οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης είχαν αρχίσει να εισάγουν στη νομοθεσία τους κανόνες κυρίως διαδικαστικού χαρακτήρα ώστε να διαμορφωθεί ένα νομικό πλαίσιο που θα παρείχε ασφάλεια δικαίου κατά την επίλυση διαφορών με διαδικασία διαμεσολάβησης, και κατ' αποτέλεσμα να ενθαρρύνονται οι ενδιαφερόμενοι να επιλέγουν αυτή τη διαδικασία, η εφαρμογή της οποίας εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούληση των αντίδικων μερών.

Βέβαια ο θεσμός της διαμεσολάβησης θεσπίστηκε με διαφοροποιημένο πεδίο εφαρμογής και με διαφορετικές διαδικαστικές ρυθμίσεις από χώρα σε χώρα, αλλά μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί τρόπο επίλυσης διαφορών γενικώς καθιερωμένο σε διεθνές επίπεδο και δοκιμασμένο με επιτυχία στην πράξη.

Είχαν προηγηθεί οι χώρες του αγγλοσαξονικού νομικού πολιτισμού, αρχικώς οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ) και στη συνέχεια το Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ), οι οποίες πολύ νωρίτερα, ήδη από τις δεκαετίες του '70 και του '80 είχαν εισαγάγει τον θεσμό της διαμεσολάβησης στο Δίκαιό τους. Τα συμπεράσματα από την εφαρμογή αυτής της διαδικασίας επίλυσης διαφορών υπήρξαν απολύτως θετικά και ενθάρρυναν την εισαγωγή του θεσμού στις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης έστω και υπό διαφορετικές συνθήκες και σε διαφορετικό θεσμικό-δικονομικό πλαίσιο απονομής Δικαιοσύνης.

Μετά την αρχική εισαγωγή και τυποποίηση της διαδικασίας διαμεσολάβησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακολούθησαν νεότερα νομοθετήματα με τα οποία τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε ο αρχικός νόμος είτε προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης με την προσθήκη και άλλων κατηγοριών υποθέσεων στο πεδίο εφαρμογής της διαμεσολάβησης, είτε για την τροποποίηση κυρίως διαδικαστικού χαρακτήρα ρυθμίσεων, οι οποίες διαπιστώθηκε στην πράξη ότι δημιουργούσαν δυσλειτουργίες και αποτελούσαν ανασταλτικούς παράγοντες για την επιλογή αυτής της διαδικασίας επίλυσης των διαφορών.

Η εξέλιξη της νομοθεσίας στη χώρα μας ακολούθησε την ίδια πορεία με τη νομοθέτηση στις άλλες χώρες της ΕΕ, με μικρή ίσως χρονική υστέρηση. Μετά την επιφυλακτική υποδοχή της διαμεσολάβησης κατά την πρώτη περίοδο της νομοθέτησής της και την περιορισμένη εφαρμογή της, ακολούθησε τροποποίηση και συμπλήρωση του νομικού πλαισίου.

Συγκεκριμένα, η διαμεσολάβηση ως διαρθρωμένη διαδικασία νομοθετήθηκε για πρώτη φορά το 2010, με τον Ν. 3898/2010, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία η Οδηγία 2008/52/ΕΚ και ορίστηκαν οι σχετικές διαδικασίες. Ο νόμος αυτός, που περιείχε μόνο γενικές διατάξεις χωρίς τις αναγκαίες για την αποτελεσματική λειτουργία του θεσμού ειδικότερες ρυθμίσεις, αντιμετωπίστηκε με αδιαφορία και σε μεγάλο βαθμό με δυσπιστία από τους κατεξοχήν αρμόδιους για την προώθηση και εφαρμογή του θεσμού νομικούς της πράξης, δηλαδή τους δικηγόρους, αλλά και τους δικαστές. Κατά τα εννέα έτη ισχύος του αρχικού αυτού νόμου, εντοπίστηκαν δυσλειτουργίες και κενά που αποτελούσαν και αιτίες της περιορισμένης εφαρμογής του. Οι διαπιστώσεις αυτές οδήγησαν στην έκδοση του Ν. 4640/2019, στην κατάρτιση του οποίου είχε ενεργή συμμετοχή ο Οργανισμός Προώθησης Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών (ΟΠΕΜΕΔ). Με τον νέο αυτό νόμο επήλθε σειρά μεταβολών, μεταξύ των οποίων η πρόβλεψη της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) ως προϋπόθεσης του παραδεκτού της συζήτησης αγωγής για ορισμένες κατηγορίες.

Ήδη, έχει συμπληρωθεί μια πενταετία ισχύος του αναμορφωμένου νομικού πλαισίου με πρώτα αισιόδοξα μηνύματα ως προς την αναγνώριση της διαμεσολάβησης ως πρόσφορου και επωφελούς για όλα τα μέρη μιας αντιδικίας τρόπου επίλυσης των διαφορών, χωρίς όμως να υπάρχουν μέχρι τώρα τα επιθυμητά αποτελέσματα ως προς την έκταση της εφαρμογής της και τη διαμόρφωση, σε ικανοποιητικό βαθμό, στους πολίτες και κυρίως στους δικηγόρους λογικής επίλυσης των διαφορών με συναίνεση. Τα αποτελέσματα δεν είναι τα ευκαταία ούτε ως προς τον βαθμό ενσωμάτωσής της στο σύστημα απονομής Δικαιοσύνης κατά τρόπο ώστε να απορροφήσει ένα σημαντικό μέρος των υποθέσεων που εισάγονται στα δικαστήρια, ο μεγάλος αριθμός των οποίων αποτελεί τον σημαντικότερο λόγο καθυστέρησης στην απονομή της Δικαιοσύνης στην Ελλάδα.

Η εφαρμογή της διαμεσολάβησης ως διαδικασίας επίλυσης διαφορών με δεσμευτικότητα και νομική ισχύ αντίστοιχη με την ισχύ δικαστικής απόφασης βρίσκεται ακόμη στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής της στη χώρα μας, όπως άλλωστε και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Στο πλαίσιο εφαρμογής των πρώτων νομοθετημάτων φωτίστηκαν τα ουσιαστικά και διαδικαστικά ζητήματα που σχετίζονται με τον θεσμό, και ωρίμασαν οι σχετικοί προβληματισμοί.

Διαπιστώνεται, ως εκ τούτου, η ανάγκη περαιτέρω νομοθετικών και διοικητικών παρεμβάσεων. Ο ΟΠΕΜΕΔ και η διαΝΕΟσις ανέλαβαν την πρωτοβουλία να διερευνήσουν τρόπους βελτίωσης του νομικού πλαισίου και των εφαρμοζόμενων πρακτικών κατά τρόπο ώστε να ενισχυθεί η εμπέδωση της διαμεσολάβησης στην ελληνική κοινωνία και στην ελληνική οικονομία ως τρόπου επίλυσης των διαφορών. Σε αυτόν τον σκοπό αποβλέπει η παρούσα μελέτη, με την οποία αξιολογείται με διεπιστημονική προσέγγιση η υφιστάμενη κατάσταση, εντοπίζονται κενά της νομοθεσίας και αδυναμίες στις εφαρμοζόμενες από την Πολιτεία και τους εμπλεκόμενους φορείς πρακτικές, διερευνώνται βελτιωτικές παρεμβάσεις και προτείνονται λύσεις.

Τα επιμέρους κεφάλαια της παρούσας μελέτης ερευνούν διαφορετικές όψεις του θεσμού της διαμεσολάβησης, αλλά και της διαιτησίας και της δικαστικής μεσολάβησης. Κατά την εξέταση των θεμάτων λαμβάνονται υπ' όψιν δεδομένα από τη ρύθμιση του θεσμού της διαμεσολάβησης και την εφαρμογή της σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς όμως να αντιγράφονται ξένα πρότυπα. Η συγκριτική αυτή προσέγγιση συσχετίζεται με το ελληνικό δικονομικό σύστημα και την εν γένει ελληνική έννομη τάξη, ενώ λαμβάνονται υπ' όψιν και τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας, οι συνθήκες λειτουργίας του δικαστικού συστήματος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας, ώστε οι αναλύσεις και οι προτάσεις να στηρίζονται σε ρεαλιστική βάση.

Φιλοδοξούμε ότι η παρούσα μελέτη θα αποτελέσει χρήσιμο βοήθημα σε όλους όσους σχετίζονται από επαγγελματική, επιστημονική ή οποιαδήποτε άλλη θέση με τις διαδικασίες εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, καθώς και στο υπουργείο Δικαιοσύνης, δεδομένου, μάλιστα, ότι ο υπουργός Γιώργος Φλωρίδης έχει εκφράσει την πρόθεση να δρομολογήσει νομοθετικές και άλλες παρεμβάσεις για την ενίσχυση και αναζωογόνηση και του θεσμού της διαμεσολάβησης.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Εισαγωγή

Νικόλας Κανελλόπουλος
Γεν. Γραμματέας ΟΠΕΜΕΔ, Δικηγόρος

Η διαμεσολάβηση, η διαιτησία και συνολικά η έννοια της εναλλακτικής, εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών έχουν μια ξεχωριστή πλέον θέση σε κάθε μεταρρυθμιστικό σχέδιο των σύγχρονων συστημάτων απονομής Δικαιοσύνης. Με αφετηρία τις έννομες τάξεις του αγγλοσαξονικού δικαίου, και με πρώτο «όχημα» –εδώ και πολλές δεκαετίες– τη διαιτησία, η εναλλακτική επίλυση διαφορών άρχισε να κερδίζει έδαφος, όχι μόνο ως αποδοτική επιλογή επιχειρήσεων και ιδιωτών για τη διευθέτηση των διαφορών τους, με άμεσο τρόπο, όσο και ως αντικείμενο δημόσιας πολιτικής. Ως αναπόσπαστο, δηλαδή, συστατικό της μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος, στοιχείο εν τέλει ωριμότητας μιας έννομης τάξης.

Σήμερα, δεν είναι, νομίζω, υπερβολή να λεχθεί ότι η εναλλακτική επίλυση διαφορών αποτελεί ασφαλή δείκτη ωριμότητας ενός δικαιοσύνης συστήματος. Κάθε ευνομούμενη Πολιτεία οφείλει να οργανώσει, να ρυθμίσει και να προσφέρει στους πολίτες ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο εξωδικαστικής διαχείρισης των διαφορών τους. Με χαρακτηριστικά την αμεσότητα, την ανεμπόδιστη πρόσβαση, το ορθολογικό κόστος και το υψηλό επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών από τους διαπιστευμένους από την ίδια την Πολιτεία λειτουργούς: τους διαμεσολαβητές. Αυτά είναι, άλλωστε, τα εκέγγυα για την επιτυχή λειτουργία ενός τέτοιου συστήματος.

Ενός συστήματος, που δεν τελεί σε ανταγωνιστική σχέση προς τη Δικαιοσύνη, προς τον δικαστηριακό μηχανισμό ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου, αλλά συμπληρωματικά προς αυτόν, σε μια ευεργετική διαλεκτική σχέση. Η εναλλακτική επίλυση των διαφορών μπορεί να αποτελέσει τον πλέον λειτουργικό «προθάλαμο» των δικαστηρίων, αποδοτικό μέσο αποσυμφόρσης του δικαιοδοτικού μηχανισμού και, πρώτιστα, τρόπο αποτελεσματικής επέλευσης της κοινωνικής ειρήνης: Στόχος υπέρτερος, αναγόμενος σε αυτό που ονομάζουμε «γενικό καλό». Μια σκέψη, που πρέσβευσε με αυθεντικό τρόπο, σε φιλοσοφικό νομικό επίπεδο, ο εκλιπών καθηγητής Λάμπρος Κοτσιρής, μιλώντας για την ουσία της διαμεσολάβησης και τη θεραπευτική της επίδραση στον «πόνο» κάθε διένεξης.

Με αυτήν την έννοια, η εναλλακτική επίλυση διαφορών, σε κάθε Πολιτεία, έχει διττή αποστολή. Θεσμική και κοινωνική: ως μέσο διασφάλισης των δικαιωμάτων των πολιτών, ιδίως της ελευθερίας πρόσβασης σε αποτελεσματική έννομη προστασία, μέσα σε εύλογο χρόνο. Αλλά και οικονομική, αναπτυξιακή: ως «εργαλείο» ταχείας και αξιόπιστης διαχείρισης των διαφορών και διατήρησης ενός υγιούς επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

Και γι' αυτό η σύγχρονη ευρωπαϊκή νομική πολιτική επιμένει στην αξία που έχουν τα συστήματα Alternative Dispute Resolution (ADR) για κάθε σύγχρονο σύστημα Δικαιοσύνης. Δεν μπορούμε να μιλάμε για εύρυθμο και ολοκληρωμένο δικαστικό μηχανισμό, χωρίς ένα αποτελεσματικό και σύγχρονο σύστημα εναλλακτικής επίλυσης στο πλάι του.

Στην Ελλάδα, μετρούμε ήδη πολλές δεκαετίες στην ιστορία της διαιτησίας. Και ήδη πλέον μίας δεκαετίας εφαρμογής του θεσμού της διαμεσολάβησης. Τα οφέλη προφανώς είναι σημαντικά, παρά τον ακόμη ως σήμερα περιορισμένο βαθμό αξιοποίησής τους στην πράξη.

Ήδη σήμερα, με το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, τον Ν. 4640/2019 για τη διαμεσολάβηση, έχει θεσπισθεί και η σημαντική καινοτομία της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ), με αποτελέσματα που δημιουργούν περιθώρια αισιοδοξίας. Όχι μόνο εξαιτίας του μεγάλου ποσοστού επιτυχούς ολοκλήρωσης των διαμεσολαβήσεων που διεξάγονται, όσο εν όψει του γεγονότος ότι καθημερινά ολοένα και περισσότεροι πολίτες έρχονται σε επαφή με τη διαμεσολάβηση, γνωρίζουν τον θεσμό και τις δυνατότητές του στην πράξη.

Άλλωστε, είναι τα ίδια τα πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης, που θα την καταστήσουν ελκυστική στους πολίτες και στις επιχειρήσεις: η αμεσότητα, η συμμετοχικότητα, η ευελιξία, η νομική δεσμευτικότητα της συμφωνίας. Βασισμένη σε ένα νέο μοντέλο συναίνεσης που απενοχοποιεί την έννοια του «συμβιβασμού», η διαμεσολάβηση δίνει στην τελευταία μια αξία υπερ-νομική. Είναι στοιχείο ενός νέου κοινωνικού και πολιτιστικού προτύπου, που προάγει τη σύνθεση, τον διάλογο την ανοικτότητα και την ανοχή στη διαφορετικότητα.

Για τον σκοπό αυτόν, σήμερα, η διαμεσολάβηση φαίνεται να αποκτά διακριτή θέση στη χάραξη δημόσιων πολιτικών σε μια πληθώρα πεδίων, από το οικογενειακό Δίκαιο έως τη διαχείριση κτηματολογικών ζητημάτων.

Είναι προφανές ότι η διάδοση της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών δεν είναι αποκλειστικό αντικείμενο της νομοθεσίας. Ούτε μπορεί να επιβληθεί άνωθεν μια νέα κουλτούρα. Ο νομικός πολιτισμός, όπως κάθε μορφή ανθρώπινου πολιτισμού, καλλιεργείται. Προάγεται, εξελίσσεται, δυναμώνει και εν τέλει παράγει καρπούς για το κοινωνικό σύνολο, μέσα από μια μακρά, επίπονη και συλλογική προσπάθεια. Χρειάζεται συνέχεια, συνέπεια και επιμονή.

Η ευθύνη για την προώθηση και την εμπέδωση αυτών των θεσμών δεν μπορεί να περιορίζεται στους κρατικούς φορείς.

Δίπλα στο κράτος, μέσα σε ένα ενιαίο εθνικό σχέδιο προώθησης της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, η ιδιωτική οικονομία και η Κοινωνία των Πολιτών και των επιχειρήσεων αναλαμβάνουν πλέον ολοένα και πιο ενεργό δράση στην κοινή προσπάθεια να προβληθεί η διαμεσολάβηση ως μια ρεαλιστική και συμφέρουσα επιλογή για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.

Αυτό είναι και το κλίμα μέσα στο οποίο οι φορείς εκπροσώπησης της επιχειρηματικής και επαγγελματικής κοινότητας αποφάσισαν εδώ και δέκα περίπου χρόνια τη δημιουργία μιας ευρείας συμμαχίας όλων των δημιουργικών δυνάμεων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Μιας θεσμικής συμμαχίας για τη διαμεσολάβηση, που στοχεύει στη μεγιστοποίηση της προβολής του νέου θεσμού προς τους μελλοντικούς χρήστες της: τους πολίτες, τους επαγγελματίες και τις επιχειρήσεις, που αποζητούν την ταχεία και αποτελεσματική διευθέτηση των διαφορών τους.

Η συμμαχία αυτή έλαβε «σάρκα και οστά» με την ίδρυση του Οργανισμού Προώθησης Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών (ΟΠΕΜΕΔ). Στον Οργανισμό ενώνουν δυνάμεις οι κοινωνικοί εταίροι, τα επιμελητήρια, οι επιστημονικοί κλάδοι των δικηγόρων, των μηχανικών, των ιατρών, των συμβολαιογράφων, των οικονομολόγων, οι ενώσεις των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών.

Εκπέμπεται έτσι ένα πρώτο μήνυμα: Η κοινωνία και η οικονομία παίρνουν στα χέρια τους την υπόθεση «διαμεσολάβηση στην Ελλάδα».

Στόχος του Οργανισμού είναι να αξιοποιήσει την ιδιαίτερη δυναμική των εταίρων του. Να δομήσει ευεργετικές συμμαχίες και συμπράξεις, να συμβάλει στην επικοινωνιακή προβολή του θεσμού, καθώς και να αναλάβει επιστημονικό έργο.

Ο ΟΠΕΜΕΔ έχει μέχρι σήμερα διαμορφώσει στρατηγικές συμμαχίες με φορείς του δημόσιου βίου, κρατικές αρχές και συλλογικές οργανώσεις από τα κρίσιμα πεδία της κοινωνίας και της οικονομίας. Ο σχηματισμός του ευρύτερου εφικτού «μετώπου» συνεργασίας μπορεί να παραγάγει ιδιαίτερη προστιθέμενη αξία για τη διαμεσολάβηση.

Ο Οργανισμός υπήρξε, πράγματι, από την ίδρυσή του αρωγός της Πολιτείας στην προσπάθεια όχι μόνο να καταστεί γνωστός, αλλά και να ενισχυθεί ο θεσμός με νομοθετικά εργαλεία. Να αξιοποιηθεί στην πράξη προς όφελος των πολιτών και των επιχειρήσεων, που θα τον εμπιστευτούν. Προς τον σκοπό αυτόν, επιδίωξε και πέτυχε σημαντικές συνέργειες με το υπουργείο Δικαιοσύνης, αλλά και με το υπουργείο Ανάπτυξης, με αντικείμενο τις κατά καιρούς νομοθετικές τους πρωτοβουλίες. Τόσο για την αξιοποίηση των διαμεσολαβητών στη διαδικασία της εξωδικαστικής ρύθμισης των επιχειρηματικών οφειλών όσο ιδίως στην αναμόρφωση του Δικαίου της διαμεσολάβησης – κυρίως στη διαδικασία προετοιμασίας του Ν. 4640/2019.

Ο ΟΠΕΜΕΔ έχει, μάλιστα, προσπαθήσει να συμβάλει στην προώθηση της νομικής σκέψης και σε άλλες εναλλακτικές οδούς με αξιόπιστες προτάσεις για μελλοντικά βήματα.

Από την πλευρά μας, ως ΟΠΕΜΕΔ, δεσμευόμαστε να συνεχίσουμε, ακόμη πιο εντατικά, μαζί με τους εταίρους μας, από την κοινωνική, οικονομική και επιστημονική ζωή του τόπου, την προσπάθεια για την προώθηση και την εμπέδωση της διαμεσολάβησης, της διαιτησίας, αλλά και της δικαστικής μεσολάβησης στη χώρα μας. Στόχος του Οργανισμού είναι να αξιοποιήσει την ιδιαίτερη δυναμική των εταίρων του. Να δομήσει ευεργετικές συμμαχίες και συμπράξεις, να συμβάλει στην επικοινωνιακή προβολή του θεσμού και στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και της νομικής κοινότητας.

Ασφαλώς, μαζί με τους διαμεσολαβητές. Εξάλλου, η διαμεσολάβηση είναι οι άνθρωποί της, καθεμία και καθένας που καθημερινά την πρεσβεύει και τη διακονεί, στη θεωρία και στην πράξη. Αυτοί είναι που συνθέτουν και συντηρούν το ανθρώπινο πρόσωπο ενός θεσμού, που δεν είναι αμιγώς νομικός, αλλά βαθιά κοινωνικός.

Η Πολιτεία μας καλείται να μείνει σταθερή κι αταλάντευτη στη μεταρρυθμιστική της βούληση. Κι είναι πολύ ελπιδοφόρο ότι ασχολείται σοβαρά και σε τόσο υψηλό επίπεδο με τα σχετικά ζητήματα, αναζητώντας νομοθετικές λύσεις, που μπορούν να βοηθήσουν καθοριστικά στην εξέλιξη αυτών των θεσμών.

Είναι δε πολύ σημαντικό το γεγονός ότι το αρμόδιο υπουργείο Δικαιοσύνης ανταποκρίνεται με μεγάλη επιτυχία στις σύγχρονες απαιτήσεις, που συνδέονται με την εφαρμογή του θεσμού. Η Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) επιτελεί, επίσης, ένα πολύ δύσκολο όσο και σοβαρό και υπεύθυνο έργο στην καθημερινή θεραπεία ζητημάτων που συνδέονται άμεσα με τη διαμεσολάβηση στην πράξη, διαφυλάσσοντας το κύρος του θεσμού και των λειτουργιών του, και προσφέροντας ερμηνευτικές λύσεις και κατευθύνσεις σε κάθε ζητούμενο, που προκύπτει από την εφαρμογή του θεσμού.

Παράλληλα, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, η Πολιτεία φαίνεται πως αποδίδει ιδιαίτερη σπουδαιότητα στον τομέα της επιμόρφωσης των δικηγόρων στη διαμεσολάβηση: όχι μόνο ως διαμεσολαβητών, αλλά και ως νομικών παραστατών.

Το πρόγραμμα εκπαίδευσης των δικηγόρων στον ρόλο τους ως νομικών παραστατών στη διαμεσολάβηση μπορεί να οδηγήσει σε μεγιστοποίηση του οφέλους για έναν πολύ μεγάλο αριθμό δικηγόρων σε όλη τη χώρα, που δεν θα έρθουν απλώς σε επαφή γνωριμίας με τη διαμεσολάβηση, αλλά θα μάθουν να τη βλέπουν όπως πραγματικά είναι: ένα σύγχρονο εργαλείο για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του εντολέα, του πολίτη, που έχει ανάγκη νομικής συμβουλής και προστασίας.

Έτσι, μόνο οι νομικοί της πράξης, οι άνθρωποι που στέκονται δίπλα στον πολίτη και στην επιχείρηση, θα μπορέσουν να αντιληφθούν πλήρως το

συμφέρον του πελάτη τους, αλλά και τις προσωπικές επαγγελματικές προοπτικές που ανοίγονται εμπρός τους, και να αγκαλιάσουν τη διαμεσολάβηση.

Συμπερασματικά, θεωρώ ότι, μετά από τόσα χρόνια θεωρητικής επεξεργασίας και πρακτικής εφαρμογής, είναι σημαντικό ότι έχει γίνει σαφές σε όλους, εντός και εκτός της νομικής κοινότητας στη χώρα μας, πως η διαμεσολάβηση είναι ένα λειτουργικό και σύγχρονο εργαλείο δημόσιας πολιτικής, προς όφελος του πολίτη και της επιχείρησης.

Έχουν γίνει όλα όσα έπρεπε; Προφανώς, όχι. Υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτιώσεων και παρεμβάσεων. Γνωρίζουμε, όμως, πλέον πού θέλουμε να πάμε. Είμαστε στον ίδιο δρόμο. Και κοιτάζουμε όλοι προς την ίδια κατεύθυνση. Προς την προαγωγή της διαμεσολάβησης και της Εναλλακτικής Δικαιοσύνης. Προς την απλοποίηση της επίλυσης των διαφορών. Προς την αλλαγή νοοτροπίας.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Διαμεσολάβηση και σχέση με τη Δικαιοσύνη

Κυριάκος Οικονόμου
Αρεοπαγίτης ε.τ.

3.1 Γενική θεώρηση συστήματος απονομής του Δικαίου από τα ελληνικά δικαστήρια (σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις)

3.1.1 Δικαστική διαδικασία εφαρμογής του Δικαίου

1. Με βάση το θετικό Δίκαιο, διαπλάσσεται η ελληνική έννομη τάξη, η οποία εξασφαλίζει τη διάρθρωση των κανόνων και αρχών δικαίου υπό μορφήν ενότητας. Η έννομη τάξη περιλαμβάνει το αίτημα συνοχής, που αποβλέπει στην άρση των αντινομιών, των αντιφάσεων κανόνων ή αρχών Δικαίου, και το αίτημα πληρότητας, που αποσκοπεί στην πλήρωση ή εξάλειψη των κενών. Ο δικαστής αποφαινεται αντιστοίχως, με σκοπό τη διόρθωση ή τη συμπλήρωση του νόμου.

Το λογικώς διαρθρωμένο σύνολο των νομικών εννοιών της έννομης τάξεως συγκροτεί το σύστημα του Δικαίου και αποτελεί το αντικείμενο της νομικής επιστήμης. Ο σχηματισμός του συντελείται με την ανάλυση και τη σύνθεση των εννοιών, οι οποίες ακολούθως εντάσσονται στο σύνολο. Μέσα της εργασίας αυτής αποτελούν οι κανόνες της τυπικής λογικής, οι νομικοί συλλογισμοί και οι αξιολογικές κλίμακες του Δικαίου, ενώ στους τρόπους διαμόρφωσης της έννομης τάξης περιλαμβάνονται η νομική κατασκευή, οι νομικές θεωρίες και η νομολογία.

Το σύστημα του Δικαίου σχηματίζεται με έννοιες, οι οποίες, μέσω ανάλυσης και σύνθεσης, εντάσσονται στο σύνολο. Έτσι καθίσταται δυνατή –με την παλινδρομική κίνηση της νόησης μεταξύ της εννοιολογικής αφαίρεσης και του ατομικού και ιδιαίτερου– η θεώρηση της ατομικής πράξης. Λόγω του συνδέσμου της πράξης, και γενικότερα της κοινωνικής πραγματικότητας με τα νοήματα του δικαίου επιτυγχάνεται η διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής.

Αντικείμενο της ρύθμισης του Δικαίου είναι η πραγματικότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς, δηλαδή οι πράξεις. Το Δίκαιο ρυθμίζει την πράξη.

Η ατομική πράξη εμφανίζεται ως σύνθεση αισθητού και νοητού, και ως φορέας συγκεκριμένου θετικού ή αρνητικού δεοντολογικού νοήματος. Συγκεκριμένα, με την ανάλυση και σύνθεση των κατ' ιδίαν κανόνων, σχηματίζεται το Δίκαιο, λ.χ. της πώλησης.

Η νομική κατασκευή, ως η σύλληψη του ρυθμιστικού περιεχομένου ενός κανόνα μέσω των νομικών εννοιών, αποσκοπεί ειδικότερα στη νομική θεώρηση και τον νομικό χαρακτηρισμό της βιοτικής σχέσης. Η νομολογία επιτελεί σπουδαία λειτουργία σε σχέση προς το Δίκαιο ως κανονιστικό σύστημα.

2. Εξάλλου, η αξίωση παροχής έννομης (ή δικαστικής) προστασίας συνίσταται στο δικαίωμα κάθε υποκειμένου δικαίου να τύχει προστασίας από το κράτος. Εμφανίζεται δε ως αναγκαίο συμπλήρωμα και λογικό επακόλουθμα του περιεχομένου της έννομης τάξης. Η εν στενή έννοια αξίωση παροχής έννομης προστασίας, δηλ. το προς αγωγή δικαίωμα, είναι δικονομικής φύσης, ρυθμίζεται κατά βάση από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ΚΠολΔ) και δημιουργεί υποχρεώσεις του δικαστή. Βάσει αυτής, τα δικαστήρια πρέπει να εξασφαλίζουν την πραγμάτωση του ουσιαστικού δικαίου με ορθές αποφάσεις. Ο δικαστής έχει το λειτουργικό καθήκον να μην αρνησιδικήσει και επί αμφιβόλων νομικών ζητημάτων να ανεύρει το δίκαιο, ακολουθώντας τις ερμηνευτικές μεθόδους. Παράλληλα, η αξίωση παροχής έννομης προστασίας, κατά τη δικονομική όψη της, συνοδευόμενη από την αρχή της αυτονομίας της ιδιωτικής βούλησης, διέπεται από τη θεμελιώδη αρχή της διάθεσης και της πρωτοβουλίας του διαδίκου. Αντικείμενο της αξίωσης είναι τα δικαιώματα και οι έννομες σχέσεις, που αναγνωρίζει το ουσιαστικό Δίκαιο.

Περαιτέρω, η έννομη προστασία φέρει και ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Πρέπει να είναι καθολική, πλήρης, αποτελεσματική και ταχεία, χρηστή εν γένει. Ως αποτελεσματικότητα της έννομης προστασίας νοείται η θεσμοθέτηση των δικαστικών διαδικασιών για την προβολή και απόδειξη των ισχυρισμών, καθώς και για την άμυνα έναντι αυτών, κατά τρόπο που υπηρετεί την προσδοκία ορθής διάγνωσης δικαιωμάτων, υποχρεώσεων και εννόμων σχέσεων. Η ταχύτητα της παροχής έννομης προστασίας αφορά στην εντός εύλογων χρονικών ορίων ολοκλήρωση της λύσης των διαφορών. Η βραδύτητα απονομής της Δικαιοσύνης, καθ' ο μέτρο δεν δικαιολογείται βάσει διαφόρων κριτηρίων, όπως η φύση, η πολυπλοκότητα και το αντικείμενο της υπόθεσης, η συμπεριφορά του διαδίκου κτλ., συνιστά ουσιαστικώς αρνησιδικία, υπό την έννοια της μη παροχής έννομης προστασίας.

3. Ο κανόνας Δικαίου είναι δεοντολογική πρόταση υποθετικής μορφής, περιλαμβάνει δε στο πρώτο μέρος του το πραγματικό αυτού και στο δεύτερο την έννομη συνέπεια. Εκ της ως άνω διάρθρωσης του κανόνα Δικαίου έπεται ότι η κρίση περί επέλευσης των εννόμων συνεπειών τούτου προϋποθέτει διάγνωση της συνδρομής των όρων του πραγματικού του, ήτοι ότι η συγκεκριμένη περίπτωση υπάγεται σ' αυτό. Έτσι, το ουσιαστικό δικαστήριο, προς εφαρμογή του Δικαίου, αφού ανεύρει το αληθές νόημα του νόμου ή διατυπώσει τον εφαρμοστέο κανόνα, ερευνά την ατομική διαφορά, προβαίνει στις αναγκαίες υπαγωγές και απαγγέλλει τις οικείες έννομες συνέπειες. Για να είναι η απόφασή του ορθή, πρέπει να ενεργεί σταδιακώς, να τελεί

συλλογισμούς, να εκφέρει τις αντίστοιχες κρίσεις και να τηρεί τους ανώτατους νόμους της νόησης (της ταυτότητας, της αντίφασης, του αποκλεισμού του τρίτου, του αποχρώντος λόγου).

4. Αντικείμενο της δικαστικής έρευνας είναι πάντοτε πραγματικός ισχυρισμός, ουσιαστικής ή δικονομικής φύσης. Η διάγνωση του ισχυρισμού, που εισάγεται στο δικαστήριο της ουσίας υπό τη νομική μορφή της αγωγής, της ένστασης, του ενδίκου μέσου κτλ., περιλαμβάνει τέσσερις ειδικότερες κρίσεις, τελούμενες σε ισάριθμα διαδοχικά στάδια. Έτσι, κατά τη διαδικαστική του πορεία, το δικαστήριο ελέγχει το παραδεκτό του ισχυρισμού, εξετάζει τη νομιμότητα, ερευνά τη βασιμότητα, τέλος, δε, προσδιορίζει την έννομη συνέπεια τούτου. Η τήρηση της σειράς είναι υποχρεωτική. Η δεύτερη κρίση προϋποθέτει θετική την πρώτη, εκάστη δε των λοιπών προϋποθέτει ομοίως θετικές όλες τις προηγούμενες.

5. Συλλογισμός είναι η νομική διαδικασία, με την οποία, από δεδομένες προτάσεις, τις προκείμενες, συνάγεται λογικώς άλλη πρόταση, το συμπέρασμα. Η διαπίστωση της αντιστοιχίας της ατομικής περίπτωσης προς το πραγματικό του κανόνα Δικαίου γίνεται μέσω συλλογισμού (πρόκειται περί της λογικής δομής της δικαστικής απόφασης). Τη μείζονα πρόταση του συλλογισμού τούτου αποτελεί ο κανόνας Δικαίου, την ελάχιστο διαπιστωθείσα ατομική περίπτωση, συμπέρασμα, δε, αποτελεί το εκ της υπαγωγής ή μη πόρισμα, με το οποίο καταφάσκει ή αποφάσκει η επέλευση της έννομης συνέπειας.

6. Στην πολιτική δίκη επικρατεί η αρχή της διάθεσης. Εναπόκειται στους διαδίκους αν θα αρχίσουν μια δίκη ή θα συνεχίσουν ή περατώσουν μια ήδη αρξαμένη. Εάν μετά την έγερση της αγωγής επιτευχθεί συμφωνία των διαδίκων, τότε υφίστανται περισσότερες δυνατότητες περάτωσης της δίκης. Δυνατόν να καταρτισθεί δικαστικός συμβιβασμός ή να γίνει παραίτηση από την αγωγή. Δυνατή είναι και η ματαίωση της δίκης ως συνέπεια ενός εξώδικου συμβιβασμού, που καταρτίζεται κατά τη διάρκειά της. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο συμβιβασμός εκπορεύεται από την πρωτοβουλία των διαδίκων. Το δικαστήριο δεν συμμετέχει στην επίτευξή του.

3.1.2 Δυσλειτουργίες

1. Το σύγχρονο δικονομικό σύστημα στις ιδιωτικές διαφορές παρουσιάζει ορισμένες αντικειμενικές αδυναμίες, που αφορούν ιδιαίτερως στην αλληλεπίδραση μεταξύ του δικαστή και των συντελεστών της δίκης. Το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο, αν και απαραίτητο για την αμερόληπτη έκφραση του Δικαίου, δεν επιτρέπει την αποτελεσματική εφαρμογή τούτου, καθώς πολλές φορές επισκιάζεται από την τυπικότητα των διαδικασιών. Η αυστηρή και απαρέγκλιτη τήρηση δικονομικών τύπων, που επικρατεί λόγω του συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου, ενισχύει την πεποίθηση πως το δικαστικό σύστημα χρειάζεται να αναθεωρηθεί.

Ένα σύστημα απονομής του δικαίου από τα δικαστήρια, για να είναι αποτελεσματικό, προϋποθέτει την εισαγωγή σε αυτό λελογισμένου αριθμού υποθέσεων, οι οποίες αποτελούν απόρροια μικρού αριθμού αθέτησης-μη εκπλήρωσης των υποχρεώσεων εκ μέρους των συναλλασσομένων. Όταν σημαντικό τμήμα των εν γένει συναλλαγών πάσχει ως προς την τήρηση των οικονομικών προϋποθέσεων και της δέουσας χρηστής συναλλακτικής πρακτικής, όταν οι σχέσεις των πολιτών ως προσώπων ή ως μελών της κοινωνίας δεν είναι ομαλές, αλλά διαταραγμένες, συνεπεία πολλών παραγόντων μη δυναμένων να αναφερθούν ενταύθα, τότε δημιουργείται μεγάλος αριθμός διενέξεων, οι οποίες λαμβάνουν νομική μορφή και οδηγούνται ως υποθέσεις στα δικαστήρια προς επίλυση. Στον πολύ μεγάλο αριθμό των εισαγομένων υποθέσεων ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων δεν δύναται να ανταποκριθεί το οποιοδήποτε δικαστικό σύστημα, όσες δικονομικές ρυθμίσεις και αν ληφθούν ή λειτουργικές παρεμβάσεις θεσπισθούν. Η κρίση του δικαστικού συστήματος συνδέεται αμέσως με την οικονομική και κοινωνική κρίση.

Η υπερβολική αύξηση των εκκρεμών υποθέσεων προκύπτει από την έλλειψη μηχανισμού, που θα δημιουργεί φραγμούς στην εισροή των υποθέσεων, αναλόγως προς τη σπουδαιότητα και τη δυσχέρεια αυτών. Η ευκολία, με την οποία ασκείται η αίτηση παροχής έννομης προστασίας, αποτελεί το σημαντικό αίτιο για την κρίση, στην οποία περιέρχεται ο δικαστηριακός μηχανισμός απονομής Δικαιοσύνης. Η ίδια υπόθεση δυνατόν να εισάγεται ενώπιον των δικαστηρίων αρκετές φορές, απασχολώντας κάθε φορά διαφορετικές συνθέσεις δικαστών. Περαιτέρω, πολλές φορές το δικαίωμα δικαστικής προστασίας ασκείται καταχρηστικώς, και δη προς επίτευξη σκοπών διαφορετικών εκείνων που αποβλέπουν στην επίλυση της διαφοράς.

2. Η πολιτική δίκη εξακολουθεί να παραμένει στη διάθεση των διαδίκων, ωστόσο ο καθοδηγητικός ρόλος του δικαστή είναι απαραίτητος για την ταχεία διεξαγωγή της δίκης. Στα στενά χρονικά περιθώρια κάθε αστικής δίκης παραβλέπονται ή και συνυπολογίζονται στοιχεία, τα οποία δεν προκύπτουν από την έρευνα ή από την ακρόαση, αλλά γενικότερα από τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά των εμπλεκομένων. Ρωγμή στο υφιστάμενο συζητητικό σύστημα επιφέρει η διάταξη του άρθρου 236 του ΚΠολΔ, βάσει της οποίας ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να καθοδηγήσει τους διαδίκους προς θεραπεία της πραγματικής αοριστίας ως προς το αντικείμενο της διαφοράς και το αίτημα, καθώς και την αοριστία των ενστάσεων. Πάντως, η ως άνω διάταξη, μη εφαρμοζόμενη στη δικαστηριακή πρακτική, δεν δύναται να λειτουργήσει κατά τη γραπτή διαδικασία. Η ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ δικαστή και διαδίκων προϋποθέτει προφορικότητα και προπαντός τη βούληση του δικαστή να εφαρμόσει αυτή τη διάταξη. Οι δίκες συχνά περιορίζονται στα όρια των επιχειρημάτων και του ορθού λόγου. Ο ρόλος του δικαστή ως οργάνου της Δικαιοσύνης περιορίζεται σημαντικά. Αντί να

διαμορφώνει την άποψή του μέσω διαλόγου και συναναστροφής, αναγκάζεται να συγκρίνει μόνο αντικειμενικά δεδομένα.

3. Συμπερασματικά, οι παρεχόμενες θεσμικές δυνατότητες στον δικαστή κατά τη δικαστική διαδικασία δεν συμβαδίζουν με το έργο που καλείται να επιτελέσει, ενώ και οι ίδιοι οι αντίδικοι σπάνια ικανοποιούνται από τα αποτελέσματα. Συνήθως, κανείς δεν εξέρχεται νικητής από μια δίκη. Απαιτείται μια δίκαιη εξισορρόπηση μεταξύ των αντίρροπων αναγκών της αποτελεσματικότητας του δικονομικού συστήματος και της ταχείας απονομής Δικαιοσύνης, που απαιτεί έλλειψη τυποκρατίας.

4. **Επισήμανση:** Στις δικαστικές αποφάσεις εμφανίζεται ανισομέρεια μεταξύ των δεοντολογικών κρίσεων και των πραγματικών διαπιστώσεων. Σημαντική έκταση και μεγάλη σημασία αποδίδεται στα δικονομικά έναντι των ουσιαστικών ζητημάτων. Υπάρχει κίνδυνος η αποκλειστική ενασχόληση με τη δικονομία να διαστρεβλώσει την πραγματικότητα, εάν δεν τηρείται εύλογη ισορροπία προς τις ρυθμίσεις του ουσιαστικού Δικαίου.

3.2. Η διαμεσολάβηση

Η διαμεσολάβηση δύναται να υπερβαίνει τα όρια του συμβατικού δικαστικού συστήματος και να επιλύει τα βασικά προβλήματά του. Ως μέσο διευθέτησης κοινωνικών συγκρούσεων, αποσκοπεί στη συναινετική επίλυση της διαφοράς. Τελικά, αυτό επιτυγχάνεται μόνο από τη στιγμή που οι ίδιοι οι αντίδικοι μείνουν ικανοποιημένοι από τη διαδικασία, καθώς δεν έχουν απλώς υποχωρήσει ή αποκομίσει οτιδήποτε, αλλά έχουν ενστερνισθεί μια ενιαία και αδιαφοροποίητη αντίληψη περί απόδοσης Δικαιοσύνης.

Ο θεσμός της διαμεσολάβησης δύναται να αποσυμφορήσει το δικαστικό σύστημα και να συμβάλει ουσιαστικά στο έργο του.

3.2.1 Η σύγκρουση, η διαφορά, η διένεξη

1. Η διαμεσολάβηση προϋποθέτει τη γνώση περί των αιτίων της σύγκρουσης. Η σύγκρουση μεταξύ των ανθρώπων, η διένεξη, η διαφορά, υπήρχε και υπάρχει παντού στην κοινωνία. Ωστόσο, σπανίως γίνεται συστηματική διδασκαλία για τις εποικοδομητικές τεχνικές επίλυσης διαφορών. Αντιθέτως, μαθαίνουμε τεχνικές αποφυγής συγκρούσεων, προσαρμογής, χειραγώγησης, επιθετικότητας και βίας.

Οι συγκρούσεις διερευνούν τις εσωτερικές μας φύσεις και τα εξωτερικά όρια της ύπαρξής μας. Προκαλούν τη σκληρότητα και τη συμπόνια, τον ανταγωνισμό και τη συνεργασία, την εκδίκηση και τη συμφιλίωση. Είναι περίπλοκες και απρόβλεπτες, επειδή περιλαμβάνουν έντονα συναισθήματα, αρνητικές συμπεριφορές, προβληματική επικοινωνία, αντικρουόμενα πολιτισμικά πρότυπα, συγκεχυμένες προθέσεις, ψευδείς προσδοκίες, ασυνεπείς στάσεις.

Η σύγκρουση είναι παντού, όχι μόνο μεταξύ των ανθρώπων, αλλά σε όλη τη φύση. Παρ' όλα αυτά, ο καθένας μας παίρνει τις συγκρούσεις του προσωπικά. Συχνά επιτρέπουμε στον εαυτό μας να αποβάλει την ισορροπία και να παρασυρθεί σε δυσάρεστες ιδέες, αρνητικά συναισθήματα και καταστροφικές συμπεριφορές. Ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης, οι διαφορές μπορούν να συνδυασθούν με φόβο, απληστία, θυμό, πόνο και άλλα δυσάρεστα συναισθήματα, προκαλώντας εύκολα παρεξηγήσεις, στερεότυπα και μελλοντικές συγκρούσεις.

Είναι το εύθραυστο του χαρακτήρα μας που μας κάνει να θυμώνουμε ή να είμαστε αμυντικοί. Μια άλλη παράμετρος είναι ότι δεν βλέπουμε τα πράγματα όπως αυτά είναι, αλλά τα βλέπουμε όπως είμαστε εμείς. «Κάθε άνθρωπος εκλαμβάνει τα όρια του δικού του οπτικού πεδίου για τα όρια του κόσμου». Το εύρος αυτών που σκεφτόμαστε και πράττουμε περιορίζεται από αυτό που αδυνατούμε να παρατηρήσουμε. Η αποτυχία αυτή διαμορφώνει τις σκέψεις και τις πράξεις μας.

Υπάρχει ένα πρότυπο συμπεριφοράς, που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιδρούμε στη σύγκρουση. Όλες οι στάσεις μας απέναντι σε αυτήν, από τον φόβο μέχρι την οργή, μαθαίνονται στην οικογένεια, αλλά και στην κοινωνία.

2. Τα πρότυπα επίλυσης των συγκρούσεων είναι κυρίως η δύναμη, η εφαρμογή του νόμου και η συναίνεση. Για να επιλυθούν οι βαθύτεροι λόγοι μιας διαφωνίας είναι απαραίτητο να διερευνήσουμε κάτω από την επιφάνεια των ζητημάτων, για τα οποία διαφωνούν οι άνθρωποι, και να φέρουμε το νόημα της σύγκρουσής τους σε συνειδητή επίγνωση. Οι συγκρούσεις και οι διαφωνίες δημιουργούνται και διατηρούνται από τους ανθρώπους, και αυτοί είναι που τις παύουν. Τα μέρη δεν μπορούν να περιμένουν μια λύση της διαφοράς εάν επιμένουν στην ίδια συμπεριφορά που οδήγησε στη σύγκρουση. Η λύση απαιτεί καλή θέληση, υπομονή, επιμονή, διαφάνεια και ομαδική εργασία. Η επίλυση μιας διαφοράς μπορεί να επιτευχθεί μόνο εάν δοθεί στα μέρη η ευκαιρία να ανακαλύψουν και να κατανοήσουν τις πραγματικές προσδοκίες και συμφέροντα της αντίθετης πλευράς. Για να το κάνουν αυτό, τις περισσότερες φορές χρειάζονται βοήθεια.

3. Η διαμεσολάβηση επιδιώκει να επιφέρει ένα βαθύτερο επίπεδο κατανόησης και ενδυνάμωσης μέσω ειλικρινούς επικοινωνίας, σχετικά με τα αίτια της διαφοράς, και επιτρέπει στα μέρη να αποφασίσουν πώς και εάν θα τη λήξουν. Επομένως, είναι σημαντικό για εμάς να κατανοήσουμε τα όρια –όχι μόνο τη διαμεσολάβηση ως διαδικασία, αλλά και τους τρόπους που αντιλαμβανόμαστε και σκεφτόμαστε τις συγκρούσεις.

3.2.2 Η διαμεσολάβηση ως θεσμός

1. Είναι μια εθελοντική, βασισμένη στη συναίνεση, προσέγγιση, που χρησιμοποιεί συναισθηματική επεξεργασία, δημιουργική επίλυση προβλημάτων, διαπραγμάτευση με συνεργασία, ανταλλαγή ιδεών, επίλυση του αδιεξόδου, ειλικρινή επικοινωνία και παρόμοιες τεχνικές, για να φέρει τα αντιμαχόμενα μέρη σε εποικοδομητικό και δημιουργικό διάλογο.

Αποτελεί μια άτυπη συνομιλία για την επίλυση διαφορών, που συντονίζεται από ένα έμπειρο τρίτο μέρος, το οποίο ευρίσκεται εκτός του προβλήματος. Προσανατολισμένη στο μέλλον, δεν ασχολείται με το να αποφασίσει ποιος έχει δίκιο ή άδικο, αλλά αποβλέπει στην επίλυση προβλημάτων, που

ταλανίζουν τους ανθρώπους στην προσωπική και κοινωνική τους ζωή, ώστε να μην εμφανισθούν ξανά.

Αναγνωρίζει τη νομιμότητα των ιδίων συμφερόντων αμφοτέρων των αντιμαχόμενων μερών και αναζητεί τρόπους συνδιαλλαγής, συμφιλίωσής τους. Συχνά είναι σε θέση να επιτύχει ταχέως λύσεις, εξοικονομώντας χρόνο, κόστος και αμοιβές, και διατηρώντας το απόρρητο. Αποτελεί εναλλακτική λύση, που επιτρέπει στα μέρη να εκφράσουν τις ανάγκες τους ανοικτά, χωρίς να φοβούνται, και να κατανοήσουν τις ανάγκες του αντιπάλου τους και τη δυνατότητα επίλυσης, χωρίς να αρνούνται τα προσωπικά τους συμφέροντα.

2. Η διαμεσολάβηση μπορεί να λειτουργήσει και να φανεί αποτελεσματική, επειδή:

- Σέβεται το άτομο, η διαδικασία της είναι ανοικτή, οι στόχοι της συμφωνούνται αμοιβαίως και ενθαρρύνει την ευθύνη όλων, τόσο για το πρόβλημα όσο και για τη λύση.
- Ενισχύει και ενθαρρύνει τη συμπάθεια, την ειλικρίνεια, τη συνεργασία και τον σεβασμό, ενώ αναγνωρίζει τη διαφωνία, τον θυμό, την απογοήτευση, την απόρριψη, την άρνηση, την επιθετικότητα και την εκδίκηση.
- Αποτρέπει τους ανθρώπους από το να φιλονικούν, αποκλιμακώνει τις επιθετικές τους συμπεριφορές, παρακινεί στην εις βάθος ακρόαση και τον διάλογο, αναγνωρίζει και επιβεβαιώνει αρνητικά συναισθήματα, διευκολύνει την άτυπη επίλυση καταστάσεων και την από κοινού διαπραγμάτευση.

3. Η διαμεσολάβηση είναι χρήσιμη, διότι:

- Φέρνει τους ανθρώπους πλησίον, μέσω της ενσυναίσθησης, της περιέργειας και της ακρόασης, αντί να τους διχάζει εν αναμονή της εκδίκησης ή της μονομερούς νίκης.
- Δημιουργεί μια προσδοκία επίλυσης της διαφοράς, ενθαρρύνει την ελπίδα και αποκαθιστά σταδιακά την εμπιστοσύνη.
- Υποστηρίζει το κάθε μέρος να λάβει αυτό που επιθυμεί και χρειάζεται, και επιτρέπει και στους δύο να κερδίσουν.

Η διαμεσολάβηση προϋποθέτει ελευθερία για να αναπτυχθεί, και να επιτελέσει το έργο της. Καθιστά δυνατή τη μετάβαση: από την επιβολή ή την υπακοή σε κανόνες, στη διευκρίνιση, στη διαπραγμάτευση και στη δέσμευση για αξίες. Το ζητούμενο είναι η εμβάθυνση στη διαμεσολάβηση, ως τρόπου επίλυσης των διαφορών. Το πολιτισμικό πλαίσιο, εντός του οποίου

λαμβάνει χώρα αυτή, παράγει αξίες με τη μορφή συμπεριφοράς. Για την επιτυχή διεξαγωγή της διαμεσολάβησης απαιτείται η ύπαρξη γνώσης περί της διαφορετικότητας του κάθε ανθρώπου, της αντίθεσης, αλλά και της ενότητας, που την υπερβαίνει. Γνώση για τις αλληλεπιδράσεις και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, για το υπόβαθρο των ανθρώπινων συγκρούσεων, τη δυνατότητα αυτών να παγιδεύουν ή να απελευθερώνουν και να μεταμορφώνουν τους ανθρώπους.

4. Η διαμεσολάβηση πρέπει να λειτουργεί ως μέθοδος δημιουργίας ουσιαστικών διαύλων συνεννόησης και διαλόγου, οι οποίοι με τη σειρά τους θα ανοίξουν τον δρόμο για την απόδοση Δικαιοσύνης, όχι μόνο σε τυπικό επίπεδο, αλλά στο επίπεδο που οι ίδιοι οι αντίδικοι θα συμφιλιωθούν. Δεν αποτελεί διαδικασία διευθέτησης, αλλά επίλυσης των διαφορών. Αποβλέπει σε κατανόηση και λύση της διαφοράς. Επικεντρώνεται στη βαθύτερη ουσία αυτής, επιτυγχάνει τη συνδιαλλαγή και τη συμφιλίωση. Εμφανίζεται ως ανάγνωση και ερμηνεία της ζωής του πληττόμενου από τον εγωισμό και τα πάθη ανθρώπου. Το αντικείμενό της είναι η βαθύτερη ουσία, η αλήθεια του ανθρώπου.

Λαμβάνει χώρα όχι αφηρημένα, αλλά μέσα σε μια δεδομένη κοινωνία και σε συγκεκριμένη πολιτισμική αντίληψη περί συμπεριφοράς (πολιτισμική ιδιαιτερότητα), που καθορίζουν τις παραμέτρους περί του τι είναι δυνατό και αποδεκτό. Ο πολιτισμός, ως τρόπος ιεράρχησης των αναγκών του βίου, αντικατοπτρίζει και διαμορφώνει τι και πώς καταλαβαίνουμε, σκεφτόμαστε και αισθανόμαστε.

Η δυναμική της διαμεσολάβησης, μέσω των φάσεων μιας ιδεατής δομής της –όπως η διαφώτιση των μερών από τον διαμεσολαβητή, η διαπίστωση και περιγραφή των θέσεων και καταστάσεων προβληματισμού, η επεξεργασία των μελλοντικών συμφερόντων, η δημιουργία επιλογών λύσης και η ολοκλήρωση του αποτελέσματος μέσω δεσμευτικής συμφωνίας– ευρίσκεται στο ότι στηρίζει και επιβεβαιώνει την αυτενέργεια των μερών και την επιθυμία τους για συμμετοχή. Τα μέρη, κατά κανόνα, προσέρχονται ως εχθροί, όχι ως φίλοι. Το κρίσιμο είναι ότι δημιουργείται αλληλεξάρτηση. Η συμπεριφορά τους γίνεται δράση-αντίδραση. Ο διαμεσολαβητής τα στηρίζει για να προσέλθουν σε διάλογο, ωθεί την ικανότητά τους προς διαπραγμάτευση και διαμόρφωση λύσεων. Είναι έτσι δομημένη η διαδικασία της, ώστε, σε αντίθεση με τη δικαστική, δεν κατευθύνεται σε κρίση επί των νομικών θέσεων, αλλά γίνεται τρόπος που δημιουργεί αξίες μέσω της κοινωνίας, της συνεργασίας και της τελείωσης, αξίες τις οποίες τα μέρη στις αρχές της διαδικασίας δεν θα μπορούσαν να προβλέψουν. Έτσι, ενώ στη δικαιοδοτική διαδικασία ο «αγώνας είναι για το δίκαιο», στη διαμεσολάβηση ο προορισμός είναι «αγώνας για τη συναίνεση».

5. Εάν ένας νέος νομικός θεσμός έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει τους αντιμαχόμενους –λόγω ευκολότερης πρόσβασης, ταχύτητας, μικρότερης δαπάνης, αλλά και λόγω απλούστερης διαμόρφωσής του ή ακόμα διότι ο άνθρωπος νιώθει να συμμετέχει πιο ολοκληρωμένα σ' αυτόν και όχι έξω από αυτόν, παρά να αναμένει το δίπολο νόμιμο/μη-νόμιμο, δηλαδή να έχει τον κύριο ρόλο στη λύση της δικής του περιπέτειας– τότε ο θεσμός αυτός δύναται να θεωρηθεί ότι ανταγωνίζεται τους υπάρχοντες από άποψης εκπλήρωσης σκοπού. Ενσωματώνεται, προσαρμόζεται ως λύση εναλλακτική, διαφορετική από τους υπάρχοντες τρόπους επίλυσης διαφορών, γίνεται φυσική επιλογή σε σχέση με το δικαστικό σύστημα, που λειτουργεί βάσει του νόμου.

Τα πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης καλούνται να αναδείξουν, κατεξοχήν, τα μετέχοντα σε αυτήν πρόσωπα. Η αποτελεσματικότητα, η επιτυχία της, εξαρτάται προεχόντως από το πρόσωπο που τη διεξάγει, από τη στάση του, τη συμπεριφορά του και την προσωπικότητά του, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι οι αξίες του και όχι μόνον οι δεξιότητές του.

3.2.3 Ο διαμεσολαβητής

1. Δεν είναι δικαστής ή διαιτητής που αποφασίζει επί των αξιώσεων, τις οποίες προβάλλουν οι διάδικοι. Αντιθέτως, καλεί τα μέρη να συμμετάσχουν στον καθορισμό των θεμάτων, στον εντοπισμό δημιουργικών λύσεων και στην εφαρμογή των λύσεων αυτών από κοινού. Κατά την άσκηση του έργου του, ο διαμεσολαβητής δεν ασκεί δικηγορία, δεν προβαίνει σε ψυχανάλυση, αλλά μπορεί να βοηθήσει τα μέρη να καταλήξουν σε συμφωνία, παρέχοντάς τους πληροφορίες ή ψυχολογική εμπάθунση.

2. Οι έμπειροι διαμεσολαβητές επιλύουν ως επί το πλείστον τις διαφορές που αντιμετωπίζουν. Η επιτυχία τους εξαρτάται από τη διορατικότητα, την ικανότητα, την κατάρτιση και την εμπειρία τους, καθώς και από το καταρτισθέν χρονοδιάγραμμα της παρέμβασής τους, την πολυπλοκότητα και το συναισθηματικό υπόβαθρο της διαφοράς, την ικανότητά τους να συνδεθούν προσωπικώς με τα μέρη και την ετοιμότητά τους να συμμετάσχουν στη συζήτηση. Διαχωρίζοντας τους ανθρώπους από θέσεις και τις θέσεις από συμφέροντα, αναδεικνύοντας κίνητρα και δημιουργώντας επιλογές, οι διαμεσολαβητές δημιουργούν μια μέθοδο επίλυσης προβλημάτων, στην οποία οι αντίπαλοι σχηματίζουν μια ομάδα, σε μια προσπάθεια να συμφιλιώσουν τα, φαινομενικώς πολλές φορές αντικρουόμενα, προσωπικά τους συμφέροντα.

3. Οι διαμεσολαβητές ασκούν το έργο τους μέσω διαδοχικών επιπέδων κατά την εξέλιξη της πορείας της διαμεσολάβησης. Η ικανότητα και η εμπειρία που απαιτούνται για να υπερβληθούν τα εμπόδια και να προχωρήσουν στο επόμενο υψηλότερο επίπεδο, αυξάνονται εκθετικώς. Κάθε νέο επίπεδο

απαιτεί μεγαλύτερη προθυμία και δέσμευση εκ μέρους των συμμετεχόντων, και μεγαλύτερη λεπτότητα και τέχνη εκ μέρους του διαμεσολαβητή. Το έργο του δεν είναι μόνο γνώση, αλλά επίγνωση, διάγνωση και αποκάλυψη της ανθρώπινης ψυχής. Ανεξαρτήτως αποτελέσματος, ο ρόλος του είναι να βοηθήσει τα μέρη να συνεργασθούν για να επιλύσουν από κοινού τα προβλήματά τους, να αισθανθούν ασφάλεια.

3.3. Σχέση Δικαιοσύνης και Διαμεσολάβησης

Η πρώτη θεώρηση είναι ότι αποτελούν διαδικασίες ασύμμετρες, πορείες αποκλίνουσες.

3.3.1 Η διαμεσολάβηση

1. Η διαμεσολάβηση είναι αμερικανικής έμπνευσης και αγγλοσαξονικής πολιτισμικής προέλευσης.

Ως θεσμός εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη το έτος 2010 με τον Ν. 3898/2010 για την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 52/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία επέβαλε στα κράτη-μέλη να εξασφαλίσουν τη «δημιουργία ισόρροπης σχέσης μεταξύ της διαμεσολάβησης και των δικαστικών διαδικασιών όσον αφορά την εκδίκαση αστικών και εμπορικών διαφορών». Με τον νόμο καθιερωνόταν αποκλειστικώς ο προαιρετικός χαρακτήρας του εισαγομένου θεσμού.

2. Η μεταφορά, όμως, ενός θεσμού, που λειτουργεί ήδη σε άλλο νομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, δεν γίνεται αυτομάτως, χωρίς να αξιολογηθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της συγκεκριμένης έννομης τάξης και της κοινωνίας, εντός της οποίας λειτουργεί. Ειδικότερα, η σχέση μεταξύ διαμεσολάβησης και δικαστικής επίλυσης της διαφοράς εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, στους οποίους συγκαταλέγονται η αποτελεσματική ή μη λειτουργία της Δικαιοσύνης, οι αντιλήψεις της κοινωνίας, η εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς της Πολιτείας, η οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγονται οι διάφοροι τρόποι επίλυσης διαφορών. Συνεπώς, οι ρυθμίσεις, που επιλέγονται, εισάγονται, και ευδοκιμούν σε μια έννομη τάξη, απορρέουν από τις επικρατούσες σε αυτήν καταστάσεις και δεν δύνανται να μεταφέρονται αυτουσίως, άνευ κριτικού ελέγχου, και να γίνονται αποδεκτές σε άλλη.

3. Κατά το διαρρέυσαν υπεροκταετές χρονικό διάστημα, η διαμεσολάβηση δεν απέδωσε στην πράξη τα αναμενόμενα. Ως εκ τούτου, παρέστη ανάγκη θεσμοθέτησης της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) για ορισμένες υποθέσεις και η προσφυγή σε αυτήν ετέθη ως προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησης αγωγής. Με τη ρύθμιση της

υποχρεωτικής διαμεσολάβησης σκοπείται η κατανόηση του πεδίου εφαρμογής της εξωδικαστικής διαμεσολάβησης, η ελάφρυνση του φόρτου των δικαστηρίων και περαιτέρω, η διάδοση μιας νοοτροπίας συνδιαλλαγής. Ήδη, η διαμεσολάβηση ρυθμίζεται από τις διατάξεις του Ν. 4640/2019, προβλέπεται δε, μεταξύ άλλων, για την επίλυση κτηματολογικών, τραπεζικών, εξ εργασιακής σχέσης, καταναλωτικών, διανομικής ιδιοκτησίας, ενεργειακών και ιατρικής ευθύνης διαφορών.

Περαιτέρω, με σχετικές διατάξεις στον Αστικό Κώδικα (ΑΚ) και σε άλλα νομοθετήματα, παρεσχέθη η δυνατότητα στα δικαστήρια να διατάσσουν, υπό προϋποθέσεις, τη διεξαγωγή διαμεσολάβησης για διαφορές, κυρίως οικογενειακές, οι οποίες έχουν αχθεί προς κρίση ενώπιόν τους. Επισημαίνεται εδώ η σπουδαιότητα της ρύθμισης του άρθρου 116Α του ΚΠολΔ, με την οποία η διαμεσολάβηση εντάσσεται στις θεμελιώδεις δικονομικές αρχές.

4. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι παράλληλες πορείες απονομής Δικαίου και διαμεσολάβησης, όσον αφορά στην επίλυση διαφορών, άρχισαν να τέμνονται. Η δυσμενής συνέπεια είναι ότι η διαμεσολάβηση έγινε διαδικασία υποκείμενη σε δικονομικούς κανόνες, δηλαδή «τυποποιήθηκε», απώλεσε τον προαιρετικό χαρακτήρα της. Αντί δι' αυτής να αναζητούμε την ουσία της διαφοράς, την εγκλωβίζουμε στους τύπους, την περιθωριοποιούμε, την ακυρώνουμε. Ο κίνδυνος για τη διαμεσολάβηση είναι η εκνομίκευσή της.

Στη χώρα μας, και αλλού βεβαίως, η διαμεσολάβηση δεν εκλαμβάνεται ως τρόπος επίλυσης της διαφοράς, υφιστάμενος παραλλήλως και ισοτίμως προς την τακτική Δικαιοσύνη, αλλά αναγνωρίζεται ως εναλλακτική μορφή επίλυσης.

3.3.2 Η δικαστική μεσολάβηση

1. Η δικαστική μεσολάβηση αποτελεί ρύθμιση παρόμοια με την προβλεπόμενη στον Ν. 4640/2019 διαμεσολάβηση, διαφοροποιείται, όμως, από αυτήν με κύρια ειδοποιό διαφορά την ανάθεση καθηκόντων διαμεσολαβητή σε δικαστή εν ενεργεία. Αντικείμενο της δικαστικής μεσολάβησης μπορεί να είναι οποιαδήποτε έννομη σχέση ιδιωτικού Δικαίου, ακόμη και δικαιώματα προσδοκίας, υπό την προϋπόθεση ότι υπάγονται στην εξουσία διάθεσης των μερών. Η προσφυγή στη δικαστική μεσολάβηση είναι προαιρετική. Δύναται να λάβει χώρα προ της άσκησης της αγωγής, αλλά και κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας, με πρωτοβουλία οιουδήποτε των διαδίκων, αλλά και του δικαστηρίου, όπου είναι εκκρεμής η υπόθεση.

Οι ρυθμίσεις του άρθρου 214B του ΚΠολΔ αποβλέπουν στο να χαρακτηρίζεται η ρυθμιζόμενη διαδικασία από ελαστικότητα και ευελιξία, άνευ δικονομικών τύπων. Κατά τη διεξαγωγή της δικαστικής μεσολάβησης, παρέχεται στον δικαστή-μεσολαβητή ελευθερία χειρισμών σε συνεννόηση και

συνεργασία με τα μέρη χωρίς χρονικές δεσμεύσεις, οριοθετείται δε μόνο από τη διάρκεια της ενδεχόμενης δικαστικής εξέλιξης της υπόθεσης, σε περίπτωση που η δικαστική μεσολάβηση λαμβάνει χώρα κατά την παρ. 4 του άρθρου 214B.

2. Τα πλεονεκτήματα της δικαστικής μεσολάβησης θεωρούνται ότι είναι σημαντικά, εφόσον είναι μια διαδικασία άμεση και ταχύτατη, αντί της χρονοβόρας δικαστικής διαδικασίας, η οποία, εάν καταλήξει σε συμφωνία των μερών, οδηγεί σε άμεση και τελική επίλυση της διαφοράς, το συντασσόμενο δε πρακτικό αποτελεί τίτλο εκτελεστό και δεν προσβάλλεται με ένδικα μέσα. Είναι μια διαδικασία σαφώς οικονομικότερη από τη δικαστική διαδικασία, δοθέντος ότι για την τελευταία δεν δύναται εξ αρχής να προβλεφθεί το σύνολο της δαπάνης, η οποία εξαρτάται από το εάν θα ασκηθούν ή μη όλα τα ένδικα μέσα. Επίσης, αποτελεί ευέλικτη διαδικασία, άνευ προσήλωσης σε νομική ερμηνεία και σε δικονομικούς περιορισμούς, καθ' όσον διαμορφώνεται από τον μεσολαβητή δικαστή σε συνεργασία με τα μέρη, τα οποία επιλέγουν τον τρόπο επίλυσης της διαφοράς τους ή τον τερματισμό της διαδικασίας, όποτε το επιθυμούν. Τα μέρη (ιδιώτες ή επιχειρήσεις) έχουν τη δυνατότητα να εξεύρουν τα ίδια τη λύση στη διαφορά τους, υπό την καθοδήγηση του μεσολαβητή δικαστή, ενώ ο στόχος είναι η εξεύρεση λύσης κοινώς αποδεκτής, χωρίς να επιδιώκεται ένας συμβιβασμός βασιζόμενος στη σύνθεση των νομικών θέσεων των μερών.

3. Παρά ταύτα, η διενέργεια της μεσολάβησης από δικαστές προβληματίζει διότι, καταρχάς, απαιτείται εξοικείωση και περαιτέρω εξειδίκευση αυτών με το αντικείμενο. Οι δικαστές διαθέτουν μεγάλη εμπειρία και νομικές γνώσεις, πλην έργου αυτών αποτελεί η έκδοση απόφασης επί τη βάση των στοιχείων της δικογραφίας εκάστης υπόθεσης, εντός των ορίων του εφαρμοστέου κανόνα Δικαίου. Η διενέργεια της μεσολάβησης διαφέρει ριζικώς. Κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της απαιτούνται ειδικοί χειρισμοί, οι οποίοι κυρίως αποβλέπουν στην άμβλυση των αντιθέσεων και στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών. Τούτο επιτυγχάνεται με τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και συναίνεσης, και την ανεύρεση πιθανών σημείων ταύτισης και ισορροπίας.

4. Στο σημείο τούτο επισημαίνονται τα ακόλουθα: α) Στη δικαστική μεσολάβηση, ο δικαστής δεν ασκεί δικαιοδοτικό έργο, αλλά επιτελεί ρόλο συνθετικό των αντιθέσεων, αμβλύνει τις διαφορές και προσπαθεί να επιτύχει τη συμφωνία των μερών. Αυτά, όμως, επαφίενται στη διάθεση των μερών, ενώ στον δικαστή δεν παρέχονται άλλες δυνατότητες, όπως, ενδεικτικώς, να ζητήσει την επικοινωνία με το τέκνο, σε υπόθεση επιμέλειας τούτου. Αυτός δύναται να προτείνει λύσεις, εφόσον το ζητήσουν τα μέρη, πλην οι εν λόγω προτάσεις δεν είναι δεσμευτικές. Επομένως, ο δικαστής-μεσολαβητής, στην πράξη περιορίζεται, είτε στη διαπίστωση της αποτυχίας της διαδικασίας, είτε συνυπογράφει πρακτικό δικαστικής μεσολάβησης, το οποίο όμως

περιέχει μόνο τις συμφωνίες των μερών, άνευ δικού του ελέγχου, β) Υφίσταται έλλειψη νομοθετικών ρυθμίσεων, όσον αφορά στην αναστολή ή τη διακοπή της παραγραφής και της αποσβεστικής προθεσμίας για την άσκηση των αξιώσεων και των δικαιωμάτων, κατά τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας, καθώς και ως προς το ζήτημα της εκπροσώπησης των μερών από πληρεξούσιο δικηγόρο και γ) Οι διατάξεις της δικαστικής μεσολάβησης του άρθρου 214B του ΚΠολΔ από την έναρξη της εφαρμογής τους απέδωσαν ουσιαστικώς πενιχρά αποτελέσματα, ως καταδεικνύουν τα στατιστικά στοιχεία.

3.3.4 Η οικογενειακή διαμεσολάβηση

1. Η προαναφερθείσα Οδηγία 2008/52/EK προβλέπει ότι η διαμεσολάβηση πρέπει να αποτελεί εκούσια διαδικασία, υπό την έννοια ότι τα μέρη έχουν την ευθύνη της διαδικασίας και μπορούν να την οργανώσουν κατά την επιθυμία τους και να την ολοκληρώσουν οποιαδήποτε στιγμή. Επίσης, ορίζει ότι η εθνική νομοθεσία πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στα δικαστήρια να ορίζουν προθεσμίες για τη διαδικασία διαμεσολάβησης. Περαιτέρω, τα δικαστήρια έχουν τη δυνατότητα να εφιστούν την προσοχή των διαδίκων στη δυνατότητα διαμεσολάβησης, εφόσον είναι σκόπιμο (βλ. και υπ' αριθ. 13 αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου αυτής).

Όπως ο νομοθέτης δύναται να καταστήσει την προηγούμενη τήρηση της διαδικασίας υποχρεωτική, έτσι δύναται να παράσχει την εξουσία στο δικαστήριο να κρίνει εάν επιβάλλεται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η παραπομπή των διαδίκων μερών σε εξωδικαστική διαδικασία διαμεσολάβησης. Η τοιαύτη δυνατότητα προβλέπεται ρητώς στο άρθρο 2 παρ. 1 β' της εν λόγω Οδηγίας.

2. Οι ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, που διέπουν τη σχέση γονέων και τέκνων μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τη λύση του συμφώνου συμβίωσης των γονέων, αναμορφώθηκαν με τον Ν. 4800/2021. Η νομοθετική αλλαγή συνοδεύθηκε από την ένταξη της διαμεσολάβησης στο σχετικό κανονιστικό πλαίσιο ως τρόπου επίλυσης της διαφοράς. Συγκεκριμένα, με τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 4800/2021 τροποποιήθηκε το άρθρο 1514 του ΑΚ. Οι νέες ρυθμίσεις καθιερώνουν ευθέως τη διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές και την αναδεικνύουν ως πρωταρχικό τρόπο επίλυσης των διαφωνιών των γονέων, αλλά και ως ισότιμη διαδικασία με τη δικαστική.

Στην αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου αναφέρεται ότι πρωταρχικό σκοπό της νομοθετικής πρωτοβουλίας αποτελεί η καθιέρωση της αρχής της ισότητας των γονέων στις ευθύνες και στα δικαιώματα έναντι του τέκνου, με γνώμονα αποκλειστικά και μόνον το συμφέρον αυτού. Ο νομοθετικός στόχος επιτυγχάνεται, όπως αναφέρεται, και με την καθιέρωση του θεσμού

της διαμεσολάβησης. Η διαμεσολάβηση θεωρείται ότι προσφέρεται ιδιαίτε-
ρως, σε σχέση με τη δικαστική απόφαση, ως τρόπος ρύθμισης της γονικής
μέριμνας όταν τίθενται ζητήματα οργανωτικής ή οικονομικής φύσεως, τα
οποία δυσκολεύουν την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ των γονέων.

Ειδικότερα, κατά τη διάταξη του άρθρου 1514 παρ. 2 εδ. α' του ΑΚ, εφόσον
συντρέχουν κάποιες από τις αναφερόμενες περιπτώσεις και δεν ασκείται
ενδοοικογενειακή βία, «[...] καθένας από τους γονείς προσφεύγει σε διαμε-
σολάβηση», ενώ στην περ. γ' της παρ. 3 του ίδιου άρθρου προβλέπεται η
δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάξει διαμεσολάβηση ή την επανάληψη
διακοπείσας διαμεσολάβησης και να ορίσει τον διαμεσολαβητή. Οι ειδι-
κές ρυθμίσεις του άρθρου 1514 του ΑΚ δικαιολογούνται από την ανάγκη
καθιέρωσης του θεσμού της διαμεσολάβησης για ζητήματα που αφορούν
στη γονική μέριμνα, ώστε να ενισχυθεί ο διάλογος και η ανταλλαγή από-
ψεων μεταξύ των γονέων και να αποφεύγεται η προσφυγή ενώπιον των
δικαστηρίων.

3. Παρά ταύτα, οι σχετικές διατυπώσεις των ανωτέρω διατάξεων εμφανί-
ζονται ως νομοτεχνικά άστοχες, ενώ εγείρουν περαιτέρω ερμηνευτικά και
πρακτικά ζητήματα. Ενδεχομένως να οδηγήσουν στην ερμηνεία ότι ο νόμος
επιχειρεί να διασπάσει το ενιαίο της ρύθμισης του θεσμού και να εισαγάγει
δύο διακριτές διαδικασίες, οι οποίες διαφοροποιούνται μεταξύ τους ως
προς τα χαρακτηριστικά, τις βασικές αρχές ή/και τη στόχευσή τους.

Ειδικότερα, λεκτέα τα εξής:

α) Για την έννοια της ρυθμίσεως της παρ. 2 του άρθρου 1514 του ΑΚ ανα-
φορικά με την προσφυγή σε διαμεσολάβηση έχουν υποστηρικθεί διάφορες
εκδοχές. Εκ της συστηματικής ερμηνείας συνάγεται ότι η ανωτέρω διάταξη
αναφέρεται στη διαμεσολάβηση, όπως προβλέπεται στον Ν. 4640/2019 και
δεν επιδιώκει τη δημιουργία μιας νέας εκδοχής αυτής. Η ρύθμιση παραπέ-
μπει στην τήρηση της διαμεσολάβησης με Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία
του άρθρου 6 παρ. 1α.

β) Προβάλλεται η αιτίαση ότι η δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάξει
διαμεσολάβηση δεν φαίνεται να έχει νόημα και ιδιαίτερο πρακτικό αντί-
κρισμα, αφού θα έχει ήδη πραγματοποιηθεί και αποτύχει η προσπάθεια
πριν από την άσκηση αγωγής ή δεν θα έχει επιτευχθεί κάποια συμφωνία
κατά την πραγματοποίηση της ΥΑΣΔ.

γ) Η ρύθμιση του άρθρου 1514 παρ. 3 περ. γ' του ΑΚ θα μπορούσε να απο-
τιμηθεί ως ενέχουσα αξιολογική αντίφαση προς τις διατάξεις των άρθρων
611-612 του ΚΠολΔ, καθώς αυτές μεν οπλίζουν τον δικαστή με πλήρες
πλέγμα εγγυήσεων για την κατά το δυνατόν ακριβή διάγνωση του βέλτιστου
συμφέροντος του παιδιού, ανάγοντάς το μάλιστα και σε όρο κύρους του

συμβιβασμού, εκείνη, δε, επιτρέπει τελικώς στον δικαστή, απεμπολώντας τη θεσμική του ευθύνη, να οδηγή τους διαδίκους (εκ νέου) στον ιδιώτη διαμεσολαβητή για τη διευθέτηση της διαφοράς.

δ) Τυχόν δικαστική διάταξη για διαμεσολάβηση είναι πολύ πιθανό να προκαλέσει περιττή καθυστέρηση και να επιβαρύνει τους γονείς με επιπλέον έξοδα. Ανεξαρτήτως των ανωτέρω, βέβαιο παραμένει ότι και η προκείμενη κατ' άρθρο 1514 παρ. 3 περ. γ' του ΑΚ υποχρεωτική διαμεσολαβητική διαδικασία διέπεται πλήρως από τη βασική αρχή της αυτονομίας των μερών, έκαστο των οποίων διατηρεί την ευχέρεια να αποχωρεί ακόμη και μονομερώς, χωρίς αιτιολογία και χωρίς κύρωση ή ποινή.

4. Ερμηνευτικά, αλλά και πρακτικά ζητήματα έχουν προκληθεί και από τις νομοθετικές επιλογές, που αφορούν στη διασφάλιση της αναστολής των δικονομικών προθεσμιών για την κατάθεση προτάσεων στο δικαστήριο, όταν η διαμεσολάβηση ή η ΥΑΣΔ, διεξάγονται στο πλαίσιο εκκρεμούς δίκης.

Οι διατάξεις του Ν. 4640/2019, ενίοτε με περιεχόμενο ασαφές ή/και ερμηνευτικά δυσχερές, απαιτούν συχνά την προσφυγή στο δικονομικό Δίκαιο και στη μεθοδολογία του ΚΠολΔ. Η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου συνδέεται ουσιαστικά με ρυθμίσεις και διαδικασίες του ΚΠολΔ, ενώ δι' αυτών δημιουργείται επίδραση στην κατάστρωση και εξέλιξη της πολιτικής δίκης.

3.4 Διαπιστώσεις – Προτάσεις – Συμπεράσματα

1. Στο θετικό Δίκαιο προσήκει η δημιουργία μιας τάξης για τους πολλούς. Όπου αυτό δεν αρμόζει, τα μέρη προσαρμόζονται με συμφωνία. Εδώ επεμβαίνει η διαμεσολάβηση ως πορεία προς τη συμφιλίωση. Το δίκαιο, όμως, το απονεμόμενο με βάση τον θεσπισμένο νόμο, και η διαμεσολάβηση δεν αντιπαράτιθενται. Ο νέος θεσμός αποβαίνει τελικώς αναγκαίος. Ενσωματώνεται, προσαρμόζεται ως λύση εναλλακτική, διαφορετική από τους υπάρχοντες τρόπους επίλυσης διαφορών, γίνεται φυσική επιλογή σε σχέση με το δικαστικό σύστημα εφαρμογής του κειμένου Δικαίου.

Στη σημερινή κρίση του νομικού συστήματος, αλλά και λόγω ενός μεταβαλλόμενου, συνεχώς και ραγδαίως, κοινωνικού γίνεσθαι, η διαμεσολάβηση, σε σχέση προς την εφαρμογή του νόμου, απαντά με τον τρόπο της συναίνεσης, που εκκινεί από τη θέση της διαφορετικότητας και του τρόπου αντίληψης των εμπλεκομένων στην έριδα. Η λύση ανθρώπινων διενέξεων με την παρέμβαση ενός τρίτου γεφυροποιού ή η ανεύρεση από τους ίδιους του τι πραγματικά μας χωρίζει ή μας συνδέει με τον άλλον ανυψώνει το πολιτιστικό επίπεδο του ανθρώπου. *«Ο πολίτης θέλει να λύσει τη διένεξή του σε λίγο χρόνο, με μικρό κόστος και, το κυριότερο, με λιγότερο πόνο»*, έλεγε ο Λάμπρος Κοτσίρης.

2. Για λογικούς, πρακτικούς λόγους, κρίνεται ότι κάθε υπόθεση πρέπει να διέλθει από τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, όχι απαραίτητα κατά τρόπο υποχρεωτικό. Η επίλυση της διαφοράς γίνεται χωρίς κανένα κίνδυνο. Εάν το θέμα δεν διευθετηθεί, τίποτα δεν έχει χαθεί και συχνά έχει αποκτηθεί πολύ καλύτερη κατανόηση των κινήτρων του αντιδίκου. Η διαμεσολάβηση μπορεί να επιδιωχθεί εν αναμονή της ημερομηνίας δίκης ή διαιτησίας, ενώ το κόστος της είναι μέτριο σε σύγκριση με το επιβαρυντικό κόστος της δίκης ή της διαιτησίας.

3. Για να υπάρξει, όμως, ώθηση προς την επιλογή της, δεν πρέπει να βιώνεται ως άγχος και βάρος για τα μέρη και τους δικηγόρους με τη θέσπιση επανειλημμένων κυρώσεων ως προς το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής (προσκομιδή εγγράφου ενημέρωσης, πρακτικού διενέργειας της ΥΑΣΔ). Εάν θεσπίζονται τόσες περιπτώσεις απαραδέκτου, πώς αναμένεται να καταστεί ελκυστική η διαμεσολάβηση;

4. Η επιτυχής λειτουργία του θεσμού, εκτός του ότι απαιτεί άρτια υποδομή και θετική αντιμετώπιση εκ μέρους του νομικού κόσμου (δικαστών-δικηγόρων), φαίνεται να προσκρούει στην ελληνική νοοτροπία και ειδικά στη δυσπιστία σε νέους θεσμούς και στη δυσκολία αποδοχής τους εν γένει. Επίσης, το φιλόδοξο του χαρακτήρα του Έλληνα αποτελεί σημαντικό παράγοντα. Συνεπώς, μια εκτεταμένη χρήση της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, υπό τις σημερινές περιστάσεις, δεν φαίνεται να κερδίζει έδαφος. Η ευρύτερη απήχηση και αποδοχή του θεσμού απαιτεί σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας και αντιμετώπισης των πραγμάτων, τόσο εκ μέρους των νομικών παραστατών, όσο και εκ μέρους του πολίτη, προκειμένου η φιλοδικία να αντικατασταθεί με τη διάθεση φιλικής διευθέτησης των διαφορών. Προς τον σκοπό αυτό, τα σημαντικά πλεονεκτήματα του θεσμού της διαμεσολάβησης πρέπει με συνεχή ενημέρωση να γίνουν ευρέως γνωστά στους πολίτες, προκειμένου να αντιληφθούν τις δυνατότητες που παρέχει ο εν λόγω θεσμός, κατανοώντας εν τέλει ότι αποτελεί τρόπο επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών ισοδύναμο και πολλάκις πλέον συμφέροντα εκείνου της δικαστικής διαμάχης.

5. Τον σπουδαιότερο παράγοντα για τη λειτουργία του θεσμού της διαμεσολάβησης αποτελεί ο ειδικευμένος σε αυτήν επιστήμων. Προκειμένου να επιτευχθεί και ο απλούστερος συμβιβασμός, είναι απαραίτητη η άριστη αλληλεπίδραση μεταξύ του διαμεσολαβητή και των μερών. Οι τελευταίοι σπανίως θα έχουν την προδιάθεση συνεργασίας. Επομένως, η ευθύνη της διαδικασίας βαρύνει τον διαμεσολαβητή, ο οποίος για να δημιουργήσει υποτυπώδεις δεσμούς εμπιστοσύνης απαραίτητους για την εξέλιξή της, πρέπει πρώτα να ψυχογραφήσει τα μέρη. Σε συνδυασμό με τη συνεχή και εποικοδομητική αλληλεπίδραση, ο διαμεσολαβητής θα είναι σε θέση να γνωρίζει τις ιδεολογίες του καθενός, τις πραγματικές απόψεις και τις αντιλήψεις περί δικαίου. Αφ' ης στιγμής διαμορφώσει μια πολυδιάστατη εικόνα της κατάστασης, έχει την υποχρέωση να συμβουλευτεί τους αντιδίκους και να δημιουργήσει κατάλληλες συνθήκες διαλόγου. Τελικώς, ο διαμεσολαβητής πρέπει να έχει την υπομονή, αλλά και τις ικανότητες να αναδεικνύει κοινά σημεία και να μεταδίδει στους αντιδίκους την αισιοδοξία για τη λύση. Ο ρόλος του είναι πολυσύνθετος, εφόσον απαιτεί τη συνύπαρξη πολλών ποιοτικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων. Καθίσταται σαφές πως ο αριθμός των προσώπων, τα οποία έχουν τις προοπτικές για να εξελιχθούν σε επαγγελματίες διαμεσολαβητές, είναι περιορισμένος. Ωστόσο, εξίσου σημαντικό ρόλο με αυτόν του διαμεσολαβητή έχουν και οι δευτερογενείς παράγοντες.

6. Κατά τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης είναι αναγκαία η άμεση αλληλεπίδραση. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, δεν επαρκούν οι ικανότητες του διαμεσολαβητή. Το νοητό τρίγωνο, που σχηματίζεται μεταξύ των τριών βασικών παραγόντων, πρέπει να είναι απολύτως λειτουργικό. Η στάση και γενικώς η συμπεριφορά των μερών δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί, αλλά δεν μπορεί και να παραβλεφθεί.

7. Ο θεσμός της διαμεσολάβησης δύναται να αποσυμφορήσει το δικαστικό σύστημα και να συμβάλει ουσιαστικά στο έργο του. Είναι μια διαδικασία αποφυγής της αντιδικίας, αφού αποφεύγεται η δικαστική διαμάχη και η δημιουργία οξύτητας στις σχέσεις των αντιδίκων μερών, η οποία συχνά διατηρείται και στο μέλλον, ακόμη και μετά τη διά της δικαστικής απόφασης επίλυση της διαφοράς, ενώ συχνά η κυρίως δίκη γεννά και άλλες παράπλευρες διαφορές και δίκες. Επιπλέον, λειτουργεί συμφιλιωτικά, εφόσον, εάν καταλήξει σε συμφωνία, επιτυγχάνεται σύμμετρη και φιλική ικανοποίηση των συμφερόντων των μερών, τα οποία μπορούν να συνεχίσουν την επιχειρηματική ή άλλη συνεργασία τους, προς όφελος των ιδίων και του ευρύτερου επαγγελματικού ή κοινωνικού τους χώρου. Κατά τη διεξαγωγή της διασφαλίζεται το απόρρητο και έτσι τα μέρη δύνανται να αποφύγουν τη δημοσιότητα, η οποία υποχρεωτικώς επιβάλλεται, κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τις συνεδριάσεις κατά την ενώπιον του δικαστηρίου διαδικασία, και την οποία συχνά τα μέρη επιθυμούν να αποφύγουν, είτε προς προστασία της φήμης και της αξιοπιστίας της επιχείρησής τους, είτε προς διαφύλαξη των προσωπικών τους δεδομένων. Αποτελεί εμπιστευτική διαδικασία, εφόσον οι αναφορές του ενός μέρους στον διαμεσολαβητή δεν κοινοποιούνται στο άλλο μέρος, ούτε οι γενόμενες παραδοχές χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικό στοιχείο στο δικαστήριο.

8. Εξάλλου, για να λειτουργήσει επιτυχώς ο θεσμός της δικαστικής μεσολάβησης, απαιτείται άρτια υποδομή, δικαστές εκπαιδευμένοι προς τούτο, δικαστικοί υπάλληλοι με την κατάλληλη εξειδίκευση, αλλά και προθυμία των συνηγόρων να συμπράξουν σε αυτή τη διαφορετική διαδικασία. Επιπλέον, τα ανωτέρω σημαντικά πλεονεκτήματα αυτής της μεσολάβησης πρέπει να γίνουν γνωστά στους πολίτες με συνεχή ενημέρωση, ώστε να κατανοήσουν ότι αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών, αποτελεσματικότερο εκείνου της δικαστικής οδού και ταυτοχρόνως έναν θεσμό που δύνανται να εμπιστευθούν, καθ' όσον λειτουργεί υπό την καθοδήγηση του μεσολαβητή δικαστή, ο οποίος δύναται να διαθέτει την εξειδίκευση και την εμπειρία, καθώς και τα εκέγγυα της αμεροληψίας και της αντικειμενικότητας.

9. Σημαντικός παράγοντας για την αποτελεσματικότητα της διαμεσολάβησης είναι ο δικηγόρος. Ο ρόλος του δικηγόρου είναι θεσμικός, κοινωνικώς αναγκαίος, νομικώς κατοχυρωμένος και ιστορικώς δικαιωμένος, αποτελεί δε ευδιάκριτο ορόσημο μεταξύ της βαρβαρότητας και του πολιτισμού. Οι δικηγόροι μπορούν να πουν με ειλικρίνεια στα μέρη τι έκαναν λάθος ή τι θα κάνουν καλύτερα την επόμενη φορά. Μπορούν να ξεκινήσουν άτυπες συζητήσεις, που προσανατολίζονται στην επίλυση του προβλήματος, και να λειτουργήσουν ως σύμβουλοι για θεσμικά προβλήματα. Η διαμεσολάβηση προσφέρει ένα νέο πεδίο επαγγελματικής λειτουργίας για τους δικηγόρους. Τους παρακινεί προς δημιουργία νέων σχέσεων. Τους παρέχει τη δυνατότητα προσφοράς έργου επ' ωφελεία των πολιτών και της κοινωνίας.

Οι δικηγόροι πρέπει να παραμερίσουν τις τυχόν επιφυλάξεις τους και να κατανοήσουν ότι η εμμονή σε έναν τρόπο επαγγελματικής άσκησης του λειτουργημάτων τους, που υπερφορτώνει τα πινάκια των δικαστηρίων και οδηγεί σε μεγάλη καθυστέρηση των δικών, δεν ωφελεί ούτε την απονομή της Δικαιοσύνης, ούτε τους ίδιους, λαμβανομένου, μάλιστα, υπ' όψιν ότι δεν χάνουν δικηγορική ύλη, εφόσον τα μέρη, κατά τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης, παρίστανται με πληρεξούσιο δικηγόρο και επιπλέον εισηράττουν πολύ ταχύτερα την αμοιβή τους, εάν η διαμεσολάβηση αποβεί επιτυχής. Πρέπει, όμως, αυτοί να απαλλαγούν από το νομικό τους βάρος, τη νομική τους σκευή. Έτσι, δύνανται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στην επίλυση της διαφοράς πριν αυτή οδηγηθεί στο δικαστήριο, και περαιτέρω να συμβάλουν στην προώθηση της εφαρμογής των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών, με ενδιαφέρον και με θετική διάθεση.

10. Οι δικαστές πρέπει να αντιμετωπίσουν τους θεσμούς της διαμεσολάβησης ή της δικαστικής μεσολάβησης όχι ως ανταγωνιστικούς, αλλά ως θεσμούς, με τους οποίους επιτυγχάνεται ταχύτερη επίλυση των διαφορών με τρόπο ειρηνικό και πλέον ενδεδειγμένο για τα συμφέροντα των μερών, και στον οποίο δύνανται οι ίδιοι να συμβάλουν με την εμπειρία και τις γνώσεις τους, καθώς και με τα εκέγγυα της αμεροληψίας τους. Επιπλέον, πρέπει να συνεκτιμήσουν το γεγονός ότι η επιτυχής εφαρμογή των εν λόγω θεσμών θα συνεισφέρει στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, η οποία θα οδηγήσει σε ελάφρυνση τούτων από τον υψηλό αριθμό των υποθέσεων, που τα κατακλύζουν, επιφέρουν μεγάλο φόρτο εργασίας σε αυτούς και ταυτόχρονα μειώνουν την απόδοσή τους και την ποιότητα στην απονομή της Δικαιοσύνης.

11. Η σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας της ελληνικής κοινωνίας με αφετηρία τη δικαστική μεσολάβηση θα επηρεάσει θετικώς, αφενός, την ευρύτερη λειτουργία του θεσμού και υπό την εξώδικη μορφή του, αφετέρου, την ταχύτερη παροχή έννομης προστασίας σε όσες διαφορές άγονται ενώπιον των δικαστηρίων.

12. Συμπερασματικώς, η διαμεσολάβηση δύναται να θεωρηθεί ως λύση αξιόπιστη και αποτελεσματική, μόνο όταν διασφαλίζονται εγγυήσεις, όσον αφορά στην κατάρτιση του διαμεσολαβητή και την ποιότητα του παρεχόμενου έργου, χωρίς να τίθενται προσκόμματα στην ευελιξία της. Για να είναι επιτυχής η διαμεσολάβηση, πρέπει να συνυπάρχουν δύο στοιχεία, και δη η βούληση των μερών να προσέλθουν σε διαμεσολάβηση και η ικανότητα του εκπαιδευμένου διαμεσολαβητή.

13. Προκειμένου να αποφεύγονται οι υφιστάμενες δυσλειτουργίες, οι οποίες δυσχεραίνουν στην πράξη τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης και προέρχονται εκ των πράξεων και παραλείψεων, κυρίως πλημμελούς εκπλήρωσης υποχρεώσεων εκ μέρους των εμπλεκόμενων στον θεσμό

της διαμεσολάβησης,² απαιτείται νομοθετική παρέμβαση. Διά αυτής θα ρυθμίζεται η διαγραφόμενη στο άρθρο 7 παρ. 1 και 2 του Ν. 4640/2019 διαδικασία, μετ' απόληψη των αναφερομένων τυπικοτήτων και θα προβλέπονται κυρώσεις κατά των παρατύπως και αντιεπαγγελματικώς ενεργούντων διαμεσολαβητών. Περαιτέρω, κρίνεται ότι επιβάλλεται η κατάρτιση Κώδικα Δεοντολογίας Διαμεσολαβητών, για την εξειδίκευση των προσωπικών και λειτουργικών εγγυήσεων τούτων.

14. Στη φύση της διαμεσολάβησης έγκειται η αυτοπροαίρετη προσφυγή σε αυτήν και εν όψει των προοπτικών καλής συνεργασίας των μερών, αυτά αρκούνται στην προοπτική της εκούσιας συμμόρφωσης προς τους συμφωνηθέντες δι' αυτής όρους. Η Πολιτεία θεσπίζει τη διαμεσολάβηση προς εκπλήρωση συγκεκριμένου ειδικού σκοπού και υποβάλλει αυτήν σε συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο. Επομένως, πρέπει να εξασφαλίζει ότι τα μέρη έγγραφης συμφωνίας, που προκύπτει από επιτυχή διαμεσολάβηση, δύνανται να ζητούν την εκτέλεση του περιεχομένου της συμφωνίας. Υπό τις υφιστάμενες ρυθμίσεις του Ν. 4640/2019, η διαμεσολάβηση στερείται αποτελεσματικότητας (εκτελεστότητας) ικανής να διασφαλίσει πλήρη έννομη προστασία του δικαιούχου επί τη βάση των συμφωνηθέντων, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του υποχρέου, κυρίως στα ζητήματα που ανακύπτουν εκ της εκτελεστότητας του πρακτικού διαμεσολάβησης κατ' άρθρο 8 παρ. 3 και 4 του Ν. 4640/2019. Κρίνεται ότι, προκειμένου να αποκτήσει την επιθυμητή δυναμική ο θεσμός της διαμεσολάβησης ως εξωδικαστικός τρόπος επίλυσης διαφορών, επιβάλλεται η ισοδύναμη αντιμετώπιση του πρακτικού επιτυχούς διαμεσολάβησης, ως προς τα δικονομικά αποτελέσματα (εκτελεστός τίτλος του άρθρου 904 παρ. 2 περ. δ' αντί περ. ζ' του ΚΠολΔ), ώστε να εξομοιωθεί η δι' αυτής επελθούσα συμφωνία προς τα τοιαύτα της τήρησης του τύπου του συμβολαιογραφικού εγγράφου, όταν ο τελευταίος απαιτείται να τηρηθεί κατά τις διατάξεις του ουσιαστικού Δικαίου για την έγκυρη κατάρτιση της δικαιοπραξίας (κυρίως σε περιπτώσεις εμπραγμάτων και κτηματολογικών διαφορών). Συνεπώς, απαιτείται νομοθετική ρύθμιση διά της τροποποίησης-συμπλήρωσης των ως άνω σχετικών διατάξεων, ώστε το πρακτικό διαμεσολάβησης να καλύπτει και τον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου, όπου αυτός απαιτείται κατά περίπτωση, σύμφωνα προς το ουσιαστικό Δίκαιο.

15. Η δικαστική λειτουργία, ως διακριτή εξουσία του κράτους, και ο κεντρικός ρόλος αυτής στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης ουδόλως αμφισβητείται ούτε τίθεται σε κίνδυνο από την ύπαρξη του θεσμού της διαμεσολάβησης. Οι αναφορές περί καθιέρωσης ιδιωτικής Δικαιοσύνης στερούνται

² Λ.χ. εγγραφή στο Μητρώο ως διαπιστευμένη διαμεσολαβητή και διαδοχική άρνηση αποδοχής του σχετικού διορισμού τούτου από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ), στις περιπτώσεις υποχρεωτικής διαμεσολάβησης, συστηματική άρνηση του ιδίου διαμεσολαβητή να δηλώσει αν αποδέχεται ή όχι τον διορισμό του, κατ' επανάληψη αποποίηση του διορισμού από τον διορισθέντα, κυρίως λόγω επιλογής υποθέσεων ή λόγω επαγγελματικής αδιαφορίας, εντεύθεν καθυστέρηση της όλης διαδικασίας

σοβαρότητας. Η διαμεσολάβηση αποτελεί ρωγμή στη νομοκρατική αντίληψη και στον τρόπο επίλυσης των διαφορών, ο οποίος προϋποθέτει την αναγνώριση και την ικανοποίηση δικαιωμάτων. Με τη διαμεσολάβηση δεν επιδιώκεται η αφαίρεση υποθέσεων επί ζητημάτων μεγάλης σημασίας, όπως εκείνα που αφορούν στα δικαιώματα πολιτών, στην προστασία του περιβάλλοντος κτλ. Εάν η υπόθεση είναι βαρύνουσας σημασίας ή συντρέχουν λόγοι διάπλασης του δικαίου ή διασφάλισης της ενότητας της νομολογίας, απαιτείται η εισαγωγή των υποθέσεων στα αρμόδια δικαστήρια, η ανάθεση στον φυσικό δικαστή και η έκδοση δικαστικής απόφασης. Επίσης, ουδόλως δι' αυτής αμφισβητείται ο εξέχων, ο σπουδαιότατος ρόλος της θεσπισμένης κρατικής λειτουργίας για την απονομή του δικαίου από τα δικαστήρια, ούτε παραγνωρίζονται η ασφάλεια και η πρόοδος του δικαίου.

16. Παρά ταύτα, η διαμεσολάβηση δεν είναι και δεν πρέπει να θεωρείται δευτερεύουσα λύση σε σχέση με τη δικαστική διαδικασία, για τους νομικούς και ουσιαστικούς λόγους, που προαναφέρθηκαν. Το τελικώς ζητούμενο είναι η κοινωνική ειρήνευση. Η διαμεσολάβηση δεν αποτελεί μια μορφή απονομής Δικαιοσύνης. Εκπηγάει από τον πρωταρχικό πυρήνα της Δικαιοσύνης. Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τη διένεξη, τη διαφορά, αποτελεί, πέραν από οποιονδήποτε άλλο χαρακτηρισμό, εκδήλωση πολιτισμού.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών (ΕΜΕΔ): Η συνεισφορά τους στην οικονομία και στην ανάπτυξη

Ιωάννα Αναστασοπούλου

Δικηγόρος, Γενική Γραμματέας Συνδέσμου Αωνύμων Εταιρειών
και Επιχειρηματικότητας

4.1 Εισαγωγή

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο ασχολείται ειδικότερα με τη συμβολή των Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών (ΕΜΕΔ) και μάλιστα της διαμεσολάβησης στην οικονομία και την ανάπτυξη.

Με άλλα λόγια, καλούμαστε να απαντήσουμε αν οι ΕΜΕΔ, και μάλιστα η διαμεσολάβηση, έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομία και την ανάπτυξη των χωρών στις οποίες εφαρμόζονται ή, ειδικότερα για τη χώρα μας, αν η υιοθέτηση των ΕΜΕΔ σε μεγαλύτερη κλίμακα από όσο μέχρι σήμερα –σημειωτέον ότι στην Ελλάδα μεταξύ των ΕΜΕΔ ισχύει και εφαρμόζεται ήδη η διαιτησία και η διαμεσολάβηση– έχει προσελκύσει ή αναμένεται ότι θα προσελκύσει ξένες επενδύσεις, και γενικότερα ότι θα ευνοήσει την επιχειρηματικότητα.

Για να δοθεί η απάντηση στο ερώτημα αυτό, θα χρειαστεί: α) κατά πρώτον να ορίσουμε τις ΕΜΕΔ· β) στη συνέχεια, να διερευνήσουμε αν η διαμεσολάβηση συμβάλλει στην επίλυση των επιχειρηματικών διαφορών· γ) να αναφερθούμε στην κατάσταση της Δικαιοσύνης στη χώρα μας και να ερευνήσουμε αν τα ενδεχόμενα προβλήματά της επηρεάζουν την οικονομία και την ανάπτυξη· και δ) εν κατακλείδι, να διερευνήσουμε αν η ευρύτερη υιοθέτηση των ΕΜΕΔ και ειδικότερα της διαμεσολάβησης θα συμβάλει στην άρση των ενδεχομένων προβλημάτων της Δικαιοσύνης και εμμέσως στη βελτίωση του επιχειρείν και την προσέλκυση νέων επενδύσεων.

4.2 Ποιες είναι οι Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών

Η τάση εξεύρεσης εναλλακτικών μεθόδων στη δικαστική επίλυση διαφορών έχει βαθιές ρίζες σε όλο τον κόσμο. Ακόμη και οι δικαστές, στο πλαίσιο της άσκησης των δικαιοδοτικών τους καθηκόντων, αναζητούν τρόπους, είτε βάσει εθιμικού είτε βάσει υποχρεωτικού δικαίου ή ακόμη και με δική τους πρωτοβουλία, να επιλύσουν τις διαφορές με συμβιβασμό. Πέραν των δικαστών, στην Αφρική, την Κίνα, την Ινδία, τη Νότια Αμερική, αλλά και στην Ελλάδα, είναι ευρύτατα διαδεδομένες οι καθοδηγούμενες από τους γηραιότερους ανεπίσημες συναντήσεις των κοινοτήτων για την επίλυση διαφορών. Ειδικότερα, μάλιστα, η διαμεσολάβηση, που ανήκει στην ομάδα των ΕΜΕΔ, έχει ποικίλες και μακροχρόνιες καταβολές στην επίλυση διαφορών στην οικογένεια, στην κοινότητα, στον εργασιακό χώρο, στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και στη διεθνή διπλωματία.

Γίνεται κοινώς δεκτό ότι στην κατηγορία των ΕΜΕΔ ανήκουν οι εξωδικαστικές διαδικασίες, που στόχο έχουν την επίλυση των διαφορών και συνήθως χρησιμοποιούνται αντί της δικαστικής οδού ή παράλληλα με αυτή. Αν και γίνεται διεθνώς αποδεκτό ότι οι ΕΜΕΔ περιλαμβάνουν μια ευρεία κατηγορία διαδικασιών επίλυσης διαφορών, εν τούτοις δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τον ορισμό τους. Με άλλα λόγια, αν και τέτοιες μέθοδοι επίλυσης διαφορών χρησιμοποιούνται σε όλα τα νομικά συστήματα και η χρησιμοποιούμενη ορολογία είναι η ίδια, αυτή δεν εμφανίζεται ταυτόσημη σε όλα τα συστήματα.

Διαφωνίες, μεταξύ άλλων, έχουν ανακύψει ως προς τη λέξη «εναλλακτικές», που εμπεριέχεται στο ακρωνύμιο. Για παράδειγμα, η επιδίωξη επίλυσης μιας διαφοράς μέσω συμβιβασμού αποτελεί το συνήθως συμβαίνον σε πολλά δικαστικά συστήματα, μεταξύ των οποίων και σε αυτό της Αυστραλίας, και η προσφυγή στη Δικαιοσύνη αποτελεί συνήθως την εναλλακτική λύση, με την έννοια ότι είναι η διαδικασία στην οποία σπανιότερα προσφεύγουν τα μέρη. Στην Αγγλία και στην Ουαλία, η δίκη αντιμετωπίζεται ως έσχατη λύση για εκείνες τις περιπτώσεις, που δεν επιδέχονται συμβιβαστική επίλυση. Επιπροσθέτως, ούτε οι ΕΜΕΔ, γενικά, ούτε η διαμεσολάβηση, ειδικότερα, χρησιμοποιούνται αποκλειστικά σαν εναλλακτικές λύσεις αντί της δίκης, δεδομένου ότι συχνά προστρέχουν σε αυτές τα μέρη προτού καν κινηθεί ή έστω εξετασθεί ως ενδεχόμενο η δίκη.

Περαιτέρω, εγείρονται αντιρρήσεις για τη συμπερίληψη της διαιτησίας στις ΕΜΕΔ, όπως συνηθίζεται στις ΗΠΑ. Όπως είναι γνωστό, η διαιτησία αποτελεί χρονικά την πρώτη εναλλακτική της δημόσιας δίκης μέθοδο επίλυσης διαφορών, αναμφίβολα πολύ εγγύτερη προς τη δίκη, εφόσον καταλήγει σε δικαστική απόφαση. Αμφιβολίες διατυπώνονται, επίσης, αν και κατά πόσο θα πρέπει να περιλαμβάνονται στις ΕΜΕΔ οι διμερείς συζητήσεις φιλικής επίλυσης διαφορών χωρίς την παρουσία ουδέτερου τρίτου μέρους.

Σε κάθε περίπτωση, οι ορισμοί είναι λιγότερο σημαντικοί από την ανάγκη να αναγνωριστεί ότι τα πραγματικά οφέλη των ΕΜΕΔ, ιδιαίτερα της διαμεσολάβησης, εντοπίζονται στην ευελιξία της διαδικασίας που ακολουθείται, δεδομένου ότι διευκολύνει την ανάπτυξη νέων προσεγγίσεων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των μερών και της διαφοράς με αντίστοιχη μείωση του κόστους σε χρόνο και χρήμα.

Οι διαδικασίες που ανήκουν κατά κανόνα στην ομάδα των ΕΜΕΔ είναι:

Διαδικασίες παραπλήσιες προς τη δίκη

Διαιτησία – Arbitration

Η διαιτησία σχεδιάστηκε για την υπέρβαση ορισμένων προβλημάτων που απαντούν στη δίκη και συχνά θεωρείται ότι εντάσσεται στις ΕΜΕΔ. Η διαιτησία παρέχει την εξουσία σε έναν τρίτο να καθορίσει την έκβαση μιας διαφοράς, και ως προς αυτό προσομοιάζει στη δίκη, όμως η απόφασή του είναι συνήθως αποδεκτή από όλα τα διάδικα μέρη, δεδομένου ότι συχνά ο διαιτητής είναι εξειδικευμένος στο αντικείμενο της διαφοράς. Η απόφαση λαμβάνεται σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο, είναι δεσμευτική και συνήθως δεν εφεσιβάλλεται.

Όπως και στη δίκη, η διαιτησία απαιτεί αντιδικία και είναι κατά βάση μια τυπική διαδικασία· ωστόσο, σε αντίθεση με τη δίκη, που είναι δημόσια, η διαιτητική διαδικασία λαμβάνει χώρα κεκλεισμένων των θυρών και τα μέρη συνήθως έχουν την ελευθερία επιλογής του διαιτητή ή του διαιτητικού δικαστηρίου. Στη διαιτησία, τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν τα διαδικαστικά βήματα, που αρμόζουν στη φύση της υπόθεσης, ενώ ο διαιτητής δεν δύναται να επιβάλλει τις επιλογές του επί της διαδικασίας.

Σε περιπτώσεις όπου η διαφορά έχει να κάνει με περίπλοκα ζητήματα, μεγάλο όγκο εγγράφων και αριθμό μαρτύρων, η διαιτησία μπορεί να είναι πιο δαπανηρή και χρονοβόρα από όσο μια δίκη.

Διαιτησία με προσδιορισμό ορίων – “High-low” arbitration

Πρόκειται για μια μορφή διαιτησίας, στην οποία τα μέρη συμφωνούν εκ των προτέρων τις παραμέτρους της απόφασης. Ο διαιτητής μπορεί να γνωρίζει ή να αγνοεί τις παραμέτρους αυτές πριν από την έκδοση της απόφασης. Σε περίπτωση που η απόφαση του διαιτητή βρίσκεται εντός των ορίων, που έθεσαν τα μέρη, αυτή θα καταστεί οριστική. Σε περίπτωση, όμως, που ο δικαστής επιδικάσει ένα ποσό μικρότερο ή μεγαλύτερο, εκτός των παραμέτρων που προσδιόρισαν τα μέρη, θα ισχύσει το ελάχιστο ή ανώτατο όριο που όρισαν αυτά. Η παραλλαγή αυτή επιλέγεται όταν τα μέρη επιθυμούν να μετριάσουν την ανάληψη κινδύνου.

Η διαιτησία “baseball” (ή «εκκρεμές» ή διαιτησία «τελικής προσφοράς») αποτελεί παραλλαγή της διαιτησίας “high-low” που χρησιμοποιείται μερικές φορές στις ΗΠΑ και πήρε το όνομά της από τη μέθοδο διαπραγμάτευσης των αμοιβών για τους παίκτες μπέιζμπολ Α΄ κατηγορίας. Κάθε πλευρά ορίζει ένα ποσό, που προτίθεται να διαθέσει. Στη συνέχεια, ο διαιτητής επιλέγει μεταξύ των δύο αυτών ποσών, χωρίς όμως να έχει τη δυνατότητα να τα τροποποιήσει.

Δυνητικά δεσμευτικές αποφάσεις από ένα τρίτο μέρος

Κριτική διαδικασία – Adjudication

Η πιο συνηθισμένη μορφή κριτικής διαδικασίας περιλαμβάνει την υποβολή εγγράφων προς ένα ουδέτερο τρίτο πρόσωπο, που συνήθως ειδικεύεται στο αντικείμενο της διαφοράς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα έγγραφα αυτά είναι το μόνο στοιχείο, που διαθέτει το τρίτο πρόσωπο για την υπόθεση· ως εκ τούτου, δεδομένου ότι μπορεί να μην προβλέπεται δυνατότητα έφεσης, τα μέρη υποχρεώνονται να παρουσιάσουν τις θέσεις τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ενίοτε τα μέρη καλούνται να απαντήσουν γραπτώς επί των ισχυρισμών και της επιχειρηματολογίας του αντιδίκου. Ενδέχεται, επίσης, να προβλέπεται ακροαματική διαδικασία ή αυτοψία. Η διαδικασία είναι σε γενικές γραμμές σύντομη και η απόφαση δεσμευτική, παρότι συνήθως προβλέπεται έφεση εντός συμφωνημένης προθεσμίας.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ), η κριτική διαδικασία απαντάται συνήθως στις διαφορές από δημόσια ή ιδιωτικά έργα. Ο νόμος του 1996 περί Στεγαστικών Επιδοτήσεων, Κατασκευών και Ανάπλασης προβλέπει ρητά για την επίλυση διαφορών την κριτική διαδικασία με χαρακτηριστικά δικαστικής διαδικασίας. Τα μέρη δικαιούνται να ορίσουν τα ίδια τα επιμέρους στοιχεία της ακολουθητέας διαδικασίας, αρκεί να είναι σύμφωνη με τον εν λόγω νόμο. Η απόφαση του τρίτου προσώπου είναι δεσμευτική, εκτός εάν ή μέχρις ότου η διαφορά κριθεί οριστικά στα δικαστήρια, με διαιτησία, ή επιλυθεί με συμφωνία μεταξύ των μερών.

Ρύθμιση από πραγματογνώμονα (ΡΠ) – Expert determination (ED)

Η ρύθμιση της διαφοράς από πραγματογνώμονα χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένα θέματα του ενοχικού ή άλλου Δικαίου, σε αμφισβητούμενα πραγματικά περιστατικά ή για εκτιμήσεις οικονομικού περιεχομένου. Συνήθως ο εμπειρογνώμονας που επιλέγεται από τα μέρη, ερευνά και γνωμοδοτεί επί του θέματος χωρίς να βασίζεται αποκλειστικά στα έγγραφα που υποβάλλονται από αυτά. Η απόφαση είναι συνήθως δεσμευτική και δεν εφεσιβάλλεται.

Υπηρεσίες μεσολαβητή (ΥΜ) – Ombudsperson services (OS)

Αρχικά σκανδιναβικής προέλευσης, σήμερα προβλέπονται πολλά συστήματα παροχής υπηρεσιών μεσολαβητή στην Ευρώπη και αλλού, τα οποία εφαρμόζονται σε διαφορές τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού Δικαίου. Οι αποφάσεις εκδίδονται επί τη βάση εγγράφων, παρότι εμφανίζεται η αυξανόμενη τάση πραγματοποίησης συναντήσεων του μεσολαβητή από κοινού ή κατ' ιδίαν με το κάθε μέρος. Η διαδικασία αυτή προσφέρει στα φυσικά πρόσωπα τη δυνατότητα να καταγγείλουν με χαμηλό κόστος και σχετικά απλό τρόπο περιπτώσεις κακοδιοίκησης (βλ. Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής)³ ή λήψης παράνομων αποφάσεων από κρατικούς φορείς ή δημόσιες επιχειρήσεις.

Ως προς τις ιδιωτικού Δικαίου διαφορές, ο μεσολαβητής, στα περισσότερα συστήματα μεσολάβησης, θα διερευνήσει μια καταγγελία μόνο εάν ο πωλητής αγαθών ή ο πάροχος υπηρεσιών έχει προβεί σε συγκεκριμένα προκαθορισμένα βήματα, που εμπεριέχουν σοβαρή προσπάθεια επίλυσης της διαφοράς και τα μέρη έχουν φθάσει σε αδιέξοδο. Οι περισσότερες υπηρεσίες μεσολάβησης χρηματοδοτούνται μέσω της επιβολής σχετικού τέλους στους κλάδους που εξυπηρετούν και είναι δωρεάν για τα καταγγέλλοντα φυσικά πρόσωπα. Συνήθως οι αποφάσεις μεσολάβησης είναι δεσμευτικές για τον εκπρόσωπο του κλάδου, όχι όμως και για τον καταγγέλλοντα.

Διαμεσολάβηση-Διαιτησία – Mediation-Arbitration (“Med-Arb”)

Ως σύντμηση του “Mediation-Arbitration” (Διαμεσολάβηση-Διαιτησία), η διαδικασία αυτή δίνει στα μέρη την ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν τη διαμεσολάβηση, προκειμένου να καταλήξουν σε φιλική επίλυση μέρους της διαφοράς τους και στη συνέχεια, εφόσον συνεχίζουν να υπάρχουν ανοικτά θέματα, να τα επιλύσουν με απόφαση του διαιτητή. Η διαδικασία αυτή ενθαρρύνει τα μέρη να δημιουργήσουν τη δική τους λύση, γνωρίζοντας ότι, σε διαφορετική περίπτωση, η απόφαση θα ληφθεί από τον διαιτητή.

³ Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής είναι ένας ανεξάρτητος και αμερόληπτος οργανισμός στον οποίο λογοδοτούν τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί της ΕΕ. Βλ. περισσότερα στο: <https://www.ombudsman.europa.eu/el/home>.

Συχνά τα μέρη ορίζουν το ίδιο πρόσωπο ως διαμεσολαβητή και διαιτητή, αν και ισχύει και το αντίθετο. Η επίγνωση ότι ο διαμεσολαβητής μπορεί εν τέλει να λειτουργήσει και ως διαιτητής, ενδέχεται να αποθαρρύνει τα μέρη να αποκαλύψουν στον διαμεσολαβητή (και διαιτητή) τις πραγματικές ανάγκες και θέσεις τους. Υπάρχουν και άλλες πιθανές δυσκολίες, όταν το ίδιο πρόσωπο αναλαμβάνει και τους δύο ρόλους, όπως το θέμα της διαχείρισης των εμπιστευτικών πληροφοριών στις κατ' ιδίαν συναντήσεις. Συνεπώς, είναι καλό να ορισθεί ένα άλλο τρίτο πρόσωπο πέραν του διαμεσολαβητή, που θα ενεργεί ως διαιτητής για τα εκκρεμή ζητήματα, εφόσον υπάρχουν τέτοια, έστω και αν αυτό απαιτεί μεγαλύτερη προετοιμασία και επιπρόσθετα έξοδα.

Ορισμένες φορές χρησιμοποιείται η αντίστροφη εναλλακτική, “Arb-Med”. Στις εν λόγω περιπτώσεις, ο διαιτητής υποχρεούται να εκδικάσει την υπόθεση και να εκδώσει διαιτητική απόφαση κρατώντας την εμπιστευτική και στη συνέχεια να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής σε περίπτωση που τα μέρη δεν καταλήξουν σε συμφωνία, η διαιτητική απόφαση κοινοποιείται στα μέρη και εφαρμόζεται από αυτά.

Ανάμειξη τρίτου χωρίς δεσμευτικό χαρακτήρα

Πρώιμη ουδέτερη εκτίμηση (ΠΟΕ) – Early neutral evaluation (ENE)

Η ουδέτερη εκτίμηση σε πρώιμο στάδιο της υπόθεσης είναι μια προκαταρκτική αξιολόγηση των γεγονότων, των αποδεικτικών στοιχείων ή της ουσίας της υπόθεσης από έναν ουδέτερο τρίτο. Δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, παρέχει ωστόσο μια αμερόληπτη εκτίμηση των σχετικών θέσεων, καθώς και καθοδήγηση ως προς την πιθανή έκβαση, που θα είχε η υπόθεση, εάν έφθανε στα δικαστήρια. Τα μέρη διορίζουν ένα ανεξάρτητο πρόσωπο, το οποίο γνωμοδοτεί επί της ουσίας των θεμάτων. Η διαδικασία αυτή είναι σχεδιασμένη, ώστε να λειτουργεί ως βάση για περαιτέρω διαπραγματεύσεις ή, τουλάχιστον, να βοηθά τα μέρη να αποφύγουν μη αναγκαία στάδια της αντιδικίας.

Δικαστική εκτίμηση – Judicial appraisal

Η δικαστική εκτίμηση είναι παρόμοια με την προαναφερθείσα ΠΟΕ. Η συνηθέστερη μορφή δικαστικής εκτίμησης είναι εκείνη στην οποία η υπόθεση υποβάλλεται γραπτώς σε έναν δικαστή (συνήθως συνταξιούχο), ο οποίος στη συνέχεια παρέχει μια εκτίμηση για την πιθανή έκβαση της υπόθεσης, εάν φθάσει στα δικαστήρια. Η εκτίμηση από τον δικαστή διαφέρει από τη γνωμοδότηση, που θα παρείχε ένας σύμβουλος, δεδομένου ότι ο δικαστής λαμβάνει και μελετά έγγραφα και στοιχεία και από τις δύο πλευρές. Τα μέρη πρέπει να συμφωνήσουν ως προς τη μορφή και την έκταση των υποβαλλόμενων εγγράφων και ως προς την ισχύ της έκθεσης εκτίμησης. Η προσπάθεια κατάληξης σε συμφωνία ως προς τα προκαταρκτικά ζητήματα συχνά αποτελεί δοκιμασία για τα ίδια τα μέρη.

Στις ΗΠΑ, η πρακτική αυτή έχει λάβει τη μορφή «συνοπτικής δίκης με ενόρκους». Πρόκειται για μη δεσμευτική, σύντομη «ψευδο-δίκη» με πραγματικούς ενόρκους, που εκδίδουν απόφαση. Οι κανόνες της αποδεικτικής διαδικασίας, και μάλιστα της διά μαρτύρων απόδειξης, συνήθως τροποποιούνται για επιτάχυνση της διαδικασίας. Μετά τη «δίκη» ακολουθεί συνήθως διαπραγμάτευση ή διαμεσολάβηση. Τα μέρη μπορούν να επιλέξουν έναν «δικαστή», που θα διευθύνει τη «δίκη» και θα ενεργήσει ως διαμεσολαβητής σύμφωνα με την απόφαση των «ενόρκων». Τα μέρη έχουν τη δυνατότητα να απευθύνουν ερωτήσεις στους ενόρκους σχετικά με τους παράγοντες, που επηρέασαν την απόφασή τους.

Ουδέτερη διερεύνηση γεγονότων – Neutral fact finder

Η διαδικασία αυτή είναι παρόμοια με την αξιολόγηση του πραγματογνώμονα, περιορίζεται όμως στην εξακρίβωση συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών και είναι μη δεσμευτική, δεδομένου ότι το πρόσωπο, που προβαίνει στη διερεύνηση, δεν εκδίδει απόφαση.

Διαμεσολάβηση – Mediation

Η διαμεσολάβηση είναι η πρωταρχική μορφή ΕΜΕΔ και είναι η διαδικασία, με την οποία θα ασχοληθούμε κατά κύριο λόγο.

Σύμφωνα με το Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR, 2013), διαμεσολάβηση είναι η ευέλικτη διαδικασία που διεξάγεται σε κλίμα εμπιστευτικότητας, κατά την οποία ένας ουδέτερος τρίτος υποβοηθά ενεργά τα μέρη, τα οποία έχουν τον τελικό έλεγχο του αποτελέσματος και των όρων επίλυσης της διαφοράς τους, να διαπραγματευτούν και να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με αυτή.

Σύμφωνα με τον Ν. 4640/2019 ως διαμεσολάβηση νοείται μια διαρθρωμένη διαδικασία ανεξαρτήτως ονομασίας με βασικά χαρακτηριστικά την εμπιστευτικότητα και την ιδιωτική αυτονομία, στην οποία δύο ή περισσότερα μέρη επιχειρούν εκουσίως, με καλόπιστη συμπεριφορά και συναλλακτική ευθύτητα, να επιλύσουν με συμφωνία μια διαφορά τους με τη βοήθεια διαμεσολαβητή.

Η διαμεσολάβηση εμφανίζεται στην πράξη με διάφορες παραλλαγές, τις εξής:

- Συν-διαμεσολάβηση – Co-mediation:

Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα μέρη μπορεί να χρειάζονται την υποστήριξη περισσότερων του ενός έμπειρων διαμεσολαβητών. Οι δύο (ή περισσότεροι) διαμεσολαβητές, αμφότεροι ουδέτεροι, θα συνεργαστούν

εξαρχής με τα μέρη, ώστε να σχεδιάσουν τη διαδικασία, που θα ακολουθηθεί στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης. Θα ενεργήσουν κατά κανόνα ισότιμα ως διαμεσολαβητές σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

- Διαμεσολάβηση έργου ή συνασπισμού – Project or alliance mediation:

Πρόκειται για έναν μηχανισμό αποτροπής διαφορών, στο πλαίσιο του οποίου ο διαμεσολαβητής διορίζεται στην αρχή ενός μεγάλου έργου ή μιας νέας σημαντικής επιχειρηματικής σχέσης για να ενεργήσει ως «σημείο επαφής» σε περίπτωση που αναμένονται να προκύψουν ή έχουν ήδη προκύψει προβλήματα επικοινωνίας ή διαφορές.

- Εταιρικό δικαστήριο – Executive tribunal:

Αυτή η μορφή διαμεσολάβησης ενίοτε αναφέρεται ως «μικρή δίκη». Ένα υψηλόβαθμο στέλεχος από κάθε πλευρά συνεδριάζει με τον διαμεσολαβητή ή τον ουδέτερο τρίτο ως επιτροπή, προκειμένου να κρίνει τις θέσεις των μερών σε μια κοινή συνάντηση. Συνήθως τα στελέχη αυτά δεν έχουν προηγούμενη άμεση εμπλοκή στη διαφορά, αλλά φέρνουν την οπτική της διοίκησης στα θέματα που έχουν ανακύψει. Μετά την παρουσίαση των θέσεων σε κοινή συνάντηση, τα υψηλόβαθμα στελέχη αποσύρονται, συνήθως μαζί με τον ουδέτερο τρίτο, και διαπραγματεύονται. Ο ουδέτερος τρίτος μπορεί να ενεργεί ως πρόεδρος ή ακόμη και ως σύμβουλος της επιτροπής.

- Φιλικός διακανονισμός – Conciliation:

Ο φιλικός διακανονισμός και η διαμεσολάβηση, ως όροι, ενδέχεται να διαφέρουν ή να εναλλάσσονται, ανάλογα με τη χώρα ή τον κλάδο, που αφορά η διαφορά. Στον κλάδο της Υγείας στο ΗΒ, για παράδειγμα, η έννοια του φιλικού διακανονισμού σημαίνει συχνά μια διαδικασία, κατά την οποία συζητούνται ενώπιον ενός ουδέτερου τρίτου τα προβλήματα, που έχουν ανακύψει, χωρίς να περιλαμβάνεται συμφωνία οικονομικής αποζημίωσης. Αντιθέτως, στις κατασκευαστικές διαφορές, παραδοσιακά περιλαμβάνεται πρόταση λύσης της διαφοράς από τον ουδέτερο τρίτο.

- Ανεξάρτητες παρεμβάσεις και διευκόλυνση – Independent interventions and facilitation:

Συχνά υπαγόμενες στον γενικότερο όρο της «διευκόλυνσης», οι ανεξάρτητες παρεμβάσεις αφορούν την εμπλοκή ενός αμερόληπτου τρίτου με σκοπό τη διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων, των συζητήσεων, τη δημιουργία γενικής συναίνεσης, την επίλυση προβλημάτων, την οικοδόμηση σχέσεων ή τη διαχείριση των υπαρχουσών ή ενδεχόμενων δυσκολιών σε ένα μεγάλο εύρος υποθέσεων.

Στόχος μιας ανεξάρτητης παρέμβασης μπορεί να είναι:

- Να ενθαρρυνθεί ένας διάλογος, στον οποίο θα μπορούν να ακουστούν όλες οι θέσεις και να τεθούν όλα τα ζητήματα.
- Να προγραμματισθούν τα επόμενα βήματα ή να σχεδιαστεί ένα πλαίσιο μελλοντικής δράσης.
- Να υπάρξει οριστική λύση – κάποια απόφαση ή συμφωνία.
- Να προετοιμαστεί το έδαφος για άλλες διαδικασίες, όπως διαμεσολάβηση, άλλες ΕΜΕΔ ή κριτική διαδικασία (adjudication).

Η διαδικασία προσαρμόζεται στις ανάγκες των ενδιαφερομένων και συχνά έχει τις ακόλουθες μορφές:

- Υποβοηθούμενος διάλογος εταίρων – Assisted stakeholder dialogue:

Ο ουδέτερος τρίτος κάνει χρήση απλών και ευέλικτων διαδικασιών με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των εταίρων για τη διευκρίνιση ζητημάτων, την επίλυση των υφιστάμενων διαφορών ή την επίτευξη γενικής συναίνεσης.

- Συνομιλίες με τη βοήθεια τρίτου προσώπου – Brokered talks:

Ο ουδέτερος τρίτος ενεργεί ως αμερόληπτη, δημιουργική δύναμη για τη διενέργεια συνομιλιών σε περιπτώσεις που οι διαπραγματεύσεις έχουν φθάσει σε αδιέξοδο λόγω του αριθμού των μερών ή της περιπλοκότητας ή της λεπτότητας των θεμάτων.

- Διαμεσολάβηση για την επίτευξη συμφωνίας – Deal mediation:

Ο ουδέτερος τρίτος συνδράμει στις διαπραγματεύσεις επιχειρηματικών συμφωνιών χωρίς να υπάρχει απαραίτητα κάποια διαφορά.

- Ανεξάρτητη προεδρία – Independent chairing:

Ο ανεξάρτητος τρίτος προεδρεύει στο πλαίσιο διαδικασίας, που καθορίζει ο ίδιος, χωρίς να επιβάλλει το αντικείμενο ή το αποτέλεσμα της. Η ανεξάρτητη προεδρία ενδέχεται να είναι αυτοτελής ή ενδέχεται με τη σειρά της να οδηγήσει σε επίσημες συνομιλίες με ενδιάμεσο ή σε άλλη μορφή επίλυσης διαφορών.

- Ανεξάρτητος έλεγχος – Independent review:

Ο αμερόληπτος τρίτος προσδιορίζει τα σημεία, στα οποία απαιτείται η διερεύνηση των πραγματικών περιστατικών ενός συγκεκριμένου προβλήματος ή δύσκολων καταστάσεων, και προβαίνει σε συστάσεις ή συντάσσει αναφορές με τα ευρήματά του, όπως έχει προσυμφωνηθεί.

- Οικοδόμηση σχέσεων – Relationship building:

Οι παρεμβάσεις μπορεί να γίνονται στο εσωτερικό των οργανισμών για την ενίσχυση ή αποκατάσταση εργασιακών σχέσεων, για τη γνωστοποίηση ενός κοινού στόχου και την αύξηση της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών του ή των υπαλλήλων του. Εναλλακτικά, ο στόχος μπορεί να είναι η βελτίωση των σχέσεων του οργανισμού με εξωτερικούς παρόχους υπηρεσιών ή αγαθών, όπως για παράδειγμα με προμηθευτές ή εργολάβους.

4.3 Η χρήση των ΕΜΕΔ στην επίλυση επιχειρηματικών διαφορών

Οι ΕΜΕΔ προσφέρουν ευελιξία και εφαρμόζονται με επιτυχία για την επίλυση εμπορικών και γενικότερα επιχειρηματικών διαφορών με εντυπωσιακά αποτελέσματα ακόμη και στις πιο περίπλοκες υποθέσεις.

Και ενώ ίσως αναμενόταν ότι θα υπήρχαν εντάσεις μεταξύ όσων προάγουν και υπηρετούν το παραδοσιακό σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης –δικαστών και δικηγόρων– και όσων προάγουν τις ΕΜΕΔ, στην πραγματικότητα τόσο οι δικηγόροι όσο και οι δικαστές έχουν συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη των τελευταίων.

Πολλοί από τους πρωτοπόρους των ΕΜΕΔ ήταν δικηγόροι, που επιθυμούσαν να προσφέρουν ένα μεγαλύτερο και πιο ευέλικτο εύρος επιλογών στους πελάτες τους, και είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι διαμεσολαβητές είναι νομικοί, αν και τώρα πλέον οι εκπαιδευμένοι διαμεσολαβητές μπορεί να προέρχονται από κάθε επαγγελματικό κλάδο. Πολλοί δικαστές, τόσο εν ενεργεία όσο και μετά τη συνταξιοδότησή τους, αφού εκπαιδεύουν στη διαμεσολάβηση, ακολουθούν νέα σταδιοδρομία ως διαμεσολαβητές.

Οι ΕΜΕΔ, και μάλιστα η εμπορική διαμεσολάβηση, αναπτύχθηκαν πρώτα στις ΗΠΑ περί τα τέλη του 20ού αιώνα, στο πλαίσιο της τάσης εξεύρεσης εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης των διαφορών πέραν των δικαστηρίων, τα οποία παρουσίαζαν σημαντική καθυστέρηση στην έκδοση των αποφάσεων και απαιτούσαν σημαντικές δαπάνες. Η εξέλιξή της από το Συνέδριο Πάουντ, το 1976, και τη διορατική ομιλία του καθηγητή Φρανκ Σάντερ σχετικά με το «Δικαστήριο Πολλαπλών Θυρών» (“Multi-door Courthouse”) έχει συνδεθεί τόσο με την εξέλιξη των σύγχρονων δικαστικών διαδικασιών όσο και με τις εναλλακτικές προς αυτές διαδικασίες.⁴ Οι ΕΜΕΔ σύντομα άρχισαν να εφαρμόζονται στην Αυστραλία και στον Καναδά και να καθιερώνονται στα τέλη της δεκαετίας του '80 στην Αγγλία και στην Ουαλία, όπου είχε ήδη εδραιωθεί η οικογενειακή διαμεσολάβηση. Παρότι η έννοια του δικαστηρίου πολλαπλών επιλογών που πρότεινε ο καθηγητής Φρανκ

⁴ Moffitt, 2006.

Σάντερ δεν έχει εφαρμοστεί ακόμη στο ΗΒ, ακμάζει στη Νιγηρία και σε άλλα μέρη του κόσμου, καθώς και στις ΗΠΑ.

Στο ΗΒ, η διαμεσολάβηση συνυπάρχει όλο και περισσότερο αρμονικά και όχι ανταγωνιστικά με την πολιτική δίκη. Γενεσιουργός αιτία της εξέλιξης αυτής ήταν οι μεταρρυθμίσεις που πρότεινε ο Λόρδος Γουλφ στις πρωτοπόρες εκθέσεις του το 1995 και το 1996 με τίτλο *Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη* ("Access to Justice"), και στους Κανόνες Πολιτικής Δικονομίας, που ακολούθησαν το 1998, για την εισαγωγή αυτών των μεταρρυθμίσεων στο δικαστικό σύστημα.⁵

Το 2001, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεσμεύτηκε δημοσίως να υιοθετήσει τις ΕΜΕΔ, όπου αυτό κρινόταν κατάλληλο. Εδώ και κάποια χρόνια, οι εταιρείες και οι δημόσιες υπηρεσίες ενσωματώνουν στις εμπορικές τους συμβάσεις ρήτρες, που υποχρεώνουν τα μέρη, προτού προσφύγουν στη Δικαιοσύνη, να προχωρήσουν σε διαμεσολάβηση, τα αποτελέσματα της οποίας τα αγγλικά δικαστήρια σέβονται και εφαρμόζουν.

Η υιοθέτηση, το 2008, της Ευρωπαϊκής Οδηγίας περί διαμεσολάβησης από τα Ευρωπαϊκά Κοινοβούλιο και Συμβούλιο αναφορικά με τις διασυνοριακές διαφορές, είχε θετικό αντίκτυπο για τις ΕΜΕΔ σε όλη την Ευρώπη.

Είναι γεγονός ότι όλο και περισσότερες επιχειρήσεις αναζητούν κάποια μέθοδο για την αποτροπή ή ελαχιστοποίηση των δυσμενών αποτελεσμάτων, που έχουν οι διαφορές με υπαλλήλους, προμηθευτές ή συνεργάτες, και οι ΕΜΕΔ αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των συστημάτων επίλυσης διαφορών, που σχεδιάζονται γι' αυτόν τον σκοπό.

Και η διαμεσολάβηση αποτελεί την προεξάρχουσα μορφή ΕΜΕΔ, ιδιαίτερα χρήσιμη για την επίλυση επιχειρηματικών διαφορών. Γι' αυτόν τον λόγο, έχουν συσταθεί εδώ και δεκαετίες ανά τον κόσμο οργανισμοί που την προτείνουν συστηματικά για την επίλυση τέτοιων διαφορών.

Ήδη στο ΗΒ αλλά και στη Γαλλία λειτουργούν εδώ και χρόνια οργανισμοί εξειδικευμένοι στην παροχή διαμεσολαβητικών υπηρεσιών στις επιχειρήσεις.

Στο ΗΒ, το CEDR ιδρύθηκε στο Λονδίνο το 1990, με την υποστήριξη της Συνομοσπονδίας της Βρετανικής Βιομηχανίας, από μια ομάδα δικηγόρων, που είχαν εντυπωσιαστεί από τις δυνατότητες της διαμεσολάβησης στην εξυπηρέτηση των πελατών τους.

Το βασικό πεδίο δραστηριοποίησης του CEDR ήταν πάντοτε οι διαφορές, που προκύπτουν από εμπορικές συμβάσεις παροχής αγαθών και υπηρεσιών.

⁵ Woolf, 1996.

Από αυτό το σημείο εκκίνησης, ένα μεγάλο εύρος επιχειρηματικών κλάδων έχει εξοικειωθεί με τη διαμεσολάβηση, μεταξύ των οποίων ο κλάδος των κατασκευών, των εργασιακών σχέσεων, του δημοσίου Δικαίου, της σωματικής βλάβης, της ιατρικής ευθύνης, των εταιρικών σχέσεων, και έχει εφαρμοστεί σε ποικίλες συμβατικές διαφορές, αποκτώντας όλο και πιο σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της αστικής Δικαιοσύνης.

Στη Γαλλία, το Κέντρο Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας του Παρισιού (Centre de Médiation et d'Arbitrage de Paris – CMAP) ιδρύθηκε το 1995 από το Centre de Commerce et d'Industrie de Paris (CCI) σε συνεργασία κυρίως με τον Δικηγορικό Σύλλογο του Παρισιού, το Εμποροδικείο και το Ανώτατο Συμβούλιο του συλλογικού οργάνου των λογιστών. Στόχο έχει να επικουρεί τον επιχειρηματικό κόσμο στην επίλυση των διαφορών του προσφέροντας λύσεις ταχείες σε ελεγχόμενο κόστος (διαμεσολάβηση και διαιτησία). Το CMAP είναι αρμόδιο να διαχειριστεί διαφορές ανάμεσα σε επιχειρήσεις, όπως είναι οι εμπορικές διαφορές, αλλά και διαφορές εντός της επιχείρησης, όπως οι εργασιακές διαφορές, καθώς και καταναλωτικές διαφορές εντός της Γαλλίας και διεθνώς.

4.3.1 Είναι επωφελείς οι ΕΜΕΔ και ειδικότερα η διαμεσολάβηση για τον επιχειρηματία και γενικότερα για την οικονομία και την ανάπτυξη;

Για να προσδιορίσουμε αν πράγματι η διαμεσολάβηση βελτιώνει την επίλυση των επιχειρηματικών διαφορών, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της δράσης δύο οργανισμών που κατά κύριο λόγο επιλαμβάνονται της επίλυσης τέτοιων διαφορών στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα του CEDR και του CMAP.

Η πιο πρόσφατη έρευνα για τη διαμεσολάβηση του CEDR (πρόκειται για τη 10η έρευνα, εφεξής «η Έρευνα»),⁶ που δημοσιεύθηκε την 1η Φεβρουαρίου 2023, καλύπτει τη χρονική περίοδο από τις αρχές του 2020 μέχρι και λίγο πριν από τη λήξη του 2022. Η Έρευνα διεξήχθη μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου, προσβάσιμο σε όλους τους διαμεσολαβητές στο ΗΒ. Η Έρευνα συγκέντρωσε 328 απαντήσεις, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 50% των εγγεγραμμένων μελών του Συμβουλίου Διαμεσολάβησης (Civil Mediation Council) του ΗΒ, παρέχοντας μια στατιστικά σημαντική εικόνα της τρέχουσας κατάστασης της εμπορικής διαμεσολάβησης στη χώρα, καθώς και πληροφορίες για την ανταπόκριση του κλάδου στις αλλαγές που επιφέρει η τεχνολογία, και στις εξελίξεις στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.

⁶ CEDR, 2023.

Προ της πανδημίας, ο ετήσιος όγκος των υποθέσεων διαμεσολάβησης είχε εκτιμηθεί σε περίπου 16.500. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η δραστηριότητα σημείωσε ύφεση κατά 35% στο διάστημα ανάμεσα στον Μάρτιο και τον Σεπτέμβριο του 2021, αλλά οι πρόσφατες εκτιμήσεις κατέγραψαν ανάκαμψη, σε βαθμό που ο συνολικός αριθμός υποθέσεων ανέρχεται πλέον σε περίπου 17.000 μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου 2022, παρουσιάζοντας αύξηση 3% σε σχέση με τα επίπεδα προ πανδημίας.

Σύμφωνα πάντα με την Έρευνα, το συνολικό ποσοστό επιτυχίας της διαμεσολάβησης διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, με το σταθερό συνολικό ποσοστό διευθέτησης να αγγίζει το 92%. Ειδικότερα, το 72% των διαμεσολαβήσεων οδηγεί σε διευθέτηση της διαφοράς την ίδια την ημέρα διεξαγωγής της διαμεσολάβησης, ενώ ένα επιπρόσθετο 20% επιτυγχάνει διευθέτηση σε μεταγενέστερο χρόνο, διατηρώντας έτσι τα ποσοστά που είχαν καταγραφεί το έτος 2020.

Η Έρευνα διαπίστωσε κάτι που βέβαια αναμενόταν, ότι ποσοστό 64% των συνεδριών εμπορικής διαμεσολάβησης διεξάγεται πλέον διαδικτυακά, μειωμένο βέβαια από το 89% κατά τη διάρκεια της πανδημίας, σηματοδοτώντας τη συνεχιζόμενη μεταβολή στη λειτουργική δυναμική του κλάδου.

Παρατηρήθηκε αύξηση στην επιλογή των συναντήσεων του διαμεσολαβητή με τους δικηγόρους και τα μέρη πριν από την ημέρα της διαμεσολάβησης, αν και οι διαμεσολαβητές θεωρούν ότι τέτοιες συναντήσεις δεν συντελούν αποφασιστικά στην επιτυχία της. Ωστόσο, οι δικηγόροι εκφράζουν διαφορετική άποψη. Σε ό,τι αφορά τα έγγραφα που παραδίδονται στον διαμεσολαβητή πριν από την έναρξη της διαμεσολάβησης, οι δικηγόροι διαπιστώνουν μείωση της τάσης της απλής κοινοποίησης του κειμένου των αγωγών, κάτι για το οποίο οι διαμεσολαβητές δεν συμφωνούν. Σε κάθε περίπτωση, τόσο οι δικηγόροι όσο και οι διαμεσολαβητές εντοπίζουν μια αύξηση των καλά οργανωμένων και εστιασμένων συναντήσεων τόσο κατά την έναρξη της διεξαγωγής της διαμεσολάβησης όσο και κατά τη διάρκεια αυτής.

Περαιτέρω, η Έρευνα υπογραμμίζει δύο κύριες εξελίξεις στον τομέα της διαμεσολάβησης. Αφενός, διαπιστώνεται συνεχής βελτίωση στη διαδικτυακή διαμεσολάβηση, στην οποία πλέον εμφανίζονται τα μέρη πολύ καλά προετοιμασμένα με πολύ καλή γνώση της διαδικασίας και εξαιρετική χρήση αυτής από τους δικηγόρους, κάτι που έχει οδηγήσει σε αυξημένη αποδοτικότητα και ευκολότερη προσαρμογή σε απαιτήσεις υψηλού επιπέδου, ενισχύοντας έτσι την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας.

Αφετέρου, παρατηρείται ότι η υποβολή των απαιτήσεων για τη διαμεσολάβηση εγγράφων στους διαμεσολαβητές γίνεται πολύ κοντά στην ημερομηνία της διεξαγωγής της διαμεσολάβησης, περιορίζοντας έτσι τον χρόνο που είναι διαθέσιμος για την επαρκή προετοιμασία τους. Αυτή η πρακτική αναδεικνύει

την ανάγκη για περαιτέρω βελτίωση στη διαχείριση του διαθέσιμου χρόνου για προετοιμασία και στην τήρηση των προθεσμιών.

Σε διεθνές επίπεδο, η Σύμβαση της Σιγκαπούρης για τη Διαμεσολάβηση⁷ έχει παίξει καταλυτικό ρόλο στην επίλυση ζητημάτων, που αφορούν την εκτελεστικότητα των συμφωνιών, οι οποίες προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση στις υπογράφουσες χώρες. Αν και το ΗΒ δεν έχει κυρώσει ακόμα τη Σύμβαση, μια ανεπίσημη διαβούλευση του 2019 από το υπουργείο Δικαιοσύνης κατέδειξε ευρεία υποστήριξη για την κύρωση αυτής, ενισχύοντας τον διεθνή ρόλο του ΗΒ στον τομέα της Διαμεσολάβησης και αναδεικνύοντας την πρωτοκαθεδρία του ως κέντρου επίλυσης διαφορών.

Κάθε χρόνο, η αξία των υποθέσεων που επιλύονται μέσω διαμεσολάβησης, σύμφωνα με την Έρευνα, ανέρχεται σε περίπου 20 δισεκ. στερλίνες. Από το 1990, έτος εισαγωγής της αστικής και εμπορικής διαμεσολάβησης στην Αγγλία και την Ουαλία, η συνολική αξία των υποθέσεων που έχουν υποβληθεί σε διαμεσολάβηση ανέρχεται σε περίπου 195 δισεκ. στερλίνες. Για το έτος 2023, αναμένεται ότι η διαμεσολάβηση θα εξοικονομήσει στις επιχειρήσεις όχι μόνο χρήματα που υπολογίζονται σε περίπου 5,9 δισεκ. στερλίνες αλλά και χρόνο, δεδομένου ότι για την επίλυση των διαφορών με διαμεσολάβηση απαιτείται πολύ λιγότερος χρόνος από εκείνο που θα απαιτείτο για την επίλυση μέσω της συνήθους δικαστικής οδού. Γενικά, υπολογίζεται ότι από την έναρξη εφαρμογής της διαμεσολάβησης, αυτή έχει συμβάλει σε εξοικονόμηση περίπου 50 δισεκ. στερλίνες.

Επιπλέον, η Έρευνα εξέτασε τα εισοδήματα των διαμεσολαβητών για τη 12μηνη περίοδο από τον Οκτώβριο του 2021 έως τον Σεπτέμβριο του 2022. Η ημερήσια αμοιβή για λιγότερο έμπειρους διαμεσολαβητές σημείωσε αύξηση κατά 20% τα τελευταία δύο χρόνια, ανερχόμενη σε 1.781 στερλίνες από 1.495 στερλίνες, ενώ η αμοιβή για πιο έμπειρους διαμεσολαβητές αυξήθηκε κατά 10%, από 3.474 στερλίνες σε 3.821 στερλίνες.

Η Έρευνα προχώρησε και στην ανάλυση των εισοδημάτων με βάση τον όγκο δραστηριότητας των διαμεσολαβητών. Διαπιστώθηκε ότι οι διαμεσολαβητές που επιλαμβάνονται 20 έως 30 υποθέσεων ετησίως καταγράφουν εισοδήματα μεταξύ 20 χιλ. και 145 χιλ. στερλίνων, με τον μέσο όρο να ανέρχεται στις 81 χιλ. στερλίνες. Για όσους αναλαμβάνουν 30 έως 50 υποθέσεις ετησίως, τα εισοδήματα κυμαίνονται από 110 χιλ. έως 390 χιλ. στερλίνες, ενώ ο μέσος όρος φθάνει τις 175 χιλ. στερλίνες. Όσοι διαχειρίζονται πάνω από 50 υποθέσεις κατά τη διάρκεια του έτους καταγράφουν το ευρύτερο εύρος εισοδημάτων, από 50 χιλ. έως 660 χιλ. στερλίνες, με το μέσο εισόδημα να ανέρχεται στις 312 χιλ. στερλίνες. Τα δεδομένα αυτά

⁷ Βλ. *Singapore Convention on Mediation*, 2020.

αποκαλύπτουν τη σημαντική μεταβλητότητα των εισοδημάτων εντός του επαγγέλματος, η οποία επηρεάζεται κυρίως από τον όγκο των υποθέσεων των οποίων επιλαμβάνεται ο διαμεσολαβητής, καθώς και από το επίπεδο της εμπειρίας του.

Αντίστοιχα θετικά για την επίλυση επιχειρηματικών διαφορών αποτελέσματα προκύπτουν από ανάλογη έκθεση του CMAP.

Η πρόσφατη έκθεση του CMAP για το έτος 2023 (εφεξής «η Έκθεση»),⁸ παρέχει σημαντική ανάλυση στις πρακτικές και την αποδοτικότητα των διαδικασιών διαμεσολάβησης μεταξύ των επιχειρήσεων στη Γαλλία.

Σε ένα πολύπλοκο οικονομικό περιβάλλον, οι διαμεσολαβητές του CMAP επιλύουν σημαντικό αριθμό διαφορών. Παρατηρείται αξιόλογη αύξηση στον όγκο των υποθέσεων διαμεσολάβησης (συνολικά 820,7 εκατ. ευρώ, έναντι 598 εκατ. ευρώ το 2022). Στον τομέα της διαιτησίας, το συνολικό ποσό των υποθέσεων ανέρχεται στα 950 εκατ. ευρώ, δηλαδή 9 εκατ. ευρώ περισσότερα από την προηγούμενη χρονιά.

Αυτά τα στοιχεία, που δημοσιεύτηκαν από το CMAP στο Βαρόμετρο του 2023, δείχνουν την εμπιστοσύνη που αποδίδεται στο Κέντρο, ιδιαίτερα από τις μεγάλες επιχειρήσεις: Αντιμέτωπες με ιδιαίτερα ευαίσθητες διαφορές με σημαντικό οικονομικό διακύβευμα, πολλές επιχειρήσεις στρέφονται σε εξωδικαστικές λύσεις. Πράγματι, το ενδιαφέρον των επιχειρήσεων για τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών επιβεβαιώνεται. Το 2023, το CMAP διαχειρίστηκε 2.261 υποθέσεις διαμεσολάβησης (εκ των οποίων οι 380 αφορούσαν διαφορές μεταξύ επιχειρήσεων, ενώ οι 1.881 αφορούσαν καταναλωτές και επιχειρήσεις), καθώς και 21 υποθέσεις διαιτησίας, αριθμοί που παραμένουν σταθεροί σε σχέση με τις τάσεις του 2022.

Το CMAP είναι παρόν σε ολόκληρη την εθνική επικράτεια. Το 2022, το 29% των εμπλεκόμενων μερών στις διαμεσολαβήσεις προέρχονταν από τις περιφέρειες, ποσοστό που αυξήθηκε στο 40% το 2023. «Και φέτος, το CMAP απέδειξε την ικανότητά του να παρέχει γρήγορες και αποτελεσματικές λύσεις σε ένα περίπλοκο οικονομικό και δικαστικό πλαίσιο. Η αύξηση του αριθμού των υποθέσεων σε διαμεσολάβηση και διαιτησία, ιδιαίτερα για τις σημαντικές διαφορές, καταδεικνύει την αυξανόμενη εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων προς τον οργανισμό μας για την επίλυση διαφορών με μεγάλο οικονομικό αντικείμενο», δηλώνει η Μπερανζέρ Κλαντί, Διευθύντρια του τομέα ΕΜΕΔ του CMAP.

⁸ CMAP, 2024.

Εδώ και σχεδόν 30 χρόνια, το Κέντρο Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας του Παρισιού προωθεί τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών (Modes Alternatives de Règlement des Conflits – MARD), ευαισθητοποιώντας τις επιχειρήσεις, τους φοιτητές και τους επαγγελματίες του Δικαίου σε αυτές τις πρακτικές. Σε ένα τεταμένο δικαστικό πλαίσιο, όπου τα δικαστήρια είναι υπερφορτωμένα και οι χρόνοι επεξεργασίας των υποθέσεων ιδιαίτερα μακροχρόνιοι, το CMAP προσφέρει γρήγορες, αποτελεσματικές και εμπιστευτικές λύσεις στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να αποφύγουν τις παραδοσιακές δικαστικές διαμάχες.

Το 78% των υποθέσεων, που υποβάλλονται στο CMAP, ξεκινούν μονομερώς, γεγονός που αποδεικνύει την εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων και των συμβούλων τους, οι οποίοι αναθέτουν στο CMAP και τους νομικούς του την αποστολή να πείσουν όλα τα μέρη να αποδεχθούν τη συμμετοχή στη διαδικασία. Οι ομάδες του Κέντρου Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας του Παρισιού το επιτυγχάνουν σε ποσοστό 67%. «Η διαμεσολάβηση και η διαιτησία είναι απαραίτητα εργαλεία για τις επιχειρήσεις», εξηγεί η Σοφί Ανρί, Γενική Εκπρόσωπος του CMAP. «Επιλέγοντας αυτούς τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών, κερδίζουν σε αποτελεσματικότητα, μειώνουν τα κόστη τους και διατηρούν τις εμπορικές τους σχέσεις».

Τα στοιχεία καταδεικνύουν μια επίμονη αύξηση στην αποδοχή της επιχειρηματικής διαμεσολάβησης, με μια αύξηση 14% στον αριθμό των υποθέσεων που εκκρεμούν, φτάνοντας τις 375 υποθέσεις για το 2022. Αναλυτικότερα:

- Είδος υποθέσεων: Η πλειονότητα των υποθέσεων επιχειρηματικής διαμεσολάβησης που ανέλαβε το CMAP το 2022 αφορούσαν εμπορικές συμβάσεις (49%). Ακολουθούν οι: δικαστική κοινωνική διαμεσολάβηση (29%), δικαστική εμπορική διαμεσολάβηση (17%) και συμβατική κοινωνική διαμεσολάβηση (6%).
- Επιτυχία της διαμεσολάβησης: Επιτεύχθηκε συμφωνία στο 61% των υποθέσεων, επισημαίνοντας την αποτελεσματικότητα της διαμεσολάβησης ως εργαλείου για την επίλυση διαφορών.
- Διάρκεια διαμεσολάβησης: Η μέση διάρκεια διαμεσολάβησης διατηρήθηκε σταθερή σε περίπου 15,6 ώρες, διατηρώντας έτσι μια συνέπεια στον αναγκαίο χρόνο για τη διαχείριση των υποθέσεων.
- Φύση των διαφορών: Η μεγάλη πλειοψηφία των διαφορών αφορούσε τη μη εκπλήρωση συμβάσεων (53%) και τη λύση συμβατικών σχέσεων (12%).
- Μέσο κόστος: Το μέσο κόστος διαμεσολάβησης ανήλθε σε 8.433 ευρώ, ανάλογο με το οικονομικό μέγεθος των διαφορών.

Η Έκθεση υπογραμμίζει την αυξανόμενη εμπιστοσύνη, που έχει το επιχειρηματικό κοινό στις διαδικασίες διαμεσολάβησης και διαιτησίας, ενισχύοντας την ικανότητά τους να προσφέρουν μια πιο αποτελεσματική, οικονομικά προσιτή και δικαιότερη λύση σε διαφορές. Το μέλλον της επιχειρηματικής διαμεσολάβησης φαίνεται όλο και πιο θετικό, καθώς οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν την αξία της συμβιβαστικής προσέγγισης στη διαχείριση των διαφορών τους.

Τα αποτελέσματα και των δύο οργανισμών καταδεικνύουν τη θετική επίδραση της διαμεσολάβησης στην επίλυση επιχειρηματικών διαφορών.

Στην πραγματικότητα, από την καθημερινή εμπειρία για την επίλυση των διαφορών του ο επιχειρηματίας αναζητά:

- ταχύτητα στην επίλυση των διαφορών για εξοικονόμηση πόρων,
- λύσεις συμβατές με τις επιχειρηματικές του ανάγκες που δεν επιβάλλονται από έναν δικαστή –σίγουρα, ο δικαστής δεν είναι επιχειρηματίας–,
- λύσεις, που κοιτούν προς το μέλλον, χωρίς να αποφαίνονται μόνο για το παρελθόν, όπως γίνεται με τα δικαστήρια,
- λύσεις, που επιλέγει ο ίδιος ο επιχειρηματίας και εξυπηρετούν τα πραγματικά του συμφέροντα, όπως τα εννοεί ο ίδιος και όχι κάποιος τρίτος εκτός της επιχείρησης,
- εμπιστευτικότητα στην επίλυση των διαφορών χωρίς τη δημοσιότητα των δικαστηρίων (δεν χρειάζεται για να λύσουμε τη διαφορά να βγάλουμε «τα άπλυτά μας στη φόρα»),
- διατήρηση καλών, λειτουργικών σχέσεων με την άλλη πλευρά ακόμη και αν «μας χωρίζει μια άβυσσος», και
- πόρτες πάντα ανοικτές και συνεχή επικοινωνία ακόμη και με εκείνον με τον οποίο έχει τη χειρότερη διαφωνία, εφόσον έτσι εξυπηρετούνται τα πραγματικά συμφέροντα του επιχειρηματία.

Η διαμεσολάβηση καλύπτει τις ανάγκες του επιχειρηματία, δεδομένου ότι:

- παρέχει προστατευμένο, εμπιστευτικό πλαίσιο επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης,
- παρέχει διατήρηση/διάσωση του κύρους του επιχειρηματία, που πρώτος τείνει το χέρι για διαπραγμάτευση,

- παρέχει επιτυχημένη διαχείριση καταστάσεων έντασης ή αδιεξόδου,
- επιτρέπει στον επιχειρηματία να γνωρίσει την άλλη πλευρά, να συνειδητοποιήσει τα πραγματικά του συμφέροντα και να εκτιμήσει ψύχραιμα αν αξίζει να οδηγηθεί η υπόθεση στα δικαστήρια,
- παρέχει προετοιμασία, παρατήρηση και καθοδήγηση στην υιοθέτηση και υλοποίηση της αποτελεσματικής διαπραγματευτικής τακτικής,
- παρέχει δημιουργία ευκαιριών, όταν «όλα φαίνονται να έχουν τελειώσει», και
- ακόμη και αν δεν λυθεί η διαφορά στη διαμεσολάβηση (συνήθως λύνεται στο 70% των περιπτώσεων), δημιουργείται “momentum” που θα οδηγήσει αργά ή γρήγορα στη ρύθμισή της.

4.4 Η κατάσταση της Δικαιοσύνης στη χώρα μας και η επίδρασή της στην επιχειρηματικότητα και γενικότερα στην οικονομία και την ανάπτυξη

Η κατάσταση της απονομής της Δικαιοσύνης στη χώρα μας απασχολεί τον νομοθέτη, αλλά και την εκτελεστική εξουσία διαχρονικά.

Με παρεμβάσεις νομοθετικές και άλλες επιδιώκεται κατά καιρούς η επιτάχυνση της απονομής της Δικαιοσύνης συγχρόνως με την αντιμετώπιση και όλων των άλλων προβλημάτων, που ταλανίζουν όλους τους εμπλεκόμενους, πολίτες, επιχειρηματίες και λειτουργούς της Δικαιοσύνης.

Φαίνεται ότι η βραδύτητα στην απονομή της Δικαιοσύνης αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό της χώρας μας, ήδη δε από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα απαιτήθηκε η έκδοση ειδικών νόμων με στόχο την επιτάχυνση της εκδίκασης των υποθέσεων.

Ο Νικόλαος Δημητρακόπουλος,⁹ υπουργός Δικαιοσύνης της εποχής, επιφανής νομικός και εισηγητής των εν λόγω νόμων, δήλωνε στη Βουλή, το 1911, για τη σημειούμενη εξαιρετική βραδύτητα απονομής της Δικαιοσύνης:

«Εκείνο το οποίο τυγχάνει καθολικόν νόσημα παρ' ημίν και το οποίο αποτελεί αυτόχρονα άρνησιν πάσης Δικαιοσύνης είναι η βραδύτης, με την οποίαν απονέμεται αύτη. Βραδύτης ανήκουστος, άγνωστος εις οιανδήποτε πολιτισμένην χώραν [...]. Δαπάναι κολοσσιαίαι υπερβαίνουσαι ουκί σπανίως και το αντικείμενον της δίκης, παρέλκυσις και παράτασις του δικαστικού αγώνος, υπό όρους ενίοτε επίσης οδυνηρούς και διά τον νικητήν και διά τον ηττηθέντα. Τοιουτοτρόπως ο δικαστικός αγών και ανεξαρτήτως της εκβάσεώς του αποβάλλει παρ' ημίν τον προορισμόν του εκ των όρων, υπό τους οποίους διεξάγεται. Είναι περιττόν να υποδείξω τα τραύματα, άτινα υφίσταται η χώρα ημών εκ της τοιαύτης καταστάσεως».

⁹ Βλ. Δημητρακόπουλος, 1915, σελ. 353.

Έτσι, με τους παραπάνω νόμους ο Δημητρακόπουλος πέτυχε τη δραστική μείωση των δικονομικών ακυροτήτων, που κατά τον ίδιο αποτελούσαν «τη μείωση των πληγών [...], την πλουσιωτέραν πηγήν της στρεψοδικίας και της παρελκύσεως των υποθέσεων».

Έκτοτε η κατάσταση της Δικαιοσύνης δεν φαίνεται να έχει μεταβληθεί στο σύνολό της παρά τις διακυμάνσεις, που παρουσιάζει κατά διαστήματα με εξάρσεις και υφέσεις, ως αποτέλεσμα της συνήθως αποσπασματικής δράσης των κατά καιρούς αρμοδίων. Ειδικά, μάλιστα, την προηγούμενη δεκαετία η προβληματική κατάσταση της Δικαιοσύνης στη χώρα μας έγινε εναργέστερη και επανειλημμένα επισημάνθηκε ως σημαντική τροχοπέδη στην επιχειρηματικότητα και γενικότερα στην οικονομία και την ανάπτυξη. Αναφέρεται μάλιστα συγκεκριμένα στον Ν. 4046/2012 (Μνημόνιο 2), με τον οποίο αναλάβουμε τις εξής συγκεκριμένες δεσμεύσεις (με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα εφαρμογής) σε σχέση με την απονομή της Δικαιοσύνης, ως μέτρα βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας:

«32. Για τη στήριξη των προσπαθειών για τη βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος, θα προωθήσουμε τη μεσοπρόθεσμη μεταρρυθμιστική μας ατζέντα που στοχεύει στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του δικαστικού συστήματος. Το δικαστικό σύστημα της Ελλάδας είναι εξαιρετικά αναποτελεσματικό, με σημαντικό αριθμό σωρευμένων εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων παρά τον σχετικά μεγάλο αριθμό δικαστηρίων και δικαστών. Σύνθετες δικαστικές διαδικασίες, προβληματική εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων, έλλειψη διαφάνειας και έλλειψη σύνδεσης μεταξύ της δικαστικής επίδοσης και του οικονομικού προγραμματισμού, έχουν επηρεάσει αρνητικά τις άμεσες ξένες επενδύσεις, άλλες ιδιωτικές επενδύσεις, την επιχειρηματικότητα, τις εξαγωγές και την απασχόληση. Στο πλαίσιο αυτό, οι προσπάθειες μας θα εστιάσουν στην:

- «Αντιμετώπιση των συσσωρευμένων εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων. Έχουμε εντοπίσει τις σωρευμένες εκκρεμείς φορολογικές υποθέσεις στα δικαστήρια και σκοπεύουμε να τις αντιμετωπίσουμε, μέσω του ορισμού δικασίμων για το 50 τοις εκατό των εκκρεμών υποθέσεων έως το τέλος Ιουνίου 2012, για το 80 τοις εκατό έως το τέλος του 2012, και μέσω της πλήρους εκκαθάρισής τους έως το τέλος Ιουλίου 2013 (δίνοντας προτεραιότητα σε φορολογικές υποθέσεις υψηλής αξίας που ξεπερνούν το €1 εκατομμύριο). Αναφορικά με τις εκκρεμείς υποθέσεις μη φορολογικού περιεχομένου, έχουμε αναθέσει μια μελέτη η οποία θα ολοκληρωθεί έως το τέλος Ιουνίου, βάσει της οποίας θα συντάξουμε ένα σχέδιο δράσης (έως το τέλος Αυγούστου) με συγκεκριμένους στόχους για την εκκαθάριση όλων των υποθέσεων.
- «Επιτάχυνση της Διεκπεραίωσης Υποθέσεων: Σχεδιάζουμε να επιταχύνουμε τη διεκπεραίωση αστικών και διοικητικών υποθέσεων με τη ψήφιση (έως το τέλος Μαρτίου) ενός νόμου, ο οποίος έχει ως στόχο τη βελτίωση

της αποτελεσματικότητας των δικαστικών διαδικασιών (που περιλαμβάνει τον εκσυγχρονισμό των διαδικασιών για ομαδική επιδίκαση παρόμοιων διοικητικών υποθέσεων και την απαίτηση υποβολής των υποθέσεων σε ηλεκτρονική μορφή από τους διοικητικούς και αστικούς δικαστές).

- »Βελτίωση της Απόδοσης και της Υποχρέωσης Λογοδοσίας των Δικαστηρίων: Για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των πλημμελειοδικείων, θα εκδοθεί δευτερεύουσα νομοθεσία έως το τέλος Μαΐου, για τη συγκώνευση των υφιστάμενων δικαστηρίων με στόχο τη μείωση του αριθμού τους. Για τη βελτίωση της διαφάνειας, στο τέλος Μαρτίου το υπουργείο Δικαιοσύνης θα ξεκινήσει τη δημοσίευση λεπτομερών δικαστικών πληροφοριών στην ιστοσελίδα του. Αυτή η τριμηνιαία άσκηση αρχικά θα καλύψει δεδομένα για φορολογικές υποθέσεις. Οι ενέργειες αυτές θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό (έως το τέλος Σεπτεμβρίου) ενός πλαισίου απόδοσης για όλα τα δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης ενός αξιόπιστου συστήματος διαχείρισης δεδομένων και ενός συστήματος για τη μέτρηση του φόρτου εργασίας.
- »Μεταρρύθμιση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας: Έως το τέλος Μαρτίου, θα συστήσουμε μια ομάδα δράσης για την αναθεώρηση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ώστε να ευθυγραμμιστεί με τις καλύτερες διεθνείς πρακτικές. Έως το τέλος Ιουνίου, η ομάδα δράσης θα εκδώσει μια μελέτη όπου θα εντοπίζονται τα κύρια προβλήματα και οι παράγοντες που επιβαρύνουν το προδικαστικό στάδιο, το στάδιο της δίκης και το στάδιο της εκτέλεσης σε αστικές υποθέσεις και θα προτείνονται λύσεις. Μετά την έκδοση της μελέτης, θα διαβουλευτούμε με εγχώριους και διεθνείς εμπειρογνώμονες ώστε να συνταχθεί ένα λεπτομερές έγγραφο μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου όπου θα περιγράφονται οι κύριες προτάσεις για τις τροποποιήσεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας». ¹⁰

Περαιτέρω, στον Ν. 4334/2015 «Επείγουσες ρυθμίσεις για τη διαπραγμάτευση και σύναψη συμφωνίας με τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης», η τότε κυβέρνηση δεσμεύεται για «την υιοθέτηση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, η οποία αποτελεί μείζονα αναμόρφωση των διαδικασιών και ρυθμίσεων για το σύστημα πολιτικής δικαιοσύνης και μπορεί να επιταχύνει σημαντικά τη δικαστική διαδικασία και να μειώσει τα κόστη».

Στον Ν. 4336/2015, που αποτελεί και τον τρίτο μνημονιακό νόμο, και στην παράγραφο Γ', όπου έχει ενταχθεί συμφωνία δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων ως τριετές πρόγραμμα, η χώρα μας δεσμεύτηκε ως εξής:

¹⁰ Βλ. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 4046/2012.

«5.2 Δικαιοσύνη

»Στις 22 Ιουλίου 2015, οι αρχές εξέδωσαν τον νέο Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που θα τεθεί σε ισχύ από 1 Ιανουαρίου 2016. Οι αρχές θα εφαρμόσουν τον αναθεωρημένο Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σύμφωνα με τις απαιτήσεις που αναφέρονται στις μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 1 (ένατου άρθρου) του Ν. 4335/2015 και του χάρτη πορείας για την εφαρμογή του αναθεωρημένου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας που θα ολοκληρωθεί έως τον Σεπτέμβριο του 2015.

»Οι αρχές θα προβούν σε εξορθολογισμό και στην εφαρμογή επιλεκτικών αυξήσεων στα δικαστικά τέλη, καθώς και σε αύξηση της διαφάνειας ως προς το θέμα αυτό (Οκτώβριος του 2015). Οι αρχές θα προτείνουν μέτρα για τη διασφάλιση της πρόσβασης ευπαθών ατόμων στη Δικαιοσύνη (Οκτώβριος του 2015).

»Οι αρχές θα προτείνουν μέτρα για τη μείωση των καθυστερημένων υποθέσεων στα διοικητικά δικαστήρια έως τον Σεπτέμβριο του 2015 και στα αστικά δικαστήρια έως τον Οκτώβριο του 2015. Θα συμφωνήσουν επί ενός σχεδίου δράσης με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, περιλαμβανομένης της τεχνικής συνδρομής στο θέμα της ηλεκτρονικής Δικαιοσύνης (e-justice), της διαμεσολάβησης και των δικαστικών στατιστικών (Οκτώβριος 2015).

»Οι αρχές θα προτείνουν έως τον Νοέμβριο του 2015 και εν συνεχεία θα εφαρμόσουν τριετές στρατηγικό σχέδιο βελτίωσης της λειτουργίας του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης. Το σχέδιο θα πρέπει να περιλαμβάνει βασικές δράσεις που θα αποβλέπουν στην αύξηση της δικαστικής αποτελεσματικότητας, στην ταχύτερη εκδίκαση υποθέσεων και στην αντιμετώπιση των ελλείψεων στη λειτουργία των δικαστηρίων, όπως π.χ. η συγκέντρωση πληροφοριών για την κατάσταση των δικαστηρίων, η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, η ανάπτυξη εναλλακτικών μέσων επίλυσης διαφορών, όπως η διαμεσολάβηση, με σκοπό τον εξορθολογισμό του κόστους της προσφυγής στη Δικαιοσύνη και τη βελτίωση της λειτουργίας και της διαχείρισης των δικαστηρίων».¹¹

Από τα ανωτέρω προκύπτει με ενάργεια η διασύνδεση της αποτελεσματικώς λειτουργούσας απονομής της Δικαιοσύνης με την επιχειρηματικότητα και γενικότερα με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων για τις οποίες έχει τόσο μεγάλη ανάγκη η χώρα μας.

Όμως, παρ' όλες αυτές τις προσπάθειες, φαίνεται ότι πολύ μικρή πρόοδος έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα.

¹¹ Βλ. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Ν. 4336/2015.

Σύμφωνα με την ετήσια έρευνα “Doing Business” της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2020,¹² στη χώρα μας απαιτούνται, κατά μέσο όρο, 1.400 ημέρες για να εκδοθεί μια τελεσίδικη απόφαση, δηλαδή απόφαση και από το εφετείο, ενώ στην Αυστρία, για παράδειγμα, ο χρόνος έκδοσης μιας τελεσίδικης απόφασης είναι 397 ημέρες. Η κατάσταση εμφανίζεται κατά πολύ χειρότερη, όταν στη μελέτη αποτυπώνεται ο συνολικός χρόνος από την κατάθεση της αγωγής έως την εκτέλεση της δικαστικής απόφασης: Η διαδικασία και στους τρεις βαθμούς μπορεί να διαρκέσει μέχρι και 1.711 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής έως την εκτέλεση.

Η χώρα μας εμφανίζει τους μεγαλύτερους χρόνους αναμονής στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), με περίπου 700 ημέρες για την εκδίκαση μιας υπόθεσης σε πρώτο βαθμό και περίπου 650 ημέρες για την έφεση. Ο αριθμός των εκκρεμών υποθέσεων στα δικαστήρια αυξάνεται συνεχώς, με τέσσερις εκκρεμείς υποθέσεις ανά 100 κατοίκους, σε αντίθεση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που είναι λιγότερες από δύο.

Περαιτέρω, σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση, η χαρτογράφηση της δικαστικής δομής στην Ελλάδα αποκαλύπτει σημαντικές ασυμμετρίες. Ενώ οι διοικητικές περιφέρειες ανέρχονται σε 13, τα εφετεία είναι 19, με έξι από αυτά να έχουν ιδρυθεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Προς σύγκριση, η Γερμανία, με πληθυσμό περίπου 80 εκατ., διαθέτει 23 εφετεία, ενώ η Ολλανδία μόλις πέντε. Επιπλέον, το κόστος ανά δικαστική απόφαση στην Ελλάδα ανέρχεται σε 25 χιλ. ευρώ, με το μέσο κόστος έκδοσης μιας απόφασης να είναι 800 ευρώ.

Επιπλέον, η χώρα δαπανά 0,35% του προϋπολογισμού της για το δικαστικό σύστημα και διαθέτει τον τρίτο υψηλότερο αριθμό δικαστών ανά 100 χιλ. κατοίκους στην ΕΕ, με περίπου 37 δικαστές.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δικαιοσύνη του 2024 (με στοιχεία 2022), όπως αυτά παρουσιάζονται και αναλύονται από τους Αντώνη Καραμπατζό και Κωνσταντίνο Σαραβάκο,¹³ στην Ελλάδα, ο εκτιμώμενος χρόνος που απαιτείται για την επίλυση αμφισβητούμενων αστικών και εμπορικών υποθέσεων σε πρώτο βαθμό είναι 746 ημέρες (κάτι περισσότερο από 2 χρόνια), ενώ ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι 282 ημέρες. Το πρόβλημα γίνεται ακόμη μεγαλύτερο, αν αναλογιστεί κανείς ότι η παθογένεια αυτή είχε εντοπιστεί από τις απαρχές της οικονομικής κρίσης, ωστόσο δεν αντιμετωπίστηκε αλλά αντιθέτως επιδεινώθηκε. Για την ακρίβεια, ενώ το 2012 ο εκτιμώμενος χρόνος ήταν 469 ημέρες, μέσα σε 10 χρόνια αντί να μειωθεί, αυξήθηκε.

¹² World Bank, 2020.

¹³ Καραμπατζός & Σαραβάκος, 2024.

Η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων αντιλαμβάνεται την ανεξαρτησία των δικαστηρίων και των δικαστών ως σχετικά καλή, σε παρόμοια επίπεδα με τον μέσο όρο των πολιτών στην ΕΕ (**Γράφημα 1**). Έτσι, η άποψη των επιχειρήσεων αφίσταται από εκείνη των πολιτών και επαναστοιχίζεται με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, γεγονός θετικό για τη λειτουργία του επιχειρείν στη χώρα.

Γράφημα 1. Πώς οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται την ανεξαρτησία των δικαστηρίων και των δικαστών

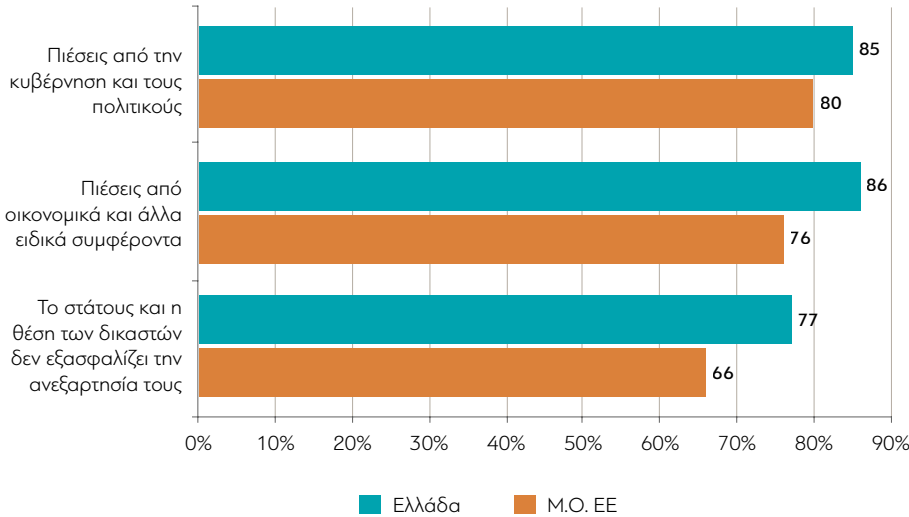
Σημείωση: Οι απαντήσεις δεν αθροίζονται στο 100, λόγω παράληψης της επιλογής απάντησης «Δεν ξέρω/Δεν απαντώ».

Πηγή: Καραμπατζός & Σαραβάκος, 2024.

Ωστόσο, η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, που αναφέρει χαμηλή ανεξαρτησία, δηλώνει ως βασική της αιτία τις πιέσεις από οικονομικά και ειδικά συμφέροντα. Αντίθετα, ο μέσος όρος των πολιτών στην ΕΕ θεωρεί ως κύρια αιτία τις πιέσεις από την κυβέρνηση και τους πολιτικούς (**Γράφημα 2**).

Γράφημα 2. Κύριοι λόγοι που αναφέρουν οι επιχειρήσεις ως αιτία για την έλλειψη ανεξαρτησίας των δικαστηρίων και των δικαστών

Οι βασικοί λόγοι της κακής βαθμολογίας της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων:

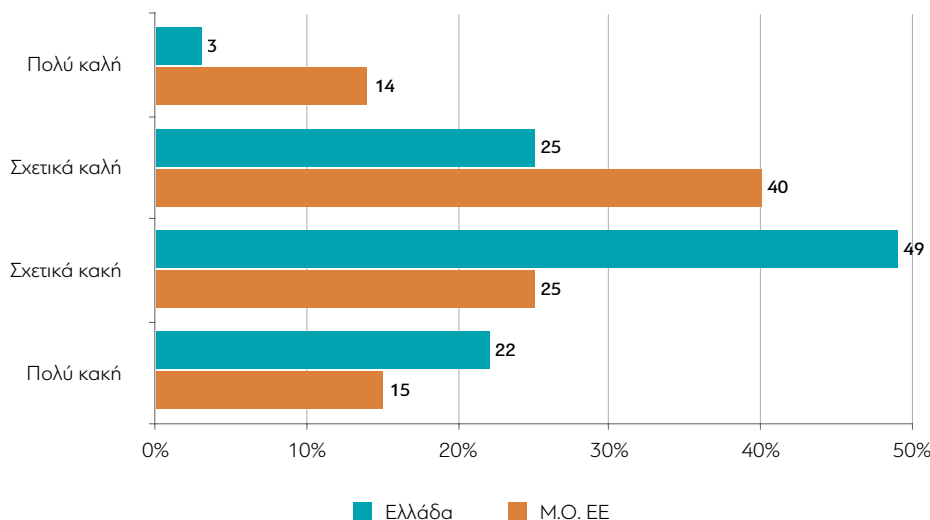

Σημείωση: Ποσοστό απαντήσεων που αναφέρει πως στους παραπάνω λόγους «πολύ/σε κάποιο βαθμό» οφείλεται η μη-ανεξαρτησία, ανάμεσα στις επιχειρήσεις που βαθμολογούν ως κακή την ανεξαρτησία των δικαστηρίων.

Πηγή: Καραμπατζός & Σαραβάκος, 2024.

Η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων (7 στις 10) αντιλαμβάνεται την αποτελεσματικότητα της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια ως κακή, σε αντίθεση με τον μέσο όρο των πολιτών στην ΕΕ, που τη θεωρεί καλή (Γράφημα 3).

Γράφημα 3. Πώς αντιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις την αποτελεσματικότητα της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια

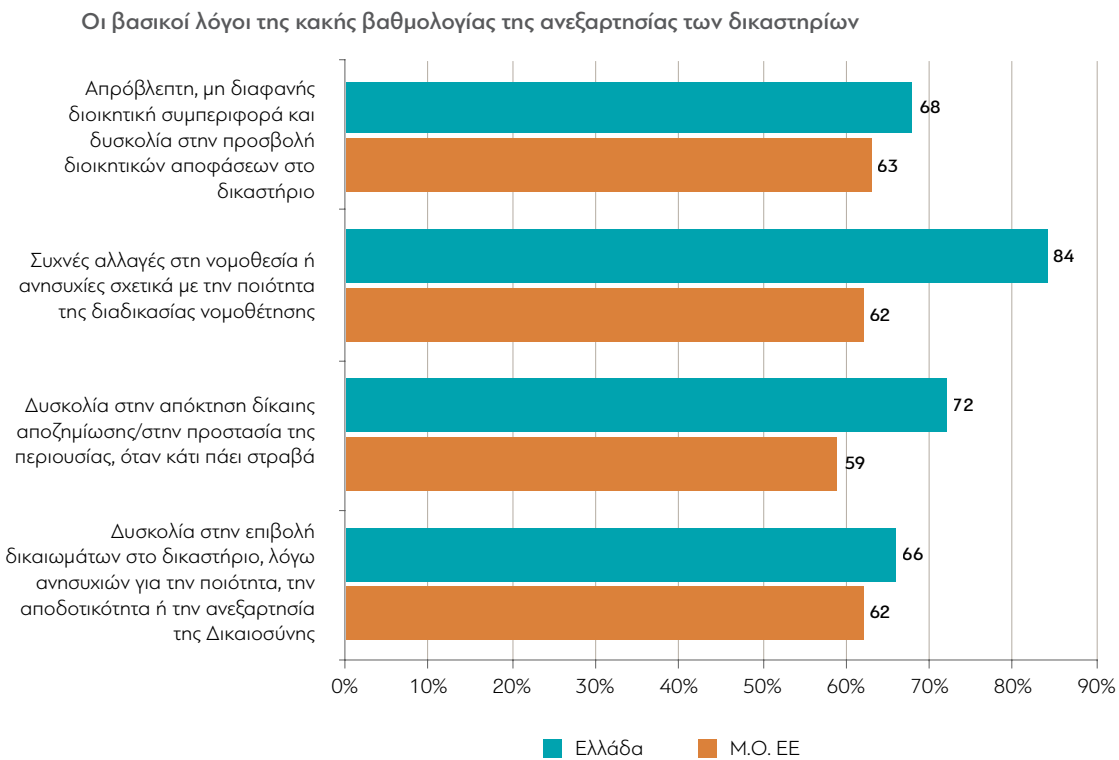
Σημείωση: Οι απαντήσεις δεν αθροίζουν στο 100, λόγω παράληψης της επιλογής απάντησης «Δεν ξέρω/Δεν απαντώ».

Πηγή: Καραμπατζός & Σαραβάκος, 2024.

Η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων αναφέρει ως βασική αιτία της αναποτελεσματικότητας της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια τις συχνές αλλαγές στη νομοθεσία και την ποιότητα της διαδικασίας νομοθέτησης, η οποία δυστυχώς εξακολουθεί να παραμένει ένα σοβαρό πρόβλημα της χώρας – βλ. πρακτική των άσχετων και εκπρόθεσμων τροπολογιών, σύντομη δημόσια διαβούλευση, συχνές νομοθετικές αλλαγές χωρίς αξιολόγηση του τροποποιούμενου ή καταργούμενου νομοθετικού πλαισίου κτλ.

Αντίθετα, ο μέσος όρος των πολιτών στην ΕΕ θεωρεί ως κύρια προβλήματα την απρόβλεπτη και μη διαφανή διοικητική συμπεριφορά, καθώς και τη δυσκολία στην προσβολή διοικητικών αποφάσεων ενώπιον των δικαστηρίων (Γράφημα 4).

Γράφημα 4. Κύριοι λόγοι που αναφέρουν οι επιχειρήσεις ως αιτία για την έλλειψη αποτελεσματικότητας στην προστασία των επενδύσεων

Σημείωση: Ποσοστό απαντήσεων που αναφέρει τους παραπάνω λόγους ως αιτία της κακής αποτελεσματικότητας της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια.

Πηγή: Καραμπατζός & Σαραβάκος, 2024.

4.4.1 Γιατί τα αποτελεσματικά συστήματα Δικαιοσύνης είναι σημαντικά για ένα επιχειρηματικό περιβάλλον φιλικό προς τις επενδύσεις;

Τα αποτελεσματικά συστήματα Δικαιοσύνης, που σέβονται το κράτος δικαίου, έχουν θετικό αντίκτυπο στην οικονομία. Όταν και όπου τα δικαστικά συστήματα εγγυώνται την επιβολή των δικαιωμάτων των συναλλασσομένων, οι τράπεζες είναι πιο πιθανό να δανείσουν, τα έξοδα συναλλαγής μειώνονται ενώ οι επιχειρήσεις είναι πιο πιθανό να επενδύσουν, να αισθάνονται μεγαλύτερη ασφάλεια για τις επενδύσεις και να αποθαρρύνονται από ευκαιριακή συμπεριφορά.

Στην πραγματικότητα, ένα αποτελεσματικό σύστημα Δικαιοσύνης είναι ζωτικής σημασίας για τη διαρκή οικονομική ανάπτυξη. Μπορεί να βελτιώσει το επιχειρηματικό κλίμα, να προωθήσει την καινοτομία, να προσελκύσει ξένες άμεσες επενδύσεις, να εξασφαλίσει φορολογικά έσοδα και να υποστηρίξει την οικονομική ανάπτυξη.

Τα οφέλη των ευρύθμως λειτουργούντων εθνικών δικαστικών συστημάτων για την οικονομία επιβεβαιώνονται από ένα ευρύ φάσμα μελετών και εκθέσεων, προερχομένων μεταξύ άλλων από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συμβουλίων Δικαιοσύνης, τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Σχετική μελέτη έχει αναδείξει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της μείωσης της διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών (μετρούμενη σε χρόνο εκδίκασης) και του ρυθμού ανάπτυξης του αριθμού των εταιρειών, και ότι ένα υψηλότερο ποσοστό –κατά 1%– των εταιρειών, που αντιλαμβάνονται το σύστημα Δικαιοσύνης ως ανεξάρτητο, συσχετίζεται με υψηλότερο κύκλο εργασιών των εταιρειών και μεγαλύτερη αύξηση της παραγωγικότητας.

Αρκετές έρευνες έχουν, επίσης, αναδείξει τη σημασία της αποτελεσματικότητας των εθνικών δικαστικών συστημάτων για τις εταιρείες. Για παράδειγμα, σε μια έρευνα, το 93% των μεγάλων εταιρειών απάντησαν ότι συστηματικά και συνεχώς εξετάζουν τις συνθήκες του κράτους δικαίου (συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής ανεξαρτησίας) στις χώρες, στις οποίες επενδύουν. Σε άλλη έρευνα, πάνω από το ήμισυ των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) απάντησαν ότι το κόστος και η υπερβολική διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών ήταν οι κύριοι αποτρεπτικοί λόγοι έναρξης δικαστικών διαδικασιών για την παραβίαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι Ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση των εμποδίων στην ενιαία αγορά και το σχέδιο δράσης για την επιβολή της ενιαίας αγοράς παρέχουν, επίσης, πληροφορίες για τη

σημασία των αποτελεσματικών συστημάτων Δικαιοσύνης στη λειτουργία της ενιαίας αγοράς, ιδίως για τις επιχειρήσεις.

Εξάλλου, όπως ανακοινώθηκε τον Σεπτέμβριο 2024, ο οίκος Moody's είναι ο μόνος διεθνής οίκος αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, που δεν προχώρησε σε αλλαγή της πιστοληπτικής αξιολόγησης της Ελλάδας σε επίπεδο που χαρακτηρίζεται επενδυτικό. Μεταξύ των λόγων που προβλήθηκαν για τη μη αναβάθμιση σε επενδυτική βαθμίδα, ήταν η καθυστέρηση στην **επιτυχή εφαρμογή ενός αριθμού σημαντικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως στο δικαστικό σύστημα**, που θα οδηγούσε σε μεγαλύτερη ανθεκτικότητα σε εξωτερικούς κλυδωνισμούς, ταχύτερη από την αναμενόμενη βελτίωση της δημοσιονομικής ευρωστίας και τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.¹⁴

Και στην Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2023, που δημοσιεύθηκε τον Απρίλιο του 2024,¹⁵ γίνεται αναφορά στα προβλήματα της Δικαιοσύνης και την τροχοπέδη, που αυτά αποτελούν για την οικονομία και την ανάπτυξη της χώρας.

Από όλα τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η κατάσταση της Δικαιοσύνης είναι ένα από τα βασικά κριτήρια, που θα εξετάσει ο δυνητικός επενδυτής, για να προχωρήσει σε επενδύσεις, με άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία και την ανάπτυξη.

¹⁴ Δανδόλου, Ν., 2024.

¹⁵ Τράπεζα της Ελλάδος, 2024.

4.5 Τι μπορούν να προσφέρουν στην απονομή της Δικαιοσύνης οι ΕΜΕΔ, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης, και επέκεινα στην οικονομία και την ανάπτυξη;

Οι βασικές αρχές και τα πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης περιλαμβάνουν:

- Τη χρήση ενός ουδέτερου διαμεσολαβητή, ο οποίος προσφέρει τις υπηρεσίες του για τη διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων.
- Την ταχύτητα στην οργάνωση και την οικονομική αποδοτικότητα της διαδικασίας, η οποία διεξάγεται εμπιστευτικά χωρίς δημοσιότητα.
- Τη συμμετοχή εκπροσώπων των μερών, οι οποίοι έχουν την εξουσία διάθεσης της διαφοράς.
- Την ευελιξία της διαδικασίας, η οποία μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα με τις ανάγκες των μερών, μετά από συνεννόηση με τον διαμεσολαβητή.
- Την καθοδήγηση των μερών, ώστε να επιλέξουν τη λύση της διαφοράς και τους όρους της συμφωνίας, που εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντά τους.
- Την δυνατότητα επεξεργασίας λύσεων, που δεν είναι δυνατές μέσω δικαστικής ή διαιτητικής διαδικασίας, οι οποίες μπορεί να είναι επωφελείς για όλα τα μέρη, ειδικά σε περιπτώσεις όπου υπάρχει πιθανότητα διάρκειας στις μεταξύ τους σχέσεις.
- Την εφαρμογή της διαμεσολάβησης τόσο σε εθνικές όσο και σε διασυνοριακές διαφορές, ανεξαρτήτως της έναρξης δικαστικής ή διαιτητικής διαδικασίας.

Εν ολίγοις, η χρήση της διαμεσολάβησης βελτιώνει την ποιότητα της Δικαιοσύνης, καθώς οι δικαστές κερδίζουν χρόνο για να ασχοληθούν με σημαντικότερες υποθέσεις, για τις οποίες απαιτείται δικανική κρίση, ενώ οι πολίτες

απολαμβάνουν την ταχύτερη επίλυση των διαφορών τους με μειωμένο κόστος και αυξημένη ικανοποίηση.

Περαιτέρω, και λόγω του αυξημένου κύρους του δικαστικού σώματος, θεωρούμε απαραίτητα να παραπέμπονται από δικαστή σε διαμεσολάβηση συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, υποθέσεις με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που προσφέρονται για αυτήν τη διαδικασία, όπως υποθέσεις, για τις οποίες υφίσταται ήδη παγιωμένη νομολογία. Μεταξύ των υποθέσεων για τις οποίες θα ήταν χρήσιμο (κρίνουμε απαραίτητο) να υπάρχει εισήγηση από δικαστή για τη χρήση της διαμεσολάβησης, είναι:

- Καταναλωτικές διαφορές: Προβλήματα που ανακύπτουν από την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, όπως διαφορές για την ποιότητα προϊόντων, εγγυήσεις και ασφαλιστικές αποζημιώσεις, μπορούν να επιλυθούν μέσω διαμεσολάβησης.
- Διαφορές ακινήτων: Διαφορές σχετικά με ακίνητα, όπως συνιδιοκτησίας, μισθωτικές διαφορές, καθώς και διαφορές περί ορίων και δικαιωμάτων δουλείας.
- Ασφαλιστικές διαφορές: Περιπτώσεις, όπου υπάρχει διαφωνία για το ύψος της αποζημίωσης ή την ερμηνεία ασφαλιστικών συμβάσεων, μπορούν να επιλυθούν αποτελεσματικά μέσω διαμεσολάβησης.
- Διαφορές λόγω διαθηκών και κληρονομιών: Διαφορές μεταξύ κληρονόμων σχετικά με την ερμηνεία ή την εκτέλεση διαθηκών μπορούν να διευθετηθούν μέσω διαμεσολάβησης, διατηρώντας έτσι τις οικογενειακές σχέσεις ανεπηρέαστες.
- Πνευματική ιδιοκτησία: Διαφορές που αφορούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα, πνευματικά δικαιώματα, και άλλα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορούν να επιλυθούν μέσω διαμεσολάβησης, αποφεύγοντας έτσι μακροχρόνιες και δαπανηρές νομικές διαμάχες.
- Εργατικές διαφορές: Διαφορές μεταξύ των εργαζομένων στην επιχείρηση ή μεταξύ της εργοδοσίας και του εργαζομένου επιλύονται με διαμεσολάβηση, ώστε να αποφεύγεται να λαμβάνει η διαφορά ευρύτερες διαστάσεις που δηλητηριάζουν το κλίμα στην επιχείρηση.

Καταλήγοντας, τόσο οι ΕΜΕΔ όσο και η διαμεσολάβηση αποτελούν ένα κρίσιμο συστατικό στην απονομή της Δικαιοσύνης, την οποία συμπληρώνουν και δεν ανταγωνίζονται. Όπως έχει επανειλημμένα πιστοποιηθεί, οι μέθοδοι αυτοί επιτρέπουν την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από υποθέσεις σχετικά απλές, που για τη ρύθμισή τους υφίσταται ήδη παγιωμένη νομολογία,

και τη βαθύτερη και με χρονική άνεση ενασχόληση του δικαστικού σώματος με υποθέσεις, για τις οποίες πράγματι απαιτείται η έκδοση απόφασης.

Πέραν, όμως, της διαμεσολάβησης και της δυναμικότερης ένταξής της στο σύστημα της απονομής της Δικαιοσύνης στη χώρα μας, θέμα για το οποίο ασχολούμαστε στην **Ενότητα 3** της παρούσας μελέτης, κρίνουμε ότι θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο να δημιουργηθούν, σε συλλογικούς επιχειρηματικούς φορείς, διαδικασίες και δομές παρόμοιες με τις ΕΜΕΔ, πέραν της διαμεσολάβησης, όπως αυτές περιγράφονται ανωτέρω.

Θα πρέπει να γίνει συνείδηση στους συναλλασσόμενους και στις επιχειρήσεις ότι το Δικαστήριο αποτελεί στην πραγματικότητα τη χειρότερη επιλογή. Θα πρέπει να γίνει συστηματική προσπάθεια προβολής σε κεντρικό επίπεδο των πλεονεκτημάτων των ΕΜΕΔ και της διαμεσολάβησης και να προβλεφθούν κίνητρα για τη χρήση τους από τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Παράλληλα, θα πρέπει να εκπαιδευτούν όλοι οι εμπλεκόμενοι με αυτή και κυρίως οι δικηγόροι, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι η χρήση της δεν συνεπάγεται απώλεια εισοδήματος, αλλά μεγαλύτερη ικανοποίηση για τους ίδιους και τους πελάτες τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Δανδόλου, Ν. (2024, Σεπτέμβριος 14). Moody's: Γιατί δεν έδωσε την επενδυτική βαθμίδα στην ελληνική οικονομία – Τι βελτιώσεις ζητά. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tovima.gr/2024/09/14/finance/moodys-giati-den-edose-tin-ependytiki-vathmida-tin-elliniki-oikonomia-ti-veltioseis-zita/>.

Δημητρακόπουλος, Ν. (1915). *Πολιτικά*. Εκδόσεις Γ. Σπηλιόπουλου.

Καραμπατζός Α., & Σαραβάκος Κ. (2024, Σεπτέμβριος 25). *Η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δικαιοσύνη*. syntagmawatch.gr. Ανακτήθηκε από: https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/h-ekthesi-ths-eurwpaikhs-epitrophs-gia-th-dikaiosynh/#_ftn1.

Τράπεζα της Ελλάδος (2024). *Έκθεση του Διοικητή για το 2023*. Διαθέσιμο στο: <https://www.bankofgreece.gr/Publications/ekthdkth2023.pdf>.

CEDR (2013). *Το εγχειρίδιο του διαμεσολαβητή του CEDR* (Ελληνικό Κέντρο Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας, Μετ. και Επίμ.).

CEDR (2023) *A survey of commercial mediator attitudes and experience in the United Kingdom*. Διαθέσιμο στο: <https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2023/02/Tenth-CEDR-Mediation-Audit-2023.pdf>.

CMAP (2024). *Baromètre CMAP: Médiations réalisées en 2023, Arbitrages réalisés en 2023*. Διαθέσιμο στο: [cmap.fr/wp-content/uploads/Documents/CMAP-Barometre-2023.pdf](https://www.cmap.fr/wp-content/uploads/Documents/CMAP-Barometre-2023.pdf).

Moffitt, M. L. (2006). Before the Big Bang: The Making of an ADR Pioneer. *Negotiation Journal*, 22, 437-443.

Singapore Convention on Mediation (2020). www.singaporeconvention.org.

Wolf, H. (1996). *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales* (HMSO 1996). Ανακτήθηκε από: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20060213223540/http://www.dca.gov.uk/civil/final/contents.htm>.

World Bank (2020). *Doing Business 2020*. DOI:10.1596/978-1-4648-1440-2.

Περαιτέρω βιβλιογραφία

Bove, V., & Elia, L. (2017). The judicial system and economic development across EU Member States. *JRC Technical Reports*. Publications Office of the EU.

European Commission (2024). 2024 Rule of Law Report – Communication and country chapters. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.

European Commission (2024). *The 2024 EU Justice Scoreboard*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στο: https://commission.europa.eu/document/download/84aa3726-82d7-4401-98c1-fee04a7d2dd6_en?filename=2024%20EU%20Justice%20Scoreboard.pdf.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (n.d.). *Greece*. Διαθέσιμο στο: <https://www.coe.int/en/web/cepej/country-profiles/greece>.

European Network of Councils of the Judiciary & Montaigne Centre for the Rule of Law and Administration of Justice of Utrecht University (2021). *Economic value of the judiciary – A pilot study for five countries on volume, value and duration of large commercial cases*. Eleven International Publishing. Διαθέσιμο στο: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/Economic%20value%20of%20te%20judiciary%20-%20pilot%20study.pdf>.

Frank Sanders Blog (n.d.). *Frank's Legacy*. Ανακτήθηκε από: <https://franksander.com/legacy/>.

International Monetary Fund (IMF) (2017). *Regional Economic Outlook – Europe: Europe Hitting its Stride*. Διαθέσιμο στο: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/EU/Issues/2017/11/06/Eureo1117>.

Khan, M. At., Khan, M. As., Khan, M. Ar., Hussain, Sh., & Fenyves, V. (2024). Justice and finance: Does judicial efficiency contribute to financial system efficiency?. *Borsa Istanbul Review*, 24(2), pp. 248–255. Διαθέσιμο στο: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214845023001709>.

Masuch, K., Anderton, R., Setzer, R., & Benalal, N. (Eds.) (2018). *Structural policies in the euro area*. Occasional Paper Series No 210/June 2018.

European Central Bank. Διαθέσιμο στο: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf>.

OECD (2013). *What makes civil justice effective? OECD Economics Department Policy Notes, No. 18, June 2013.*

Palumbo, G., Giurponi, G., Nunziata, L., & Mora-Sanguinetti, J. S. (2013). *The Economics of Civil Justice: New Cross-country Data and Empirics. OECD Economics Department Working Papers, No. 1060.* OECD Publishing. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1787/5k41w04ds6kf-en>.

The Economist Intelligence Unit (2015). *Risk and Return – Foreign Direct Investment and the Rule of Law.*

The Woolf Report (1995). *International Journal of Law and Information Technology*, 3(2), pp. 144–155. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1093/ijlit/3.2.144>.

World Bank (2017). *World Development Report 2017: Governance and the Law.* Διαθέσιμο στο: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2017>.

World Economic Forum (2019). *The Global Competitiveness Report 2019.* Διαθέσιμο στο: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Αποτύπωση υφιστάμενης κατάστασης στον τομέα της Διαμεσολάβησης και καταγραφή προβλημάτων και δυσλειτουργιών

Κατερίνα Κωτσάκη
Πρόεδρος Ελληνικής Ένωσης Διαμεσολαβητών

5.1 Εισαγωγή

1. Πέραν των περιπτώσεων διαμεσολάβησης –με την εννοιολογική σημασία του όρου και όχι ως διαρθρωμένη διαδικασία, όπως είναι σήμερα– που απαντώνται τόσο στην ελληνική μυθολογία όσο και στην ιστορία όλων των χωρών, είτε πρωτόγονων είτε οργανωμένων σε κράτη, στη σύγχρονη εποχή εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης διαφορών (ή αλλιώς Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών – ΕΜΕΔ) με τη μορφή διαμεσολάβησης αναζητήθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες ήδη εδώ και περισσότερο από 60 έτη. Σε αυτό συνετέλεσαν τα κινήματα περί πολιτικών δικαιωμάτων (civil rights movements), που εμφανίστηκαν εκεί κατά τη δεκαετία του '60. Αρχικά, οι διαφορές, οι οποίες επιλύονταν με διαμεσολάβηση –που και αυτή δεν είχε, βεβαίως, τη σημερινή της μορφή– ήταν διαφορές γειτονικού Δικαίου, που προέκυπταν μεταξύ κατοίκων της ίδιας κοινότητας. Με την πάροδο του χρόνου, η διαμεσολάβηση επεκτάθηκε και σε διαφορές άλλου είδους και βεληνεκούς, μέχρι που εφαρμόστηκε σε όλες τις αμερικανικές Πολιτείες και σήμερα προτείνεται ευρύτατα από τα δικαστήριά τους, ακόμη και τα ομοσπονδιακά.

2. Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, το οποίο αποτελεί θεμελιώδη αρχή της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), άρχισε να κλονίζεται αισθητά ήδη από τη δεκαετία του '60. Αυτό συνέβη τόσο στις ΗΠΑ, όπου ενίσχυσε τα κινήματα των πολιτικών δικαιωμάτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως, όσο και στις ευρωπαϊκές χώρες, λόγω της υπερφόρτωσης των δικαστηρίων. Η κατάσταση αυτή οδήγησε σε σημαντικές καθυστερήσεις στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων, με αποτέλεσμα συχνά οι αποφάσεις να καθίστανται άχρηστες ακόμη και για τον διάδικο που είχε κερδίσει την υπόθεση. Στο μεσοδιάστημα, ο εναγόμενος ενδέχεται να είχε εξαφανιστεί, να είχε κηρυχθεί σε πτώχευση ή να είχαν προκύψει άλλα περιστατικά που καθιστούσαν αδύνατη την επιτυχή εκτέλεση της απόφασης υπέρ του ενάγοντα.

Σε μια προσπάθεια ίασης αυτής της κατάστασης, τα κράτη αναζήτησαν Εναλλακτικές Μεθόδους Επίλυσης των Διαφορών (Alternative Dispute Resolution – ADR Methods στην αγγλική· και Moyens Alternatifs de Résolution des Conflits – MARC στη γαλλική).

Έμφαση δόθηκε στο ότι οι ΕΜΕΔ θα έπρεπε να μην παρακωλύουν το δικαίωμα κάθε πολίτη να έχει πρόσβαση στα δικαστήρια, θεμελιώδες δικαίωμα προβλεπόμενο τόσο από τη Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1950 περί των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όσο και από τον Ευρωπαϊκό Χάρτη του 2000 σχετικά με τα Θεμελιώδη Δικαιώματα, που τέθηκε σε ισχύ το 2009 ως μέρος της Συνθήκης της Λισαβόνας. Το άρθρο 47 του Ευρωπαϊκού Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων προβλέπει ότι «κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα η υπόθεση του να εκδικάζεται με δίκαιο τρόπο, σε δημόσια συνεδρίαση και εντός ευλόγου χρόνου, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο, νόμιμα συσταθέν Δικαστήριο», ενώ το άρθρο 39 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης περί των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προβλέπει ότι διαφορές που φέρονται ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων μπορούν να επιλύονται φιλικά.

3. Καθοριστική σημασία αποκτά το γεγονός πως η ΕΕ δέχεται ανεπιφύλακτα ότι διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, όπως, μεταξύ άλλων, η διαμεσολάβηση και η διαιτησία, αποτελούν εναλλακτικές δυνατότητες πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, μέσω επίσημων δικαιοδοτικών οδών. Με αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζεται ότι οι εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης διαφορών είναι ισότιμοι με την προσφυγή στα δικαστήρια.

Η βασική ενέργεια προς τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών είναι η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η οποία εκδόθηκε κατά τη Σύσκεψή του της 15ης και 16ης Οκτωβρίου του 1999, στο Τάμπερε της Φινλανδίας,¹⁶ με την οποία (απόφαση) το Συμβούλιο παρότρυνε τα κράτη-μέλη να αναπτύξουν εξωδικαστικές μεθόδους με στόχο την προσφυγή στη Δικαιοσύνη.

Σε διεθνές επίπεδο, αναφορά στους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών γίνεται το 1980 από την Επιτροπή Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπόριο (United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL).

4. Στις αγγλοσαξονικές κυρίως χώρες και, ιδίως, στις ΗΠΑ και στο ΗΒ, υπάρχει η έννοια της κυβερνητικής δέσμευσης (government pledge) με την οποία η κυβέρνηση δεσμεύεται δημοσίως να επιλύει εξωδικαστικά τις διαφορές της με τους πολίτες.¹⁷

Στις ΗΠΑ, περισσότερες από 80% των υποθέσεων υποβάλλονται σήμερα σε διαμεσολάβηση πριν υποβληθούν στα δικαστήρια.

¹⁶ Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε 15 και 16 Οκτωβρίου 1999. Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-5-1999-0074_EL.html.

¹⁷ Zalar, A. (2011). Δικαστές και Διαμεσολάβηση στην Ευρώπη. Στο Ι. Αναστασοπούλου (Επιμ.), *Η Διαμεσολάβηση στις Αστικές και Εμπορικές διαφορές – Πρακτικά και Συμπεράσματα του Διεθνούς Σεμιναρίου «Αστική & Εμπορική Διαμεσολάβηση στις Διασυνοριακές Διαφορές»* (σσ. 61-70). Νομική Βιβλιοθήκη.

5. Στα ευρωπαϊκά κράτη, η διαμεσολάβηση ήταν γνωστή, και χρήση αυτής γινόταν όλο και περισσότερο πολλές δεκαετίες πριν από την έκδοση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2008/52 «Για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις». Να σημειωθεί ότι το βασικότερο χαρακτηριστικό μιας διαφοράς, είτε αστικής είτε εμπορικής, για να είναι δυνατόν να υποβληθεί σε διαμεσολάβηση, είναι να έχουν οι ενδιαφερόμενοι εξουσία διάθεσής της. Το στοιχείο αυτό της εξουσίας διάθεσης μιας διαφοράς αποτελεί απαραίτητο χαρακτηριστικό των διαφορών που μπορούν να υποβληθούν σε διαμεσολάβηση, τόσο κατά την ελληνική νομοθεσία, όσο και κατά τις νομοθεσίες όλων των κρατών, με κάποιες εξαιρέσεις εν τούτοις, όπως στην περίπτωση των νομοθεσιών που επιτρέπουν την υπαγωγή σε διαμεσολάβηση διοικητικών διαφορών ή/και ποινικών διαφορών.

Στα ευρωπαϊκά κράτη, ήδη από τη δεκαετία του '80, δραστηριότητα προς την κατεύθυνση της εξωδικαστικής επίλυσης με διαμεσολάβηση εμφανίζεται σχετικά με τις καταναλωτικές διαφορές.

Σε ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ υπήρχαν νόμοι που ρύθμιζαν τη διαμεσολάβηση, αλλά όχι τόσο διεξοδικά. Γι' αυτό και η Οδηγία 2008/52 της 21ης Μαΐου 2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου επέβαλε στα κράτη-μέλη της ΕΕ να εισαγάγουν στην εθνική τους νομοθεσία το καθένα, μέχρι την 21η Μαΐου 2011 το αργότερο, τον θεσμό της διαμεσολάβησης εάν δεν περιλαμβανόταν ήδη σε αυτήν, ή, εάν προβλεπόταν ήδη, να προσαρμόσουν όσες διατάξεις περί διαμεσολάβησης του εσωτερικού τους δικαίου δεν εναρμονίζονταν, ενδεχομένως, προς εκείνες της εν λόγω Οδηγίας, η οποία αφορούσε διασυνοριακές διαφορές, χωρίς να εμποδίζει τα κράτη-μέλη να προβλέψουν την εφαρμογή της και σε ενδοσυνοριακές διαφορές.

Όταν εκδόθηκε η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/52, πολλές χώρες είχαν ήδη περιλάβει στη νομοθεσία τους νόμο ή νόμους για τη διαμεσολάβηση, κάποιες ακολουθώντας και κάποιες όχι, το πρότυπο νόμου ("Model Law"), που είχε εκπονήσει, το έτος 2002, η UNCITRAL. Το πρότυπο νόμου αυτό τροποποιήθηκε το έτος 2018 και ο τίτλος του είναι τώρα "UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation".¹⁸

Με υποσημειώσεις της, η πιο πάνω Επιτροπή έδωσε –όπως και η Οδηγία 2008/52– τη δυνατότητα στα κράτη που θα ακολουθούσαν το Πρότυπο Νόμου, να προβλέψουν, στο πλαίσιο των εθνικών τους νομοθεσιών, ότι οι διατάξεις του θα είχαν εφαρμογή, όχι μόνο σε διασυνοριακές, αλλά και σε

¹⁸ UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation, 2018 (amending the UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation, 2002). A/73/17, Annex II.

ενδοσυνοριακές διαφορές, προτείνοντας μάλιστα και τη σχετική διατύπωση των διατάξεων, που θα προσέθεταν για τον σκοπό αυτό.

Ευχέρεια δόθηκε, επίσης, για τη ρύθμιση από τις εθνικές νομοθεσίες και θεμάτων που δεν ρυθμίζει το Πρότυπο Νόμου, όπως, παραδείγματος χάριν, τη διακοπή της παραγραφής από την έναρξη της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, και προτάθηκε και πάλι η διατύπωση των διατάξεων που, σε τέτοιες περιπτώσεις, θα έπρεπε να προστεθούν στις εθνικές νομοθεσίες.

6. Στην Ελλάδα, η διαμεσολάβηση ως διαρθρωμένη διαδικασία ήταν άγνωστη. Γνωστός ήταν, βέβαια, ο δικαστικός και ο εξωδικαστικός συμβιβασμός, η επίλυση μιας διαφοράς με διαπραγματεύσεις, που διεξάγονταν από τους ενδιαφερόμενους, είτε με είτε χωρίς τη συνδρομή τρίτων, όπως λ.χ. στις περιπτώσεις του άρθρου 214Α του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, που θεσπίστηκε με τον Ν. 2295/1995, αλλά τέθηκε σε ισχύ πέντε έτη μετά τη δημοσίευσή του στο ΦΕΚ, συγκεκριμένα στις 16 Σεπτεμβρίου 2000.

Λόγος για τη διαμεσολάβηση έγινε σε ευρύ επίπεδο στο διεθνές σεμινάριο για τη διαμεσολάβηση στις αστικές και εμπορικές διασυνοριακές διαφορές, στο οποίο συμμετείχαν δικαστές, δικηγόροι και διαμεσολαβητές από πολλές χώρες, που διοργανώθηκε με πρωτοβουλία, μέριμνα και φροντίδα της Ιωάννας Αναστασοπούλου, σε συνεργασία με το Centre de Médiation et d'Arbitrage de Paris (CMAP) και το Groupement Européen Des Magistrats De La Médiation (GEMME) και σε εισαγωγική εκδήλωση, με την ίδια οργανώτρια στην Παλαιά Βουλή, τον Μάρτιο του 2007.¹⁹

¹⁹ Για πρακτικά και συμπεράσματα του εν λόγω Σεμιναρίου, βλ. Αναστασοπούλου, Ι. (Επιμ.) (2011). *Η Διαμεσολάβηση στις Αστικές και Εμπορικές διαφορές – Πρακτικά και Συμπεράσματα του Διεθνούς Σεμιναρίου «Αστική & Εμπορική Διαμεσολάβηση στις Διασυνοριακές Διαφορές»*. Νομική Βιβλιοθήκη.

5.2 Η διαμεσολάβηση ως διαρθρωμένη διαδικασία στην Ελλάδα

1. Η συμμόρφωση προς την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/52 επέβαλε στα κράτη-μέλη –εκτός από τη Δανία, η οποία δεν την αποδέχθηκε– την υποχρέωση να περιλάβουν στην εθνική τους νομοθεσία το καθένα, το αργότερο μέχρι την 21η Μαΐου 2011, διατάξεις περί επίλυσης με διαμεσολάβηση διασυνοριακών –αλλά και ενδοσυνοριακών διαφορών, εάν το επιθυμούσαν– αστικών και εμπορικών διαφορών ή να προσαρμόσουν προς τις διατάξεις της Οδηγίας όσες σχετικές διατάξεις υπήρχαν ήδη στη νομοθεσία τους, αλλά δεν συμβάδιζαν με εκείνες της Οδηγίας, ως εκτέθηκε ανωτέρω.

Με τον Ν. 3898/2010, ο οποίος είχε τίτλο «Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις», η Ελλάδα εισήγαγε στην εθνική νομοθεσία τη διαμεσολάβηση τόσο σε διασυνοριακές όσο και σε ενδοσυνοριακές υποθέσεις.

Το ίδιο έκαναν και οι επόμενοι νόμοι, οι οποίοι ρύθμισαν τη διαμεσολάβηση και, συγκεκριμένα, τα άρθρα 178 έως 206 του Ν. 4512/2018 –που κατήργησαν τον Ν. 3898/2010– και ο, σήμερα σε ισχύ, Ν. 4640/2019.

2. Στο σημείο αυτό χρήσιμο είναι να σημειωθεί ότι η διάκριση των διαφορών σε διασυνοριακές και ενδοσυνοριακές δεν είναι επαρκής, διότι υπάρχουν διαφορές που δεν καλύπτονται από τον ορισμό καμίας από τις δύο κατηγορίες. Πρόκειται για τις διαφορές στις οποίες τα μέρη κατοικούν σε διαφορετικά κράτη, που δεν είναι όμως κράτη-μέλη της ΕΕ και, κατά συνέπεια, δεν εμπίπτουν στον ορισμό των διασυνοριακών διαφορών. Δόκιμο θα ήταν να προβλεφθεί και μια τρίτη κατηγορία διαφορών –οι «διεθνείς» διαφορές– στις οποίες τα κράτη-μέλη να δύνανται να εφαρμόζουν τις διατάξεις της Οδηγίας.

3. Όμως, η θέση σε ισχύ ενός νόμου –ή και περισσότερων– δεν αρκεί για να «ανοίξει δρόμο» και να «ριζώσει» σε μια κοινωνία ένας καινούργιος θεσμός. Το απαραίτητο προαπαιτούμενο είναι η αλλαγή της νοοτροπίας των αποδεκτών του, εν προκειμένω των δικηγόρων και των εντολέων τους και της κοινωνίας εν γένει. Εν τούτοις, η νοοτροπία δικηγόρων και εντολέων, ακόμη και δικαστών, δεν είχε αλλάξει στο ελάχιστο, όταν τέθηκε σε ισχύ ο εξάλλου λιτός και ελλιπής Ν. 3898/2010 και η διαμεσολάβηση ατενιζόταν

με δυσπιστία, καχυποψία και εθεωρείτο ότι είχε ως αποτέλεσμα την ιδιωτικοποίηση της Δικαιοσύνης.

Μέχρι και σήμερα, η νοοτροπία νομικών και πολιτών –αν και έχει κάνει μια μικρή στροφή– δεν έχει αλλάξει επαρκώς ώστε η διαμεσολάβηση να καταλάβει στο δικαιοικό μας σύστημα τη θέση που της αξίζει.

4. Ποια είναι η νοοτροπία που πρέπει να αλλάξει; Εν πρώτοις, η διαμεσολάβηση δεν πρέπει να θεωρείται υποδεέστερη της δικαστικής διαδικασίας, κάτι που συμβαίνει ακόμη και σήμερα και οφείλεται –κατά κύριο λόγο– στο ότι ο διαμεσολαβητής δεν εκδίδει απόφαση. Για την «απάλειψη» αυτού του «μειονεκτήματος», ο νομοθέτης προέβλεψε και στους τρεις πιο πάνω αναφερόμενους εθνικούς νόμους ότι το συμφωνητικό που προκύπτει, ενδεχομένως, από διαδικασία διαμεσολάβησης μπορεί να καταστεί τίτλος εκτελεστός, εφόσον περιέχει συμφωνία δεκτική αναγκαστικής εκτέλεσης και μάλιστα με πολύ πιο απλό τρόπο από τον προβλεπόμενο από την Ευρωπαϊκή Οδηγία, πράγμα απολύτως αποδεκτό, διότι αφορά δικονομικό θέμα ρυθμιζόμενο –ως γνωστόν– από Δίκαιο του κράτους, όπου ζητείται η περιαφή του εκτελεστήριου τύπου. Έτσι, το πρακτικό, το οποίο περιέχει τη συμφωνία των μερών –το μόνο πρακτικό που συντάσσεται από τον διαμεσολαβητή κατά τη διαδικασία– μπορεί να εκτελεστεί αναγκαστικά ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, με τον οποίο εκτελείται αναγκαστικά μια δικαστική απόφαση.

Άλλο στοιχείο απαραίτητο για την αλλαγή της νοοτροπίας των ενδιαφερομένων είναι να πεισθούν οι δικηγόροι ότι δεν θα χάσουν ύλη, εάν διευρυνθεί η εφαρμογή της διαμεσολάβησης, όπως εσφαλμένα πιστεύουν σήμερα. Ο εντολέας απογοητεύεται από τα ατελείωτα χρόνια αναμονής μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση, ο δικηγόρος δυσανασχετεί, διότι πρέπει να αφιερώνει ατέλειωτες ώρες σε έναν φάκελο και μάλιστα –από ένα σημείο και μετά– διστάζει να ζητήσει συμπληρωματική αμοιβή, γνωρίζοντας ότι ο πελάτης θα δυσανασχετήσει και μάλλον δύσκολα θα τον συστήσει σε άλλον πελάτη.

Αντιθέτως, προσφεύγοντας στη διαμεσολάβηση, που είναι μια ευέλικτη, εύκαμπτη, γρήγορη διαδικασία, με κόστος πολύ μικρότερο από εκείνο της δικαστικής, ο εντολέας θα μείνει ευχαριστημένος σε κάθε περίπτωση: Είτε η διαφορά θα λυθεί με τρόπο αρεστό και σε εκείνον, αφού θα έχει συμφωνηθεί από κοινού και από τα δύο μέρη και ίσως να αφήνει περιθώρια για μελλοντική συνεργασία τους είτε η διαφορά δεν θα λυθεί, οπότε θα μπορεί να προχωρήσει άμεσα στη δικαστική διαδικασία, χωρίς να χάσει πολύ χρόνο και χρήματα.

Σε κάθε περίπτωση, η αλλαγή νοοτροπίας των δικηγόρων στην Ελλάδα προϋποθέτει την «απαγκίστρωσή» τους από το... γραμμάτιο! Στη χώρα μας,

ο δικηγόρος οκτώ στις δέκα φορές πηγαίνει στο δικαστήριο μαζί με τον πελάτη του –χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο– τον οποίο βάζει να πληρώσει το γραμμάτιο προείσπραξης δικηγορικής αμοιβής, εξασφαλίζοντας έτσι επί τόπου ένα μέρος –έστω και μικρό– της αμοιβής του.

5. Γενικότερα και ουσιαστικότερα, η αλλαγή νοοτροπίας των νομικών εν γένει, καθότι αφορά τη διαμεσολάβηση, απαιτεί την εντατική συμμετοχή σε διαδικασίες διαμεσολάβησης υπό την ιδιότητα του διαμεσολαβητή ή του βοηθού διαμεσολαβητή ή του νομικού παραστάτη, καθώς και τη συμμετοχή σε συνέδρια, σεμινάρια και ερευνητικά προγράμματα συναφή με τη διαμεσολάβηση, για την εξασφάλιση της ενημέρωσης στις μελέτες που γίνονται – στην αλλοδαπή κατά κύριο λόγο. Πρόκειται για μελέτες που καταδεικνύουν τις ενδεδειγμένες ενέργειες για τη διάδοση της διαμεσολάβησης, τη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων της, τη διαμόρφωσή της με βάση τις συγκεκριμένες συνθήκες κάθε χώρας (όπως οι πολιτιστικές, πολιτισμικές, γλωσσικές κ.ά. διαφορές των εμπλεκομένων), τον εντοπισμό των εμποδίων στην αποδοχή της διαμεσολάβησης, τις προτάσεις για τον συνδυασμό της με άλλες εξωδικαστικές μεθόδους επίλυσης διαφορών και με τη δικαστική διαδικασία, όπως το «Δικαστήριο Πολλαπλών Θυρών» (“Multi-door Courthouse”). Στο σύστημα αυτό, που προτάθηκε ήδη κατά τη δεκαετία του ‘70 από τον καθηγητή Φρανκ Σάντερ, διεξάγονται και διαμεσολαβήσεις, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να έχουν τη δυνατότητα να επιλέγουν τον τρόπο επίλυσης της διαφοράς τους, την επίδραση επιστημών, όπως η ψυχολογία και η νευροεπιστήμη, στη διαμεσολάβηση και στη διαπραγμάτευση, την ανταλλαγή απόψεων και γνώσεων μεταξύ των διαμεσολαβητών, προκειμένου να διευρύνουν τις δικές τους, την πληροφόρηση των μεθόδων που εφαρμόζονται σε άλλες χώρες για την προώθηση της διαμεσολάβησης και την υπέρβαση των δυσκολιών στην εφαρμογή της, για να αναφέρουμε μερικά μόνο από τα οφέλη από τη συμμετοχή σε συνέδρια και σεμινάρια, κυρίως διεθνή.

Όσον αφορά την «ένσταση» ότι η συμμετοχή σε συνέδρια, σεμινάρια και έρευνες είναι κοστοβόρα, ιδίως όταν πρέπει κανείς να μεταβεί στο εξωτερικό, υπενθυμίζουμε ότι, στην περίοδο της πανδημίας Covid-19, κάτι θετικό που προέκυψε αναγκαστικά, είναι ότι σταδιακά όλες οι δραστηριότητες άρχισαν –και συνεχίζουν με όλο και πιο έντονο ρυθμό– να διενεργούνται διαδικτυακά, αρχίζοντας από την τηλεργασία και την τηλεκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, μέχρι τη διεξαγωγή διαδικτυακά, ήδη από το δεύτερο τρίμηνο του 2020, συνεδρίων και σεμιναρίων, μελετών και εκπαιδεύσεων, τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό και σε όλους τους τομείς. Ανάμεσά τους και ο τομέας της Διαμεσολάβησης.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε συνέδρια και σεμινάρια, που διοργανώνονται αθρόως από το Chartered Institute of Arbitrators of London (CIArb), από το World Forum of Mediation Centers, τη Union Internationale des Avocats (UIA) –στα συνέδρια της οποίας συμμετέχουν περισσότερα από 1.000 άτομα

κάθε φορά—, το ADR International Center, το ADR ODR International, την International Mediation Academy, τον Οργανισμό MEDiate.com, τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαμεσολάβησης & Διαιτησίας (ΕΟΔΙΔ), τη Νομική Βιβλιοθήκη κ.ά.

6. Αντίδραση των δικηγόρων σημειώθηκε σε όλες τις χώρες όπου εισήχθη η διαμεσολάβηση. Οι απανταχού δικηγόροι πέρασαν από το στάδιο όπου θεωρούσαν ότι τα αρχικά ADR (Alternative Dispute Resolution – Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών) σήμαιναν “Alarming Drop in Revenue” (Ανησυχητική Πτώση Εισοδήματος).

Γενικά, η αντίσταση των δικηγόρων δεν κάμφθηκε αβρόχοις ποσί σε καμία χώρα. Σε πολλές χώρες, χρειάστηκε να προβλεφθεί από τη νομοθεσία ότι η διαμεσολάβηση είναι υποχρεωτική πριν από την έναρξη του δικαστικού αγώνα ή έστω πριν από τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, ενώ σε άλλα κράτη, όπως π.χ. στο ΗΒ, χρειάστηκε να επιτραπεί στον δικαστή να ζητά από τους διαδίκους να επιχειρήσουν να επιλύσουν τη διαφορά τους με διαμεσολάβηση και, μόνο σε περίπτωση αποτυχίας, να επανέλθουν ενώπιόν του. Χορηγήθηκε δε στον δικαστή το δικαίωμα να επιβάλει τη δικαστική δαπάνη (εξαιρετικά υψηλή σε αυτά τα κράτη) σε εκείνον από τους διαδίκους που δεν θα είχε στέρξει στην προσφυγή σε διαμεσολάβηση ή στον οποίο θα οφειλόταν η αποτυχία της εξεύρεσης λύσης διά της διαμεσολάβησης, εάν η στάση του συγκεκριμένου διαδίκου ήταν εξόφθαλμα αρνητική, με αποτέλεσμα να αποτύχει η προσπάθεια επίλυσης της διαφοράς εξωδικαστικά.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι παρά τον φόρτο των δικαστηρίων, στον οποίο οι δικαστές αποδίδουν –δικαιολογημένα εν μέρει– την καθυστέρηση στην έκδοση αποφάσεων, οι ίδιοι οι δικαστές δεν διάκεινται ευνοϊκά προς τη διαμεσολάβηση. Θεωρούν –και εκείνοι– ότι «θα χάσουν ύλη» κάτι που στην περίπτωσή τους θα ήταν ευχής έργον, διότι θα εξέδιδαν γρηγορότερα τις αποφάσεις, προς όφελος και των διαδίκων και της κοινωνίας και των ίδιων.

7. Ο Ν. 3898/2010 ήταν σύντομος και ελλιπής, όπως εκτέθηκε πιο πάνω, αφήνοντας αρρύθμιστα σημαντικότερα θέματα, όπως όσα αφορούσαν την οργάνωση και τη λειτουργία των φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών, τη διδακτέα ύλη και, γενικά, ό,τι αφορούσε την κατάρτιση, την πιστοποίηση και τη διαπίστευση των διαμεσολαβητών, θέματα για τα οποία περιείχε από ένα άρθρο, αλλά και άλλα πολλά σημαντικά ζητήματα. Το αποτέλεσμα ήταν να καταστεί αναγκαίο να εκδοθούν πολύ γρήγορα ένα Προεδρικό Διάταγμα, το 123/2011 «Περί Καθορισμού όρων και προϋποθέσεων αδειοδότησης και λειτουργίας φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις» (ΦΕΚ 255/9.12.2011 τ. Α΄) και οκτώ Αποφάσεις του υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σε μια προσπάθεια συμπλήρωσης των κενών του νόμου, μεταξύ των οποίων η με αριθμό 109088 οικ./12.12.2011 ΥΑ για τη «Διαδικασία αναγνώρισης

τίτλων διαπίστευσης διαμεσολαβητών – Θέσπιση Κώδικα Δεοντολογίας διαπιστευμένων διαμεσολαβητών και Καθορισμό κυρώσεων για παραβάσεις αυτού» (ΦΕΚ 2824, τ. Β΄).

8. Ο Ν. 3898/2010 προέβλεπε, στο άρθρο 4 αυτού, ότι ο διαμεσολαβητής πρέπει να είναι δικηγόρος. Αυτή η προϋπόθεση ίσχυε μόνο για τις ενδο-συνοριακές διαμεσολαβήσεις. Είναι προφανές ότι ο όρος αυτός τέθηκε σε μια προσπάθεια να καμφθεί η αντίσταση των δικηγόρων. Όμως, πριν προλάβει η διάταξη αυτή να φέρει –ίσως– τα θετικά αποτελέσματα, στα οποία απέβλεπε ο νομοθέτης, επενέβη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία θεώρησε ότι αυτή η προϋπόθεση περιόριζε τη διάδοση της διαμεσολάβησης και ζήτησε από την Ελλάδα την απάλειψή της. Η Ελλάδα, συμμορφούμενη προς το πιο πάνω αίτημα, τροποποίησε με τον Ν. 4254/2014 την παρ. γ΄ του άρθρου 4 του Ν. 3898/2010, απαλείφοντας την ιδιότητα του δικηγόρου ως προαπαιτούμενο για τη διαπίστευση προσώπου ως διαμεσολαβητή.

Σήμερα, για να γίνει κάποιος διαμεσολαβητής στην Ελλάδα, πρέπει να είναι κάτοχος πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, να εκπαιδευτεί από αναγνωρισμένο και νόμιμα λειτουργούντα φορέα εκπαίδευσης, να επιτύχει στις εξετάσεις –γραπτές και προφορικές– τις οποίες διεξάγει η αρμόδια υποεπιτροπή της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) δύο φορές τον χρόνο τουλάχιστον και, εάν επιτύχει, να διαπιστευθεί από την αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου Δικαιοσύνης και να εγγραφεί στο από αυτό τηρούμενο Γενικό Μητρώο Διαμεσολαβητών.

9. Στην αλλαγή της διάθεσης των δικηγόρων αποσκοπούσε και αποσκοπεί –εν τίνι μέτρω– η προβλεπόμενη από όλους τους περί διαμεσολάβησης νόμους της ελληνικής νομοθεσίας περί υποχρεωτικής παράστασης των μερών στη διαδικασία της διαμεσολάβησης μαζί με τους νομικούς παραστάτες τους, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις.

Παρά ταύτα, οι δικηγόροι δεν έχουν αλλάξει ακόμη νοοτροπία, με απευθείας αντανάκλαση της διάθεσής τους στο κοινωνικό σύνολο.

10. Με την απόφασή του, με αριθμό C-727, το Δικαστήριο της ΕΕ (ΔΕΕ) έκρινε ότι: «*Η Ελληνική Δημοκρατία, επιβάλλοντας στο πλαίσιο της διαδικασίας αναγνώρισης των ακαδημαϊκών προσόντων πρόσθετες απαιτήσεις σχετικά με το περιεχόμενο των απαιτούμενων πιστοποιητικών και αντισταθμιστικά μέτρα, χωρίς προηγούμενη αξιολόγηση της ύπαρξης πιθανών ουσιωδών διαφορών με την εθνική εκπαίδευση και διατηρώντας σε ισχύ διατάξεις, που εισάγουν δυσμενείς διακρίσεις, καθόσον υποχρεώνουν τους αιτούντες διαπίστευση της ιδιότητας του διαμεσολαβητή, που κατέχουν τίτλους διαπίστευσης αποκτηθέντες στην αλλοδαπή από αναγνωρισμένου κύρους φορέα κατάρτισης αλλοδαπής προέλευσης, κατόπιν εκπαίδευσης παρασχεθείσας στην Ελλάδα και να διαθέτουν εμπειρία τριών τουλάχιστον συμμετοχών σε διαδικασία*

διαμεσολάβησης, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 13 και 14, από το άρθρο 50 παράγραφος 1 και από το παράρτημα της Οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, όπως έχει τροποποιηθεί με την Οδηγία 2013/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 2013».

11. Το άρθρο 5 του Ν. 3898/2010 προέβλεπε την ίδρυση φορέων εκπαίδευσης διαμεσολαβητών, οι οποίοι έπρεπε να είναι αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες αποτελούμενες από έναν τουλάχιστον δικηγορικό σύλλογο και από ένα τουλάχιστον επιμελητήριο της χώρας.

Αλλά και οι διατάξεις αυτές κρίθηκαν ως αντιβαίνουσες σε υποχρεώσεις που υπέχει η Ελλάδα σύμφωνα προς άλλες Οδηγίες. Ειδικότερα, το ΔΕΕ, με την ίδια πιο πάνω αναφερόμενη απόφασή του, η οποία εκδόθηκε επί της από 22ας Δεκεμβρίου 2017 προσφυγής, την οποία άσκησε ενώπιόν του η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, μετά από καταγγελία που υποβλήθηκε στις υπηρεσίες της, έκρινε ότι:

«Η Ελληνική Δημοκρατία, περιορίζοντας τη νομική μορφή των φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών σε μη κερδοσκοπικές εταιρείες, τις οποίες πρέπει να συνιστούν από κοινού ένας τουλάχιστον Δικηγορικός Σύλλογος και ένα τουλάχιστον Επιμελητήριο της Ελλάδας, παρέβη τις υποχρεώσεις, που υπέχει από το άρθρο 15 παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ' και παράγραφος 3 της Οδηγίας 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά».

Κατά την άποψή μας, εάν οι φορείς κατάρτισης παρέμεναν μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, αυτό θα συνέβαλε περισσότερο στη διάδοση της διαμεσολάβησης, αφού η παροχή αφίλοκερδώς υπηρεσιών εκπαίδευσης διαμεσολαβητών θα είχε ως συνέπεια να επιτρέπει την εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση περισσότερων πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι –ιδίως στην αρχή της ίδρυσης των Φορέων Κατάρτισης Διαμεσολαβητών (ΦΚΔ)– αποθαρρύνονταν από τα εξαιρετικά υψηλά δίδακτρα, που απαιτούνταν τότε.

Στο σημείο αυτό, επισημαίνουμε ότι μια άλλη τροποποίηση του νόμου, η οποία επιβάλλεται –πιστεύουμε–, είναι η αυστηροποίηση του ελέγχου των φακέλων των αιτούντων αδειοδότηση Φορέων Κατάρτισης Διαμεσολαβητών τόσο κατά την εξέτασή τους για τη χορήγηση ή μη άδειας λειτουργίας, έτσι ώστε να μην υπάρχουν φάκελοι από τους οποίους λείπουν δικαιολογητικά έγγραφα, όπως τουλάχιστον συνέβαινε προ διετίας, όσο και κατά τη λειτουργία τους, ώστε να μην αρκεί η κατάθεση εκ μέρους τους της διδακτέας από αυτούς ύλης, αλλά να γίνεται και εκ περιτροπής παρακολούθηση εκ του σύνεγγυς, από δύο μέλη της ΚΕΔ, της διδασκαλίας της. Πρόκειται περί

μιας ακόμη τροποποίησης/συμπλήρωσης των σχετικών διατάξεων του νόμου, την οποία θεωρούμε απαραίτητη, όπως απαραίτητο θεωρούμε οι διδάσκοντες να είναι εκπαιδευμένοι και πιστοποιημένοι ως εκπαιδευτές διαμεσολαβητών.

12. Τα θεωρηθέντα «κακώς κείμενα» από την με αριθμό C-727 απόφαση του ΔΕΕ, που αναφέρονται ανωτέρω, η Ελλάδα διόρθωσε, σε συμμόρφωση με την πιο πάνω απόφαση, με τον Ν. 4640/2019, στο άρθρο 22 του οποίου περιέλαβε διατάξεις, οι οποίες διευρύνουν σημαντικά τον κύκλο των προσώπων που μπορούν να ασκούν δραστηριότητες φορέως κατάρτισης διαμεσολαβητών, προβλέποντας ότι ακόμη και φυσικά πρόσωπα μπορούν να ασκήσουν αυτή τη δραστηριότητα και απαλείφοντας την υποχρέωση να είναι τα νομικά πρόσωπα που την ασκούν μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Στη δε παρ. 6 του άρθρου 29 αυτού, προέβλεψε ότι διαμεσολαβητής, που έχει διαπιστευθεί σε άλλο κράτος-μέλος ώστε να ασκεί νομίμως το επάγγελμα του διαμεσολαβητή, δύναται να εγγραφεί, μετά από αίτηση στα μητρώα διαμεσολαβητών (του υπουργείου Δικαιοσύνης) με την απλή προσκόμιση αποδεικτικού της ιθαγένειάς του, αντιγράφου των βεβαιώσεων επάρκειας ή του τίτλου εκπαίδευσης, που παρέχει πρόσβαση στο επάγγελμα του διαμεσολαβητή στο άλλο κράτος-μέλος και βεβαίωση τυχόν επαγγελματικής εμπειρίας του αιτούντος στη διαμεσολάβηση.

5.3 Υποχρεωτική διαμεσολάβηση

Είναι η υποχρεωτική διαμεσολάβηση συνταγματική;

1. Εκ πρώτης όψεως, η υποχρεωτική διαμεσολάβηση προσκρούει σε μια από τις βασικές αρχές και σε ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της διαμεσολάβησης, που είναι ο εκούσιος και ο οικειοθελής χαρακτήρας της, τα οποία δεν συνάδουν με την «υποχρεωτικότητα».²⁰

Η πιο πάνω θεώρηση είναι καταρχήν «αντιδραστική» διότι, εάν σκεφθεί κανείς ότι η διαμεσολάβηση γενικά, αλλά ακόμη και η υποχρεωτική διαμεσολάβηση δεν είναι δεσμευτικές, αλλά “opt-out” διαδικασίες, αφού κάθε μέρος είναι ελεύθερο να εγκαταλείψει τη διαδικασία ανά πάσα στιγμή, η φαινομενική «αντίφαση» μεταξύ διαμεσολάβησης και υποχρεωτικότητας τουλάχιστον κάμπτεται.

2. Τα κράτη, ευρωπαϊκά και μη, μελετώντας τα αποτελέσματα των εκάστοτε ερευνών, που ήταν άκρως απογοητευτικά, καταδεικνύοντας τον αρνητισμό και την επιφυλακτικότητα της κοινωνίας –πρωτοστατούντων, δυστυχώς, των δικηγόρων– αλλά έχοντας αντιληφθεί τα ευεργετικά αποτελέσματα που θα είχε η διαμεσολάβηση στην επίλυση των διαφορών (ταχύτητα, χαμηλό κόστος, δυνατότητα διατήρησης των σχέσεων μεταξύ των «αντιπάλων» μερών, μείωση του φόρτου των δικαστηρίων, εξοικονόμηση πόρων για το κράτος λόγω της μείωσης του αριθμού των υποθέσεων που φθάνουν στα δικαστήρια, διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης με την εξομάλυνση των σχέσεων των ανθρώπων και τον περιορισμό των φιλονικιών κτλ.), αναζήτησαν τρόπους για να προωθηθεί ο θεσμός και κατέληξαν ότι θα άξιζε έστω ένας «πειραματισμός» με την υποχρεωτική διαμεσολάβηση.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 περ. δ' του Ν. 4640/2019, προσφυγή στη διαμεσολάβηση επιτρέπεται και όταν επιβάλλεται από τον ίδιο τον νόμο. Η περίπτωση αυτή έχει δημιουργήσει πληθώρα αντικρουόμενων απόψεων και θέσεων, καθώς μεγάλη μερίδα της επιστημονικής θεωρίας και πράξης τάχθηκαν κατά της υποχρεωτικότητας της διαμεσολάβησης, με

²⁰ Σε σχέση με το επίμαχο ζήτημα της υποχρεωτικότητας δέον να αναφερθεί ότι η Ιταλία είναι η χώρα εκείνη που πρώτη θεσμοθέτησε με αποτελεσματικό τρόπο την υποχρεωτικότητα.

το επιχείρημα ότι η υποχρεωτικότητα της διαδικασίας θα της αποστερούσε τα πιο πάνω αναφερθέντα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματά της.

Τα πενιχρά αποτελέσματα, όμως, που καταγράφηκαν τόσο στα ευρωπαϊκά κράτη όσο και στις ΗΠΑ, σε σχέση με την προσφυγή των μερών στους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών και –κυρίως– στη διαμεσολάβηση, ώθησαν τα αρμόδια εκεί θεσμικά όργανα να πειραματιστούν με την υποχρεωτική διαμεσολάβηση,²¹ φροντίζοντας εκ παραλλήλου να μην περιοριστεί η ελευθερία εκείνων που προσφεύγουν σε αυτήν. Τούτο επιτεύχθηκε κυρίως με τη διατήρηση της απόλυτης ελευθερίας των μερών να εγκαταλείπουν τη διαδικασία της διαμεσολάβησης όποτε το επιθυμούν.

4. Από την παρ. 2 του άρθρου 5 αυτής προκύπτει απερίφραστα ότι η Οδηγία επιτρέπει την υποχρεωτική Διαμεσολάβηση, εφόσον τηρηθούν ορισμένες προϋποθέσεις –οι οποίες εξειδικεύτηκαν από το ΔΕΕ– προκειμένου να μην παρεμποδίζεται, αλλά ούτε και να δυσχεραίνεται η πρόσβαση των πολιτών στα δικαστήρια.

Στην υπόθεση Menini (C-75/16) και στις συνεκδικασθείσες με αυτήν υποθέσεις Alassini (C-317/08 έως C-320/08), το ΔΕΕ αποφάνθηκε ότι, εάν μια διαδικασία διαμεσολάβησης προβλέπεται ως προαπαιτούμενο για το παραδεκτό ένδικης προσφυγής, ένας τέτοιος όρος δύναται να αποδειχθεί συμβατός προς την αρχή της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, υπό τις εξής προϋποθέσεις: α) να μην καταλήγει σε δεσμευτική για τα εμπλεκόμενα μέρη απόφαση, β) να μην καθυστερεί ουσιωδώς την άσκηση ενδίκου βοηθήματος, γ) να αναστέλλει την απόσβεση των οικείων δικαιωμάτων, δ) να μην προκαλεί σημαντικά έξοδα και ε) να μην παρεμποδίζει τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων.

Περαιτέρω, το ΔΕΕ έκρινε ότι η υποχρεωτική διαμεσολάβηση είναι σύλληπη, όταν προβλέπεται ως προϋπόθεση του παραδεκτού ενδίκου βοηθήματος και όχι της συζήτησής του, όπως προβλέπει ο Ν. 4640/2019, καθώς και ότι σε περίπτωση καταναλωτικής διαφοράς, η ηλεκτρονική διεξαγωγή της διαμεσολάβησης δεν πρέπει να είναι η μοναδική δυνατότητα.

Το ότι ο ελληνικός νόμος –σε περίπτωση υποχρεωτικής διαμεσολάβησης– προβλέπει αυτήν ως προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησής του

²¹ Βλ. Waller, H. (2021). Towards Mandatory Mediation in England?“. *The Student Journal of Law*, pp. 1–20. Σημαντική αντίδραση παρατηρήθηκε αρχικά σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων και οι ΗΠΑ, η οποία αργότερα κάμφθηκε. Η μόνη χώρα, όπου οι συζητήσεις για την εισαγωγή υποχρεωτικής διαμεσολάβησης άρχισαν από το 2004 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα, είναι το ΗΒ. Αντίλογος στα επιχειρήματα κατά της υποχρεωτικής διαμεσολάβησης είναι ότι η υποχρεωτικότητα αφορά στη συμμετοχή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης και όχι στην επίτευξη συμφωνίας, που εναπόκειται αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια των μερών [βλ. Θεοκάρης, Δ. (2015). *Η Διαμεσολάβηση ως μέσο εναλλακτικής επίλυσης διαφορών*. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 124, 208] και ότι, ακόμη και όταν πρόκειται για υποχρεωτική διαμεσολάβηση, η διαδικασία παραμένει διαδικασία “opt-out”, από την οποία τα μέρη μπορούν να αποχωρούν οποτεδήποτε.

ένδικου βοηθήματος και όχι αυτού καθ' εαυτού του ένδικου βοηθήματος καθιστά πιο εύκαμπτη την υποχρεωτική διαμεσολάβηση στη χώρα μας, δεδομένου ότι το απαράδεκτο της συζήτησης επιδέχεται ίαση με την αναβολή της υπόθεσης σε άλλη δικάσιμο και την τήρηση της απαιτούμενης προδικασίας πριν από αυτήν (Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης – ΥΑΣΔ, πλήρης διαμεσολάβηση ανεξαρτήτως αποτελέσματος), ενώ το απαράδεκτο του ένδικου βοηθήματος δεν επιδέχεται πάντοτε ίαση και, όποτε η ίαση είναι νοπή, το ένδικο βοήθημα πρέπει να ασκηθεί εκ νέου εάν και εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις. Συνεπώς, η ενωσιακή νομολογία προσδίδει στην υποχρεωτική διαμεσολάβηση αυστηρότερο χαρακτήρα και αυστηρότερες συνέπειες από ότι η ελληνική νομοθεσία.

5. Στην Ελλάδα, η υποχρεωτική προσφυγή στη διαμεσολάβηση πριν από τη συζήτηση ενδίκου βοηθήματος ενώπιον των δικαστηρίων θεσμοθετήθηκε αρχικά για ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων και για πρώτη φορά με το άρθρο 182 του Ν. 4512/2018. Θεωρήθηκε, όμως, αντισυνταγματική από τη Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου.²² Το αποτέλεσμα ήταν οι διατάξεις του Ν. 4512/2018, που επέβαλαν υποχρεωτική διαμεσολάβηση, να θεωρηθούν ασύμβατες και με την ενωσιακή έννομη τάξη, στο πλαίσιο της οποίας, για τη συμβατότητα εθνικής νομοθεσίας με την υποχρεωτική διαμεσολάβηση, όροι *sine qua non* είναι, πλην άλλων, ότι η διαδικασία α) είναι αδάπανη (με ανοχή τα ελάχιστα έξοδα) και β) δεν επιβάλλεται υποχρεωτική παράσταση των μερών με δικηγόρο. Και όλα αυτά, παρά το γεγονός ότι συνέτρεχαν όλες οι προϋποθέσεις που είχε θέσει το ΔΕΕ, σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν ανωτέρω.

6. Την 21η Νοεμβρίου 2019, η Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου εξέδωσε ομόφωνη Γνωμοδότηση των 43 μελών της, σύμφωνα με την οποία το τότε ακόμη Σχέδιο του Ν. 4640/2019 θεωρήθηκε συνταγματικό.

Μετά τα αρχικά ζητήματα, που αναφέρθηκαν παραπάνω και αξιολογήθηκαν με την ως άνω Γνωμοδότηση της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η Ελλάδα εισήγαγε με το άρθρο 5 του Ν. 4640/2019 την ΥΑΣΔ σε ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων. Να σημειωθεί ότι η ΥΑΣΔ θεωρείται – κακώς– από πολλούς, νομικούς και απλούς πολίτες, ότι έχει ως μόνο στόχο

²² Βλ. Γνωμοδότηση 34/28.06.2018 Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου –πλειοψηφία 21 προς 17– τα επιχειρήματα της οποίας για να καταλήξει να χαρακτηρίσει ως μη σύνομη την υποχρεωτική διαμεσολάβηση, που προέβλεπε ο Ν. 4512/2018 σε ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων, ήταν ότι τα μέρη θα υποβάλλονταν σε σημαντική δαπάνη λόγω του ότι ο ως άνω νόμος προέβλεπε πως: α) τα μέρη έπρεπε να επικουρούνται υποχρεωτικά από δικηγόρο και β) θα υποβάλλονταν σε δαπανήματα αμοιβής του διαμεσολαβητή κτλ., «τα οποία σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνικής και οικονομικής πραγματικότητας ως ασήμαντα και αμελητέα».

την πληροφόρηση των μερών σχετικά με τα χαρακτηριστικά, τα πλεονεκτήματα, τα οφέλη και γενικά τις ιδιότητες και τις αρχές της διαμεσολάβησης.²³

Η παρ. 5 του άρθρου 2 του Ν. 4640/2019 απερίφραστα ορίζει την ΥΑΣΔ ως μια ενημερωτική συνεδρία προβλέποντας ότι: «Ως υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης νοείται η συνεδρίαση μεταξύ διαμεσολαβητή και μερών, η οποία λαμβάνει χώρα υποχρεωτικά στις περιπτώσεις των ιδιωτικών διαφορών που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρου 6 του παρόντος, πριν τη συζήτηση της υπόθεσης στο Δικαστήριο. Κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας, ο διαμεσολαβητής ενημερώνει τα μέρη για τη διαδικασία της διαμεσολάβησης και για τις βασικές αρχές που τη διέπουν, καθώς [...]».

Περαιτέρω, τον ενημερωτικό χαρακτήρα της ΥΑΣΔ εδραιώνει το ίδιο το άρθρο 6 παρ. 1 του Νόμου, που προβλέπει ότι: «Στην παρ. 1 προσδιορίζονται οι διαφορές ιδιωτικού δικαίου που υπάγονται στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία (ΥΑΣ). Ως τέτοια νοείται η συνεδρία, στην οποία τα μέρη δέχονται ενημέρωση, κατευθύνσεις, οδηγίες και διασαφήσεις επί της διαδικασίας της διαμεσολάβησης και των ωφελειών της, από πλευράς του διαμεσολαβητή σε σχέση με τη συγκεκριμένη υπόθεση [...]».

Οι πιο πάνω διατυπώσεις συνδέονται άρρηκτα με την αντίθεση προς την υποχρεωτικότητα και τον κίνδυνο να θεωρηθούν αντισυνταγματικές και αυτές οι διατάξεις του Ν. 4640/2019, όπως είχαν θεωρηθεί οι διατάξεις του άρθρου 182 του Ν. 4512/2818 με τη σχετική γνωμοδότηση της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Όμως, ο χειρισμός αυτός είχε ως αποτέλεσμα τον υποβιβασμό της ΥΑΣΔ σε απλή ενημερωτική συνεδρία.

Όμως, ο πραγματικός στόχος της ΥΑΣΔ είναι να «γοπτευθούν» οι ενδιαφερόμενοι –όπως θα έλεγε και ο Aleš Zalar¹⁵ από τη «γεύση της διαμεσολάβησης, την οποία λαμβάνουν κατά τη διάρκειά της, προκειμένου να προχωρήσουν σε ολοκληρωμένη διαμεσολάβηση, με στόχο την επίλυση της διαφοράς τους».

7. Ενδιαφέρον παρουσιάζει σχετικά με το θέμα αυτό το λεγόμενο «ιταλικό μοντέλο», το οποίο ακολούθησε εν πολλοίς ο Ν. 4640/2019 σε σχέση με την ΥΑΣΔ. Η εφαρμογή του ιταλικού μοντέλου στην πράξη απέδειξε τελικά

²³ Βλ. και Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019). Σάκκουλα, σελ. 52, όπου αναφέρει ότι: «Ο ανωτέρω ορισμός της ΥΑΣ στην πέμπτη παράγραφο του άρθρου 2 επιτρέπει την υποστήριξη της ερμηνευτικής εκδοχής ότι η ΥΑΣ καθαυτή δεν συνιστά διαδικασία διαμεσολάβησης δυνάμενη να καταλήξει σε επίλυση της διαφοράς ούτε την πρώτη συνεδρία από μια διαδικασία εκούσιας διαμεσολάβησης. Πρόκειται για συνεδρία ενημέρωσης από τον διαμεσολαβητή [...]».

ότι ο αριθμός των υποθέσεων, που υποβάλλονταν σε διαμεσολάβηση, αυξήθηκε απρόσμενα σημαντικά στις χώρες που το υιοθέτησαν.²⁴

Παρά τις ομοιότητες του ιταλικού με το ελληνικό μοντέλο υποχρεωτικής διαμεσολάβησης, πρέπει να επισημανθεί ότι ο ιταλικός Ν. 69/2013 καθιέρωσε την υποχρέωση μιας αρχικής ή πρώτης συνάντησης διαμεσολάβησης, στο τέλος της οποίας οι ενδιαφερόμενοι θα αποφασίσουν εάν θα προχωρήσουν ή όχι σε ολοκληρωμένη διαμεσολάβηση, που μπορεί και αυτή να διακοπεί οποτεδήποτε, από οποιοδήποτε μέρος. Όμως, η πρόβλεψη αυτή του ιταλικού νόμου δεν προσδίδει στην αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης τον χαρακτήρα μιας απλά και μόνον ενημερωτικής συνεδρίας, όπως αυτό επιβεβαιώνεται από τους αριθμούς των επιτυχημένων διαμεσολαβήσεων στην Ιταλία. Η ανωτέρω επισήμανση δεν έχει απλά και μόνον θεωρητικό χαρακτήρα, ούτε είναι αμελητέα, δεδομένου ότι καθορίζει την εικόνα που διαμορφώνουν και τα μέρη και οι νομικοί τους παραστάτες για την εν λόγω συνεδρία και την ολοκλήρωση της διαδικασίας διαμεσολάβησης. Έτσι, η ΥΑΣΔ του ελληνικού Δικαίου δημιουργεί σε όλους τους συμμετέχοντες την πεποίθηση ότι δεν είναι χρήσιμη για την επίλυση της διαφοράς, ότι τελικά ο στόχος της είναι η μόνον η απλή ενημέρωση των μερών και ότι εν τέλει αποτελεί «χάσιμο χρόνο» και επιπλέον οδηγεί σε μια (χρονική και οικονομική)

²⁴ Η ΕΕ δεν έχει δημιουργήσει ακόμη βάση δεδομένων, από την οποία να μπορούν να αντληθούν σχετικά στατιστικά και συγκριτικά στοιχεία. Τέτοια στοιχεία δημοσιεύει μόνο το υπουργείο Δικαιοσύνης της Ιταλίας (webstat.giustizia.it), σύμφωνα με τα οποία, μετά τη θέση σε ισχύ του Νομοθετικού Διατάγματος 28/2010, ο αριθμός των διαμεσολαβήσεων –οι οποίες μέχρι τότε δεν υπερέβαιναν τις 200 ετησίως– εκτοξεύθηκαν σε σχεδόν 70 χιλ. το 2011, σε σχεδόν 160 χιλ. το 2012, ενώ το 2013, οπότε είχε παύσει να ισχύει το πιο πάνω Νομοθετικό Διάταγμα, σημειώθηκε θεαματική πτώση τους σε 42 χιλ. περίπου. Με τη θέση σε ισχύ του Ν. 69/2013 από τον Σεπτέμβριο του 2013, οι διαμεσολαβήσεις εκτοξεύθηκαν πάλι φθάνοντας, αυτή τη φορά, τις 300 χιλ. περίπου ετησίως, με μικρές αυξομειώσεις μέχρι το 2020, οπότε μειώθηκαν στις 240 χιλ. περίπου λόγω της πανδημίας Covid-19. Στο ΗΒ διαβουλευσεις διεξάγονται για την εισαγωγή υποχρεωτικής διαμεσολάβησης σε ορισμένες κατηγορίες υποθέσεων, οι οποίες δείχνουν ότι θα ευοδωθούν. Επί του παρόντος, υπάρχουν μόνο προγράμματα διαμεσολάβησης, που διαμόρφωσαν το Εφετείο του Λονδίνου και το Τοπικό Δικαστήριο του Κεντρικού Λονδίνου, τα οποία διαχειρίζεται το Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR), διεθνώς γνωστό κέντρο παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης και εναλλακτικών εν γένει τρόπων επίλυσης διαφορών, το οποίο διεξάγει ανά διετία έρευνα περί του αριθμού των διαμεσολαβήσεων. Σύμφωνα με την ένατη έρευνα του [CEDR (2021). *The Ninth Mediation Audit*], από το 2003 παρατηρείται συνεχής αύξηση των διαμεσολαβήσεων, που συνδέονται με προγράμματα διαμεσολάβησης και, ενώ το 2003, ο αριθμός τους ήταν μηδενικός, το 2020 έφθασε τις 5 χιλ. αυξημένος κατά 11% από το 2018 και αντιπροσωπεύοντας το 30% του συνόλου των διαμεσολαβήσεων. Στις ΗΠΑ, σε Έκθεση της 27^{ης} Φεβρουαρίου 2004 του Δικαστικού Συμβουλίου της California (courts.ca.gov), αναφέρονται τα αποτελέσματα πιλοτικών προγραμμάτων πρόωρης διαμεσολάβησης σχετικά με γενικές αστικές υποθέσεις, εκ των οποίων τρία υποχρεωτικά, που εφαρμόστηκαν από τα Ανώτερα Δικαστήρια του Fresno, του Los Angeles και του San Diego και δύο εκούσια, που εφαρμόστηκαν από τα ανώτερα δικαστήρια των Κομητειών Contra Costa και Sonoma. Σύμφωνα με την εν λόγω Έκθεση, κατά τα έτη 2000 και 2001, στα πλαίσια των πιλοτικών υποχρεωτικών προγραμμάτων διαμεσολάβησης, στα δικαστήρια του San Diego 47% των δεκτικών διαμεσολάβησης υποθέσεων παραπέμφθηκαν σε διαμεσολάβηση, σε 69% εκ των οποίων διεξήχθη πράγματι διαμεσολάβηση, ενώ 51% εξ αυτών επιλύθηκαν, στα δικαστήρια του Los Angeles 41% των δεκτικών διαμεσολάβησης υποθέσεων παραπέμφθηκαν σε διαμεσολάβηση, σε 77% εκ των οποίων διεξήχθη πράγματι διαμεσολάβηση, ενώ 35% εξ αυτών επιλύθηκαν, στα δικαστήρια του Fresno 23% των δεκτικών διαμεσολάβησης υποθέσεων παραπέμφθηκαν σε διαμεσολάβηση, σε 60% εκ των οποίων διεξήχθη πράγματι διαμεσολάβηση, ενώ 47% εξ αυτών επιλύθηκαν. Στα πλαίσια των εκούσιων πιλοτικών προγραμμάτων διαμεσολάβησης των δικαστηρίων της Contra Costa 34% των δεκτικών διαμεσολάβησης υποθέσεων παραπέμφθηκαν σε διαμεσολάβηση, σε 73% εκ των οποίων διεξήχθη πράγματι διαμεσολάβηση, ενώ 53% εξ αυτών επιλύθηκαν, στα δικαστήρια της Sonoma 28% των δεκτικών διαμεσολάβησης υποθέσεων παραπέμφθηκαν σε διαμεσολάβηση σε 83% εκ των οποίων διεξήχθη πράγματι διαμεσολάβηση, ενώ 62% εξ αυτών επιλύθηκαν.

επιβάρυνση, πολύ περισσότερο που δεν προσθέτει κάτι στην ενημέρωση των ενδιαφερομένων. Καθότι, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 4640/2029 και το άρθρο 35 του Κώδικα περί Δικηγόρων, ο νομικός παραστάτης κάθε μέρους έχει τη ρητή υποχρέωση να ενημερώνει τον πελάτη του περί της δυνατότητας (εάν συντρέχει, βεβαίως, τέτοια περίπτωση) επίλυσης της διαφοράς τους εξωδικαστικά και ειδικότερα με διαμεσολάβηση, οπότε αναπόφευκτα θα του έχουν ζητηθεί πληροφορίες περί αυτής.

Εν τούτοις, πρόσφατα τα στατιστικά στοιχεία της ΚΕΔ του υπουργείου Δικαιοσύνης δείχνουν ότι τον τελευταίο καιρό οι ΥΑΣΔ οδηγούν περισσότερο προς πλήρη διαμεσολάβηση με τον ίδιο ή διαφορετικό διαμεσολαβητή, κυρίως στις διαφορές οικογενειακού Δικαίου, όπως εξάλλου οικογενειακές είναι και οι περισσότερες διαφορές που υποβάλλονται σε διαμεσολάβηση, δεδομένου ότι οι βασικές ιδιότητες αυτής, η εμπιστευτικότητα και η εχεμύθεια κυρίως, έχουν μεγαλύτερη σημασία σε αυτές τις διαφορές από ότι σε διαφορές οποιουδήποτε άλλου είδους (βλ. κατωτέρω, **Ενότητα 5.7**).

8. Ας σημειωθεί ότι, κατά την άποψή μας, στη χώρα μας έχουν δοθεί αδικαιολόγητα μεγάλες διαστάσεις στο θέμα της υποχρεωτικότητας. Από τη στιγμή που κάθε μέρος δύναται να αποχωρήσει από τη διαδικασία όποτε το επιθυμεί, χωρίς μάλιστα να υποχρεούται να αναφέρει οποιοδήποτε λόγο αποχώρησης, η διαμεσολάβηση παραμένει μια οικειοθελής και εκούσια διαδικασία. Μοναδικό ζήτημα αποτελεί εκείνο της πρόσθετης δαπάνης, που δημιουργείται και δύναται να δυσχεράνει την προσφυγή στη Δικαιοσύνη, κατά τα ήδη ως άνω λεχθέντα. Όμως, προκειμένου να μην κριθεί αντισυνταγματική και η διάταξη περί της ΥΑΣΔ, ο νομοθέτης περιόρισε αισθητά τη δαπάνη της διεξαγωγής της, ορίζοντας την αμοιβή του διαμεσολαβητή στο συνολικό ποσό των 50 ευρώ, το οποίο μάλιστα βαρύνει εξ ημισείας καθένα από τα μέρη, γεγονός που είχε ως συνέπεια το σύνολο του τότε Σχεδίου Νόμου (του Ν. 4640/2019) να αξιολογηθεί ως συνταγματικό από τη Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα.

Από όσα εκτέθηκαν πιο πάνω καθίσταται σαφές ότι επιβάλλεται τροποποίηση των σχετικών διατάξεων του Ν. 4640/2019, προκειμένου να δοθεί στην ΥΑΣΔ ορισμός και περιεχόμενο που να αποτυπώνουν την πραγματική διάστασή της και τον πραγματικό στόχο της.

9. Στο άρθρο 6 αυτού, ο Ν. 4640/2019 προέβλεψε υποχρεωτική ΥΑΣΔ στις παρακάτω αστικές και εμπορικές διαφορές:

- α) Στις οικογενειακές διαφορές, εκτός από εκείνες στις οποίες τα μέρη δεν έχουν εξουσία διάθεσης του αντικειμένου τους, δηλαδή εκείνες των περιπτώσεων α', β' και γ' της παραγράφου 1, καθώς και εκείνες της παραγράφου 2 του άρθρου 592 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ΚΠολΔ), δηλαδή εκτός από το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου, την αναγνώριση

της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας γάμου, τις διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων δηλαδή: Την προσβολή της πατρότητας, την προσβολή της μητρότητας, την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει σχέση γονέα και τέκνου ή γονική μέριμνα, την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει ή είναι άκυρη η εκούσια αναγνώριση ενός τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του ή την εξομοίωσή του με τέκνο γεννημένο σε γάμο λόγω επιγενόμενου γάμου των γονέων του, καθώς και την προσβολή της εκούσιας αναγνώρισης, την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει ή είναι άκυρη υιοθεσία ή τη λύση της, την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει επιτροπεία.

- β) Στις διαφορές που εκδικάζονται κατά την τακτική διαδικασία και υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πρωτοδικείου, αν η αξία του αντικειμένου της διαφοράς υπερβαίνει το ποσό των 30 χιλ. ευρώ, και του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, σύμφωνα με τις διατάξεις του ΚΠολΔ.
- γ) Στις διαφορές για τις οποίες, σε έγγραφη συμφωνία των μερών προβλέπεται και είναι σε ισχύ ρήτρα διαμεσολάβησης.

Στις ανωτέρω περιπτώσεις για το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής, που τυχόν θα ασκηθεί, κατατίθεται μαζί με τις προτάσεις της συζήτησης της υπόθεσης πρακτικό της ΥΑΣΔ.

10. Εξαιρούνται από την ΥΑΣΔ οι διαφορές στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) ή Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ).

Κατά την προσωπική μας άποψη, από την ΥΑΣΔ δεν θα έπρεπε να εξαιρούνται όλες γενικά οι διαφορές, στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ, αλλά μόνο εκείνες οι διαφορές στις οποίες το Δημόσιο κτλ. ενήργησε κατά την άσκηση της κυριαρχικής του εξουσίας (*jure imperii*) και όχι οι διαφορές που θα έχουν προκύψει από δράση του Δημοσίου κατά την άσκηση της διαχειριστικής εξουσίας του (*jure gestionis*).

Απόρροια της πιο πάνω άποψης είναι η πρόταση τροποποίησης του νόμου, την οποία θεωρούμε επιβεβλημένη, να προβλεφθεί ρητά ότι διαφορές, οι οποίες προκύπτουν από πράξεις ή παραλήψεις του Δημοσίου κτλ. κατά την άσκηση της διαχειριστικής εξουσίας του (*jure gestionis*) δεν εξαιρούνται της ΥΑΣΔ και της διαμεσολάβησης γενικότερα, όπως προβλέπει και η Οδηγία, η οποία εξαιρεί της διαμεσολάβησης γενικά μόνο τις διαφορές, που προκύπτουν από πράξεις ή παραλείψεις του Δημοσίου κτλ. κατά την άσκηση της κυριαρχικής του εξουσίας (*jure imperii*).

11. Η προσφυγή των μερών στη δικαστική μεσολάβηση δεν τα απαλλάσσει από την ΥΑΣΔ.

5.4 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση μετά από πρόσκληση του δικαστηρίου

1. Άλλος τρόπος προσφυγής στη διαμεσολάβηση είναι εκείνος που προβλέπεται στην παρ. 1 περ. β' του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019 και συνίσταται στην αποδοχή από τους διαδίκους σχετικής πρόσκλησης του δικαστηρίου. Ο τρόπος αυτός προϋποθέτει την ύπαρξη εκκρεμοδικίας, κατά τη διάρκεια της οποίας και σε κάθε στάση της δίκης/σε κάθε βαθμό του δικαστηρίου, συνεκτιμώντας όλες τις περιστάσεις και τα δεδομένα της υπόθεσης και υπό την προϋπόθεση ότι η διαφορά που εκκρεμεί ενώπιόν του είναι δεκτική υπαγωγής σε διαμεσολάβηση σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 4640/2019, δύναται, κατά την ελεύθερη κρίση του, να καλεί τους διαδίκους –χωρίς να τους υποχρεώνει– να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση για την επίλυσή της.

Τα μέρη είναι ελεύθερα να αποδεχθούν ή να μην αποδεχθούν την εν λόγω πρόσκληση. Εάν την αποδεχθούν, η σχετική συμφωνία περιλαμβάνεται στα πρακτικά της δίκης και το δικαστήριο αναβάλλει υποχρεωτικά τη συζήτηση της υπόθεσης σε δικάσιμο μετά την πάροδο τριμήνου και όχι πέραν του εξαμήνου, μη συνυπολογιζόμενου του χρονικού διαστήματος των δικαστικών διακοπών. Σε περίπτωση μη αποδοχής, ουδεμία συνέπεια προβλέπει ο νόμος για τους διαδίκους, έστω και εάν ο ένας αποδέχθηκε και ο άλλος όχι.

Η πρόσκληση του δικαστηρίου προς τους διαδίκους να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση φαίνεται εξαιρετικά επιβουλητική. Και τούτο, διότι τους βγάζει από την άβολη θέση, στην οποία σχεδόν πάντοτε νομίζουν ότι βρίσκονται, όταν επιθυμούν να υποβάλουν τη διαφορά τους σε διαμεσολάβηση, αλλά τους αποτρέπει η σκέψη, η αίσθηση, ακόμη και η πεποίθηση ότι εκείνος που θα κάνει πρώτος τη σχετική πρόταση θα θεωρηθεί ως «ο αδύναμος κρίκος», ο οποίος εν τέλει δεν πιστεύει στο βάσιμο της απαίτησής του και, επομένως, θεωρεί ότι θα ηττηθεί στο δικαστήριο. Εάν, όμως, η πρωτοβουλία προέλθει από το δικαστήριο, όλα αλλάζουν! Το δικαστήριο –υπό την προϋπόθεση ότι πιστεύει στη διαμεσολάβηση– και για να την προτείνει προφανώς την πιστεύει– πρέπει «να γοητεύσει τους διαδίκους με την προοπτική της διαμεσολάβησης, ώστε εκείνοι να τη δεχθούν στην υπόθεσή τους [...]», όπως προσφυώς δήλωσε ο Aleš Zalar,¹⁵ δικαστής επί 18 έτη στην πατρίδα του τη Σλοβενία, εμπνευστής του προγράμματος διαμεσολάβησης, που εφάρμοσε

στο δικαστήριό του, μετέπειτα υπουργός Δικαιοσύνης της Σλοβενίας και ήδη διαπρεπής διαμεσολαβητής, ιδρυτής κέντρου διαμεσολάβησης.

2. Από τη διατύπωση του δεύτερου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019 προκύπτει ότι, εάν τα μέρη συμφωνήσουν με την πρόσκληση του δικαστηρίου, οφείλουν να υπογράψουν σχετική συμφωνία, που περιλαμβάνεται στα πρακτικά του δικαστηρίου, το οποίο αναβάλλει υποχρεωτικά τη συζήτηση της υπόθεσης κατά τα ανωτέρω. Και η συμφωνία αυτή διέπεται –σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019– από τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου και πρέπει να περιγράφει το αντικείμενο της διαφοράς.

Ο νόμος δεν αναφέρει τίποτε για τον χρόνο κατά τον οποίο θα υπογραφεί η συμφωνία των μερών περί υπαγωγής της διαφοράς τους σε διαμεσολάβηση, μετά την εκ μέρους τους αποδοχή της σχετικής παραίτησης του δικαστηρίου, προκειμένου αυτή να περιληφθεί στα πρακτικά του. Κατά την άποψή μας, ο νόμος θα έπρεπε να προβλέπει λεπτομερέστερα τη διαδικασία: Πώς και πότε καλεί το δικαστήριο τους διαδίκους να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση; Πώς λαμβάνουν γνώση οι διάδικοι; Πότε συντάσσουν και υπογράφουν τη συμφωνία υπαγωγής σε διαμεσολάβηση, εάν αποδεχθούν την υπόδειξη του δικαστηρίου; Πώς και πότε υποβάλλουν τη γραπτή συμφωνία τους στο δικαστήριο, προκειμένου να περιληφθεί στα πρακτικά του;

Προφανώς, το δικαστήριο θα διατυπώσει την πρόσκλησή του προς τους διαδίκους σε συνεδρίασή του, κατά την οποία θα έχει προσδιοριστεί η υπόθεση. Οι διάδικοι ενδέχεται να την αποδεχθούν ή να την απορρίψουν κατά την ίδια συνεδρίαση, άλλως θα ζητήσουν αναβολή σε άλλη συνεδρίαση, κατά την οποία θα ανακοινώσουν την απόφασή τους. Εάν η απόφαση τους είναι θετική, μπορούν να έχουν, εν τω μεταξύ, συντάξει και υπογράψει τη συμφωνία υπαγωγής σε διαμεσολάβηση, την οποία θα καταθέσουν στο δικαστήριο και θα καταχωρηθεί στα πρακτικά αυτού. Παραμένει, όμως, το ερώτημα πότε θα υπογραφεί η συμφωνία υπαγωγής εάν οι διάδικοι αποδεχθούν την πρόταση του δικαστηρίου κατά την ίδια συνεδρίαση κατά την οποία αυτή διατυπώνεται. Στην περίπτωση αυτή, η υπογραφή σύμβασης υπαγωγής σε διαμεσολάβηση θα μπορούσε να υποκατασταθεί από την καταχώρηση στα πρακτικά του δικαστηρίου των καταφατικών δηλώσεων των διαδίκων. Σε κάθε περίπτωση, ορθότερο και προφανώς δικαιικά ασφαλέστερο θα ήταν η διαδικασία να προβλέπεται ρητά στον ίδιο τον νόμο περί διαμεσολάβησης, προκειμένου να αποφεύγεται η συναγωγή των όποιων ερμηνευτικών συμπερασμάτων. Πρόκειται περί ενός των σημείων του Ν. 4640/2019, τα οποία χρειάζονται σχετική τροποποίηση, διευκρίνιση και συμπλήρωση, κατά την άποψή μας.

Κατωτέρω εκθέτουμε τους τρόπους με τους οποίους πολυάριθμες έννομες τάξεις αντιμετωπίζουν το θέμα, υπογραμμίζοντας εξ υπαρχής ότι πολλά

δικαιικά συστήματα δεν απαιτούν την υπογραφή από τα μέρη σύμβασης υπαγωγής στη διαμεσολάβηση, δεν προβλέπουν δηλαδή υποχρέωση των διαδίκων να υπογράψουν συμφωνητικό υπαγωγής σε διαμεσολάβηση, όταν αυτή προτείνεται από το δικαστήριο και οι διάδικοι αποδέχονται την πρόταση.

Σε συνέχεια των ανωτέρω, μια σύντομη «ματιά» σε αλλοδαπές έννομες τάξεις αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, προκειμένου να καταδειχθούν αφενός μεν οι διαφορές σε σχέση με το εθνικό μας δίκαιο, αφετέρου δε να αντληθούν μέσα από τη διαφορετικότητα χρήσιμες πληροφορίες για τη βελτίωση του δικού μας συστήματος προσφυγής στη διαμεσολάβηση με πρόσκληση του δικαστηρίου.

Να σημειωθεί αρχικά ότι σε όλα τα σύγχρονα κράτη, στα οποία προβλέπεται η εξουσία των δικαστηρίων να προτείνουν στους διαδίκους την προσφυγή στη διαμεσολάβηση για την επίλυση διαφοράς, που εκκρεμεί ενώπιόν τους, εφόσον εκτιμούν ότι η διαφορά θα μπορούσε να λυθεί με αυτόν τον τρόπο, κοινό στοιχείο των σχετικών διατάξεων είναι η καταρχήν απόλυτη ελευθερία των διαδίκων να αποδεχθούν ή να μην αποδεχθούν την πρόταση του δικαστηρίου, χωρίς να υφίσταται υποχρέωση, όπως το ΗΒ, οι ΗΠΑ και η Νότια Αφρική. Στις χώρες αυτές το δικαστήριο δικαιούται να επιβάλλει χρηματικές ποινές στον διάδικο, που κακόπιστα δεν αποδέχθηκε την προσφυγή σε διαμεσολάβηση, οι οποίες συνίστανται, κυρίως, στην επιβολή του συνόλου των εξόδων της δίκης (σημαντικότερων στα συγκεκριμένα κράτη), στον διάδικο που αρνήθηκε, ακόμη κι αν ο τελευταίος κέρδισε την υπόθεση.

Στο Λουξεμβούργο ο νόμος επιτρέπει κατ' εξαίρεση στα λεγόμενα «οικογενειακά δικαστήρια» (δικαστήρια οικογενειακών διαφορών) να επιβάλλουν στους διαδίκους την προσφυγή σε διαμεσολάβηση, ενώ στην Πολωνία προβλέπεται προθεσμία επτά ημερών εντός της οποίας οι διάδικοι μπορούν να αρνηθούν την πρόταση του δικαστηρίου να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση, άλλως θεωρούνται ότι την έχουν αποδεχθεί. Στην ίδια αυτή χώρα, το δικαστήριο δικαιούται να παραπέμψει την υπόθεση σε διαμεσολάβηση πολλές φορές κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, ενώ μπορεί, επίσης, να συμπαρασταθεί στους αντιδίκους προκειμένου να επιλύσουν φιλικά τη διαφορά τους σε μια «συνεδρίαση συμφιλίωσης», η οποία προσομοιάζει με την ΥΑΣΔ του ελληνικού νόμου, αλλά λαμβάνει χώρα μόνο πριν από την έναρξη της ακροαματικής διαδικασίας. Προσομοιάζει επίσης –και μάλλον περισσότερο– προς τη δικαστική μεσολάβηση του άρθρου 214B του ΚΠολΔ.

Στη Γερμανία, το δικαστήριο μπορεί να παραπέμψει την υπόθεση σε «συμφιλιωτή δικαστή», διορισμένο προς τούτο εκ των προτέρων, διαδικασία που προσομοιάζει και αυτή στη δικαστική μεσολάβηση, ενώ στη Γαλλία η

προσφυγή στη διαμεσολάβηση μετά από πρόταση του δικαστηρίου, ρητά ονομάζεται δικαστική διαμεσολάβηση. Εάν οι διάδικοι την αποδεχθούν, το γαλλικό δικαστήριο εκδίδει απόφαση περί τούτου (διαταγή διαμεσολάβησης), με την οποία ορίζεται ο διαμεσολαβητής ή το κέντρο διαμεσολάβησης που θα τον διορίσει, καθώς και η διάρκεια της διαμεσολάβησης. Η επιλογή του διαμεσολαβητή από κέντρο διαμεσολάβησης, που ορίστηκε από το δικαστήριο, πρέπει παρά ταύτα να επικυρωθεί από το δικαστήριο.

Παρεμφερές είναι και το νομικό σύστημα του Βελγίου, με τη διαφορά ότι οι διάδικοι –και όχι το δικαστήριο– επιλέγουν από κοινού τον διαμεσολαβητή, ο οποίος πρέπει να είναι αναγνωρισμένος από την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Διαμεσολάβησης του Βελγίου. Η επιλογή του διαμεσολαβητή επικυρώνεται από το δικαστήριο, στο πλαίσιο σχετικής διαταγής διαμεσολάβησης, στην οποία αναφέρεται ρητά και η αποδοχή των μερών να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση. Τέλος, στη Νότια Αφρική, το δικαστήριο καλεί σπανίως τους διαδίκους να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση, κάτι που δυστυχώς –τουλάχιστον προς το παρόν– παρατηρείται και στη χώρα μας.

Μόνο στη Σιγκαπούρη –μεταξύ των χωρών που επιλέξαμε να αναφέρουμε ως παραδείγματα– η διαμεσολάβηση, την οποία υποδεικνύει το Δικαστήριο και αποδέχονται οι αντίδικοι, διεξάγεται από δικαστή εντός των χώρων του δικαστηρίου.

Πρωτοτυπία αποτελεί η πρόβλεψη του σουηδικού Δικαίου ότι ο νόμος περί διαμεσολάβησης δεν εφαρμόζεται εάν οι ενδιαφερόμενοι θελήσουν να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση μετά την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας, οπότε μόνο εάν τη διαμεσολάβηση προτείνει το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα στοιχεία και τις συνθήκες της υπόθεσης, μπορούν οι διάδικοι –αποδεχόμενοι την πρόταση– να προσφύγουν σε αυτήν. Σε τέτοια περίπτωση, ο διαμεσολαβητής διορίζεται από το Δικαστήριο.

5.5 Υπαγωγή στη διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών – Ρήτρα διαμεσολάβησης

1. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 του Ν. 4640/2019, τα μέρη μπορούν να συμφωνήσουν να υποβάλουν σε διαμεσολάβηση μελλοντικές διαφορές, που θα προκύψουν, ενδεχομένως, από την ερμηνεία ή την εφαρμογή μιας συγκεκριμένης συμβατικής σχέσης τους.

Συμφωνία των μερών για την υπαγωγή σε διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών τους, που απορρέουν από συμβατική τους σχέση, μπορεί να λάβει είτε τη μορφή ρήτρας διαμεσολάβησης, την οποία περιλαμβάνουν στη βασική τους σύμβαση, είτε να αποτελέσει αντικείμενο χωριστής συμφωνίας, που υπογράφεται είτε ταυτόχρονα είτε μεταγενέστερα της βασικής σύμβασης, αρκεί να είναι σε ισχύ όταν προκύψει διαφορά.

Η ρήτρα διαμεσολάβησης είναι μια σύμβαση μέσα στη σύμβαση, έχει αυτοτέλεια, με την έννοια ότι, εάν είναι άκυρη, δεν επηρεάζει το κύρος της βασικής σύμβασης. Εάν η βασική σύμβαση είναι διασυνοριακή, έχει, δηλαδή, στοιχείο αλλοδαπότητας, η ρήτρα διαμεσολάβησης που περιέχεται σε αυτήν, μπορεί να διέπεται από ουσιαστικό Δίκαιο, διαφορετικό από εκείνο που διέπει τη βασική σύμβαση. Η ακυρότητα της βασικής σύμβασης επηρεάζει, βεβαίως, τη ρήτρα διαμεσολάβησης, η οποία, σε τέτοια περίπτωση, είναι άνευ αντικειμένου.

Στη συμφωνία των μερών –είτε αυτή έχει λάβει τη μορφή ρήτρας διαμεσολάβησης, είτε συνήφθη με χωριστή σύμβαση– εφαρμόζονται οι διατάξεις περί συμβάσεων του ουσιαστικού Δικαίου που τη διέπει, το οποίο σε περίπτωση σύμβασης με στοιχείο αλλοδαπότητας, προσδιορίζεται σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού 593/2008 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Κανονισμός «Ρώμη I»).

2. Ένα ζήτημα μείζονος σημασίας, για το οποίο υφίσταται διχογνωμία, αφορά στη δεσμευτικότητα της ρήτρας διαμεσολάβησης. Έχει επικρατήσει η άποψη ότι, σε περίπτωση συμφωνίας των μερών περί υπαγωγής σε διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών τους, η συμφωνία αυτή πρέπει να επαναληφθεί, αφού γεννηθεί συγκεκριμένη διαφορά, που θα υποβληθεί σε διαμεσολάβηση.

Η άποψη αυτή εδράζεται στην παρ. 1 (α) του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019, που προβλέπει ότι προσφυγή στη διαμεσολάβηση επιτρέπεται αφότου γεννηθεί η διαφορά, καθώς και στην παρ. 5 του ίδιου άρθρου, όπου προβλέπεται ρητά ότι η συμφωνία των μερών περί υπαγωγής σε διαμεσολάβηση πρέπει να περιγράφει το αντικείμενο της διαφοράς.

Είναι προφανές ότι σε μια ρήτρα Διαμεσολάβησης δεν μπορεί να περιγράφεται το αντικείμενο της διαφοράς δεδομένου ότι, τη στιγμή που συνάπτεται η ρήτρα αυτή, δεν έχει γεννηθεί καμία διαφορά.

Η πιο πάνω άποψη προσπαθεί να καταλάβει και την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/52 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, λόγω του ότι το άρθρο 2 παρ. 1 (α) της εν λόγω Οδηγίας, το οποίο προβλέπει ποιες είναι οι διασυνοριακές διαφορές, περιλαμβάνει μεταξύ αυτών και εκείνες στις οποίες τουλάχιστον ένα από τα μέρη κατοικεί μονίμως ή διαμένει συνήθως σε κράτος-μέλος διαφορετικό από εκείνο οποιουδήποτε άλλου μέρους κατά την ημερομηνία στην οποία «(α) τα μέρη συμφωνούν να προσφύγουν σε διαδικασία διαμεσολάβησης αφότου ανέκυψε διαφορά».

Η διατύπωση αυτής της περίπτωσης είναι πανομοιότυπη με εκείνη της παρ. 1 (α) του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019. Όμως, το αντικείμενο του πιο πάνω αναφερόμενου άρθρου της Οδηγίας είναι εντελώς διαφορετικό από εκείνο του άρθρου 4 παρ. 1 (α) του Ν. 4640/2019. Πράγματι, το άρθρο της Οδηγίας προσδιορίζει ποιες διαφορές θεωρούνται διασυνοριακές, ενώ το άρθρο του νόμου προσδιορίζει τους τρόπους προσφυγής στη διαμεσολάβηση. Είναι, λοιπόν, δύο τελείως διαφορετικά θέματα και δεν πρέπει να συγχέονται, ούτε μπορεί κανείς να αρυσθεί επιχείρημα από το ένα για το άλλο.

Εξάλλου, στην Οδηγία δεν περιλαμβάνεται καμία διάταξη όμοια ή παρόμοια με εκείνες των παρ. 1 και 5 του άρθρου 4 του νόμου περί υποχρέωσης περιγραφής της διαφοράς στη συμφωνία των μερών για την προσφυγή σε διαμεσολάβηση.

Κατά τη γνώμη μας, η άποψη της υποχρέωσης επανάληψης της συμφωνίας περί υπαγωγής στη διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών ή της σχετικής συμφωνίας, που περιλαμβάνεται στη ρήτρα διαμεσολάβησης, θέτει εκποδών την αρχική συμφωνία ή τη ρήτρα διαμεσολάβησης, διότι ακυρώνει ουσιαστικά οποιαδήποτε χρησιμότητα της συμφωνίας ή της ρήτρας κατά περίπτωση.

Πράγματι, εάν ένας εκ των συμβαλλομένων αλλάξει γνώμη για οποιονδήποτε λόγο, απλά θα αρνηθεί να επαναλάβει τη συμφωνία περί προσφυγής σε διαμεσολάβηση και αυτόματα θα απαλλαγεί από την υποχρέωση, που εν τούτοις ελεύθερα ανέλαβε.

Μια τέτοια θέση είναι αβάσιμη. Είναι αληθές ότι η ευρωπαϊκή Οδηγία απαιτεί να είναι τα μέρη που προσφεύγουν σε διαμεσολάβηση πλήρως ενήμερα περί της φύσης της διαφοράς τους, των δικαιωμάτων τους, των υποχρεώσεών τους, των προσδοκιών που μπορούν να έχουν από την έκβαση της διαμεσολάβησης και, γενικά, να έχουν πλήρη συναίσθηση του τι προσδοκούν από τη διαμεσολάβηση. Όμως, αυτό δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως στοιχείο επί του οποίου να βασίζεται υποχρέωση προς επανάληψη της συμφωνίας υπαγωγής σε διαμεσολάβηση, όταν γεννηθεί μια συγκεκριμένη διαφορά, σε περίπτωση που οι ενδιαφερόμενοι έχουν συμφωνήσει ήδη –είτε διά της ρήτρας διαμεσολάβησης είτε με χωριστή συμφωνία– να υποβάλουν τις μελλοντικές διαφορές τους σε διαμεσολάβηση.

Το θέμα είναι φλέγον, έχει δώσει λαβή σε πολλές συζητήσεις, στη σύνταξη άρθρων, μελετών και ακόμη δεν έχει λυθεί οριστικά στην Ελλάδα.

Δεν υπάρχει διάταξη στην ελληνική νομοθεσία, η οποία να επιτρέπει να βασιστεί σε αυτήν ένσταση διαμεσολάβησης, όπως αντιθέτως συμβαίνει με την ένσταση διαιτησίας.

Στην περίπτωση της διαιτησίας το θέμα είναι ξεκάθαρο: Εάν ένας από τους συμβαλλόμενους, ενώ έχει αποδεχθεί ρήτρα διαιτησίας, προσφύγει απευθείας στα τακτικά δικαστήρια, όταν προκύψει διαφορά, αυτά είναι υποχρεωμένα να παραπέμπουν την υπόθεση σε διαιτησία και να μην τη δικάσουν.

Αντιθέτως, σε περίπτωση ρήτρας διαμεσολάβησης, δεν είναι σαφές τι πρέπει να κάνει το δικαστήριο. Υποστηρίζεται η άποψη –λανθασμένη κατά τη γνώμη μας– σύμφωνα με την οποία εάν ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη παρακάμψει τη ρήτρα διαμεσολάβησης και προσφύγει κατευθείαν στα τακτικά δικαστήρια, αυτό δηλώνει περίτρανα τη βούλησή του να μην προσφύγει, τελικά, σε διαμεσολάβηση και, κατά συνέπεια, θα ήταν άχρηστο να τον παραπέμπει το δικαστήριο σε αυτήν, διότι δεν θα επήρχετο κανένα αποτέλεσμα, αφού ο συγκεκριμένος διάδικος θα ήταν εξυπαρχής αρνητικός και η παρουσία του θα ήταν απλά τυπική.

Υπενθυμίζουμε ότι η συμμετοχή τόσο σε ΥΑΣΔ, όσο και σε διαδικασία διαμεσολάβησης, υποχρεωτικής ή μη, πρέπει να γίνεται, ουσιαστικά και με τρόπο καλόπιστο, με συναλλακτική ευθύτητα και με πραγματική επιθυμία ενημέρωσης (σε περίπτωση ΥΑΣΔ) ή επίλυσης της διαφοράς (σε περίπτωση συμμετοχής σε διαδικασία πλήρους διαμεσολάβησης). Αυτός είναι κατά βάση ο λόγος για τον οποίο πρέπει να εξαιρούνται της ΥΑΣΔ και οι διαφορές, στις οποίες ένα ή περισσότερα μέρη είναι αγνώστου κατοικίας ή μόνιμης διαμονής.

Το γαλλικό Ακυρωτικό Δικαστήριο έκρινε ότι σε περίπτωση συμμετοχής σε διαδικασία διαμεσολάβησης, χωρίς να συντρέχουν οι πιο πάνω προϋποθέσεις στο πρόσωπο των μερών, αυτά θεωρούνται ότι δεν εκπλήρωσαν την υποχρέωση συμμετοχής τους, εάν πρόκειται περί ΥΑΣΔ ή υποχρεωτικής διαμεσολάβησης.

Όμως, η άποψη ότι δεν είναι χρήσιμη η παραπομπή των διαδικιών σε διαμεσολάβηση σε περίπτωση ρήτρας διαμεσολάβησης, που παρακάμφθηκε, δεν ευσταθεί. Όταν υπάρχει ρήτρα διαμεσολάβησης, υπάρχει ήδη δέσμευση. Το να παραπέμψει το δικαστήριο σε διαμεσολάβηση τον διάδικο, που δεν τήρησε τη σχετική ρήτρα, δεν μπορεί να θεωρηθεί εκ προοιμίου άνευ αντικειμένου. Έχει παρατηρηθεί πολύ συχνά –κυρίως στην αλλοδαπή, αλλά και στη χώρα μας πρόσφατα, από τότε που η διαμεσολάβηση άρχισε να ανοίγει δρόμο και εδώ– πολλές διαδικασίες διαμεσολάβησης να ξεκινούν με αρνητικούς οιωνούς και, προϊόντος του χρόνου, να αλλάζει το κλίμα και να καταλήγουν οι ενδιαφερόμενοι να λύσουν τη διαφορά τους.

Βεβαίως, παραμένει και το γεγονός ότι εκείνος ο διάδικος, ο οποίος θα παρακάμψει τη ρήτρα διαμεσολάβησης ή τη συμφωνία περί διαμεσολάβησης, θα έχει παραβεί συμβατική του υποχρέωση με τις εντεύθεν συνέπειες, που προβλέπει το εκάστοτε εφαρμοστέο Δίκαιο. Συνήθως θα πρόκειται περί αποζημίωσης, η οποία, όμως, προϋποθέτει την απόδειξη ζημίας, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο στην υπό συζήτηση περίπτωση, διότι ο αντισυμβαλλόμενος μόνο υποθετικά θα μπορέσει να υποστηρίξει τι θα αποκόμιζε από την προσφυγή στη διαμεσολάβηση και απώλεσε με υπαιτιότητα του άλλου.

Εξ όσων μπορούμε να γνωρίζουμε, τα δικαστήρια των περισσότερων αλλοδαπών χωρών –μετά από ένσταση του αντιδίκου, αλλά και αυτεπαγγέλτως– παραπέμπουν σε διαμεσολάβηση υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν τους.²⁵

Πιστεύουμε ανενδοίαστα ότι επιβάλλεται η τροποποίηση των σχετικών διατάξεων του Ν. 4640/2019, προκειμένου να ισχύσει η ίδια αντιμετώπιση και στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι, λόγω αλλαγής των πραγματικών συνθηκών, μπορεί να συντρέχει βάσιμος λόγος για τη μη τήρηση της ρήτρας διαμεσολάβησης. Είναι και αυτό ένα υπαρκτό ζήτημα, το οποίο έχει αντιμετωπιστεί σε άλλες χώρες με την πρόταση να συμπεριλαμβάνεται στη ρήτρα διαμεσολάβησης όρος περί υπαναχώρησης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις.²⁶

²⁵ Βλ. απόφαση του γαλλικού Ακυρωτικού Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 2003.

²⁶ Τη λύση αυτή προκρίνει και ο καθηγητής Γ. Ορφανίδης, ο οποίος τη διατύπωσε και προφορικά, σε διάλεξη που έκανε στις 14 Δεκεμβρίου 2020, στο πλαίσιο των Διαλέξεων για τη διαμεσολάβηση, που διοργανώνει η Ελληνική Ένωση Διαμεσολαβητών μαζί με τον ΟΠΕΜΕΔ.

5.6 Εκτελεσιμότητα των συμφωνητικών που προκύπτουν από διαδικασία διαμεσολάβησης

1. Σε όλα τα κράτη, η διαμεσολάβηση αντιμετωπίστηκε αρχικά με επιφύλαξη. Οι ενδιαφερόμενοι δεν περιέβαλαν τον διαμεσολαβητή με τον ίδιο σεβασμό, με τον οποίο περιβάλλουν τον δικαστή, διότι στα μάτια τους δεν είχε την ίδια αίγλη, κυρίως λόγω της μη έκδοσης απόφασης από τον διαμεσολαβητή. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, το θέμα της εκτελεσιμότητας της συμφωνίας, που προκύπτει ενδεχομένως από τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, αποτέλεσε εξαρχής ένα από τα σπουδαιότερα θέματα, που απασχόλησαν τόσο τον ευρωπαϊκό όσο και τον εθνικό νομοθέτη, με στόχο να βρεθεί τρόπος, προκειμένου να πεισθούν οι ενδιαφερόμενοι ότι συμφωνία τους προερχόμενη από διαμεσολάβηση δεν υστερεί σε κύρος από δικαστική απόφαση.

2. Το κατά την άποψη των πολιτών μειονέκτημα της μη έκδοσης απόφασης από τον διαμεσολαβητή, πρώτη η Οδηγία προσπάθησε να εξαλείψει απονέμοντας στις συμφωνίες, που προκύπτουν από διαμεσολάβηση, εκτελεστό χαρακτήρα, ο οποίος τις εξομοιώνει ουσιαστικά με τις δικαστικές αποφάσεις.²⁷

Έτσι, στην παρ. 1 του άρθρου 6 αυτής, η Οδηγία έθεσε τον κανόνα ότι «τα κράτη-μέλη φροντίζουν ώστε τα μέρη ή ένα εξ αυτών, να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν να καταστεί εκτελεστό το περιεχόμενο έγγραφης συμφωνίας, που έχει προκύψει από διαμεσολάβηση», ενώ στο δεύτερο εδάφιο της ίδιας παραγράφου προβλέπεται ότι «το περιεχόμενο αυτής της συμφωνίας κηρύσσεται εκτελεστό εκτός εάν, στη συγκεκριμένη περίπτωση, είτε αυτό αντιβαίνει στο Δίκαιο του κράτους-μέλους, στο οποίο υποβάλλεται η σχετική αίτηση, είτε το Δίκαιο του οικείου κράτους-μέλους δεν προβλέπει την εκτελεσιμότητα της συμφωνίας».

Στην παρ. 2 του άρθρου 6 προβλέπεται ότι «το περιεχόμενο της συμφωνίας μπορεί να κηρυχθεί εκτελεστό από δικαστήριο ή άλλη αρμόδια Αρχή με δικαστική ή άλλη απόφαση ή με δημόσιο έγγραφο σύμφωνα με το Δίκαιο του κράτους-μέλους, στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση», ενώ στην παρ. 4

²⁷ Σημείο 5 του Προοιμίου της Οδηγίας.

του ίδιου άρθρου προβλέπεται ότι «το παρόν άρθρο δεν θίγει τους κανόνες που ισχύουν για την αναγνώριση και την εφαρμογή σε άλλο κράτος-μέλος συμφωνίας, η οποία έχει κηρυχθεί εκτελεστή σύμφωνα με την παράγραφο 1».

3. Στο θέμα της περιαφής του εκτελεστηρίου τύπου από το συμφωνητικό, που προέρχεται από διαδικασία διαμεσολάβησης, η Ελλάδα έχει πρωτοπορήσει υιοθετώντας απλούστερο τρόπο για τον σκοπό αυτό και προβλέποντας ότι οποιοδήποτε από τα μέρη μπορεί να επιτύχει την περιαφή του συμφωνητικού με τον εκτελεστήριο τύπο υποβάλλοντάς το στη γραμματεία του καθ' ύλη και κατά τόπο αρμοδίου δικαστηρίου, εάν έχει ασκηθεί αγωγή, ή εκείνου, που θα ήταν αρμόδιο καθ' ύλη και κατά τόπο, εάν ένα από τα μέρη ασκούσε αγωγή για την ίδια διαφορά, σε περίπτωση αποτυχίας της διαδικασίας πλήρους διαμεσολάβησης χωρίς να απαιτείται ούτε η συναίνεση ούτε η σύμπραξη του άλλου μέρους και ούτε και η –έστω και τυπική– επικύρωσή του από οποιοδήποτε δικαστήριο.

Στα άλλα κράτη-μέλη, για να καταστεί τίτλος εκτελεστός το εν λόγω συμφωνητικό, απαιτείται η υποβολή αίτησης σε αρμόδιο δικαστήριο ή δικαστική ή άλλη αρχή από το μέρος, που έχει έννομο συμφέρον προς τούτο, με τη σύμφωνη γνώμη του άλλου μέρους ή έστω με την έλλειψη εναντίωσης από το άλλο μέρος, το οποίο μπορεί, κατά συνέπεια, να παρεμποδίσει την κήρυξη τίτλου εκτελεστού του συμφωνητικού, που προέκυψε από διαδικασία διαμεσολάβησης, παρόλο που συμφώνησε στο περιεχόμενό του και το υπέγραψε προσηκόντως.

4. Κατά το πέρας της ΥΑΣΔ, συντάσσεται από τον διαμεσολαβητή πρακτικό, το οποίο υπογράφεται από τον ίδιο και όλους τους συμμετέχοντες. Εάν επακολουθήσει άσκηση αγωγής ή εάν έχει ήδη ασκηθεί αγωγή, το πρακτικό κατατίθεται στο δικαστήριο μαζί με τις προτάσεις, επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης της υπόθεσης.

Και ερωτάται: Τι γίνεται σε περίπτωση κατά την οποία τα μέρη συμφωνήσουν κατά την ΥΑΣΔ να προχωρήσουν στη διαδικασία πλήρους διαμεσολάβησης; Ο διαμεσολαβητής συντάσσει το πρακτικό της ΥΑΣΔ, στο οποίο αναφέρεται αυτή η συμφωνία και το υπογράφει ο ίδιος, τα μέρη και οι νομικοί παραστάτες τους. Το πρακτικό κατατίθεται στο δικαστήριο σε περίπτωση που έχει ασκηθεί ήδη αγωγή, η συζήτηση της οποίας αναβάλλεται για τρεις τουλάχιστον μήνες και για όχι περισσότερο από έξι μήνες.

5. Στο τέλος της διαδικασίας της πλήρους διαμεσολάβησης συντάσσεται από τον διαμεσολαβητή πρακτικό, που είναι το μοναδικό πρακτικό, το οποίο συντάσσεται κατά τη διαδικασία της διαμεσολάβησης. Και εάν δεν έχει εξευρεθεί λύση της διαφοράς από τα μέρη, το σχετικό συμφωνητικό περιλαμβάνεται στο εν λόγω πρακτικό, που συντάσσεται από τον διαμεσολαβητή, ο οποίος έχει υποχρέωση να επισημαίνει κάθε ενδεχόμενη αντίθεση

του συμφωνητικού προς τη δημόσια τάξη, προς κανόνες αναγκαστικού Δικαίου και προς οτιδήποτε θα μπορούσε να παρεμποδίσει την αναγκαστική εκτέλεσή του, εάν συντρέξει περίπτωση. Το πρακτικό υπογράφεται από τον διαμεσολαβητή, τα μέρη και τους νομικούς τους παραστάτες. Εάν δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία, ο διαμεσολαβητής κάνει μνεία περί αυτού στο πρακτικό, το οποίο, σε τέτοια περίπτωση, υπογράφεται μόνο από εκείνον.

Σε περίπτωση κατά την οποία διαδικασία πλήρους διαμεσολάβησης καταλήξει σε συμφωνία, το πρακτικό περαίωσης της διαδικασίας, το οποίο περιλαμβάνει τη συμφωνία, μπορεί να κατατεθεί από οποιοδήποτε των μερών στη γραμματεία του πιο πάνω αναφερόμενου δικαστηρίου. Τυχόν εκκρεμής δική καταργείται. Συνήθως, στο συμφωνητικό, με το οποίο επιλύεται η διαφορά, περιλαμβάνεται, με απαίτηση του εναγομένου κυρίως, διάταξη σύμφωνα προς την οποία ο ενάγων θα παραιτηθεί από του διά της αγωγής ασκηθέντος δικαιώματός του.

6. Μετά την κατάθεσή του στη γραμματεία του ως άνω δικαστηρίου, το πρακτικό αποτελεί τίτλο εκτελεστό, εφόσον η συμφωνία των μερών, που περιέχεται σε αυτό, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης.

7. Στην Ελλάδα είναι, βεβαίως, νοπή η προσβολή του συμφωνητικού για όσους λόγους επιτρέπεται να προσβληθεί οποιαδήποτε σύμβαση ιδιωτικού δικαίου.

8. Η περιαφή του εκτελεστηρίου τύπου γίνεται ατελώς από τον πρόεδρο του δικαστηρίου, στον γραμματέα του οποίου υποβλήθηκε κατά τα ανωτέρω και σύμφωνα με το άρθρο 918 του ΚΠολΔ, χωρίς να εξετασθεί η ουσία του περιεχομένου του, παρά μόνον κατά πόσον το πρακτικό, το οποίο περιέχει το συμφωνητικό, είναι πράγματι πρακτικό διαμεσολάβησης και περιλαμβάνει συμφωνία περί επίλυσης της διαφοράς, που υποβλήθηκε σε αυτήν.

Εάν το πρακτικό περιέχει συμφωνία, που περιλαμβάνει και διατάξεις, οι οποίες αφορούν δικαιοπραξίες υποκείμενες εκ του νόμου σε συμβολαιογραφικό τύπο, π.χ. εάν έχει συμφωνηθεί επαναμεταβίβαση με αυτοσύμβαση ακινήτου λόγω πλήρωσης διαλυτικής αίρεσης, η σχετική συμφωνία πρέπει να περιβληθεί τον συμβολαιογραφικό τύπο για να μπορέσει να γίνει η επαναμεταβίβαση του ακινήτου μονομερώς, από εκείνο το μέρος στο οποίο το άλλο παραχώρησε το δικαίωμα να ενεργήσει με αυτοσύμβαση.

9. Σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 8 του νόμου, μετά την κατάθεσή του κατά τα ανωτέρω, το συμφωνητικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τίτλος για την εγγραφή ή για την εξάλειψη υποθήκης.

Προβληματισμός υπάρχει κατά πόσον το συμφωνητικό, που προκύπτει από διαδικασία διαμεσολάβησης και προβλέπει εγγραφή ή εξάλειψη

υφισταμένης υποθήκης, πρέπει να περιβληθεί τον συμβολαιογραφικό τύπο κατ' εφαρμογή των συνδυασμένων διατάξεων των άρθρων 1266, 1325 του Αστικού Κώδικα (ΑΚ) και του άρθρου 8 παρ. 4 του Ν. 4640/2019.

Κατά την άποψή μας, απαιτείται συμβολαιογραφικός τύπος, διότι το άρθρο 8 παρ. 5 του Ν. 4640/2019 παραπέμπει στο άρθρο 293 παρ. 1 εδ. γ' του ΚΠολΔ, το οποίο προβλέπει ότι ο συμβολαιογραφικός τύπος καλύπτεται από τον δικαστικό συμβιβασμό και τον συμβιβασμό, που περιέχεται στα πρακτικά των παρ. 3 του άρθρου 214Α και 5 του άρθρου 214Β του ΚΠολΔ, όχι όμως και από τα πρακτικά διαμεσολάβησης, τα οποία περιέχουν συμφωνητικά που προκύπτουν από διαδικασία διαμεσολάβησης του Ν. 4640/2019.

Προς άρση των όποιων αμφιβολιών, ορθό είναι να συμπληρωθεί η παρ. 1 εδ. γ' του άρθρου 293 του ΚΠολΔ, για να συμπεριληφθούν σε αυτήν και τα συμφωνητικά που προκύπτουν από διαδικασία διαμεσολάβησης και να αρθεί κάθε αμφιβολία ή αμφισβήτηση περί της αναγκαιότητας να περιβληθεί τον συμβολαιογραφικό τύπο το συμφωνητικό διαμεσολάβησης στην υπό συζήτηση περίπτωση.

10. Μετά την κατάθεση στη γραμματεία του ως άνω δικαστηρίου, το πρακτικό αποτελεί τίτλο εκτελεστό κατ' άρθρο 904 του ΚΠολΔ, εφόσον η συμφωνία των μερών, που περιέχεται σε αυτό, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να διερωτηθεί κανείς κατά πόσον οι διατάξεις του τρίτου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019 συνάδουν με τις διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας, αφού στην Ελλάδα το πρακτικό, στο οποίο περιέχεται συμφωνία των μερών περί επίλυσης της διαφοράς τους με διαμεσολάβηση, καθίσταται τίτλος εκτελεστός με την κατάθεσή του στη γραμματεία του αρμοδίου δικαστηρίου, από οποιοδήποτε από τα μέρη, χωρίς να χρειάζεται ούτε τη σύμπραξη ούτε καν τη συναίνεση του άλλου μέρους ή των άλλων μερών και, κατά συνέπεια, η περιαφή του εκτελεστήριου τύπου δεν προϋποθέτει ούτε υποβολή σχετικής αίτησης σε οποιοδήποτε δικαστήριο ή δικαστική ή άλλη αρχή. Η απάντηση θα ήταν αρνητική, εάν δεν υπήρχε το σημείο 22 του Προοιμίου της Οδηγίας, όπου προβλέπεται ότι «η παρούσα Οδηγία δεν θίγει τους κανόνες των κρατών-μελών σχετικά με την εκτέλεση συμφωνιών που προκύπτουν από διαμεσολάβηση», καθώς και η πιο πάνω αναφερθείσα παρ. 4 του άρθρου 6 της Οδηγίας.

11. Την εκτέλεση των συμφωνητικών, που προκύπτουν από διαμεσολάβηση, θα διευκολύνει η Σύμβαση της Σιγκαπούρης, η οποία έχει στόχο να παίξει τον ρόλο, που έπαιξε η Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958 για την αναγνώριση και την εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων, και να συμβάλει αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της Διεθνούς Εμπορικής Διαμεσολάβησης,

όπως σημαντικό ρόλο έπαιξε η Σύμβαση της Νέας Υόρκης στην ανάπτυξη της Διεθνούς Εμπορικής Διαιτησίας.

Η πιο πάνω Σύμβαση της Σιγκαπούρης άνοιξε προς υπογραφή στις 7 Αυγούστου 2019 και την ίδια ημέρα υπογράφηκε από 46 κράτη, εκ των οποίων όμως μόνο δύο την είχαν επικυρώσει μέχρι την 25η Φεβρουαρίου 2020 και, συγκεκριμένα, η Σιγκαπούρη και τα Νησιά Φίτζι. Την 12η Μαρτίου 2020, επικυρώθηκε και από το Κατάρ. Έχοντας έκτοτε επικυρωθεί από τρία κράτη, όπως απαιτείται από τα άρθρα 10, 11 και 14 αυτής, η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ και όλο και περισσότερο θα διευκολυνθεί η εκτέλεση συμφωνιών, που προκύπτουν από διαμεσολάβηση, με τον ίδιο τρόπο, που διευκολύνθηκε η εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων μεταξύ των κρατών, που επικύρωσαν τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958 σχετικά με την αναγνώριση και την εκτέλεση των διαιτητικών αποφάσεων.

5.7 Στατιστικά στοιχεία ετών 2023, 2022, 2021 και 2020

Παρακάτω παρατίθενται τα στατιστικά στοιχεία των ετών 2020 έως 2023, όπως αυτά αντλήθηκαν από εκθέσεις της ΚΕΔ, οι οποίες καταρτίστηκαν από μέλη της σύμφωνα με τα στοιχεία που της υποβάλλουν οι διαμεσολαβητές ανά τετράμηνο και σύμφωνα με αρχεία που τηρούνται από αυτήν.

5.7.1 Στατιστικά στοιχεία ετών 2022 και 2023

Αιτήματα προς την ΚΕΔ για διορισμό διαμεσολαβητή για Υποχρεωτική Αρχική Συνέδρια Διαμεσολάβησης

Κατά το έτος 2023 υποβλήθηκαν στην πλατφόρμα της διαμεσολάβησης 5.280 αιτήματα για υποθέσεις που περιλαμβάνουν ΥΑΣΔ, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Ν. 4640/2019.

Σύμφωνα με τις εκθέσεις πεπραγμένων, που υποβλήθηκαν από τους διαμεσολαβητές το 2023, έγιναν συνολικά 10.165 ΥΑΣΔ, εκ των οποίων οι 4.160 ήταν υποθέσεις με διορισμό διαμεσολαβητή από την ΚΕΔ, παρουσιάζοντας αύξηση 41% από τις αντίστοιχες υποθέσεις του έτους 2022, και οι 6.005 υποθέσεις με διορισμό διαμεσολαβητή από τα μέρη, παρουσιάζοντας αύξηση 11,8% από τις αντίστοιχες υποθέσεις του 2022 (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Υποθέσεις με ΥΑΣΔ (2022-2023)

	Έτος 2022	Έτος 2023	Μεταβολή % 2022-2023
Διορισμός από την ΚΕΔ	2.947	4.160	↑41,2%
Διορισμός από τα μέρη	5.371	6.005	↑11,8%
Σύνολο υποθέσεων	8.318	10.165	↑22,2%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Επίσης, ανά θεματική ενότητα οι υποθέσεις για ΥΑΣΔ φαίνονται στον ακόλουθο Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Υποθέσεις με ΥΑΣΔ, ανά θεματική ενότητα (2022-2023)

Διαφορές	Έτος 2022		Έτος 2023		Μεταβολή % 2022-2023	
	Διορισμός από την ΚΕΔ	Διορισμός από τα μέρη	Διορισμός από την ΚΕΔ	Διορισμός από τα μέρη	Διορισμός από την ΚΕΔ	Διορισμός από τα μέρη
Οικογενειακές	610	2.386	799	2.167	31%	-9,2%
Εμπορικές	489	691	570	665	16,6%	-3,8%
Εμπράγματα	331	656	550	894	66,2%	36,3%
Κληρονομικές	78	142	101	179	29,5%	26,1%
Τραπεζικές	690	187	678	362	-1,7%	93,6%
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	25	21	40	23	60%	9,5%
Λοιπές	724	1.288	1.422	1.715	96,4%	33,2%
Σύνολο	2.947	5.371	4.160	6.005	41,2%	11,8%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Συσχετίζοντάς τες με τις υποθέσεις του έτους 2022, παρατηρούμε ότι οι περισσότερες κατηγορίες υποθέσεων έχουν αυξητική πορεία. Συγκεκριμένα:

- Στις οικογενειακές διαφορές, στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, έχουμε αύξηση 31% το έτος 2023, συγκεκριμένα 799 από 610 υποθέσεις το 2022, κάτι που δικαιολογεί τη μείωση περίπου κατά 9% στις υποθέσεις με διορισμό από τα μέρη.
- Επίσης, στις εμπορικές διαφορές παρουσιάστηκε αύξηση 16,56% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 570 υποθέσεις το 2023 από 489 το 2022 και μείωση περίπου 4% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από τα μέρη.
- Τα αντίστοιχα ποσοστά στις εμπράγματα διαφορές είχαν αύξηση 66,16% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 550 υποθέσεις το 2023 από 331 το 2022 και 36,28% αύξηση στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από τα μέρη.
- Στις κληρονομικές διαφορές παρουσιάστηκε αύξηση περίπου 29,49% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, 101 υποθέσεις το έτος 2023 από 78 το 2022 και 26% αύξηση στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από τα μέρη.
- Στις τραπεζικές διαφορές είχαμε σχεδόν διπλάσιες υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 362 υποθέσεις το 2023 από 187 το 2022 αύξηση 93,58% και μείωση των υποθέσεων ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ περίπου 2%.

- Στις διαφορές από εμπορικά σήματα και βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία παρουσιάστηκε αύξηση περίπου 60% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 40 υποθέσεις το 2023 από 20 το 2022 και 9,52% αύξηση στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από τα μέρη.
- Τέλος, η κατηγορία των λοιπών διαφορών παρουσίασε αύξηση 96,41% στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 1.422 υποθέσεις το 2023 από 724 το 2022 και 33,15% αύξηση στις υποθέσεις με διορισμό από τα μέρη.

Ειδικότερα, στον **Πίνακα 3** και στο **Γράφημα 5** βλέπουμε το πλήθος και τα ποσοστά της κάθε κατηγορίας υποθέσεων ΥΑΣΔ σε σχέση με το σύνολο των υποθέσεων του έτους 2023.

Πίνακας 3. Πλήθος και ποσοστά υποθέσεων με ΥΑΣΔ ανά θεματική ενότητα, σε σχέση με το σύνολο των υποθέσεων του έτους (2023)

Διαφορές	Διορισμός από την ΚΕΔ		Διορισμός από τα μέρη	
	Πλήθος	Μερίδιο	Πλήθος	Μερίδιο
Οικογενειακές	799	19,2%	2.167	36,1%
Εμπορικές	570	13,7%	665	11,1%
Εμπράγματα	550	13,2%	894	14,9%
Κληρονομικές	101	2,4%	179	3%
Τραπεζικές	678	16,3%	362	6%
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	40	1%	23	0,4%
Λοιπές	1.422	34,2%	1.715	28,6%
Σύνολο	4.160	100%	6.005	100%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Παρατηρούμε ότι:

- Οι οικογενειακές υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ αποτελούν το 19,2% επί του συνόλου, συγκεκριμένα 799 υποθέσεις και το 36% επί του συνόλου με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 2.167 υποθέσεις, καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος των υποθέσεων.
- Ακολουθούν οι λοιπές διαφορές με ποσοστό 34,2% επί του συνόλου στις υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 1.422 υποθέσεις και 28,6% επί του συνόλου με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 1.715 υποθέσεις.

- Αξιόλογο ποσοστό έχουν και οι τραπεζικές διαφορές με ποσοστό 16,3% επί του συνόλου οι υποθέσεις με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 678 υποθέσεις και 6% επί του συνόλου οι υποθέσεις με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 362 υποθέσεις.
- Οι εμπορικές υποθέσεις ΥΑΣΔ με διορισμό από την ΚΕΔ αποτελούν το 13,7% επί του συνόλου, συγκεκριμένα 570 υποθέσεις και το 11% επί του συνόλου με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 665 υποθέσεις.
- Οι εμπράγματος υποθέσεις ΥΑΣΔ αποτελούν το 13,2% επί του συνόλου με διορισμό από την ΚΕΔ, συγκεκριμένα 550 υποθέσεις και το 14,9% επί του συνόλου με διορισμό από τα μέρη, συγκεκριμένα 894 υποθέσεις.

Συνέχιση διαμεσολάβησης μετά από την ΥΑΣΔ

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αριθμοί και τα ποσοστά των διαφορών που συνεχίζουν διαμεσολάβηση μετά την ΥΑΣΔ, κατά το έτος 2023 και το πώς κατανέμονται αυτά τα ποσοστά στις κατηγορίες υποθέσεων. Στον ακόλουθο Πίνακα 4 υπάρχουν αναλυτικά αυτά τα στοιχεία.

Πίνακας 4. Υποθέσεις που συνεχίζουν τη διαμεσολάβηση μετά την ΥΑΣΔ, ανά θεματική ενότητα (2023)

Διαφορές	Σύνολο υποθέσεων	Συμφωνία για συνέχιση της διαμεσολάβησης μετά από την ΥΑΣΔ	Ποσοστιαία συνέχιση διαμεσολάβησης	Επίτευξη συμφωνίας	Μερική επίτευξη συμφωνίας	Ποσοστιαία επίτευξη συμφωνίας	Ποσοστιαία μερική επίτευξη συμφωνίας
Οικογενειακές	2.966	411	13,9%	339	24	11,4%	0,8%
Εμπορικές	1.235	136	11%	91	10	7,4%	0,8%
Εμπράγματος	1.444	245	17%	166	9	11,5%	0,6%
Κληρονομικές	280	53	18,9%	26	6	9,3%	2,1%
Τραπεζικές	1.040	24	2,3%	15	3	1,4%	0,3%
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	63	3	4,8%	1	0	1,6%	0%
Λοιπές	3.137	254	8,1%	148	4	4,7%	0,1%
Σύνολο	10.165	1.126	11,1%	786	56	7,7%	0,6%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Επί του συνόλου των υποθέσεων ΥΑΣΔ, οι 1.126 (ποσοστό 11,1%) συνέχισαν την υπόθεσή τους με διαμεσολάβηση και οι 786 (ποσοστό 7,7%) κατέληξαν σε συμφωνία. Το 2022 το ποσοστό των υποθέσεων, που κατέληξε σε συμφωνία, ήταν 6%. Αναλυτικότερα, το μεγαλύτερο ποσοστό υποθέσεων

που συνεχίζουν με διαμεσολάβηση είναι οι κληρονομικές, με ποσοστό 18,9%, ακολουθούν οι εμπράγματα με ποσοστό 17%, οι οικογενειακές με ποσοστό 13,9%, οι εμπορικές με 11% και οι λοιπές διαφορές με ποσοστό 8,1%, όπως φαίνονται και στον **Πίνακα 4**.

Ωστόσο, στην επίτευξη συμφωνίας υπάρχει διαφοροποίηση στην παραπάνω σειρά, καθώς οι εμπράγματα και οι οικογενειακές διαφορές παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά επιτυχίας με 11,5% και 11,4%, αντίστοιχα. Ακολουθούν οι κληρονομικές διαφορές, με ποσοστό επίτευξης συμφωνίας 9,3% και οι εμπορικές διαφορές με ποσοστό επίτευξης συμφωνίας 7,4%. Από τις λοιπές διαφορές καταλήγει σε συμφωνία το 4,7%. Τονίζεται ότι τα ποσοστά επίτευξης συμφωνίας υπολογίζονται επί του συνόλου των υποθέσεων, που έχουν δηλωθεί στις εκθέσεις πεπραγμένων από τους διαμεσολαβητές. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι αν δούμε τους αριθμούς των υποθέσεων, που συνεχίζουν σε διαμεσολάβηση και πόσες από αυτές καταλήγουν σε συμφωνία, τα ποσοστά είναι σε όλες πάνω από 60% και 70%.

Εκούσια διαμεσολάβηση

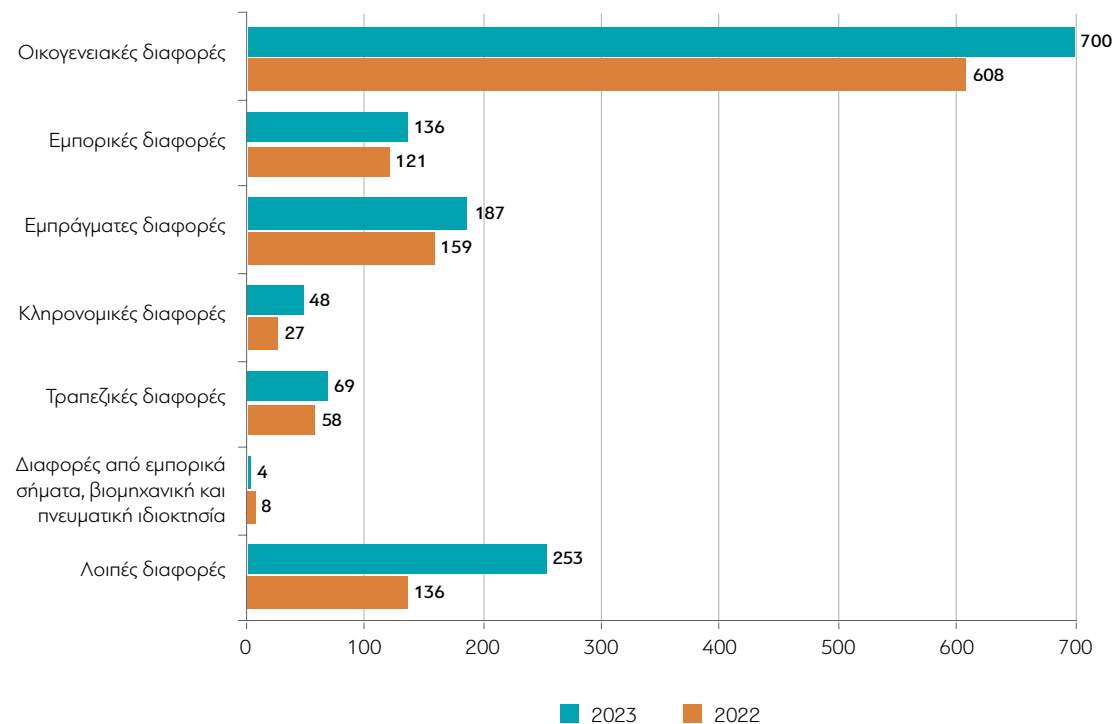
Το έτος 2023, όπως φαίνεται στον **Πίνακα 5** και στο **Γράφημα 5**, καταγράφηκαν στις εκθέσεις πεπραγμένων των διαμεσολαβητών 1.397 εκούσιες διαμεσολαβήσεις έναντι 1.117 του έτους 2022, περίπου αύξηση 25%. Από τις 1.397 υποθέσεις, όπως φαίνεται στον **Πίνακα 6**, οι 1.165 κατέληξαν σε συμφωνία, ποσοστό 83,4%. Το αντίστοιχο ποσοστό το έτος 2022 ήταν 81%. Επίσης, από τις 1.397 εκούσιες διαμεσολαβήσεις, που καταγράφηκαν από τους διαμεσολαβητές το έτος 2023, οι 700 ήταν οικογενειακές, ποσοστό 50,1%. Το αντίστοιχο ποσοστό το έτος 2022 ήταν 54,4%. Ακολουθώντας, το 2023 καταγράφηκαν 136 εκούσιες διαμεσολαβήσεις εμπορικών διαφορών, ποσοστό 9,7% επί του συνόλου, 187 εκούσιες διαμεσολαβήσεις εμπράγματων διαφορών, ποσοστό 13,4% επί του συνόλου, 48 εκούσιες διαμεσολαβήσεις κληρονομικών διαφορών, ποσοστό 3,4% επί του συνόλου, 69 εκούσιες διαμεσολαβήσεις τραπεζικών διαφορών, ποσοστό 4,5% επί του συνόλου και 253 εκούσιες διαμεσολαβήσεις, ποσοστό 18,1% επί του συνόλου.

Πίνακας 5. Υποθέσεις με εκούσιες διαμεσολαβήσεις (2022 και 2023)

Διαφορές	2022		2023	
	Διορισμός από τα μέρη	Μερίδιο	Διορισμός από τα μέρη	Μερίδιο
Οικογενειακές	608	54,4%	700	50,1%
Εμπορικές	121	10,8%	136	9,7%
Εμπράγματα	159	14,2%	187	13,4%
Κληρονομικές	27	2,4%	48	3,4%
Τραπεζικές	58	5,2%	69	4,9%
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	8	0,7%	4	0,3%
Λοιπές	136	12,2%	253	18,1%
Σύνολο	1.117	100%	1.397	100%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Γράφημα 5. Διαμεσολαβήσεις με διορισμό διαμεσολαβητή από τα μέρη (2022-2023)

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

Αναλυτικότερα, ανά είδος διαφοράς, όπως απεικονίζονται στον **Πίνακα 6**, παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα: Από τις 700 οικογενειακές υποθέσεις που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση, οι 619 κατέληξαν σε συμφωνία (ποσοστό 88,4%) και οι 19 σε μερική επίτευξη συμφωνίας (2,7%). Στις εμπορικές διαφορές,

από τις 136 που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση κατέληξαν σε συμφωνία οι 97 (71,3%) και μερική συμφωνία οι 10 (7,35%). Στις εμπράγματες διαφορές, από τις 187 που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση κατέληξαν σε συμφωνία οι 178 (95,2%). Στις κληρονομικές διαφορές, από τις 48 υποθέσεις που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση κατέληξαν σε συμφωνία οι 20 (41,7%) και μερική συμφωνία οι 6 (12,5%). Στις τραπεζικές διαφορές από τις 69 υποθέσεις που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση οι 50 κατέληξαν σε συμφωνία (72,5%) και οι 9 σε μερική συμφωνία, ποσοστό 13,04%. Στην κατηγορία των λοιπών διαφορών, από τις 253 που επέλεξαν τη διαμεσολάβηση κατέληξαν σε συμφωνία οι 197 (77,9%).

Συμπερασματικά, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι όταν τα μέρη επιλέγουν να επιλύσουν τη διαφορά τους με διαμεσολάβηση, το μεγαλύτερο ποσοστό σε όλες τις κατηγορίες υποθέσεων καταλήγουν σε επίτευξη συμφωνίας ή έστω μερική επίτευξη συμφωνίας.

Πίνακας 6. Υποθέσεις με διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη (έστω μερικής) συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2022 και 2023)

Διαφορές	2022					2023				
	Διορισμός από τα μέλη	Επίτευξη συμφωνίας	Μερική επίτευξη συμφωνίας	% επίτευξης συμφωνίας	% μερικής επίτευξης συμφωνίας	Διορισμός από τα μέλη	Επίτευξη συμφωνίας	Μερική επίτευξη συμφωνίας	% επίτευξης συμφωνίας	% μερικής επίτευξης συμφωνίας
Οικογενειακές	608	530	10	87,2%	1,6%	700	619	19	88,4%	2,7%
Εμπορικές	121	76	4	62,8%	3,3%	136	97	10	71,3%	7,4%
Εμπράγματες	159	137	0	86,2%	0%	187	178	2	95,2%	1,1%
Κληρονομικές	27	17	1	63%	3,7%	48	20	6	41,7%	12,5%
Τραπεζικές	58	44	4	75,9%	6,9%	69	50	9	72,5%	13%
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	8	3	0	37,5%	0%	4	4	0	100%	0%
Λοιπές	136	98	3	72,1%	2,2%	253	197	3	77,9%	1,2%
Σύνολο	1.117	905	22	81%	2%	1397	1165	49	83,4%	3,5%

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2024). Ετήσια Έκθεση της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) Έτους 2023.

5.7.2 Στατιστικά στοιχεία έτους 2021

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Οργάνωσης και Λειτουργίας Δικαιοσύνης του υπουργείου Δικαιοσύνης, το έτος 2021 πραγματοποιήθηκε διαδικασία ΥΑΣΔ σε 9.148 υποθέσεις. Σε 3.143 περιπτώσεις (34,4%) ο ορισμός του διαμεσολαβητή έγινε από την ΚΕΔ και σε 6.005 (65,6%) από τα μέρη. Καταγράφεται, δηλαδή, κατά ένα μεγάλο ποσοστό συμφωνία των μερών ως προς το σημαντικό θέμα της επιλογής του προσώπου του διαμεσολαβητή.

Επιτυχής κατάληξη

Στο σύνολο των διαφορών μετά την ΥΑΣΔ, ο αριθμός των υποθέσεων που κατέληξαν σε πλήρη ή μερική συμφωνία ανήλθε στις 698. Ποσοστιαίως επιτεύχθηκε συμφωνία των μερών στο 7,6% των υποθέσεων, που υπήχθησαν σε ΥΑΣΔ, καίτοι απολύτως ακριβή στατιστικά στοιχεία δυσχερώς μπορούν να υπάρξουν για τον λόγο ότι ορισμένες διαδικασίες εισέρχονται και στο 2022. Η άντληση συμπερασμάτων με αναφορά στο προηγούμενο έτος 2020 είναι, επίσης, δυσχερές λόγω των συνθηκών (Covid-19), της ενάρξεως ισχύος του νόμου κτλ.

Ανά θεματική διαφαίνεται ισχυρή τάση προσφυγής στη διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές:

Πίνακας 7. Υποθέσεις με διαδικασία ΥΑΣΔ που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2021)

Διαφορές	Συμφωνία	
	Επίτευξη	Μερική επίτευξη
Οικογενειακές	336	35
Εμπορικές	77	7
Εμπράγματα	89	7
Κληρονομικές	8	0
Τραπεζικές	17	5
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	8	4
Λοιπές	90	15
Σύνολο	625	73

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2021). Έκθεση Πεπραγμένων της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης Έτους 2021.

Εκούσια διαμεσολάβηση

Υπήρξαν 1.208 περιπτώσεις υπαγωγής διαφοράς σε εκούσια διαδικασία διαμεσολάβησης. Παρουσιάζεται σημαντική αύξηση σε σύγκριση με το 2020 (622 περιπτώσεις). Επιτεύχθηκε συμφωνία σε 952 περιπτώσεις (έναντι 500 το έτος 2020). Ο αριθμός των υποθέσεων που κατέληξαν σε μερική συμφωνία ανήλθε στις 50 (έναντι 39 το 2020).

Η σύγκριση με το έτος 2020 έχει ως εξής:

Πίνακας 8. Σύνολο υποθέσεων με εκούσια διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας (2020 και 2021)

Συμφωνία	2020	2021
Επίτευξη	500	952
Μερική επίτευξη	39	50

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2021). Έκθεση Πεπραγμένων της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης Έτους 2021.

Ανά θεματική, η εικόνα είναι η ακόλουθη:

Πίνακας 9. Υποθέσεις με εκούσια διαμεσολάβηση που κατέληξαν σε επίτευξη συμφωνίας, ανά θεματική ενότητα (2021)

Διαφορές	Επίτευξη συμφωνίας	Μερική επίτευξη συμφωνίας
Οικογενειακές	504	23
Εμπορικές	91	5
Εμπράγματα	165	1
Κληρονομικές	15	6
Τραπεζικές	90	7
Από εμπορικά σήματα, βιομηχανική και πνευματική ιδιοκτησία	2	0
Λοιπές	85	8
Σύνολο	952	50

Πηγή: Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (2021). Έκθεση Πεπραγμένων της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης Έτους 2021.

5.7.3 Στατιστικά στοιχεία έτους 2020

Από τις εκθέσεις πεπραγμένων, που αποστέλλουν ανά τετράμηνο στην ΚΕΔ οι διαμεσολαβητές (άρθρο 21), προκύπτει η παρακάτω πρώτη εικόνα για την πορεία της διαδικασίας.

Για όλο το έτος 2020 έλαβαν χώρα σε όλη την επικράτεια συναντήσεις για 3.538 υποθέσεις (ΥΑΣΔ, άρθρο 6). Από αυτές υπήρξε μετάβαση στο επόμενο στάδιο με έναρξη διαμεσολάβησης (άρθρο 7 παρ. 7) στις 599 περιπτώσεις, δηλαδή σε ποσοστό περίπου 17%. Εξ αυτών ποσοστό 43% αφορούσε οικογενειακές υποθέσεις, ποσοστό 41% αστικές και ποσοστό 16% εμπορικές υποθέσεις. Από τις 599 περιπτώσεις, επιτεύχθηκε συμφωνία σε 295 υποθέσεις, ποσοστό που αντιστοιχεί στο περίπου στο 50%. Με βάση τα δεδομένα της χώρας, την προϊστορία του θεσμού των εναλλακτικών μορφών επιλύσεως διαφορών, το μικρό χρονικό διάστημα από την εφαρμογή του μέτρου (15η Μαρτίου 2020), η εξέλιξη αυτή κρίνεται ικανοποιητική.

Κατά κανόνα (ποσοστό 75%), τα μέρη συμφώνησαν στην επιλογή του διαμεσολαβητή και δεν χρειάστηκε έτσι προσφυγή στην ΚΕΔ. Ο μέσος χρόνος διεκπεραιώσεως, που απαιτήθηκε για την ΥΑΣΔ και την επακολουθούσα, κύρια, διαδικασία διαμεσολάβησης, ανέρχεται στις δύο ημέρες και στις δύο περιπτώσεις.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν το έτος 2020 συναντήσεις για 775 υποθέσεις εκούσιας διαμεσολάβησης, από τις οποίες 488 κατέληξαν σε συμφωνία των μερών, ήτοι ποσοστό 63%. Αφορούν περιπτώσεις, οι οποίες δεν υπάγονται στο κανονιστικό πεδίο του Ν. 4060/2020, ή υποθέσεις, που δεν συνδέονται με την προοπτική δίκης.

5.8 Προτεινόμενες τροποποιήσεις

Με βάση όσα εκτίθενται ανωτέρω, ενδείκνυται να γίνουν οι παρακάτω τροποποιήσεις σε διάφορες διατάξεις του Ν. 4640/2019.

1. Να προστεθεί αναφορά στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 1 του νόμου ότι αυτός εφαρμόζεται επί ενδοσυνοριακών, διασυνοριακών και διεθνών διαφορών, δηλαδή διαφορών, στις οποίες ένα ή περισσότερα μέρη κατοικούν ή διαμένουν μόνιμως σε διαφορετικά κράτη εκτός ΕΕ, προκειμένου να μην αποκλείονται της εφαρμογής του οι διαφορές αυτές,²⁸ να προστεθεί αντίστοιχος ορισμός των διεθνών διαφορών στο άρθρο 2 του νόμου, να προστεθούν οι διεθνείς διαφορές στην παρ. 1 του άρθρου 3 αυτού και να προστεθεί αντίστοιχος ορισμός των διεθνών διαφορών στο άρθρο 2 του νόμου.

2. Να τροποποιηθεί η παρ. 3 του άρθρου 3 προκειμένου να προβλεφθεί ότι «3. (α) Εξαιρούνται από την υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης της παραγράφου 1 οι διαφορές στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, ΟΤΑ ή ΝΠΔΔ λόγω πράξεων ή παραλείψεων κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας (*jure imperii*), καθώς και οι διαφορές στις οποίες διάδικο μέρος ή διάδικα μέρη είναι αγνώστου κατοικίας ή μόνιμης διαμονής.

»Δεν απαιτείται ΥΑΣ ούτε στις περιπτώσεις ομοδικίας (απλής ή αναγκαστικής) με Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ ή με διάδικο αγνώστου κατοικίας ή μόνιμης διαμονής.

»(β) Αν εκ των υστέρων διαπιστωθεί ότι το διάδικο μέρος δεν ήταν αγνώστου διαμονής, η συζήτηση της υπόθεσης κηρύσσεται απαράδεκτη λόγω αναιτιολόγητης μη διεξαγωγής ΥΑΣΔ, ενώ τα δικαστικά έξοδα επιβάλλονται σε βάρος του επισπεύδοντος μέρους, στο οποίο επιβάλλονται και τα πρόστιμα της παραγράφου 6 του άρθρου 7 του νόμου».

3. Να αναδιατυπωθεί η παρ. 2 του άρθρου 4 του νόμου ως εξής: «Το δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί ιδιωτική διαφορά που δύναται να υπαχθεί στη διαδικασία της διαμεσολάβησης σύμφωνα με το άρθρο 3 του

²⁸ Βλ. και Γνώμν 148/2024 της Υποεπιτροπής Νομικών Θεμάτων της ΚΕΔ του υπουργείου Δικαιοσύνης.

παρόντος, μπορεί σε κάθε στάση της δίκης και σε κάθε βαθμό, ανάλογα με την περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη κατά την ελεύθερη κρίση του όλες τις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης, μπορεί να καλεί τα μέρη να προσφύγουν στη διαδικασία της διαμεσολάβησης για να επιλύσουν τη διαφορά. Το δικαστήριο διατυπώνει την εν λόγω πρόταση του σε συνεδρίαση κατά την οποία εκφωνείται η υπόθεση. Οι διάδικοι δύνανται να αποδεχθούν ή να απορρίψουν την πρόσκληση του δικαστηρίου. Σε περίπτωση αποδοχής τους, η σχετική δήλωσή τους καταχωρίζεται στα πρακτικά και η συζήτηση της υπόθεσης αναβάλλεται σε δικάσιμο απέχουσα τουλάχιστον τρεις μήνες και όχι περισσότερο των έξι.

»Οι διάδικοι υποχρεούνται εντός προθεσμίας πέντε εργάσιμων ημερών να προσκομίσουν στη γραμματεία του δικαστηρίου, με επιμέλεια οποιουδήποτε από αυτούς, έγγραφη συμφωνία περί υπαγωγής της διαφοράς σε διαμεσολάβηση. Εάν δεν κατατεθεί εμπρόθεσμα η έγγραφη αυτή συμφωνία, η πρόταση του δικαστηρίου θεωρείται απορριφθείσα και η υπόθεση συζητείται κατά τη δικάσιμο στην οποία αναβλήθηκε κατά τα ανωτέρω».

4. Παρόλο που συνάγεται χωρίς καμία αμφιβολία από πολλές διατάξεις του νόμου, ενδείκνυται να προβλεφθεί ρητά στην παρ. 5 του άρθρου 4 ότι «Η συμφωνία των μερών για προσφυγή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης είναι γραπτή, διέπεται [...]».

5. Δόκιμο είναι να προβλεφθεί, με σχετική τροποποίηση της παρ. 2 του άρθρου 5, ότι και σε περίπτωση εκούσιας πλήρους διαμεσολάβησης «[...] αν δεν επιτευχθεί συμφωνία ως προς το πρόσωπο του διαμεσολαβητή ή του τρίτου που θα τον διορίσει, τότε διορίζεται διαμεσολαβητής από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης με επιμέλεια του επισπεύδοντος μέρους. Ο διορισμός γίνεται κατά σειρά προτεραιότητας με βάση τον αύξοντα αριθμό Ειδικού Μητρώου Διαμεσολαβητών του άρθρου 29 του παρόντος, μεταξύ όσων κατοικούν στην περιφέρεια του δικαστηρίου που είναι κατά τόπο αρμόδιο για την εκδίκαση της διαφοράς. Στις περιπτώσεις που δεν είναι επαρκής ο αριθμός των διαμεσολαβητών ή υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων, ο διορισμός γίνεται μεταξύ όσων κατοικούν στην οικεία εφετειακή περιφέρεια. Στην περίπτωση επιλογής του διαμεσολαβητή από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης ο τελευταίος υποχρεούται μέσα σε προθεσμία τριών (3) εργάσιμων ημερών να δηλώσει αν αποδέχεται τον διορισμό του. Αν η προθεσμία των τριών (3) εργάσιμων ημερών παρέλθει άπρακτη, τεκμαίρεται η αποδοχή του. Σε περίπτωση μη αποδοχής του διορισμού του διαμεσολαβητή, επιλέγεται ο επόμενος κατά σειρά προτεραιότητας από το ως άνω Ειδικό Μητρώο».

6. Συνακόλουθα, προτείνεται τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 7 προκειμένου να προβλέπει απλά ότι «Για τις διαφορές της παραγράφου 1 του άρθρου 6 του παρόντος, ο διαμεσολαβητής ορίζεται κατά τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 του παρόντος» διαγραφόμενου του

υπόλοιπου σημερινού κειμένου της, αφού αυτό θα περιέχεται –εάν η πιο πάνω πρόταση γίνει δεκτή– στη νέα παρ. 2 του άρθρου 5.

Να σημειωθεί ότι με την προτεινόμενη τροποποίηση, σύμφωνα προς την οποία από τη μη αποποίηση από τον διαμεσολαβητή του διορισμού του από την ΚΕΔ εντός του επόμενου τριημέρου τεκμαίρεται η αποδοχή του αντί της τεκμαιρομένης απόρριψης, δίνεται μια απλή λύση στην ολιγωρία των διαμεσολαβητών να δηλώσουν ενδεχόμενη μη αποδοχή τους, με τις εντεύθεν δυσάρεστες επιπλοκές, δεδομένου ότι ο διαμεσολαβητής, ο οποίος σε περίπτωση κατά την οποία δεν επιθυμεί να αποδεχθεί τον διορισμό του, θα σπεύσει να το δηλώσει εντός του τριημέρου για να μη διακινδυνεύσει να θεωρηθεί η σιωπή του ως αποδοχή.

7. Για τους λόγους, που εκτέθηκαν ανωτέρω, αναγκαία είναι η τροποποίηση της παρ. 5 του άρθρου 2 του Ν. 4640/2019, προκειμένου να μην ορίζεται πλέον η ΥΑΣΔ ως έχουσα απλά ενημερωτικό χαρακτήρα, αλλά ως μια πρώτη δοκιμαστική συνεδρία διαμεσολάβησης, κατά την οποία οι ενδιαφερόμενοι θα έχουν, σε κάθε περίπτωση, τη δυνατότητα να εγκαταλείψουν τη διαδικασία, χωρίς να υποχρεούνται να αιτιολογήσουν την αποχώρησή τους και χωρίς καμία συνέπεια, σε εφαρμογή μιας εκ των βασικών αρχών της διαμεσολάβησης ως διαδικασίας “opt in – opt out”.

Προτείνεται η τροποποίηση της παρ. 5 του άρθρου 2 του νόμου και η διατύπωσή της ως εξής: «Ως υποχρεωτική αρχική, συνεδρία διαμεσολάβησης νοείται η συνεδρία μεταξύ του διαμεσολαβητή και των μερών, η οποία λαμβάνει χώρα υποχρεωτικά στις περιπτώσεις των ιδιωτικών διαφορών που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6 του παρόντος, πριν τη συζήτηση της υπόθεσης στο δικαστήριο. Κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης, ο διαμεσολαβητής ενημερώνει τα μέρη και τους διευκρινίζει τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, τις βασικές αρχές που τη διέπουν, τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη της και ακολούθως τα μέρη και οι νομικοί παραστάτες αυτών παρουσιάζουν τις θέσεις τους και, με τη βοήθεια του διαμεσολαβητή, διερευνούν τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς τους με πλήρη διαμεσολάβηση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητές της και τη φύση αυτής».

8. Στο άρθρο 10 του νόμου, είναι αναγκαίο να προβλεφθεί ότι όλα τα μέλη της ΚΕΔ πρέπει να είναι τουλάχιστον διαπιστευμένοι διαμεσολαβητές, άλλως καθηγητές ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με αντικείμενο διδασκαλίας τη διαμεσολάβηση και τους λοιπούς εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών, ιδίως δε όσα μέλη της ΚΕΔ συμμετέχουν στην Επιτροπή Εξετάσεων υποψηφίων διαμεσολαβητών.

9. Στην παρ. 2 του άρθρου 14 πρέπει να εξαιρεθεί η συμμετοχή σε διαιτησία αναδιατυπούμενης της εν λόγω παραγράφου ως εξής: «Μετά την περάτωση

της διαμεσολάβησης και ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της, δεν επιτρέπεται στον διαμεσολαβητή να ασχοληθεί υπό άλλη επαγγελματική ιδιότητα με τη συγκεκριμένη υπόθεση που χειρίστηκε, μεταξύ των ίδιων μερών, εξαιρουμένης της συμμετοχής σε διαιτησία με σύμφωνη γνώμη των μερών».

Η δυνατότητα συμμετοχής σε διαιτησία δικαιολογείται εν όψει και των υβριδικών μεθόδων διαιτησίας Arb-Med και Med-Arb (βλ. **Ενότητα 4.2**).

10. Στο άρθρο 16 και σε οποιοδήποτε άλλο άρθρο του νόμου γίνεται αναφορά στην εκεμύθεια ή στο απόρρητο της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, πρέπει να καταργηθεί η δυνατότητα άρσης/παράκαμψης αυτών με συμφωνία των μερών, διότι είναι επικίνδυνο να απαλείφεται μια βασική αρχή –αν όχι η βασικότερη αρχή– της διαμεσολάβησης χωρίς να είναι –ούτε να μπορεί να ανιχνευτεί– ο λόγος για τον οποίο τα μέρη συμφώνησαν να μην τηρηθεί η εκεμύθεια της διαμεσολάβησης.

11. Στην παρ. 6 του άρθρου 22 του νόμου προβλέπεται ότι κάθε φορέας κατάρτισης διαμεσολαβητών πρέπει να συνεργάζεται με τουλάχιστον τρεις. Κατά την άποψή μας, οι εν λόγω εκπαιδευτές επιβάλλεται –διατηρουμένων των άλλων προσόντων τους, που αναφέρονται στην ίδια παράγραφο του ίδιου άρθρου– να είναι απαραίτητως εκπαιδευμένοι από αναγνωρισμένο φορέα εκπαίδευσης εκπαιδευτών.

12. Στο άρθρο 23 του νόμου περί αδειοδότησης των φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών πρέπει να προστεθούν διατάξεις περί ελέγχου της λειτουργίας τους κατά τη διάρκεια, σύμφωνα με όσα εκτέθηκαν ανωτέρω.

13. Για να μην εξουδετερωθεί η ρήτρα διαμεσολάβησης, πρέπει να συμπληρωθεί η περ. ε΄ της παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 4640/2019 ως εξής: «Σε περίπτωση ρήτρας διαμεσολάβησης σε κύρια σύμβαση των μερών ή αυτοτελούς συμφωνίας των μερών περί υπαγωγής σε διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών τους, που απορρέουν από κύρια σύμβαση τους, εάν ένα από τα μέρη προσφύγει στη δικαστική διαδικασία χωρίς προηγούμενη υπαγωγή της διαφοράς σε διαμεσολάβηση, το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως ή εάν το άλλο μέρος επικαλεσθεί τη ρήτρα διαμεσολάβησης ή την πιο πάνω αυτοτελή συμφωνία των μερών, παραπέμπει υποχρεωτικά την υπόθεση σε διαμεσολάβηση και την αναβάλλει σε δικάσιμο μετά από τρεις τουλάχιστον μήνες και όχι περισσότερο από έξι μήνες».

14. Ενδείκνυται να παρεμβληθεί στην παρ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019 διάταξη για να προβλεφθεί το δικαστήριο, στη γραμματεία του οποίου κατατίθεται το πρακτικό, που περιλαμβάνει συμφωνητικό, το οποίο προέκυψε από διαμεσολάβηση σχετικά με διασυνοριακή ή διεθνή διαφορά. Συγκεκριμένα, η εξής φράση: «Σε περίπτωση διασυνοριακής ή διεθνούς διαφοράς για την οποία διεξάγεται διαμεσολάβηση στην Ελλάδα κατ' εφαρμογή

συμφωνίας των μερών ή εάν η προσφυγή σε διαμεσολάβηση γίνεται στην Ελλάδα μετά από Διαταγή δικαστικής αρχής άλλου κράτους-μέλους σύμφωνα με την περίπτωση (γ) της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του παρόντος νόμου, εάν επέλθει συμφωνία των μερών, το πρακτικό, που την περιέχει κατατίθεται στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου Αθηνών».

15. Παροχή φορολογικών κινήτρων (όπως π.χ. η απαλλαγή από τον ΦΠΑ της αμοιβής του διαμεσολαβητή και των νομικών παραστατών των μερών) ή συμμετοχή του Δημοσίου στις δαπάνες της διαδικασίας της διαμεσολάβησης (όπως π.χ. η καταβολή της αμοιβής του διαμεσολαβητή από το Δημόσιο, κάτι το οποίο εύκολα θα αντισταθμιζόταν από την εξοικονόμηση πόρων λόγω της μείωσης των αριθμών, που θα έφθαναν στα δικαστήρια) θα μπορούσε να συμβάλει στη διάδοση και τη «δημοτικότητα» της διαμεσολάβησης.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δικονομία

Άννα Εμ. Πλεύρη

Επίκουρη Καθηγήτρια Αστικού Δικονομικού Δικαίου
Νομικής Σχολής ΑΠΘ, Δικηγόρος

6.1 Η διαμεσολάβηση ως προδικασία δίκης στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του Ν. 4640/2019

Ο Ν. 4640/2019 αφορά την περαιτέρω εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/52/ΕΚ, ρυθμίζει τη διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις και αποτελεί την τρίτη προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη, μετά τους Ν. 3898/2010 και 4512/2018, να ρυθμίσει αποτελεσματικά τη διαμεσολάβηση. Στις καινοτομίες του Ν. 4640/2019²⁹ εντάσσονται οι ρυθμίσεις των διατάξεων των άρθρων 3 παρ. 2 και 6-7, τα οποία προβλέπουν αντίστοιχα, αφενός (το άρθρο 3) την υποχρέωση ενημέρωσης του προσφεύγοντος στο δικαστήριο (ενάγοντος) για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς ή μέρους αυτής, και, αφετέρου (τα άρθρα 6 και 7), την υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ, ως προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησης για ορισμένες κατηγορίες διαφορών.³⁰

Η θέσπιση από τον νομοθέτη, πάντως, ρυθμίσεων που συνδέονται με «υποχρεωτικό» στάδιο διαμεσολάβησης ως μορφής προδικασίας της πολιτικής δίκης αποτελεί πλέον «τάση» πανευρωπαϊκά, και δη ιδίως στις οικογενειακές διαφορές. Το ζήτημα αυτό, μάλιστα, απασχολεί (και) τη διεθνή βιβλιογραφία. Ενδεικτικά, αναφέρεται εδώ η δημοσιευμένη μελέτη με τίτλο “Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union?”.³¹

Αναφορικά με την έναρξη ισχύος του Ν. 4640/2019, το άρθρο 44 αυτού όρισε ότι η ισχύς του εν λόγω νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως,³² πλην των άρθρων 6, περί της ΥΑΣΔ και των υπαγομένων σε αυτή διαφορών, και 7, περί της διαδικασίας της ΥΑΣΔ και της αμοιβής νομικού παραστάτη, τα οποία τέθηκαν σε ισχύ και κατέλαβαν αγωγές, οι οποίες κατατέθηκαν: α) από τις 15.01.2020 για τις διαφορές από την οικογένεια,³³ εκτός

²⁹ Όπως προηγουμένως και του Ν. 4512/2018, που δεν εφαρμόστηκε ποτέ στην πράξη και καταργήθηκε από τον Ν. 4640/2019.

³⁰ Βλ. άρθρα 3 και 6 Ν. 4640/2019 στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ’ Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019)*. Σάκκουλα- την ίδια, Παρατηρήσεις στην ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 434-443· ΕιρΘεσ 23/2022, ΕλλΔνη 2022, 869-872 με σχόλιο Α. Πλεύρη.

³¹ Korsakoviene, I., Branimirova Radanova, J., & Tvaronavičienė, A. (2023). Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union?. *Review of European and Comparative Law*, 53(2), pp. 67–99. <https://doi.org/10.31743/recl.15707>.

³² Σύμφωνα με την ακροτελεύτια διάταξη του Ν. 4640/2019, ήτοι το άρθρο 44 αυτού, μετά την πάροδο δύο ετών το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα αξιολογήσει τα αποτελέσματα του θεσμού της Διαμεσολάβησης και της ΥΑΣΔ των άρθρων 6 και 7 του Ν. 4640/2019.

³³ Βλ. ΜονΠρΘεσ 896/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ επί αγωγής διατροφής ανηλικού τέκνου.

από αυτές των περ. α', β' και γ' της παρ. 1 καθώς και της παρ. 2 του άρθρου 592 του ΚΠολΔ (δηλαδή διαζύγιο, ακύρωση γάμου, αναγνώριση της ύπαρξης ή ανυπαρξίας γάμου και διαφορές από τις σχέσεις γονέων και τέκνων) και β) από τις 15 Μαρτίου 2020 για τις διαφορές που εκδικάζονται κατά την τακτική διαδικασία και υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πρωτοδικείου, αν η αξία του αντικειμένου της διαφοράς υπερβαίνει το ποσό των 30 χιλ. ευρώ, και του Πολυμελούς Πρωτοδικείου.

Ακολούθως, δυνάμει του άρθρου 74 παρ. 14 του Ν. 4690/2020, η έναρξη ισχύος των άρθρων 6 και 7 μετατέθηκε αναδρομικώς για την 1η Ιουλίου 2020, ως προς τις υποθέσεις της περ. β' του άρθρου 44 του Ν. 4640/2019, δηλαδή όχι για τις διαφορές από τις οικογενειακές σχέσεις, αλλά για αυτές που εκδικάζονται κατά την τακτική διαδικασία και υπάγονται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πρωτοδικείου, αν η αξία του αντικειμένου της διαφοράς υπερβαίνει το ποσό των 30 χιλ. ευρώ, και του Πολυμελούς Πρωτοδικείου.

Επομένως, επί διαφορών, οι οποίες εντάσσονται στην εμβέλεια του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019, για τις οποίες κατατέθηκε αγωγή προ της έναρξης ισχύος των άρθρων 6 και 7, κατά την παραπάνω διάκριση, ήτοι πριν από τις 15 Ιανουαρίου 2020 για τις οικογενειακές διαφορές και πριν την 1η Ιουλίου 2020 για τις διαφορές αρμοδιότητας του Μονομελούς Πρωτοδικείου άνω των 30 χιλ. ευρώ και του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, που εκδικάζονται κατά την τακτική διαδικασία, δεν υπάρχει υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ.³⁴ Κρίσιμο χρονικό σημείο είναι εδώ αυτό της κατάθεσης της αγωγής και όχι της τυχόν κλήσης προς συζήτηση. Η υποχρέωση ενημέρωσης, πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 4640/2019, υπάρχει για αγωγές που έχουν κατατεθεί από τις 30 Νοεμβρίου 2019, ότε και αφετηριάστηκε η ισχύς του Ν. 4640/2019 με τη δημοσίευσή του στο ΦΕΚ.³⁵

Αμφότερες οι ως άνω δικονομικές υποχρεώσεις του ενάγοντος έχουν προκαλέσει σημαντική νομολογιακή «παραγωγή» και την έκδοση σημαντικού αριθμού δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες κηρύσσουν απαράδεκτη τη συζήτηση, λόγω μη τήρησής τους και δη όχι πάντα ορθών δικαστικών αποφάσεων σε σχέση με το αν υπήρχε πράγματι η σχετική υποχρέωση, γεγονός που μαρτυρεί και την ανάγκη επιμόρφωσης των δικαστών ειδικώς επί της διαμεσολάβησης και της σχέσης της με την πολιτική δίκη, και δη τόσο των εν ενεργεία δικαστών της ουσίας μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων, όσο και των σπουδαστών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών (Κατεύθυνση Πολιτικής-Ποινικής Δικαιοσύνης), με τη θέσπιση σχετικού μαθήματος εντός του προγράμματος σπουδών.

³⁴ ΠολΠρΘεσ 231/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ. Συνολικά για τα θέματα διαχρονικού δικαίου του Ν. 4640/2019, βλ. Γιαννόπουλο, Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη, 2020, παρ. 10, σελ. 291-292.

³⁵ Βλ. αριθ. 21, σελ. 90-91 στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019). Σάκκουλα· την ίδια, Παρατηρήσεις σε ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 434-443· την ίδια, Σκόλιο σε ΠολΠρΘεσ 1878/2021, Αρμ 2022, 72-74.

6.2 Ενημερωτικό έγγραφο περί της δυνατότητας διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς κατ' άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019

Το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 ορίζει πως πριν από την προσφυγή στο δικαστήριο ο πληρεξούσιος δικηγόρος οφείλει να ενημερώσει τον εντολέα του εγγράφως για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς ή μέρους αυτής, καθώς και για την υποχρέωση προσφυγής στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία και τη διαδικασία αυτής, κατά τα άρθρα 6 και 7 του Ν. 4640/2019.

Το ενημερωτικό έγγραφο συμπληρώνεται και υπογράφεται από τον εντολέα και τον πληρεξούσιο δικηγόρο του και κατατίθεται με το εισαγωγικό δικόγραφο της αγωγής, που τυχόν ασκηθεί, ή με τις προτάσεις το αργότερο μέχρι τη συζήτησή της, επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης της αγωγής. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται για τις αγωγές, που έχουν κατατεθεί από τις 30 Νοεμβρίου 2019 έως σήμερα.³⁶ Η έγγραφη ενημέρωση του εντολέα αφορά περιοριστικά, αφενός, τη δυνατότητα επίλυσης του συνόλου ή μέρους της διαφοράς μέσω διαμεσολάβησης,³⁷ και, αφετέρου, την τυχόν υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ των άρθρων 6 και 7 του Ν. 4640/2019.³⁸

Παρότι στη νομοθετική ρύθμιση δεν προβλέπεται ρητά (τούτο μάλιστα αποτελεί σημείο που χρήζει νομοθετικής επέμβασης, καθώς έχει απασχολήσει τη νομολογία και επιτρέπει την προβολή σχετικών ενστάσεων από τον εναγόμενο που επιδιώκει την κήρυξη της συζήτησης ως απαράδεκτης), εκ του συνδυασμού των ως άνω διατάξεων με το άρθρο 6 παρ. 1 Ν. 4640/2019, διαφαίνεται ως ορθή η ερμηνευτική εκδοχή ότι το έντυπο ενημέρωσης δέον να προσκομίζεται μόνο σε ιδιωτικές διαφορές, στις οποίες ο εντολέας έχει εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της διαφοράς, όπως αυτή νοείται

³⁶ Το εδάφιο β' της δεύτερης παραγράφου αντικαταστάθηκε με το άρθρο 65 Ν. 4647/2019 (ΦΕΚ Α' 204/16.12.2019). Βλ. σχετ. παρ. 5, σελ. 202 στο Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη*. Σάκκουλα.

³⁷ ΜονΠρΑθ 2353/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

³⁸ ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ. ΜονΠρΑθ 2353/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. ΜονΠρΘεσ 896/2021, Αρμ 2022, 26 με σημ. Γ.Α.Γ., 27· ΜονΠρΘεσ 3403/2021, αδημ.

στο ουσιαστικό Δίκαιο.³⁹ Διότι σε διαφορετική περίπτωση οδηγούμαστε στο άτοπο να εξαναγκάζεται ο πληρεξούσιος δικηγόρος να ενημερώνει τον ενάγοντα- εντολέα του για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς του μέσω διαμεσολάβησης, ενώ αυτή δεν είναι νομικά διαθέσιμη ως επιλογή.⁴⁰

Περαιτέρω, όπως είναι γνωστό, η εξουσία διάθεσης και οι αρχές της ιδιωτικής αυτονομίας και της ελευθερίας των μερών αποτελούν τα θεμέλια της διαμεσολάβησης. Η εξουσία διάθεσης συνιστά και κριτήριο υπαγωγής μιας διαφοράς στη διαμεσολάβηση. Καταλαμβάνει δε δικαιώματα και υποχρεώσεις, για τα οποία τα μέρη έχουν εξουσία να αποφασίζουν, και εφαρμόζεται σε κάθε διαφορά για την οποία χωρεί συμβιβασμός (άρθρο 871 του ΑΚ).⁴¹

Με βάση δε τόσο τη γραμματική διατύπωση όσο και τη νομοθετική στόχευση της διάταξης του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019, γίνεται δεκτό⁴² πως, ανεξάρτητα από τον χρόνο προσκομιδής του εγγράφου (έως τη συζήτηση), η ενημέρωση θα πρέπει να γίνεται όχι γενικά και αφηρημένα, αλλά να λαμβάνει χώρα σε χρόνο πριν από την άσκηση της αγωγής⁴³ για την προώθηση της εξοικείωσης των πολιτών με τον θεσμό και τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4640/2019.

Η ενημέρωση αυτή πρέπει, άλλωστε, και κατά το γράμμα του νόμου, να λαμβάνει χώρα σε χρόνο προγενέστερο της έναρξης της εκκρεμοδικίας, καθώς ο νόμος αναφέρει «*πριν από την προσφυγή στο Δικαστήριο [...]»*,

³⁹ ΜονΠρΚαβ 70/2021, Αρμ 2021, 443 επ. με σημ. Ι. Ρεβολίδη, 446· Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη* (σ. 150 κι έπειτα). Σάκκουλα· Θεοχάρης, Δ. (2020). *Το δικαιο της διαμεσολάβησης – Ερμηνευτική προσέγγιση* Ν. 4640/2019 (σελ. 50 κι έπειτα). Νομική Βιβλιοθήκη. Βλ. και την πρόσφατη ΜονΕφΘεσ 1203/2023, ΕλλΔνη 2024, 557-561 με παρατ. Α. Πλεύρη, με την οποία το δικαστήριο ορθώς δέχθηκε ότι στην περίπτωση της αγωγής ακύρωσης απόφασης της ΓΣ σωματείου δεν απαιτείται η προσκομιδή από τους ενάγοντες εντύπου έγγραφης ενημέρωσης για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση, διότι οι διάδικοι δεν έχουν εξουσία διάθεσης επί του αντικειμένου της διαφοράς. Βλ. επίσης και τη ΜονΠρΘεσ 15961/2023, Αρμ 2024, 45-47 με σύμφωνο σχόλιο Α. Πλεύρη, όπου το δικαστήριο εφαρμόζοντας ορθά την αρχή και το δόγμα της οικονομίας της δίκης δεν κήρυξε απαράδεκτη τη συζήτηση της αίτησης λύσης ετερόρρυθμης εταιρίας, λόγω μη προσκομιδής του εγγράφου ενημέρωσης του άρθρου 3 παρ. 2 Ν. 4640/2019, διότι επρόκειτο για προδήλως απαράδεκτη αίτηση.

⁴⁰ Βλ. σελ. 205 στο Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη*. Σάκκουλα.

⁴¹ Προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν ακυρότητα της συμβιβαστικής συμφωνίας, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω διαμεσολάβησης, λόγω έλλειψης εξουσίας διάθεσης τα μέρη πρέπει να τη διαθέτουν τόσο κατά τον χρόνο κατάρτισης της συμφωνίας διαμεσολάβησης, όσο και κατά τον χρόνο υπαγωγής της διαφοράς στη διαμεσολαβητική διαδικασία. Βλ. αναλυτικά για τη «διαμεσολαβησιμότητα» των διαφορών ιδιωτικού Δικαίου και ειδικώς για την εξουσία διάθεσης κατά το ουσιαστικό Δίκαιο και τη σύνδεσή της με τη διαμεσολάβηση στο Ποδημάτ, Ε. (2022). *Ιδιωτική Διαμεσολάβηση κατά τον Ν. 4640/2019, 2022* (σελ. 7-25). Νομική Βιβλιοθήκη· Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη* (σελ. 150-159). Σάκκουλα· Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο* (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019) (υπό άρθρο 3, σελ. 63-66 και σελ. 69-89). Σάκκουλα. Από τη νομολογία βλ. ενδεικτικά την πρόσφατη ΠολΠρΗλείας 3/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, ό.π. Βλ. επίσης ΜονΕφΠειρ 194/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΠολΠρΘεσ 12158/2021, Αρμ 2022, 1115-1121 με παρατ. Α. Πλεύρη.

⁴² Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο* (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019) (υπό άρθρο 3, μ.π.ν.). Σάκκουλα.

⁴³ Βλ. έτσι ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 432, με αναλυτικές παρατ. Α. Πλεύρη σελ. 434-443 = ΕφΑΔΠολΔ 2021, 358, παρατ. Α. Σκόντζου, σ. 359-360· ΠολΠρΘεσ 305/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 235/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 717/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 2135/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 3403/2021, αδημ.

ώστε ο εντολέας (ενάγων), αφού ενημερωθεί από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, να μπορεί να επιλέξει εάν στη συγκεκριμένη διαφορά θα προχωρήσει διά της δικαστικής οδού ή μέσω διαμεσολάβησης, εφόσον βεβαίως πληρούνται ως προς την εν λόγω διαφορά οι προϋποθέσεις υπαγωγής της στη διαμεσολάβηση, γεγονός που οφείλει να ελέγξει προηγουμένως ο πληρεξούσιος δικηγόρος του αιτούντος τη δικαστική προστασία και έχοντας την πρωτοβουλία να αφετηριασθεί η δίκη. Ο τρόπος, πάντως, με τον οποίο έχει εφαρμοστεί το άρθρο 3 του Ν. 4640/2019 στην πράξη, επιτρέπει τη διαπίστωση ότι η πηγάζουσα απ' αυτό υποχρέωση ενημέρωσης αντιμετωπίστηκε με δυσπιστία από την πλειοψηφία των δικηγόρων ως ένα πρόσθετο «δικονομικό» βάρος, καθώς και ότι η πλειοψηφία των δικηγόρων δεν είχαν/έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση-γνώση οι ίδιοι για τη διαμεσολάβηση ως θεσμό γενικά και τη σχέση της με την πολιτική δίκη ειδικά, γεγονός που καταδεικνύει την ανάγκη για σχετική επιμόρφωση του δικηγορικού σώματος και δη χωρίς οικονομική επιβάρυνσή του, στο πλαίσιο των παρουσών συνθηκών στη χώρα.

Η ενημέρωση θα πρέπει κατά την ισχύουσα ρύθμιση να γίνεται εγγράφως και να φέρει υπογραφές από αμφοτέρους τους εντολέα και πληρεξούσιο δικηγόρο. Η σύνταξη του εγγράφου είναι αρμοδιότητα του πληρεξούσιου δικηγόρου και για την πληρότητα αυτού δεν απαιτείται βεβαίωση γνησίου υπογραφής ούτε από δικηγόρο ούτε από άλλη δημόσια αρχή.

Στη νομολογία εκφράστηκε, πάντως, πρόσφατα η άποψη πως παρά τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019, «[...] δεδομένου του σκοπού του νομοθέτη αλλά και της αρχής της οικονομίας της δίκης, προς αποτροπή άσκοπης απασχόλησης του δικαστηρίου με την ίδια διαφορά και του κινδύνου παρέλκυσης της δίκης, πρέπει να γίνει δεκτό (άρθρο 3 παρ. 3 εδ. β' του Ν. 4640/2019) [...]», ότι η έγγραφη ενημέρωση μπορεί να γίνει πριν από ή και μετά την άσκηση της αγωγής, διότι η κύρωση του απαραδέκτου της συζήτησης, περιστελλεί την αξίωση για παροχή έννομης προστασίας και αυτή πρέπει να περιορίζεται στο αναγκαίο για την πραγμάτωση του σκοπού της συγκεκριμένης διάταξης μέτρο.⁴⁴

Η υποχρέωση ενημέρωσης αφορά όλα τα δικαστήρια του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, ανεξαρτήτως αξίας του αντικειμένου της διαφοράς, αλλά προϋποθέτει ότι πρόκειται για διαφορά δυνάμενη να υπαχθεί στη διαμεσολάβηση.

Σημειώνεται ότι το ενημερωτικό έντυπο του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 και όλα τα συνδεδόμενα με αυτό ερμηνευτικά και πρακτικά ζητήματα, όπως λ.χ. η μη προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου ή/και

⁴⁴ ΜονΕφΠειρ 194/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

το χρονικό σημείο στο οποίο πρέπει να λάβει χώρα η ενημέρωση κ.ά., έχουν απασχολήσει τη δικονομική θεωρία και απασχολούν ιδιαίτερα συχνά την πράξη,⁴⁵ τόσο στο πλαίσιο της τακτικής διαδικασίας όσο και στις ειδικές διαδικασίες, κυρίως λόγω της δικονομικής συνέπειας της κήρυξης της συζήτησης ως απαράδεκτης⁴⁶ εξαιτίας μη προσκομιδής του ενημερωτικού εγγράφου. Το γεγονός αυτό δεν φαίνεται να βοήθησε εν τέλει τον θεσμό της διαμεσολάβησης, τουλάχιστον, στο πλαίσιο των σκοπών του Ν. 4640/2019.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι ο νομοθέτης απαιτεί την προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου (στις διαφορές στις οποίες υπάρχει εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της δίκης) και όταν υπάρχει η υποχρέωση διεξαγωγής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης, κατά τα άρθρα 6 και 7 του Ν. 4640/2019, προκάλεσε επίσης ερμηνευτικά ζητήματα και δικονομικά προβλήματα, αντίστοιχα δε και απόψεις που βρήκαν έκφραση στη νομολογία. Κατά την άποψη μας, εάν η ρύθμιση του άρθρου 3 Ν. 4640/2019 παραμείνει σε εφαρμογή, θα πρέπει να προβλεφθεί ρητά ότι δεν απαιτείται η προσκομιδή του εν λόγω εγγράφου, αν έχει πραγματοποιηθεί η Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ).

Επιπλέον, στη νομολογία εμφανίζεται διχοστασία σε σχέση με το αν η μη προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου συνιστά τυπική παράλειψη, η οποία δύναται να συμπληρωθεί με εφαρμογή του άρθρου 227 του ΚΠολΔ ή μη.⁴⁷

Η γραμματική ερμηνεία διάταξης του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019, ήτοι η ρητή αναφορά του νόμου στην προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, με απώτατο όριο τον χρόνο της συζήτησης του ενδίκου βοηθήματος, αλλά και ο σκοπός της προκείμενης διάταξης επιτρέπουν την υποστήριξη της άποψης ότι ο νομοθέτης δεν απειλεί με την κύρωση του απαραδέκτου της συζήτησης κάθε έλλειψη ή παράλειψη στο περιεχόμενο του ενημερωτικού εγγράφου,

⁴⁵ Βλ. ενδεικτικά ΠολΠρΑθ 1404/2021, αδημ. ΕιρΘεσ 23/2022, ΕλλΔνη 2022, 869-872 με σχόλιο Α. Πλεύρη, 872-874.

⁴⁶ ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 432, με αναλυτικές παρατ. Α. Πλεύρη, 434-443 = ΕφΑΔΠολΔ 2021, 358, παρατ. Α. Σκόντζου, 359-360, κήρυξη απαραδέκτου συζήτησης, διότι το ενημερωτικό έγγραφο έφερε ημερομηνία μεταγενέστερη της αγωγής και ήταν ανυπόγραφο από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του ενάγοντος.

⁴⁷ ΠολΠρΘεσ 1878/2021, Αρμ 2022, 70-72, με σχόλιο Α. Πλεύρη, 72-74· ΠολΠρΘεσ 305/2021, αδημ. ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ. (κήρυξη απαραδέκτου συζήτησης λόγω μη προσκομιδής του ενημερωτικού εγγράφου με επισήμανση ότι η μη προσκομιδή δεν συνιστά τυπική παράλειψη που δύναται να συμπληρωθεί με εφαρμογή του άρθρου 227 ΚΠολΔ)· ΠολΠρΑθ 1640/2023, ΕλλΔνη 2023 τ. 4, με παρατ. Α. Πλεύρη· ΜονΠρΘεσ 1690/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΘεσ 2583/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 2605/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 3403/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 235/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 717/2021, αδημ.· ΜονΠρΘεσ 2135/2021, αδημ.· ΜονΠρΣερ 7/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Από τη θεωρία, βλ. αναλυτικά Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019) [σελ. 89-106 (93)]. Σάκκουλα.

αλλά μόνο την περίπτωση της μη προσκομιδής αυτού,⁴⁸ η οποία ως έχουσα συστατικό χαρακτήρα δεν μπορεί να αναπληρωθεί από άλλα αποδεικτικά μέσα⁴⁹ ούτε μέσω εφαρμογής του άρθρου 227 του ΚΠολΔ.⁵⁰

Εάν, πάντως, γίνει δεκτή εδώ η εφαρμογή του άρθρου 227 του ΚΠολΔ, η δικονομική κύρωση, την οποία ο νομοθέτης απείλησε ακριβώς, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η ενημέρωση του αιτούμενου δικαστική προστασία θα λάβει χώρα πριν από την άσκηση του ενδίκου βοηθήματός του, ώστε να (έχει τη δυνατότητα να) επιλέξει εκ των προτέρων την οδό της διαμεσολάβησης, θα αδρανοποιούνταν εκ των υστέρων, καθιστώντας εν τέλει την πραγματοποίηση της ενημέρωσης μια περιττή τυπολατρία και οδηγώντας στη ματαίωση του σκοπού θέσπισης της διάταξης του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019.⁵¹

Το ίδιο, μάλιστα, πρέπει να γίνει δεκτό, δηλαδή ότι δεν υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 227 του ΚΠολΔ, διότι δεν πρόκειται για τυπική παράλειψη και δη δυνάμενη να αναπληρωθεί, όταν δεν διενεργηθεί η ΥΑΣΔ σε περίπτωση διαφοράς, η οποία εντάσσεται στη σχετική υποχρέωση. Την ως άνω ερμηνευτική εκδοχή περί μη εφαρμογής στην προκειμένη περίπτωση του άρθρου 227 του ΚΠολΔ, η οποία γίνεται δεκτή από τα πρωτοβάθμια δικαστήρια και τη θεωρία, δεν φαίνεται να ενστερνίζεται μερίδα (τουλάχιστον προς το παρόν) των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων.

⁴⁸ Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη* (παρ. 5, σελ. 207). Σάκκουλα· Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019)* (υπό άρθρο 3, σελ. 103, αριθ. 28. Σάκκουλα· Πλεύρη, Παρατηρήσεις με αφορμή την ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 441.

⁴⁹ Γιαννόπουλος, 2020, ό.π., παρ. 5, σελ. 208.

⁵⁰ Βλ. έτσι από τη νομολογία: ΠολΠρΘεσ 12158/2021, Αρμ 2022, 1115 με παρατ. Α. Πλεύρη, 1116· ΠολΠρΛαμ 9/2021, σε: sakkoulas online· ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ· ΠολΠρΠατρ 269/2022, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «[...] διότι δεν πρόκειται για τυπική παράλειψη, άλλως θα ματαιώνονταν ο σκοπός για τον οποίο θεσπίστηκε η ως άνω διάταξη». Αντίθετα: ΜονΠρΚαβ 70/2021, Αρμ 2021, 443 επ. με σημ. Ι. Ρεβολίδη, 446· ΜονΠρΘεσ 854/2022, ΕπΑΚ 2022, 445-446, με παρατ. Ε. Ποζίδου, όπου το δικαστήριο εφάρμοσε το άρθρο 227 ΚΠολΔ· Μαστροπέρρου, Παρατηρήσεις στην ΕιρΑθ 1044/2020, ΕφΑΔΠολΔ 2020, 10-12. Βλ. επίσης σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου 227 ΚΠολΔ και τις ΜονΠρΘεσ 2583/2021, αδημ. και ΜονΠρΘεσ 2605/2021, αδημ· Γιαννόπουλος, 2020, ό.π., παρ. 5, σελ. 208· Δελής. Το ενημερωτικό έντυπο εκούσιας διαμεσολάβησης, ως όρος παραδεκτού της συζήτησης. ΕφΑΔΠολΔ, 2021 33· Μαστροπέρρου, Παρατ. στην ΕιρΑθ 1044/2020, ΕφΑΔΠολΔ 2020, 10, που δέχονται, ότι στην περίπτωση της μη προσκομιδής του ενημερωτικού εντύπου το απαράδεκτο (τυπική παράλειψη) μπορεί να θεραπευθεί μέσω του άρθρου 227 ΚΠολΔ, ήτοι το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να καλέσει τον διάδικο προκειμένου να το προσκομίσει.

⁵¹ Βλ. έτσι την ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ· υπό άρθρο 3, σελ. 104 στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019)*. Σάκκουλα. Παραλείψεις οι οποίες θα μπορούσαν, πάντως, να θεωρηθούν από το δικαστήριο ως τυπικές και άρα δυνάμενες να αναπληρωθούν, αφού κληθεί ο ενάγων μέσω του άρθρου 227 ΚΠολΔ, είναι αυτές που αφορούν στο περιεχόμενο και στις υπογραφές του ήδη προσκομισθέντος εγγράφου ενημέρωσης, βλ. έτσι ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ· υπό άρθρο 3, σελ. 104 στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). *Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019)*. Σάκκουλα· την ίδια, Παρατηρήσεις με αφορμή την ΠολΠρΘεσ 1045/2021, Αρμ 2021, 434-443, ιδίως 441-443. Τυπική παράλειψη, κατά την έννοια του άρθρου 227 ΚΠολΔ, γίνεται άλλωστε δεκτό ότι συνιστά η μη υπογραφή των προτάσεων, η οποία δύναιται να συμπληρωθεί και μετά τη συζήτηση κατόπιν οικεικής κλήσης προς τούτο εκ μέρους του δικάζοντος δικαστή, βλ. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Μακρίδου), Ερμηνεία ΚΠολΔ κατ' άρθρο, τ. Ι, άρθρο 227, αριθ. 3, σελ. 502· Απαλαγάκη (-Μπαλογιάννη/Ρεντούλη) Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 227, αριθ. 2, σελ. 698.

Πιο συγκεκριμένα, η ΜονΕφΠειρ 194/2023⁵² δέχθηκε ότι η μη προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου θα πρέπει να θεωρηθεί ως τυπική παράλειψη, η οποία δύναται να συμπληρωθεί καθ' υπόδειξη του δικαστηρίου, κατ' εφαρμογή του άρθρου 227 του ΚΠολΔ με αιτιολογία, πάντως, η οποία δεν φαίνεται να λαμβάνει υπ' όψιν της τις στοχεύσεις συγκεκριμένα του Ν. 4640/2019.⁵³

Το απαράδεκτο της συζήτησης λόγω μη προσκομιδής του εγγράφου, που αποδεικνύει την ενημέρωση του ενάγοντος περί της δυνατότητας διαμεσολαβητικής διευθέτησης όλης ή μέρους διαφοράς δεκτικής διαμεσολάβησης, λαμβάνεται υπ' όψιν και αυτεπαγγέλτως,⁵⁴ όπως ίσχυε αντίστοιχα στην προϊσχύσασα ρύθμιση του άρθρου 214Α του ΚΠολΔ, η οποία προέβλεπε την απόπειρα εξώδικης επίλυσης της διαφοράς σε χρόνο πριν από τη συζήτηση επί αγωγών αρμοδιότητας του Πολυμελούς Πρωτοδικείου εκδικαζόμενες κατά την τακτική διαδικασία, για τις οποίες επιτρεπόταν κατά το ουσιαστικό Δίκαιο να συνομολογηθεί συμβιβασμός.⁵⁵

Επισημαίνεται ότι με το άρθρο 47 του Ν. 5108/2024 για την ενοποίηση του πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας, τη χωροταξική αναδιάρθρωση των δικαστηρίων της πολιτικής και ποινικής δικαιοσύνης κ.ά. διατάξεις, τροποποιήθηκε το άρθρο 3 του Ν. 4640/2019 αναφορικά με την υποχρέωση έγγραφης ενημέρωσης περί της διαμεσολάβησης από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του προσφεύγοντος στο δικαστήριο και καταργήθηκε η υποχρέωση ενημέρωσης σε δίκες με διάδικο το Δημόσιο, ΟΤΑ και ΝΠΔΔ, καθώς υπό την προηγούμενη μορφή της διάταξης δεν υπήρχε εξαίρεση ως προς τους εν λόγω διαδίκους, γεγονός που είχε οδηγήσει σε πρακτικά και δικονομικά άτοπα αποτελέσματα, ήτοι να υπάρχει υποχρέωση ενημέρωσης για διαδίκους εμπλεκόμενους επί διαφορών, για τις οποίες δεν μπορεί να γίνει διαμεσολάβηση. Δυστυχώς, ο νομοθέτης επέλεξε την αποσπασματική νομοθέτηση, αντί της συνολικής επέμβασης στον Ν. 4640/2019 για επίλυση ζητημάτων, που ανέδειξε η θεωρία και η πράξη, και τούτο πρέπει να αποκατασταθεί με μια συνολική νομοθετική επέμβαση στον Ν. 4640/2019 κατόπιν νομοπαρασκευαστικών εργασιών, που θα λάβουν υπ' όψιν και το αστικό δικονομικό Δίκαιο και την εν γένει λειτουργία της πολιτικής δίκης και τη σχέση της με τη διαμεσολάβηση.

⁵² ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Δικαστής: Μ. Τσιάλτα.

⁵³ «Εξάλλου, με βάση την αρχή της οικονομίας της δίκης, η μη προσκομιδή του ενημερωτικού εγγράφου θα πρέπει να θεωρηθεί ως τυπική παράλειψη, η οποία δύναται να συμπληρωθεί καθ' υπόδειξη του Δικαστηρίου, κατ' άρθρο 227 του ΚΠολΔ, όπως γίνεται σε συναφείς περιπτώσεις (παράλειψη καταβολής δικαστικού ενσήμου, πληρεξουσίου εγγράφου ή πρακτικού περί αποτυχίας απόπειρας εξώδικου συμβιβασμού, που προβλεπόταν από το άρθρο 214 Α του ΚΠολΔ, πριν την τροποποίησή του με τον Ν. 3994/2011). Έτσι, σε περίπτωση μεταγενέστερης της κατάθεσης της αγωγής ημερομηνίας του ενημερωτικού εγγράφου, δεν θα πρέπει να τίθεται ζήτημα απαραδέκτου της συζήτησης, αφού ο σκοπός του νομοθέτη για ενημέρωση του διαδίκου υπηρετείται πλήρως (Εφ Πειρ. 161/2022 δημ. σε Τρ. Νομ. Πληρ. «Νόμος»)».

⁵⁴ ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ. ΠολΠρΘεσ 954/2022, Αρμ 2023, 777 επ. με κριτικό σχόλιο Α. Πλεύρη· ΜονΠρΑθ 1016/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁵ ΕφΑθ 4961/2012, ΕφΑΔΠολΔ 2013, 443.

Το άρθρο 3 του Ν. 4640/2019 έχει (πλέον) διαμορφωθεί ως εξής: «Υπαγόμενες διαφορές - Υποχρέωση ενημέρωσης από τον πληρεξούσιο δικηγόρο. 1. Στη διαδικασία της διαμεσολάβησης μπορούν να υπαχθούν αστικές και εμπορικές διαφορές, εθνικού ή διασυνοριακού χαρακτήρα, υφιστάμενες ή μέλλουσες, εφόσον τα μέρη έχουν την εξουσία να διαθέτουν το αντικείμενο της διαφοράς, σύμφωνα με τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου. 2. Πριν από την προσφυγή στο Δικαστήριο, ο πληρεξούσιος δικηγόρος οφείλει να ενημερώσει τον εντολέα του εγγράφως για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της διαφοράς ή μέρους αυτής σύμφωνα με την παρ. 1, καθώς και για την υποχρέωση προσφυγής στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία και τη διαδικασία αυτής των άρθρων 6 και 7 του παρόντος. Το ενημερωτικό έγγραφο συμπληρώνεται και υπογράφεται από τον εντολέα και τον πληρεξούσιο δικηγόρο του και κατατίθεται με το εισαγωγικό δικόγραφο της αγωγής που τυχόν ασκηθεί ή με τις προτάσεις το αργότερο μέχρι τη συζήτησή της, επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης της αγωγής. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται και για τις αγωγές που έχουν κατατεθεί από 30.11.2019 έως σήμερα. 3. Η παρ. 2 δεν εφαρμόζεται στις διαφορές με διάδικο μέρος το Δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου».

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι η ρύθμιση του άρθρου 3 του Ν. 4640/2019 περί της υποχρέωσης έγγραφης ενημέρωσης περί της διαμεσολάβησης και η δικονομική συνέπεια της προσκομιδής του εν λόγω εγγράφου προσκόκντως, φαίνεται από την πράξη και τη σχετική επιστημονική συζήτηση πως όχι μόνο δεν υπηρέτησε τον νομοθετικό σκοπό, αλλά δημιούργησε και πολλά δικονομικά προβλήματα. Εάν λάβει, μάλιστα, κάποιος υπ' όψιν ότι η κύρωση του απαραδέκτου της συζήτησης ως συνέπεια της μη προσκομιδής του εν λόγω εγγράφου απαιτεί την κατάθεση και επίδοση κλήσης για την επαναφορά της συζήτησης σε συνδυασμό με την απαιτούμενη δαπάνη και τα χρονικά δεδομένα προσδιορισμού συζήτησης ιδίως στα μεγάλα πρωτοδικεία της χώρας, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η ρύθμιση του άρθρου 3 του Ν. 4640/2019 δεν υπήρξε αποτελεσματική και πρέπει να τροποποιηθεί ή να καταργηθεί, ιδίως αν επεκταθεί η υποχρέωση για διεξαγωγή υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας διαμεσολάβησης σε περισσότερες κατηγορίες διαφορών στις οποίες υπάρχει εξουσία διάθεσης.

6.3 Διεξαγωγή Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) ως όρος του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής

Στο άρθρο 6 του Ν. 4640/2019 ορίζεται ότι συγκεκριμένες αστικές και εμπορικές διαφορές υπάγονται σε ΥΑΣΔ,⁵⁶ εφόσον τα μέρη έχουν εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της μεταξύ τους διαφοράς.⁵⁷ Η επέκταση της υποχρέωσης διεξαγωγής ΥΑΣΔ και επί άλλων κατηγοριών διαφορών (μέσω τροποποίησης του άρθρου 6 Ν. 4640/2019), όπως οι αποζημιώσεις από αυτοκινητικά ατυχήματα, οι προσβολές διά του Τύπου, αξιώσεις εκ του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, των σημάτων, του δικαίου των εταιριών και άλλες περιουσιακές διαφορές, θα βοηθούσε την εξωδικαστική επίλυση αυτών.

Μεταξύ αυτών, είναι και οι οικογενειακές διαφορές, εκτός από αυτές των περ. α', β' και γ' της παρ. 1 (δηλαδή εκτός από το διαζύγιο,⁵⁸ την ακύρωση του γάμου και την αναγνώριση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας γάμου), καθώς και εκείνες της παραγράφου 2 του άρθρου 592 του ΚΠολΔ στις οποίες δεν υπάρχει ελευθερία διάθεσης του αντικειμένου της δίκης⁵⁹ (άρθρο 6 παρ. 1 περ. α' Ν. 4640/2019).

⁵⁶ Ο Ν. 4640/2019 περιέχει ορισμό της ΥΑΣΔ στο άρθρο 2 παρ. 5, όπου προβλέπει ότι: «Ως υποχρεωτική αρχική, συνεδρία διαμεσολάβησης νοείται η συνεδρία μεταξύ του διαμεσολαβητή και των μερών, η οποία λαμβάνει χώρα υποχρεωτικά στις περιπτώσεις των ιδιωτικών διαφορών που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6 του παρόντος, πριν τη συζήτηση της υπόθεσης στο δικαστήριο. Κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας ο διαμεσολαβητής ενημερώνει τα μέρη για τη διαδικασία της διαμεσολάβησης και για τις βασικές αρχές που τη διέπουν, καθώς και για τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς τους με βάση τις ιδιαιτερότητές της και τη φύση αυτής».

⁵⁷ Την άποψη πως επί διαφοράς αποζημίωσης ηθικής βλάβης, λόγω προσβολής της προσωπικότητας, υπάρχει εξουσία διάθεσης, είναι δεκτική διαμεσολάβησης και σε αγωγή εκδικαζόμενη κατά την τακτική διαδικασία, υπάρχει υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ, την οποία είχαμε υποστηρίξει στη θεωρία, δέχθηκαν οι ΠολΠρΑθ 3757/2023 και ΠολΠρΑθ 3760/2023, ΕφΑΔΠολΔ τ. 1/2024 με σχόλιο Σ. Τσακίριδου.

⁵⁸ ΜονΠρΘεσ 6220/2022, Αρμ 2022, 1763 επ. με παρ. Α. Πλεύρη, 1769 επ.· ΜονΠρΘεσ 5607/2022, Αρμ 2022, 954 επ. με παρ. Α. Πλεύρη, 961 επ., ότι επί αγωγής διαζυγίου δεν απαιτείται για το παραδεκτό της συζήτησής της η προσκομιδή της έγγραφης ενημέρωσης του πληρεξουσίου δικηγόρου για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση και η διενέργεια ΥΑΣΔ, αφενός, διότι οι διάδικοι δεν έχουν εξουσία διάθεσης της επίδικης έννομης σχέσης, και, αφετέρου, διότι η λύση του γάμου δεν είναι δυνατή με πρακτικό διαμεσολάβησης.

⁵⁹ Βλ. αναλυτ. Υπό άρθρα 3 και 6 στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019). Σάκκουλα· Κ. Παπαχρήστου-Δημητράς, Οι προϋποθέσεις παραδεκτής συζήτησης της αγωγής με επίκεντρο το θεσμό της υποχρεωτικής διαμεσολάβησης, ΕλλΔνη 2022, 192, μ.π.π. στην υποσημ. με αριθ. 58.

Η υποχρεωτικότητα αφορά, εν προκειμένω, στη συμμετοχή των μερών σε μια (ενημερωτική και διερευνητική και όχι επιφανειακή) Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης και όχι στην επίτευξη συμφωνίας μέσω διεξαγωγής εκούσιας διαμεσολάβησης στη συνεδρία αυτή.

Το βραχύχρονο στάδιο της ΥΑΣΔ, το οποίο καθιέρωσε ο Ν. 4640/2019 πριν από τη συζήτηση της αγωγής, δηλαδή πριν από την πρόσβαση στον φυσικό δικαστή επί συγκεκριμένων διαφορών του ιδιωτικού Δικαίου, δεν συνιστά στάση ή στάδιο δίκης, αλλά αποτελεί νομοθετημένη πρόβλεψη διενέργειας ενημερωτικής συνεδρίας περί της δυνατότητας διαμεσολάβησης στη συγκεκριμένη διαφορά, η οποία λαμβάνει χώρα εξωδικαστικά πριν το δικαστήριο «ανοίξει τη θύρα του» για τη συζήτηση της αγωγής.

Ως διαδικασία, η ΥΑΣΔ μπορεί να οδηγήσει σε εξώδικη απόπειρα επίλυσης της διαφοράς (πάντοτε υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει εξουσία διάθεσης), μέσω εκούσιας διαμεσολάβησης,⁶⁰ υπό την προϋπόθεση, βεβαίως, ότι τα μέρη (στην ΥΑΣΔ) συμφωνήσουν την υπαγωγή της διαφοράς τους σε αυτή. Το εκούσιο της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, ως βασικό χαρακτηριστικό αυτής, έγκειται στο ότι η αποχώρηση ενός μέρους από διαδικασία διαμεσολάβησης είναι πάντοτε δυνατή και η δέσμευσή του από τη συμφωνία επίλυσης της διαφοράς, στην οποία ενδέχεται να καταλήξουν τα μέρη, επέρχεται μόνο μετά την υπογραφή του σχετικού πρακτικού από αυτά.⁶¹

Η ΥΑΣΔ διενεργείται, όπως προβλέπεται στο άρθρο 7 του Ν. 4640/2019, από διαπιστευμένο διαμεσολαβητή, εγγεγραμμένο στο σχετικό Μητρώο, που τηρείται στο υπουργείο Δικαιοσύνης, είναι ενημερωτική για τα μέρη ως προς τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης της (συγκεκριμένης) διαφοράς τους, δεν οδηγεί η ίδια στην επίλυση της διαφοράς, και επιδρά

⁶⁰ Ο χρησιμοποιούμενος δε στη θεωρία και στη νομολογία όρος «ιδιωτική διαμεσολάβηση» δεν είναι, κατά την άποψή μας, ακριβής. Διότι δεν υπάρχει «δημόσια» ή «κρατική» διαμεσολάβηση. Επιπλέον, ως είναι γνωστό, η δικαστική μεσολάβηση του άρθρου 214B ΚΠολΔ δεν ταυτίζεται με τη διαμεσολάβηση του Ν. 4640/2019.

⁶¹ Περί της συμβατότητας της πρόβλεψης του Ν. 4640/2019 για διεξαγωγή ΥΑΣΔ σε ορισμένες κατηγορίες διαφορών με το Σύνταγμα και υπερνομοθετικές διατάξεις, βλ. ΔιοικΟΛΑΠ 56/2019· ΠολΠρΛαμ 10/2021, αδημ. Γιαννόπουλος, Π. (2020). *Διαμεσολάβηση και Πολιτική Δίκη*. Σάκκουλα, σελ. 99-100. Για τη σχέση της ΥΑΣΔ με το συνταγματικής περιωπής δικαίωμα δικαστικής προστασίας, βλ. Πλεύρη, *Η σχέση της «υποχρεωτικής απόπειρας» εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών μέσω διαμεσολάβησης, με το δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη και τη διάδοση του θεσμού της διαμεσολάβησης*, σε: ΕΝΟΒΕ, τ. 74, Η υποχρέωση σε διαμεσολάβηση και τα ανακύπτοντα ζητήματα, 2018, σελ. 21-60· την ίδια, διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, υπό το άρθρο 6 Ν.4640/2019. Τόσο η ΔιοικΟΛΑΠ 56/2019, όπως και προηγουμένως η ΔιοικΟΛΑΠ 34/2018, απέδωσαν ιδιαίτερο βάρος στο ζήτημα της οικονομικής επιβάρυνσης για τους διαδίκους από τη διεξαγωγή της ΥΑΣΔ. Η ΔιοικΟΛΑΠ 56/2019, μάλιστα, κατέληξε στη γνώμη ότι οι ρυθμίσεις του Ν. 4640/2019 δεν οδηγούν σε δυσανάλογη και μη ανεκτή οικονομική επιβάρυνση για τα μέρη. Στο πλαίσιο αυτό, οι ρυθμίσεις του Ν. 4640/2019 περί της ΥΑΣΔ δεν πάσχουν από πλευράς συμβατότητας με τη συνταγματική προστασία του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης ή αυτό του φυσικού δικαστή, διότι οι όροι που θέτει ο εν λόγω νόμος για την εν τέλει συζήτηση της αγωγής στις προκείμενες διαφορές, δεν καταλύουν ούτε εμποδίζουν σημαντικά ή υπέρμετρα τον δικαιούχο της παροχής δικαστικής προστασίας από την άσκηση ή τη συζήτηση αγωγής, βλ. έτσι ενδεικτικά ΕιρΘεσ 23/2022, ΕλλΔνη 2022, 869-872 με σχόλιο Α. Πλεύρη, 872-874.

στην παραγραφή και στις αποσβεστικές και δικονομικές προθεσμίες, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 9 του Ν. 4640/2019.

Η ΥΑΣΔ λαμβάνει συνήθως χώρα μετά την άσκηση του ενδίκου βοηθήματος, μπορεί, πάντως, να λάβει χώρα και προ της έναρξης της εκκρεμοδικίας.

Η διαδικασία της ΥΑΣΔ ρυθμίζεται στο άρθρο 7 του Ν. 4640/2019. Η πέμπτη παράγραφος αυτού προβλέπει, μεταξύ άλλων, ότι στην ΥΑΣΔ τα μέρη παρίστανται (εμφανίζονται δηλαδή αυτοπροσώπως, υποχρεωτικά) με νομικό παραστάτη. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται στην ΥΑΣΔ δυνάμει εξουσιοδότησης μόνη η συμμετοχή του νομικού παραστάτη του μέρους, του οποίου αποδεδειγμένα δεν είναι δυνατή η φυσική παρουσία, ιδίως στις περιπτώσεις που αντιμετωπίζει δυσκολία μετακίνησης λόγω σοβαρής ασθένειας ή αν δεν υπάρχει δυνατότητα τηλεδιάσκεψης μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ή άλλου συστήματος τηλεδιάσκεψης ή αν είναι κάτοικος εξωτερικού.

Εκ της ως άνω ρύθμισης προκύπτει με σαφήνεια ότι ο νομοθέτης δεν επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια εκάστου διαμεσολαβητή για τον τρόπο διεξαγωγής της ΥΑΣΔ, αλλά καθορίζει κανόνες διεξαγωγής της, την τήρηση των οποίων οφείλει να διασφαλίσει ο διαμεσολαβητής, προκειμένου να είναι σύμφωνη με αυτούς η διεξαγωγή της ΥΑΣΔ, ως προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησης της εκκρεμούς ή μέλλουσας να ασκηθεί αγωγής.

Το δικαστήριο δεν ελέγχει αυτεπαγγέλτως στο πλαίσιο της έρευνας της συνδρομής των προϋποθέσεων του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής τόσο αν η διεξαγωγή της ΥΑΣΔ έλαβε χώρα στον απαιτούμενο από τον νόμο χρόνο, όσο και αν τηρήθηκαν οι όροι διεξαγωγής της, που προβλέπει ο νόμος.

Το ζήτημα της παράστασης των μερών στην ΥΑΣΔ έχει απασχολήσει τη νομολογία. Η πρόσφατη ΜονΠρΑθ 6339/2023⁶² (τακτική διαδικασία, τμήμα ειδικού εμπορικού, αγωγή για προστασία σήματος) κήρυξε απαράδεκτη τη συζήτηση αγωγής, ελλείψει τήρησης των όρων της παρ. 5 του άρθρου 7 του Ν. 4640/2019 για τη νόμιμη διενέργεια της ΥΑΣΔ. Και τούτο, διότι στην εν λόγω ΥΑΣΔ, η οποία έλαβε χώρα διαδικτυακά, συμμετείχαν μόνον οι νομικοί παραστάτες των διαδίκων, οι οποίοι παραστάθηκαν δυνάμει εξουσιοδότησης και υπέγραψαν ηλεκτρονικά το πρακτικό διεξαγωγής της ΥΑΣΔ. Αντίθετα, δηλαδή, σ' αυτό που αξιώνει η νομοθετική ρύθμιση, που είναι η συμμετοχή των ίδιων των διαδίκων στην ΥΑΣΔ (προκειμένου αυτή να εκπληρώσει τον σκοπό της), από κοινού με τους νομικούς παραστάτες τους.

⁶² ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, με παρ. Ε. Τσέλιου.

Επί νομικών προσώπων, ο νόμος προβλέπει τη δυνατότητα οι νόμιμοι εκπρόσωποί τους να μπορούν να διορίζουν αντιπροσώπους με εξουσιοδότηση που φέρει θεωρημένο το γνήσιο της υπογραφής. Τέτοια δυνατότητα δεν θεσπίζεται για τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία πρέπει να παρίστανται στην ΥΑΣΔ, ακριβώς για να έχει πιθανότητες αυτή να είναι αποτελεσματική. Νομοθετικά επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση, μόνη η συμμετοχή του νομικού παραστάτη, δυνάμει εξουσιοδότησης, όταν αποδεδειγμένα δεν είναι δυνατή η φυσική παρουσία κάποιου διαδίκου, ιδίως στις περιπτώσεις που αυτός αντιμετωπίζει δυσκολία μετακίνησης λόγω σοβαρής ασθένειας ή αν δεν υπάρχει δυνατότητα τηλεδιάσκεψης μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ή άλλου συστήματος τηλεδιάσκεψης ή αν είναι κάτοικος εξωτερικού. Ο λόγος δε για τον οποίο δεν καθίσταται δυνατή η συμμετοχή του ίδιου του μέρους –φυσικού προσώπου– θα πρέπει να αναφέρεται συγκεκριμένα στην εξουσιοδότηση προς τον νομικό παραστάτη και με βάση αυτή την αναφορά να γίνεται σχετική μνεία από τον διαμεσολαβητή στο πρακτικό διεξαγωγής της ΥΑΣΔ, το οποίο κατατίθεται στο δικαστήριο που είναι και το αρμόδιο να αξιολογήσει το σχετικό ζήτημα. Στην ένδικη περίπτωση, στη διεξαχθείσα (μέσω τηλεδιάσκεψης) ΥΑΣΔ εμφανίστηκαν οι πληρεξούσιοι δικηγόροι των εναγουσών εταιριών και από την πλευρά των εναγόμενων μόνο ο νομικός παραστάτης τους, δυνάμει εξουσιοδότησης, χωρίς να αποδεικνύεται ο λόγος μη συμμετοχής των ίδιων των εναγομένων στην ΥΑΣΔ.

Περαιτέρω, το πρακτικό διεξαγωγής ΥΑΣΔ κατατίθεται στο δικαστήριο, που είναι αρμόδιο για την εκδίκαση της διαφοράς, επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης της υπόθεσης μαζί με τις προτάσεις. Στο πρακτικό αυτό αναγράφεται υποχρεωτικά ο χρόνος και ο τρόπος γνωστοποίησης της πρόσκλησης για την ΥΑΣΔ και η συμμετοχή τους ή μη σε αυτή.

6.4 Έγγραφη ενημέρωση διαμεσολάβησης και διεξαγωγή ΥΑΣΔ

Επί διαφοράς, για την οποία υπάρχει τόσο υποχρέωση έγγραφης ενημέρωσης όσο και διεξαγωγής ΥΑΣΔ, αν παραλειφθεί η έγγραφη ενημέρωση του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 από τον πληρεξούσιο δικηγόρο προς τον ενάγοντα εντολέα του, αλλά στη συνέχεια λάβει χώρα η ΥΑΣΔ, στην οποία αμφοτέρωτα μέρη ενημερώνονται για τη διαμεσολάβηση ως θεσμό και διαδικασία, καθώς και για τη δυνατότητα επίλυσης της συγκεκριμένης διαφοράς και υπογραφεί το πρακτικό διεξαγωγής αυτής, έχει ανακύψει στην πράξη το ερώτημα αν η παράλειψη της έγγραφης ενημέρωσης και έτσι το απαράδεκτο της συζήτησης του ενδίκου βοηθήματος εξ αυτού του λόγου μπορεί να θεραπευθεί λόγω της διενέργειας της ΥΑΣΔ.

Δεδομένου ότι ο Ν. 4640/2019 προβλέπει σε ό,τι αφορά την παράλειψη έγγραφης ενημέρωσης και στην παράλειψη διενέργειας ΥΑΣΔ (όπου απαιτείται κατά τον νόμο) δύο ξεχωριστές περιπτώσεις απαραδέκτου της συζήτησης στα άρθρα 3 παρ. 2 και 7 παρ. 4, αντίστοιχα, και δεν περιέχει άλλη σχετική ρύθμιση, αλλά και λαμβανομένου υπ' όψιν ότι οι εν λόγω ρυθμίσεις σκοπούν και στην καλλιέργεια μιας νέας «δικονομικής» κουλτούρας και διαχείρισης της επίλυσης των διαφορών και εκ μέρους των δικηγόρων, η απάντηση στο ως άνω ερώτημα θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δέον να είναι αρνητική. Από την άλλη πλευρά, ως ορθότερη διαφαίνεται η επιεικέστερη άποψη ότι ο σκοπός του νομοθέτη, ήτοι η ενημέρωση των διαδίκων, επιτεύχθηκε στην ως άνω περίπτωση μέσω της διενέργειας της ΥΑΣΔ, πολύ περισσότερο, μάλιστα, όταν τα μέρη επιχείρησαν και προσπάθησαν να επιλύσουν τη διαφορά τους μέσω εκούσιας διαμεσολάβησης.⁶³ Επομένως, η ratio legis του άρθρου 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 έχει εν προκειμένω εκπληρωθεί.

⁶³ Από τη νομολογία βλ. ενδεικτικά ΜονΠρΘεσ 3245/2023, Αρμ τ. 10/2023, με σχόλιο Α. Πλεύρη· ΜονΠρΘεσ 7353/2023, Αρμ τ. 9/2023, με σχόλιο Ά. Πλεύρη· ΜονΠρΘηβ 316/2023, Αρμ 2024, 196-199· Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019). Σάκκουλα, αριθ. 29, σελ. 105-106.

6.5 Διαμεσολάβηση με διάδικο αγνώστου διαμονής – Τα αδύνατα ου δυνατά

Εξαιρετικά προβληματική είναι η περίπτωση όπου ο εναγόμενος σε διαφορά για την οποία απαιτείται η διεξαγωγή ΥΑΣΔ είναι αγνώστου διαμονής. Ήδη από τη θέση σε ισχύ του Ν. 4640/2019, η επιστήμη υπήρξε επικριτική στην επιλογή του νομοθέτη να μην εξαιρέσει από την υποχρέωση για διεξαγωγή ΥΑΣΔ περιπτώσεις, στις οποίες ο εναγόμενος είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής (αντίθετα προς τον Ν. 4512/2018, ο οποίος στο άρθρο 182 παρ. 5 εξαιρούσε τα εν λόγω πρόσωπα προβλέποντας: «*Η υποχρεωτική υπαγωγή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν εφαρμόζεται όταν η πρόσκληση για προσφυγή σε αυτή περιλαμβάνει πρόσωπο ή πρόσωπα αγνώστου διαμονής*»).⁶⁴

Πρόσωπα αγνώστου διαμονής θεωρούνται αυτά για τα οποία είναι άγνωστος ο τόπος ή η ακριβής διεύθυνση διαμονής τους σύμφωνα με το άρθρο 135 παρ. 1 του ΚΠολΔ. Στόχος της νομοθετικής επιλογής τα πρόσωπα αγνώστου διαμονής να μην εξαιρεθούν της υποχρέωσης για διεξαγωγή ΥΑΣΔ διαφαίνεται να ήταν η εκτίμηση του κινδύνου περί πιθανής καταστράτηγησης των περί διενέργειας της ΥΑΣΔ διατάξεων.

Η εφαρμογή, όμως, του άρθρου 7 στην πράξη έχει καταδείξει, ότι οι στόχοι τους οποίους σκοπεί να υπηρετήσει η ΥΑΣΔ, ήτοι η ενημέρωση αμφοτέρων των μερών για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς τους μέσω διαμεσολάβησης και η καλλιέργεια «κουλτούρας» εξώδικης επίλυσης των διαφορών, η οποία θα επιδράσει θετικά στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, δεν μπορούν εκ των πραγμάτων να επιτευχθούν, καθώς η πιθανότητα επικοινωνίας του προσφεύγοντος μέρους και του διαμεσολαβητή με το μέρος που είναι αγνώστου διαμονής, προκειμένου αυτό, αφενός, να εγκρίνει το πρόσωπο του διαμεσολαβητή (κατά το άρθρο 7 παρ. 1 εδ. α' - γ'), και, αφετέρου, να του γνωστοποιηθεί πότε και πού θα διενεργηθεί η ΥΑΣΔ (κατά το άρθρο 7 παρ. 2 εδ. δ') από τον διαμεσολαβητή, ο οποίος έχει εν τέλει οριστεί από την ΚΕΔ, είναι απειροελάχιστη, αν όχι ανύπαρκτη.

⁶⁴ Βλ. αναλυτ. Πλεύρη, 2021, ό.π., υπό άρθρο 7, αριθ. 5, σελ. 207-210.

Η προσπάθεια, μάλιστα, του προσφεύγοντος μέρους και του διαμεσολαβητή να επικοινωνήσουν με το μέρος που είναι αγνώστου διαμονής, αποδεικνύεται δαπανηρή. Μόνη επιλογή είναι η επίδοση κατά τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 135 του ΚΠολΔ (επίδοση στον εισαγγελέα του δικαστηρίου, στο οποίο εκκρεμεί ή πρόκειται να εισαχθεί η δίκη και συγχρόνως δημοσίευση σε δύο ημερήσιες εφημερίδες), γεγονός που κλονίζει το επιχείρημα υπέρ της συμβατότητας της διαδικασίας της ΥΑΣΔ με το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), λόγω πρόκλησης χαμηλού ύψους δαπάνης, στο οποίο βασίστηκε σε σημαντικό βαθμό και η ΔιοικΟΛΑΠ 56/2019 και παραβιάζει την επιταγή του ενωσιακού νομοθέτη για καθόλου ή ελάχιστο κόστος από την υποχρεωτική προδικασία διαμεσολάβησης πριν την προσφυγή στο φυσικό δικαστή.

Στο συζητούμενο πρόβλημα, η ερμηνευτική θεώρηση που προσήκει είναι πως όταν ο εναγόμενος είναι αγνώστου διαμονής δεν υπάρχει υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ, διότι η λύση της εφαρμογής του άρθρου 135 του ΚΠολΔ είναι εξόχως δαπανηρή, χρονοβόρα και ασύμβατη με τη διαδικασία της ΥΑΣΔ, αλλά ταυτόχρονα και αναποτελεσματική, υπό την έννοια των πιθανοτήτων να εμφανιστεί πράγματι διάδικος αγνώστου διαμονής. Επιπλέον, ευλόγως ανακύπτει το ερώτημα ως προς το νόημα να διεξάγεται ΥΑΣΔ μόνο με το προσφεύγον μέρος. Άλλωστε, ακόμη και αν ο ενάγων, μετά τη διαδικασία της ΥΑΣΔ, επιθυμεί εν τέλει να επιλέξει την εκούσια διαμεσολάβηση, αυτό δεν είναι εφικτό, διότι το έτερο μέρος είναι αγνώστου διαμονής.

Εν κατακλείδι, ο νομοθέτης πρέπει άμεσα να επέμβει διορθωτικά στο άρθρο 7, προκειμένου να εξαιρεθεί ρητά η υποχρέωση διενέργειας ΥΑΣΔ για μέρος που είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής. Μέχρι δε την τροποποίηση της προκείμενης ρύθμισης, υπάρχει ήδη, σύμφωνα με τα παραπάνω, επαρκές ερμηνευτικό έρεισμα, ώστε να γίνει δεκτό ότι υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ δεν υπάρχει, όταν ο εναγόμενος είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής.

Την εδώ υποστηριζόμενη άποψη έχει υιοθετήσει ήδη –ευτυχώς– σημαντική μερίδα της νομολογίας, στηριζόμενη στη γραμματική ερμηνεία του άρθρου 7 Ν. 4640/2019, όπως:

- 1) Η ΜονΠρΘεσ 1796/2023, αδημ. (αγωγή διαζυγίου, ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας και διατροφής), η οποία δέχθηκε, ότι: «[...] δεν απαιτείται η τήρηση της προβλεπόμενης στον Ν. 4640/2019 “Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις - Περαιτέρω εναρμόνιση προς Οδηγία 2008/52 κλπ. διατάξεις” διαδικασία, δοθέντος ότι από τη γραμματική ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 7 παρ. 1-5 Ν. 4640/2019 προκύπτει σαφώς ότι η υποχρεωτική υπαγωγή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης δεν εφαρμόζεται όταν η πρόσκληση για προσφυγή σε αυτή περιλαμβάνει πρόσωπο ή πρόσωπα αγνώστου διαμονής, όπως στην ένδικη περίπτωση. Τούτο συνάγεται και εκ της τελεολογικής

ερμηνείας των ανωτέρω διατάξεων, αλλά και από τη βούληση του νομοθέτη, εφ' όσον η διαμεσολάβηση, και κατά την υποχρεωτική διαδικασία, προϋποθέτει αναγκαίως ενεργό δυνατότητα των μερών προς υπαγωγή σε αυτήν, προϋπόθεση η οποία δεν δύναται να τηρηθεί όταν ο αντίδικος του επισπεύδοντος είναι άγνωστος διαμονής [...].».

- 2) Η ΜονΠρΡοδ 8/2023,⁶⁵ αδημ. (αγωγή διαζυγίου, ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας), σύμφωνα με την οποία, υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ δεν υπάρχει για μέρος που είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής.
- 3) Η ΜονΠρΗλείας 103/2023,⁶⁶ η οποία κάνει δεκτά τα εξής: «Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι από τη γραμματική ερμηνεία των διατάξεων των παραγράφων 1-5 του άρθρου 7 του Ν.4640/2019, στις οποίες περιγράφεται η διαδικασία της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίασης Διαμεσολάβησης, προκύπτει ότι ο ίδιος ο νομοθέτης θέλησε να αποκλείσει την εφαρμογή του νόμου αυτού σε πρόσωπα άγνωστης διαμονής. Μάλιστα, ο νομοθέτης στη διάταξη της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 7, όρισε μόνο δύο τρόπους γνωστοποίησης της ημερομηνίας και του τόπου της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας, ήτοι τη συστημένη επιστολή ή την ηλεκτρονική αποστολή, αποκλείοντας τις επιδόσεις με δικαστικό επιμελητή και τις δημοσιεύσεις κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ. Σε περίπτωση διαδίκου αγνώστου διαμονής δημιουργείται η λεγόμενη εκ των πραγμάτων ασυμφωνία και συνεπώς η θέσπιση της διαδικασίας Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας δεν μπορεί να καταστεί εμπόδιο στον προσφεύγοντα προς παροχή δικαστικής προστασίας. Η υποχρέωση διεξαγωγής της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας, ως όρος του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, σε περίπτωση που ο αντίδικος είναι αγνώστου διαμονής, εκπληρώθηκε ακόμα και αν δεν έχει γίνει γνωστοποίηση στο αντίδικο μέρος μέσω επιδόσεως ή υπάρχει τεχνική αταξία αυτής, με σχετική μνεία στο πρακτικό διεξαγωγής της ΥΑΣ» [Βλ. άρθρο 7, περ. Δ «πρόσωπα αγνώστου διαμονής», υπ' αριθμ. 79/2022 Γνώμη Επιτροπής Νομικών Θεμάτων ΚΕΔ στο Πλεύρη, Α., Εμ. (2021). Διαμεσολάβηση σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις – Ερμηνεία Κατ' Άρθρο (άρθρα 1-31 του ν. 4640/2019). Σάκκουλα].

⁶⁵ Με παραπομπή σε Πλεύρη, 2021, ό.π., άρθρο 7, σελ. 210, αριθ. 5.

⁶⁶ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ (τακτική διαδικασία).

6.6 Διαμεσολάβηση σε διαφορές από την άσκηση της γονικής μέριμνας κατά τον Ν. 4800/2021 και σε (αστικές) διαφορές με ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας

Διαφορές από την άσκηση της γονικής μέριμνας και την επίλυσή τους μέσω διαμεσολάβησης ρυθμίζει και ο Ν. 4800/2021, που αφορά μεταρρυθμίσεις στις σχέσεις γονέων και τέκνων και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου. Ο Ν. 4800/2021 δεν επέφερε κάποια τροποποίηση στις ρυθμίσεις της ειδικής διαδικασίας των άρθρων 592 και επ. του ΚΠολΔ ή εν γένει του ΚΠολΔ ή σε αυτές του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019.

Σημειώνεται ότι προβλέψεις για έκδοση δικαστικής απόφασης σε σχέση με την άσκηση και ανάθεση γονικής μέριμνας⁶⁷ περιέχουν οι διατάξεις των άρθρων 1511 παρ. 2-3, 1512, 1514 παρ. 2-3, και 1515 του ΑΚ, τα οποία έχουν τροποποιηθεί από τον Ν. 4800/2021.

Έτσι, σε περίπτωση διακοπής της συμβίωσης των συζύγων ή διαζυγίου (άρθρο 1513 του ΑΚ) το δικαστήριο, εφόσον η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας δεν είναι δυνατή ή προς το συμφέρον του τέκνου, μπορεί να την αναθέσει σε έναν γονέα ή να την αναθέσει σε τρίτο ή, τέλος, να την καταναείμει μεταξύ των γονέων, πάντοτε, όμως, με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου τέκνου και χωρίς να δεσμεύεται, μάλιστα, από συμφωνίες των γονέων που δεν βρίσκονται σε αρμονία με το συμφέρον του, ακόμα και όταν γίνονται στο πλαίσιο της συμβιβαστικής επίλυσης κατά το άρθρο 611 του ΚΠολΔ, τις οποίες όμως πρέπει να λάβει υπ' όψιν του.⁶⁸

⁶⁷ Η αδυναμία της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας είναι στοιχείο της βάσης της αγωγής της 1514 παρ. 2 ΑΚ (216 παρ. 1 α' ΚΠολΔ), με συνέπεια η αγωγή να είναι αόριστη ή νόμω αβάσιμη, αν δεν αναφέρεται καθόλου στο στοιχείο αυτό ή αν αναφέρεται χωρίς καμία εξειδίκευση σε επιμέρους περιστατικά που το συγκροτούν, ήτοι εάν δεν περιέχει το δικόγραφο τις ειδικές εκείνες συνθήκες παρέκκλισης από τον κανόνα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας. Αυτό το σημείο συνιστά μια σημαντική διαφορά με το προϊσχύον Δίκαιο, κατά το οποίο με μόνο το χωρισμό των γονέων ο καθένας από αυτούς μπορούσε να προσφύγει στο δικαστήριο και να ζητήσει τη ρύθμιση-ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας (βλ. σχετ. ΜονΠρΘεσ 8826/2022, αδημ. Φουντεδάκη, Κ. (2021). Το Δίκαιο των σχέσεων γονέων και παιδιών - Οι αλλαγές που επέφερε στον ΑΚ ο Ν. 4800/2021. Σάκκουλα, σελ. 51 επ.- Ε. Ασημακοπούλου, Νέο Οικογενειακό Δίκαιο, Ν. 4800/2021: Ειδικά δικονομικά ζητήματα, ΕλλΔνη 2021, 1120 επ.). Συνεπώς, μετά τον Ν. 4800/2021 αντιστρέφεται η δικονομική κατάσταση που ίσχυε πριν από αυτόν και το δικαστήριο απορρίπτει την αγωγή για την κατανομή της άσκησης της επιμέλειας ή την ανάθεσή της στον έναν γονέα, αν τούτο είναι προς συμφέρον του παιδιού, ενώ πριν την ανέθετε στον έναν γονέα, εκτός αν πειθόταν ότι η από κοινού άσκηση της επιμέλειας ήταν εφικτή και προς το συμφέρον του τέκνου (βλ. Γ. Λέκκας, Γ. (2021). Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον Αστικό Κώδικα- Μετά τον Ν. 4800/2021. Σάκκουλα).

⁶⁸ ΑΠ 1736/2007· ΑΠ 121/2011· ΑΠ 1286/2018· ΕφΑθ 1151/2008, ΕλλΔνη 2008, 825· ΕφΑθ 218/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΜονΠρΘεσ 8826/2022, αδημ.

Το δικαστήριο αποφασίζει, επίσης, επί διαφοράς για ζητήματα επιμέλειας τέκνου κατά το άρθρο 1519 του ΑΚ και διαφοράς προσωπικής επικοινωνίας με το ανήλικο τέκνο κατά το άρθρο 1520 του ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 12 και 13 του Ν. 4800/2021, αντίστοιχα. Επιπρόσθετα, το δικαστήριο δύναται να διατάξει οποιοδήποτε πρόσφορο μέτρο επί κακής άσκησης της γονικής μέριμνας, όπως προβλέπεται στο άρθρο 1532 του ΑΚ, όπως έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 14 του Ν. 4800/2021.

Μεταξύ των διατάξεων του οικογενειακού Δικαίου, οι οποίες τροποποιήθηκαν από τον Ν. 4800/2021, είναι και αυτή του άρθρου 1514 του ΑΚ, η οποία αντικαταστάθηκε δυνάμει του άρθρου 8 του Ν. 4800/2021⁶⁹ τόσο ως προς τον τίτλο του όσο και ως προς το περιεχόμενό του. Ο νέος τίτλος που φέρει η (νέα) ΑΚ 1514 είναι «Παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας». Στη δεύτερη παράγραφο του εν λόγω άρθρου προβλέπεται ότι, αν δεν είναι δυνατή η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, εξαιτίας διαφωνίας των γονέων και ιδίως αν ο ένας γονέας αδιαφορεί ή δεν συμπράττει σε αυτήν ή δεν τηρεί την τυχόν υπάρχουσα συμφωνία για την άσκηση ή τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας ή αν η συμφωνία αυτή είναι αντίθετη προς το συμφέρον του τέκνου ή αν η γονική μέριμνα ασκείται αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου, καθένας από τους γονείς προσφεύγει σε διαμεσολάβηση, εξαιρουμένων των περιπτώσεων ενδοοικογενειακής βίας, όπως ο νόμος ορίζει. Σε περίπτωση που διαφωνούν, αποφασίζει το δικαστήριο.

Επισημαίνεται εδώ πως σε περίπτωση κατά την οποία στο αγωγικό δικόγραφο, αναφορικά με την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας, υπάρχει επίκληση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, τότε δεν απαιτείται για το παραδεκτό της συζήτησης η έγγραφη ενημέρωση του πληρεξουσίου δικηγόρου της ενάγουσας/του ενάγοντος για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση, κατ' άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 ούτε η διεξαγωγή ΥΑΣΔ, κατ' άρθρο 6 παρ. 1 περ. α' του Ν. 4640/2019.⁷⁰

Τούτο δε διότι το άρθρο 48 της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) –η οποία κυρώθηκε με τον Ν. 4531/2018– προβλέπει ρητή απαγόρευση αναφορικά με την υπαγωγή των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας σε υποχρεωτικές εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης των διαφορών, συμπεριλαμβανομένης και της διαμεσολάβησης, τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές διαδικασίες.

Στο πλαίσιο αυτό, υποθέσεις με στοιχεία ενδοοικογενειακής βίας είτε σε βάρος του ανηλίκου είτε σε βάρος άλλου προσώπου του περιβάλλοντος του

⁶⁹ Με έναρξη ισχύος από 16 Σεπτεμβρίου 2021, σύμφωνα με το άρθρο 30 του Ν. 4800/2021.

⁷⁰ ΜονΠρΘεσ 12322/2022, Αρμ 2022, 1773-1779 με παρ. Α. Πλεύρη, 1779-1785.

ανηλικίου εξαιρούνται από την υποχρεωτική προσφυγή σε διαμεσολάβηση ρητά κατ' άρθρο 1514 παρ. 2α και 3γ ΑΚ, όπως και για την ταυτότητα του νομικού λόγου πρέπει να εξαιρεθούν και από την ΥΑΣΔ, κατά το άρθρο 6 του Ν. 4640/2019.⁷¹ Επισημαίνεται ακόμη ότι, προκειμένου να ισχύσει η ως άνω εξαίρεση, ο νομοθέτης δεν απαιτεί να έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για την επικαλούμενη ενδοοικογενειακή βία ούτε να υπάρχει σχετική καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου. Θα πρέπει, πάντως, τα περιστατικά άσκησης ενδοοικογενειακής βίας να προκύπτουν από το αγωγικό δικόγραφο και το σύνολο της δικογραφίας.⁷²

Το γεγονός ότι το άρθρο 48 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης απαγορεύει ρητά την εν γένει υπαγωγή υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας σε υποχρεωτικές εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών, συμπεριλαμβανομένης και της διαμεσολάβησης, σκοπεί στην αποφυγή του κινδύνου της δευτερογενούς θυματοποίησης του προσώπου που ήταν το θύμα της βίας⁷³ και εξηγείται και από τη «διαπραγματευτική αδυναμία» του τελευταίου, ως προς τις αστικές αξιώσεις του σε σχέση με τον δράστη τόσο για ψυχολογικούς λόγους, όσο και από άποψη εξουσίας και επιβολής του δράστη στο θύμα.

Με άλλα λόγια, το θύμα ενδοοικογενειακής βίας δεν πρέπει (υπό το φως των ρυθμίσεων της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης) να «υποχρεωθεί» να μετάρσει σε εναλλακτική διαδικασία επίλυσης (αστικών ή και ποινικών) διαφορών του με τον δράστη, ούτε το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής του θύματος να κινδυνεύει από μια τέτοια «απαίτηση» του νομοθέτη, ανεξαρτήτως του ποιος επισπεύδει τη διεξαγωγή της συνεδρίας διαμεσολάβησης (ενημερωτικής και εν γένει συνεδρίας διαμεσολάβησης) και ανεξαρτήτως αν πρόκειται για (αντίθετη) αγωγή του δράστη της ενδοοικογενειακής βίας. Διότι και στην τελευταία αυτή περίπτωση, ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης υπάρχει, αλλά και το θύμα δεν είναι, κατά κανόνα, σε θέση να διαπραγματευθεί για να επιλύσει συμβιβαστικά την (αστική) διαφορά του με τον δράστη.

Στο σημείο αυτό, δε, έγκειται η διαφοροποίηση της άποψής μας από την κρίση της ΜονΠρΘεσ 10201/2023, ότι η ανωτέρω εξαίρεση για την

⁷¹ ΜονΠρΘεσ 6220/2022, Αρμ 2022, 1763-1769 με παρατ. Α. Πλεύρη, 1769-1773· ΜονΠρΘεσ 12322/2022, Αρμ 2022, 1773-1779 με παρατ. Α. Πλεύρη, 1779-1785· Λέκκας, Η επιμέλεια του παιδιού κατά τον ΑΚ μετά το 4800/2021, σελ 201-202· Πλεύρη, Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για τη βία κατά των γυναικών και η υπογραφή της από την Ελλάδα και την Κύπρο, ΔτΑ 2017, 853 επ., 867· η ίδια, Η ενδοοικογενειακή βία στο πλαίσιο δίκης ασφαλιστικών μέτρων και αγωγής για την ανάθεση της άσκησης της γονικής μέριμνας - Ζητήματα απόδειξης και λοιπά δικονομικά θέματα, εισήγηση σε Εφετειακό επιμορφωτικό πρόγραμμα δικαστικών λειτουργών, διοργάνωσης της ΕΣΔΙ (Ιωάννινα, 4 Νοεμβρίου 2021), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: esdi.gr· Καραϊνδρου, Ενδοοικογενειακή βία και οι επιπτώσεις της στις έννομες σχέσεις του οικογενειακού δικαίου - ιδίως μετά τον Ν. 4800/2021, εισήγηση σε Εφετειακό επιμορφωτικό πρόγραμμα δικαστικών λειτουργών διοργάνωσης της ΕΣΔΙ (Ιωάννινα, 4 Νοεμβρίου 2021), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: esdi.gr.

⁷² Πλεύρη, Σχόλιο στη ΜονΠρΘεσ 6220/2022, Αρμ 2022, 1771.

⁷³ ΜονΠρΘεσ 10201/2023, Αρμ τ. 11/2023 με σχόλιο Α. Πλεύρη.

υποχρεωτική υπαγωγή σε διαμεσολάβηση κατά το άρθρο 48 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, αφορά το σύνολο των αστικών αξιώσεων του θύματος της ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος του, και όχι τις τυχόν συναφείς αστικές αξιώσεις του δράστη, ο οποίος σύμφωνα με την ως άνω απόφαση όφειλε ως προς την αντίθετη αγωγή του να επισπεύσει τη διεξαγωγή ΥΑΣΔ με την αντίδικό του - θύμα της ενδοοικογενειακής βίας και εξαιτίας μη προσκομιδής σχετικού πρακτικού διεξαγωγής ΥΑΣΔ, κηρύχθηκε απαράδεκτη η συζήτηση της αγωγής (του φερόμενου ως δράστη).

Καταληκτικά σημειώνεται επίσης, πως τυχόν επιχείρημα ότι ο (φερόμενος ως) δράστης της ενδοοικογενειακής βίας όφειλε να επισπεύσει διεξαγωγή ΥΑΣΔ για την αγωγή που αφορούσε τις υποκείμενες σε ΥΑΣΔ (επικαλούμενες) αστικές αξιώσεις του, αλλά το θύμα δεν ήταν υποχρεωμένο να μετάσχει σ' αυτή για να μην επαναθυματοποιηθεί, δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Διότι δεν νοείται ο νόμος να απαιτεί τη διεξαγωγή μιας εξωδικαστικής διαδικασίας (ΥΑΣΔ) ακριβώς επειδή αυτή μπορεί δυνητικά να οδηγήσει στην επίλυση της διαφοράς με τη συμμετοχή και των δύο διαδίκων, αλλά ταυτόχρονα η μία διάδικη πλευρά να μην υποχρεούται να μετάσχει στην εν λόγω διαδικασία.

Αξιοσημείωτο είναι εν προκειμένω και ότι το Κεφάλαιο Δ' του Ν. 5090/2024 (Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας), που αφορά (και) τον εκσυγχρονισμό του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, επιφέρει τροποποιήσεις στον Ν. 3500/2006. Ειδικότερα, το άρθρο 118 του Ν. 5090/2024 περί σωματικής και ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκων τροποποιεί το άρθρο 4 του Ν. 3500/2006, ουσιαστικά προσθέτοντας και την ψυχολογική βία, και η διάταξη αυτή διαμορφώνεται ως εξής: «*Επί ασκήσεως σωματικής ή ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκου, στο πλαίσιο της ανατροφής του, εφαρμόζεται το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα. Η 30ή Απριλίου κάθε χρόνου ορίζεται ως ημέρα κατά της σωματικής τιμωρίας ανηλίκων*». Στην ενδοοικογενειακή βία λοιπόν, περιλαμβάνεται πλέον ρητά και η ψυχολογική βία σε βάρος ανηλίκου. Αυτή επιφέρει δε τις συνέπειες της κακής άσκησης της γονικής μέριμνας τις οποίες προβλέπει το άρθρο 1532 του ΑΚ. Σε δικόγραφο, λοιπόν, στο οποίο ιστορούνται πραγματικά περιστατικά ψυχολογικής βίας σε βάρος ανηλίκου τέκνου δεν πρέπει/απαιτείται, σύμφωνα με τα ανωτέρω, να πραγματοποιηθεί ΥΑΣΔ.

6.7 Η προσφυγή στη διαμεσολάβηση κατά το άρθρο 1514 του ΑΚ

Η περιεχόμενη στο άρθρο 1514 του ΑΚ φράση «[...] καθένας από τους γονείς προσφεύγει στη διαμεσολάβηση [...]» δεν μπορεί παρά να ερμηνευθεί «υπό το φως» όσων ορίζουν τα άρθρα 2 παρ. 7, 3 παρ. 1, και 4 παρ. 1 και 5 του Ν. 4640/2019. Ειδικότερα, πρέπει να γίνει δεκτό εδώ ότι απαιτείται να υπάρξει είτε έγγραφη συμφωνία υπαγωγής των γονέων για διεξαγωγή εκούσιας διαμεσολάβησης, όπου θα προσπαθήσουν να επιλύσουν τη διαφορά σε σχέση με την άσκηση της γονικής μέριμνας, καθώς προσφυγή σε διαδικασία διαμεσολάβησης (εκτός των περιπτώσεων που υπάγονται σε ΥΑΣΔ που αποτελεί ενημερωτική αρχική συνεδρία) δεν είναι νοπή μόνο με τη βούληση του ενός μέρους είτε έχουν κληθεί από δικαστήριο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η διαφορά (δικάζον κατά την ειδική διαδικασία των άρθρων 592 και επ. του ΚΠολΔ) να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση και συναίνεσαν σε αυτό σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 (β) και 2 του Ν. 4640/2019.

Είναι, βεβαίως, πιθανό οι γονείς να έχουν συμμετάσχει σε ΥΑΣΔ σε σχέση με την εν λόγω οικογενειακή διαφορά του άρθρου 592 παρ. 3 περ. β', η οποία εντάσσεται σε αυτές του άρθρου 6 παρ. 1 περ. α' Ν. 4640/2019 και μετά την εν λόγω αρχική ενημερωτική συνεδρία, να μην επέλεξαν να συνεχίσουν με εκούσια διαμεσολάβηση (άρθρο 7 παρ. 7 του Ν. 4640/2019).

Ετι περαιτέρω, η τρίτη παράγραφος του (νέου) άρθρου 1514 ΑΚ προβλέπει ότι το δικαστήριο μπορεί ανάλογα με την περίπτωση: α) να καταλείψει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων, να εξειδικεύσει τον τρόπο άσκησης της στα κατ' ιδίαν θέματα ή να αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα ή σε τρίτο, β) να διατάξει πραγματογνωμοσύνη ή τη λήψη οποιουδήποτε άλλου πρόσφορου μέτρου και γ) να διατάξει διαμεσολάβηση ή την επανάληψη διακοπείσας διαμεσολάβησης, ορίζοντας συγχρόνως τον διαμεσολαβητή. Για τη λήψη της απόφασής του, το δικαστήριο λαμβάνει υπ' όψιν τους έως τότε δεσμούς του τέκνου με τους γονείς και τους αδελφούς του, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες που έκαναν οι γονείς του τέκνου για την άσκηση της γονικής μέριμνας.

Αποτελεί, επομένως, νομοθετημένη, πλέον, δυνατότητα του δικαστηρίου (άρθρο 1514 παρ. 3 γ' του ΑΚ), που δικάζει κατά την ειδική διαδικασία

των άρθρων 592 και επ. του ΚΠολΔ, να διατάξει διαμεσολάβηση,⁷⁴ ή την επανάληψη «διακοπείσας» διαμεσολάβησης.

Η αναφορά στον όρο «διακοπείσα» διαμεσολάβηση δεν κρίνεται επιτυχημένη. Διακοπείσα είναι η διαδικασία της διαμεσολάβησης, όταν λ.χ. δεν ολοκληρώθηκε σε μία ημέρα/συνάντηση και διακόπτεται για να συνεχιστεί σε άλλη ημεροχρονολογία, όπου τα μέρη δεν την έχουν τερματίσει, πάντως, ως διαδικασία, αλλά βρίσκεται σε εξέλιξη, επομένως, δεν είναι πιθανό η εν λόγω διαφορά να συζητείται από δικαστήριο σε εκείνη τη χρονική στιγμή.

Ασφαλέστερη είναι εδώ η ερμηνευτική εκδοχή ότι ο νομοθέτης εννοεί ως διακοπείσα διαδικασία (εκούσιας) διαμεσολάβησης, αυτή που έχει προηγηθεί μεταξύ των γονέων είτε ως αποτέλεσμα ενημέρωσής τους στο πλαίσιο ΥΑΣΔ είτε με προσφυγή στη διαμεσολάβηση με πρωτοβουλία των ίδιων που δεν κατέληξε σε επίλυση της διαφοράς, οπότε μετά τη διαταγή του δικαστηρίου οι γονείς αναμένεται να ξαναπροσπαθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς βεβαίως να είναι υποχρεωμένοι στο να επιλύσουν τη διαφορά μέσω διαμεσολάβησης. Η απόφαση με την οποία διατάσσεται η διεξαγωγή διαμεσολάβησης είναι μη οριστική. Μετά το πέρας της διαμεσολάβησης και ανάλογα την κατάληξη αυτής, η εκκρεμής δίκη είτε θα επανέλθει με κλήση για προσδιορισμό δικασίμου εάν η διαμεσολάβηση δεν επιτύχει, είτε θα καταργηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 εδ. δ' του Ν. 4640/2019. Τέλος, κατά το άρθρο 15 του Ν. 4800/2021 με ισχύ επίσης από την 16η Σεπτεμβρίου 2021, ο ορισμός διαμεσολαβητή από το δικαστήριο, σύμφωνα με την περ. γ' της τρίτης παραγράφου του άρθρου 1514 του ΑΚ, γίνεται από Ειδικό Μητρώο Οικογενειακών Διαμεσολαβητών, το οποίο καταρτίζεται και τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή από την ΚΕΔ, όπως ειδικότερα προβλέπεται στο άρθρο 21 του Ν. 4800/2021.⁷⁵

⁷⁴ Σημειώνεται ότι το άρθρο 4 παρ. 1γ' του Ν. 4640/2019 προβλέπει προσφυγή στη διαμεσολάβηση κατόπιν διαταγής από δικαστική αρχή άλλου κράτους μέλους της ΕΕ και όχι ελληνικού δικαστηρίου.

⁷⁵ Με τη με αριθ. 41917οικ. (ΦΕΚ Β' 4017/31.08.2021) Υπουργική Απόφαση καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις και η διαδικασία εγγραφής των διαμεσολαβητών στο «Ειδικό Μητρώο Οικογενειακών Διαμεσολαβητών».

6.8 Έννομες συνέπειες του πρακτικού (εκούσιας) διαμεσολάβησης επί οικογενειακών διαφορών

Στην τρίτη παράγραφο του άρθρου 8, ο νομοθέτης του Ν. 4640/2019 προσδίδει στο πρακτικό της διαμεσολάβησης τη «δύναμη» της εκτελεστότητας (και όχι βεβαίως ουσιαστικού δεδικασμένου), όχι από τον χρόνο σύνταξης του πρακτικού, αλλά από την κατάθεσή του στη γραμματεία του κατά τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 8 αρμόδιου δικαστηρίου, σύμφωνα με την περ. ζ' της παρ. 2 του άρθρου 904 του ΚΠολΔ, ήτοι «*διαταγές και πράξεις που αναγνωρίζονται από το νόμο ως τίτλοι εκτελεστοί*» υπό την προϋπόθεση, βεβαίως, ότι η συμφωνία που περιέχεται στο πρακτικό, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης.

Το πρακτικό διαμεσολάβησης, πάντως, με το οποίο συμφωνείται η ρύθμιση της επικοινωνίας με ανήλικο τέκνο, η τυχόν παράδοση τέκνου από τον ένα γονέα σε άλλο και η μη παρεμπόδιση της προσωπικής επικοινωνίας γονέα με τέκνο δεν αποτελεί εκτελεστό τίτλο που μπορεί να εκτελεστεί με έμμεση αναγκαστική εκτέλεση, διότι το άρθρο 950 του ΚΠολΔ προβλέπει απαγγελία χρηματικής ποινής και προσωπικής κράτησης από αρμόδιο δικαστήριο, μέσω έκδοσης δικαστικής απόφασης. Αντίθετα, το πρακτικό διαμεσολάβησης με το οποίο συμφωνείται η καταβολή διατροφής που συνιστά χρηματική παροχή, μπορεί να εκτελεστεί, κατά το άρθρο 8 παρ. 3 του Ν. 4640/2019, με τα μέσα της άμεσης αναγκαστικής εκτέλεσης, σύμφωνα με το άρθρο 951 του ΚΠολΔ. Επομένως, υπάρχει ανάγκη νομοθετικής επέμβασης και εναρμόνισης της διάταξης με το άρθρο 950 του ΚΠολΔ, αναφορικά με τις διατάξεις του πρακτικού, οι οποίες υπόκεινται σε εκτέλεση.

6.9 Κατάργηση δίκης με έκδοση απόφασης από το δικάζον δικαστήριο, λόγω επίλυσης της διαφοράς με πρακτικό διαμεσολάβησης κατ' άρθρο 8 Ν. 4640/2019

Επί του ζητήματος της κατάργηση της δίκης με έκδοση απόφασης από το δικάζον δικαστήριο, λόγω επίλυσης της διαφοράς με πρακτικό διαμεσολάβησης κατ' άρθρο 8 του Ν. 4640/2019, χαρακτηριστική είναι η περίπτωση που έκρινε η ΜονΠρΠατρ 289/2023.⁷⁶ Η εν λόγω απόφαση εκδόθηκε επί αγωγής για την επιδίκαση διατροφής του ανηλίκου τέκνου των διαδίκων, αφού οι διάδικοι κατέληξαν σε εξώδικη επίλυση της διαφοράς, μέσω διαμεσολάβησης.

Ειδικότερα, η αγωγή ασκήθηκε το έτος 2022, ορίστηκε να εκδικασθεί επίσης το έτος 2022 και, κατόπιν αναβολής, για τον Μάρτιο του 2023. Διάρκεισης της εκκρεμοδικίας, οι διάδικοι κατέθεσαν κατά τη μετ' αναβολή δικάσιμο στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου πρακτικό επίλυσης της διαφοράς μέσω διαμεσολάβησης, κατ' άρθρο 8 του Ν. 4640/2019. Το δικάζον δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι το εν λόγω πρακτικό διαμεσολάβησης περιείχε όλα τα προβλεπόμενα από τη διάταξη του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019 στοιχεία και ότι είχε υπογραφεί και κατατεθεί όπως προβλέπει ο νόμος, κήρυξε κατηρημένη την ενώπιόν του δίκη (με έκδοση απόφασης) χωρίς επιδίκαση δικαστικών εξόδων, κατά το περιεχόμενο της συμφωνίας των διαδίκων μερών στο πρακτικό διαμεσολάβησης.

Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Ν. 4640/2019, μετά το πέρας της διαδικασίας διαμεσολάβησης, το πρακτικό υπογράφεται από τον διαμεσολαβητή, τα μέρη και τους νομικούς παραστάτες τους. Σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας, το πρακτικό μπορεί να υπογράφεται μόνο από τον διαμεσολαβητή. Κάθε μέρος δύναται να καταθέσει το πρακτικό επίτευξης συμφωνίας οποτεδήποτε στη γραμματεία του καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιου δικαστηρίου, στο οποίο εκκρεμεί ή πρόκειται να εισαχθεί η εκδίκαση της υπόθεσης.

⁷⁶ Αρμ 2024, 199-202 με κριτικές παρατ. Α. Πλεύρη.

Μετά την κατάθεση του πρακτικού στο δικαστήριο, η άσκηση αγωγής για την ίδια διαφορά είναι απαράδεκτη στο μέτρο που το αντικείμενό της καλύπτεται από τη συμφωνία των μερών, τυχόν δε εκκρεμής δίκη καταργείται. Κατά την κατάθεση προσκομίζεται παράβολο ποσού 50 ευρώ, το ύψος του οποίου μπορεί να αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης. Η δαπάνη για το παράβολο βαρύνει τον καταθέτη, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά, όπως ορίζεται στο άρθρο 8 παρ. 2, εδ. γ´-ε´ του Ν. 4640/2019.

Σε σχέση με την επενέργεια του πρακτικού διαμεσολάβησης στην πολιτική δίκη, το άρθρο 8 παρ. 2 εδ. δ´ του Ν. 4640/2019 προβλέπει, λοιπόν, ότι μετά την κατάθεση στο δικαστήριο του (υπογεγραμμένου από όλα τα συμμετέχοντα μέρη στη διαμεσολάβηση) πρακτικού επίτευξης συμφωνίας, η άσκηση αγωγής για την ίδια (από πλευράς υποκειμενικών και αντικειμενικών ορίων) διαφορά είναι απαράδεκτη, στο μέτρο που το αντικείμενό της καλύπτεται από τη συμφωνία των μερών, τυχόν δε εκκρεμής δίκη καταργείται.

Το πρακτικό επίτευξης συμφωνίας μέσω διαμεσολάβησης συνιστά, λοιπόν, ρητά αναγνωρισμένο εκ του νόμου τρόπο κατάργησης εκκρεμούς δίκης αναφορικά με το αντικείμενο αυτής, το οποίο καλύπτεται από την επιτευχθείσα συμφωνία, επομένως μπορεί να πρόκειται και για περίπτωση εν μέρει κατάργησης της δίκης.

Στον Ν. 4640/2019 δεν ρυθμίζεται, πάντως, εάν η εν λόγω κατάργηση της δίκης προϋποθέτει έλεγχο από τον δικάζοντα δικαστή αναφορικά με το αναγκαίο περιεχόμενο του πρακτικού, ότι τηρήθηκαν οι διατυπώσεις του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019, αν απαιτείται παράσταση των πληρεξουσίων δικηγόρων των μερών κατά την ημέρα εκδίκασης της εκκρεμούς αγωγής, όταν έχει προηγηθεί σύνταξη του πρακτικού επίλυσης της διαφοράς μέσω διαμεσολάβησης και κατάθεση αυτού στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 8 του Ν. 4640/2019. Τυχόν δε καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό συνεπάγεται την πρόσθετη οικονομική επιβάρυνση των διαδίκων με τη δαπάνη για τις παραστάσεις των πληρεξουσίων δικηγόρων τους, ούτε επίσης αναφέρεται στον νόμο, εάν απαιτείται έκδοση απόφασης η οποία να διαπιστώνει άλλως κηρύσσει την κατάργηση της δίκης. Τα ζητήματα αυτά πρέπει να αντιμετωπιστούν από τον νομοθέτη.

Στο πλαίσιο δε της αντίστοιχης συζήτησης αναφορικά με την παραίτηση από ένδικο μέσο και, ειδικότερα, σε σχέση με την έγκυρη παραίτηση από την αίτηση αναίρεσης, η οποία συνεπάγεται ότι η αναίρεση δεν ασκήθηκε και η αναιρετική δίκη τερματίζεται, ήτοι καταργείται,⁷⁷ ανάλογα με το περιεχόμενο

⁷⁷ Βλ. Πλεύρη, Α. (2023). *Η αναιρετική δίκη με άξονα το άρθρο 573 ΚΠολΔ*. Σάκκουλα (σελ. 13-131, μ.π.π. στις υποσημ. με αριθ. 614-617).

και την έκταση της παραίτησης, με αναδρομική άρση των συνεπειών της, γίνεται δεκτό ότι δεν είναι αναγκαία η έκδοση απόφασης, η οποία να κηρύσσει την κατάργησή της δίκης,⁷⁸ εκτός αν αμφισβητείται, για οποιοδήποτε λόγο, το κύρος της παραίτησης.⁷⁹ Επ' αυτής της βάσης και σύμφωνα τα ως άνω, η ΜονΠρΠατρ 289/2023 μπορεί βάσιμα να αμφισβητηθεί ως προς την ορθότητά της και, ακριβέστερα, ως προς την ανάγκη έκδοσής της, καθώς δεν προκύπτει απ' αυτήν ζήτημα αμφισβήτησης της ίδιας της κατάργησης της δίκης ως συνέπεια του πρακτικού διαμεσολάβησης ή της έκτασης της εν λόγω κατάργησης.⁸⁰

78 ΑΠ 642/2002, ΕλλΔνη 2002, 1617· ΑΠ 189/2009· ΑΠ 325/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1785/2009, Επιδικία 2010, 115· ΑΠ 514/2011, ΕΠολΔ 2011, 508 = ΝοΒ 2012, 307· ΑΠ 277/2014· ΑΠ 970/2014· ΑΠ 1387/2014· ΑΠ 1377/2015· ΑΠ 378/2016· ΑΠ 624/2016· ΑΠ 381/2017· ΑΠ 381/2017· ΑΠ 467/2017· ΑΠ 1848/2017· ΑΠ 1890/2017· ΑΠ 144/2018· ΑΠ 275/2018· ΑΠ 1241/2018· ΑΠ 300/2019· ΑΠ 369/2019· ΑΠ 52/2020· ΑΠ 93/2020· ΑΠ 172/2020· ΑΠ 435/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 457/2020, ΝοΒ 2021, 90· ΑΠ 469/2020· ΑΠ 657/2020· ΑΠ 741/2020· ΑΠ 819/2020· ΑΠ 1273/2020· ΑΠ 70/2021· ΑΠ 277/2021· ΑΠ 1406/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1181/2022, Αρμ 2022, 1969-1979 με παρατ. Ι. Ρεβολίδη, 1979-1981 = Lex & Forum 2022, 695-712, με παρατ. Π. Αρβανιτάκη.

79 ΟΛΑΠ 20/1999, ΕλλΔνη 2000, 26· ΑΠ 1492/2002· ΑΠ 1497/2002· ΑΠ 1498/2002, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

80 Βλ. ΕφΔωδ 228/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ: «[...] σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2, μετά το πέρας της διαμεσολάβησης και εφόσον τηρηθούν οι διατυπώσεις που ορίζει, η δίκη καταργείται, στην έκταση που το αντικείμενο αυτής καλύπτεται από τη συμφωνία των μερών».

6.10 Ποινικού Δικαίου συνέπειες του πρακτικού διαμεσολάβησης επί οικογενειακών διαφορών

Αξιοσημείωτη μεταβολή ως προς τις έννομες συνέπειες τις οποίες επιφέρει η μη τήρηση των συμφωνηθέντων σε πρακτικό διαμεσολάβησης είναι αυτή που επέρχεται με το άρθρο 34⁸¹ του Ν. 5090/2024.

Δυνάμει της προκείμενης διάταξης, το άρθρο 169Α του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ) διαμορφώνεται ως εξής (Άρθρο 169Α, Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων, συμφωνιών που επικυρώθηκαν από συμβολαιογράφο και πρακτικού διαμεσολάβησης):

«1. Όποιος δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής απόφασης πολιτικού δικαστηρίου ή σε εισαγγελική διάταξη, που αφορούν τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων ή την απαγόρευση προσέγγισης και επικοινωνίας μεταξύ προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος δεν συμμορφώθηκε σε συμφωνία που επικυρώθηκε από συμβολαιογράφο κατά το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα ή παραβιάζει πρακτικό διαμεσολάβησης που αφορούν στην επικοινωνία των ανήλικων τέκνων».

Βάσει του νέου άρθρου 169Α ΠΚ, λοιπόν, η παραβίαση πρακτικού διαμεσολάβησης, που αφορά συγκεκριμένα στην επικοινωνία με ανήλικα τέκνα, ήτοι όχι κάθε οικογενειακή διαφορά που επιλύθηκε με διαμεσολάβηση, λ.χ. εκ της άσκησης της γονικής μέριμνας, της ρύθμισης της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων (τις οποίες αναφέρει η διάταξη επί μη συμμόρφωσης σε δικαστική απόφαση), τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία έτη και χρηματική ποινή.

Επιπρόσθετα, με το άρθρο 52 του Ν. 5090/2024 επανήλθε η αυτεπάγγελτη δίωξη στο αδίκημα της παραβίασης υποχρέωσης διατροφής και τροποποιήθηκε το άρθρο 358 του ΠΚ (περί παραβίασης υποχρέωσης διατροφής), το οποίο πλέον ορίζει ότι: «Όποιος κακόβουλα παραβιάζει την υποχρέωση

⁸¹ «Παραβίαση συμφωνιών που επικυρώθηκαν από συμβολαιογράφο και πρακτικού διαμεσολάβησης – Τροποποίηση άρθρου 169Α Ποινικού Κώδικα».

διατροφής που την επιβάλλει σε αυτόν ο νόμος και έχει αναγνωρισθεί, έστω προσωρινά, με εκτελεστό τίτλο, με τρόπο τέτοιο ώστε ο δικαιούχος να υποστεί στερήσεις ή να αναγκαστεί να δεχτεί τη βοήθεια άλλων, τιμωρείται με φυλάκιση έως ένα (1) έτος ή χρηματική ποινή». Η παραβίαση υποχρέωσης διατροφής, λοιπόν, η οποία έχει αναγνωρισθεί και συμφωνηθεί σε πρακτικό διαμεσολάβησης, που είναι εκτελεστός τίτλος κατά το άρθρο 8 του Ν. 4640/2019 αποτελούσε και αποτελεί και με τον τροποποιηθέντα ΠΚ ποινικό αδίκημα, ήδη αυτεπαγγέλτως διωκόμενο.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Τραπεζική διαμεσολάβηση και σχέση με το χρηματοπιστωτικό σύστημα

Χαρούλα Απαλαγάκη

Καθηγήτρια Αστικού Δικονομικού Δικαίου Νομικής Σχολής
ΑΠΘ, Acting Γενική Διευθύντρια Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών

7.1 Εισαγωγή

Όταν αναφερόμαστε στην τραπεζική Διαμεσολάβηση, δηλαδή εκείνη που αποσκοπεί στην εξώδικη, «ειρηνική» επίτευξη συναίνεσης μεταξύ των μερών, θα πρέπει, πρωτίστως, να απαντηθεί το απολύτως καίριο ερώτημα εάν οι διαφορές από τραπεζικές γενικά συμβάσεις είναι δεκτικές διαμεσολάβησης. Εάν στο ερώτημα αυτό η απάντηση είναι καταφατική ανακύπτουν δύο συναφή υποερωτήματα και συγκεκριμένα: α) Πλεονεκτεί, ειδικά για τις τραπεζικές «διαφορές», η διαμεσολάβηση: 1) για τον δικαιοδοτικό μηχανισμό και, 2) για τα διάδικα μέρη; β) Υπάρχουν και ποιοι εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης των διαφορών μεταξύ των συμβαλλομένων στις τραπεζικές συμβάσεις και πώς οριοθετείται η σχέση τους με τον θεσμό της Διαμεσολάβησης;

Στην παρουσίαση που ακολουθεί απαντάται, χωριστά και άμεσα, σε ιδιαίτερη ενότητα, το κεντρικό ερώτημα. Η απάντηση στα ερωτήματα α) και β) δίδεται στην **Ενότητα 7.3**.

Είναι δεκτικές διαμεσολάβησης οι διαφορές από εν γένει τραπεζικές συναλλαγές;

Οι συμβάσεις, που καταρτίζονται μεταξύ χρηματοδοτικών φορέων – ιδρυμάτων⁸² και οποιουδήποτε ιδιώτη (είτε λειτουργεί ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, είτε ως φυσικό πρόσωπο) διέπονται από το ιδιωτικό Δίκαιο και συγκεκριμένα, αφενός, από τις γενικές διατάξεις του ΑΚ, αφετέρου, από τις διατάξεις ειδικών νόμων. Ως εκ τούτου, υπόκεινται στην εξουσία διαθέσεως των συμβαλλόμενων μερών, αποτελούν ιδιωτικές διαφορές και εμπίπτουν στις επιτρεπτά υπαγόμενες σε διαμεσολάβηση διαφορές.⁸³

Καθώς, μάλιστα, τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, που διέπονται τα ίδια και από εξαιρετικά αυστηρό και προκαθορισμένο εποπτικό πλαίσιο, συναλλάσσονται

⁸² Για την έννοια του χρηματοδοτικού φορέα, βλ. ιδίως Ν. 4261/2014, στο πλαίσιο του οποίου, με βάση και την επίσημη καταγραφή της Τράπεζας της Ελλάδος, ως χρηματοδοτικά ιδρύματα θεωρούνται, πλην των πιστωτικών ιδρυμάτων (τραπεζών), οι εταιρείες leasing, factoring-πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, τα ιδρύματα ηλεκτρονικού χρήματος, οι τρίτοι φορείς παροχής υπηρεσιών πληρωμών, τα ιδρύματα πληρωμών, οι εταιρείες παροχής πιστώσεων, οι εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων, τα ανταλλακτάρια συναλλάγματος και τα ιδρύματα μικροχρηματοδοτήσεων.

⁸³ Βλ. Ν. 4640/2019, άρθρα 361 του ΑΚ και 1 και 2 του ΚΠολΔ.

με έναν απροσδιόριστο αριθμό φυσικών ή νομικών προσώπων, με προδι-
ατυπωμένους κατά κανόνα όρους (γεγονός που εν πολλοίς οφείλεται στο
αυστηρό πλαίσιο που τα διέπει), είναι εξαιρετικά πιθανό σειρά όρων των
συμβατικών σχέσεων με χρηματοδοτικά ιδρύματα, γενικότερα, και πιστωτικά
ιδρύματα, ειδικότερα, να τεθεί υπό τη λυδία λίθο των διατάξεων για την
προστασία του καταναλωτή (του σήμερα ισχύοντος Ν. 5019/2023), εφόσον
πρόκειται για φυσικά πρόσωπα, που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους.

Από το άλλο μέρος, η περίμετρος, στην οποία παρέχονται τραπεζικές υπη-
ρεσίες, είναι ευρύτατη. Να αναφερθούν οι χαρακτηριστικότερες, όπως:

- άνοιγμα και τήρηση λογαριασμών (καταθετικών ή πληρωμής- δεδο-
μένου ότι μόνον οι τράπεζες δικαιούνται, λόγω της αυξημένης πίστης
των εργασιών τους, να δέχονται καταθέσεις),
- το προσυμβατικό στάδιο για την κατάρτιση ή μη κατάρτιση σύμβασης,
- η σύμβαση παροχής πιστώσεων πάσης φύσεως, όπως δανειακής
σύμβασης ή σύμβασης τραπεζικής πίστης ή σύμβασης αλληλόχρεου
λογαριασμού,
- ειδικά η σύμβαση παροχής στεγαστικής ή καταναλωτικής πίστης σε
φυσικά πρόσωπα,
- περιστατικά ζημίας του συναλλασσόμενου, κυρίως λόγω απατηλών
μεθόδων τρίτων.

Κάθε τυχόν πλημμελής εξέλιξη της συμβατικής σχέσης, εάν δεν επιλυθεί
απευθείας μεταξύ των μερών, εισάγει μεταξύ τους διαφορά, δηλαδή διά-
σταση απόψεων και ανακύπτει ανάγκη επίλυσής της με τη μεσολάβηση
τρίτου. Εφόσον μιλούμε για τρίτο, εννοούμε προεχόντως το αρμόδιο δικαι-
οδοτικό όργανο ή τον, επίσης τρίτο, διαμεσολαβητή, ο οποίος ομοίως
απολαύει ανεξαρτησίας και πρέπει να είναι αντικειμενικός και αμερόληπτος.
Οι συννηθέστερες διαφορές μπορεί να αφορούν:

1) Στην **ύπαρξη τυχόν υπερβολικών όρων**, οι οποίοι διαταράσσουν την
ισορροπία παροχής και αντιπαροχής. Κατά απολύτως κρατούσα άποψη
οι σχετικές με την προστασία του καταναλωτή διατάξεις συνιστούν κανόνες
αναγκαστικού δικαίου. Επομένως, εκφεύγουν της εξουσίας διάθεσης των
διαδίκων. Λόγου χάριν, η διατάραξη της ισοτιμίας μεταξύ ελβετικού φράγκου
και ευρώ, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, δημιούργησε ικανό
αριθμό δικών ανάμεσα σε δανειολήπτες, που είχαν καταρτίσει δάνεια σε
ισοτιμία αναφοράς ελβετικού φράγκου. Αυτός ο κύκλος αμφισβητήσεων
εξέλιπε, μετά την απόφαση της ΟΛΑΠ 4/2019, η οποία δέχθηκε μεταξύ
άλλων –ορθά κατά την άποψή μας– ότι:

«Κατά την Οδηγία 93/13, συμβατικοί όροι οι οποίοι απηχούν, δηλαδή επαναλαμβάνουν νοηματικά ή ταυτίζονται με, διατάξεις μιας χώρας-μέλους εξ ορισμού δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας και επομένως δεν υπόκεινται σε έλεγχο καταχρηστικότητας ως γενικοί όροι συναλλαγών, αφού αυτό που προβλέπεται ως συμβατικός όρος θα ίσχυε έτσι και αλλιώς, ακόμη και αν δεν υπήρχε η επίμαχη ρήτρα. Αιτιολογία του αποκλεισμού αυτού είναι το γεγονός ότι οι εθνικές διατάξεις εξ ορισμού δεν περιέχουν καταχρηστικές ρήτρες, αφού ο εθνικός νομοθέτης ήδη προέβη σε στάθμιση συμφερόντων των μερών και μια τέτοια νομοθετική στάθμιση δεν μπορεί να είναι καταχρηστική [...].

»Ειδικότερα, στη σύμβαση τραπεζικού στεγαστικού δανείου σε αλλοδαπό νόμισμα μεταξύ των διαδίκων υφίσταται ο επίμαχος ΓΟΣ, που υποχρεώνει τον οφειλέτη να εκπληρώνει τις εντεύθεν υποχρεώσεις του προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορηγήσεως, είτε σε ευρώ, με βάση την τρέχουσα τιμή πωλήσεως του νομίσματος χορηγήσεως την ημέρα της καταβολής, οπότε ανακύπτει το ζήτημα, εάν ο όρος αυτός είναι “δηλωτικός”, ταυτίζεται δηλαδή ή απηχεί κατά περιεχόμενο εθνικές ρυθμίσεις, και μάλιστα όχι μόνο αναγκαστικού αλλά και ενδοτικού δικαίου. Πράγματι, το άρθρο 291 ΑΚ ορίζει σχετικά: “Όταν πρόκειται για χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην ημεδαπή ο οφειλέτης, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής”.

»Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι στον οφειλέτη, που εγκύρως ανέλαβε οφειλή σε ξένο νόμισμα, παρέχεται η ευχέρεια να εξοφλήσει την οφειλή του αυτή είτε στο νόμισμα της οφειλής, είτε σε εγχώριο νόμισμα, με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής, δηλαδή την αξία που θα απαιτηθεί, προκειμένου ο δανειστής να αποκτήσει το νόμισμα της οφειλής. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση αυτή υφίσταται μία οφειλή, σε ξένο νόμισμα, πλην όμως παρέχεται στον οφειλέτη η διαζευκτική ευχέρεια να καταβάλει άλλη παροχή αντί εκείνης που από την αρχή οφείλεται, και συγκεκριμένα σε εγχώριο νόμισμα, με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής.

»Ωστόσο, ένας τέτοιος όρος σε σύμβαση τοκοχρεωλυτικού δανείου μεταξύ Τράπεζας και δανειολήπτη, όπως στην προκείμενη περίπτωση, απηχεί το περιεχόμενο της διατάξεως του άρθρου 291 ΑΚ, και κατά συνέπεια, σύμφωνα με τα όσα εκτέθηκαν στη μείζονα σκέψη, δεν νοείται διατάραξη της ισορροπίας των συμβαλλομένων, ούτε καταχρηστικότητα του σχετικού όρου.

»Ειδικότερα, η αναγραφή στον όρο αυτό, ότι ο οφειλέτης υποχρεούται να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορηγήσεως, είτε σε ευρώ, με βάση την τρέχουσα τιμή πωλήσεως του νομίσματος χορηγήσεως την ημέρα της καταβολής, δεν συνιστά διαζευκτική ενοχή, κατά την έννοια των άρθρων 305 επ. ΑΚ, παρά τη χρήση της λέξεως

“υποχρεούται”, αφού δεν οφείλονται δύο αλλά μόνο μία παροχή, αυτή στο ξένο νόμισμα, και απλώς παρέχεται στον οφειλέτη η ευχέρεια να την εκπληρώσει, είτε στο νόμισμα της χορηγήσεως, είτε σε ευρώ, που είναι πλέον το εθνικό νόμισμα από 1-1-2001, με βάση την τρέχουσα τιμή πωλήσεως του νομίσματος χορηγήσεως την ημέρα της καταβολής.

»Κατά συνέπεια, στην περίπτωση αυτή δεν έχουν έδαφος εφαρμογής οι διατάξεις των άρθρων 305 επ. ΑΚ περί διαζευκτικής ενοχής, ώστε να τίθεται ζήτημα επιλογής εκ μέρους του οφειλέτη, εφόσον με τον όρο αυτό δεν του αφέθηκε η επιλογή, αν θα έχει δάνειο σε ξένο νόμισμα ή σε ευρώ, αλλά εξαρχής έχει προβεί στην επιλογή δανείου σε ξένο νόμισμα, και του παρέχεται η ευχέρεια να το εξοφλήσει είτε στο ξένο νόμισμα είτε σε ευρώ με βάση την τρέχουσα τιμή πωλήσεως του νομίσματος χορηγήσεως την ημέρα της καταβολής. Για τον λόγο αυτό ένας τέτοιος όρος δεν επαναλαμβάνει μεν νοηματικά, απηχεί όμως το περιεχόμενο του άρθρου 291 ΑΚ».

Η συγκεκριμένη απόφαση παρατέθηκε –κατά το εδώ κρίσιμο σημείο της– αυτούσια, διότι επέλυσε ένα καίριο ζήτημα, που ήταν στην αιχμή του δόρατος κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, αλλά και διότι αποτελεί ένα παράδειγμα ισχυρής νομικής αντιδικίας, ως προς την καταχρηστικότητα του σχετικού συμβατικού όρου, το οποίο μόνο με τη δικαιοδοτική οδό μπορεί να επιλυθεί.

2) Διαφορές που αφορούν **ατομική διαφορά μεταξύ συναλλασσομένων** (νομικού ή φυσικού προσώπου και τράπεζας) και δεν στηρίζονται στην παράβαση διατάξεων για την προστασία καταναλωτών. Αυτές υπόκεινται στην αυτονομία της ιδιωτικής βούλησης και μπορούν να υπαχθούν σε διαδικασία Διαμεσολάβησης, σύμφωνα με το άρθρο 2 του σήμερα ισχύοντος Ν. 4640/2019.

3) Ιδίως η οικονομική κρίση κατέδειξε ότι, ειδικά σε ό,τι αφορά την **εξυπηρέτηση δανειακών συμβάσεων**, ενδέχεται να δημιουργηθεί τέτοιος αριθμός διαφορών, ώστε πράγματι οι ίδιες οι τραπεζικές συμβάσεις να καταλαμβάνουν ένα σοβαρό μέρος της δικαστηριακής ύλης. Ενδεικτικά να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο προστασίας της πρώτης κατοικίας κατέστησαν εκκρεμείς, από το 2010 μέχρι και το 2019, περισσότερες από 100.000 υποθέσεις. Αυτές διέπονταν από τις ειδικές ρυθμίσεις του Ν. 3869/2010, υπάγονταν στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας και είναι αμφίβολο εάν θα μπορούσαν να διευθετηθούν με τη διαδικασία της Διαμεσολάβησης, λόγω του έντονα προστατευτικού αλλά και εξαιρετικού χαρακτήρα τους, καθώς με τον Ν. 3869/2010 αντιμετωπίστηκε για πρώτη φορά συστηματικά στην Ελλάδα η απαλλαγή, δηλαδή η οιονεί πτώχευση των φυσικών προσώπων. Η πτώχευση και των φυσικών προσώπων, ανεξάρτητα από την εμπορική ή μη ιδιότητά τους, ρυθμίζεται πλέον ρητά στον

Ν. 4738/2020, δηλαδή στον Κώδικα Φερεγγυότητας και συγκεκριμένα στα άρθρα 172 επ. (Πτώχευση Μικρού Αντικειμένου).

Βέβαια, ο όγκος των διαφορών, που δημιουργείται σε περιόδους έντονης αβεβαιότητας, ιδίως οικονομικής, δεν είναι πρόσφορος για τη συναγωγή συμπερασμάτων.

Επομένως, κατ' αρχάς η διαμεσολάβηση αποτελεί διαδικασία αποδεκτή και για την επίλυση όσων ιδιωτικών διαφορών προκύπτουν από τη συναλλακτική δράση ενός απροσδιόριστου αριθμού φυσικών ή νομικών προσώπων και πιστωτικών ιδρυμάτων. Τα πιστωτικά ιδρύματα, λόγω του μεγέθους τους, αλλά και της σημασίας τους στις εθνικές οικονομίες, έχουν όλα τα χαρακτηριστικά της οργανωμένης εύρωστης επιχείρησης (αντίστοιχα χαρακτηριστικά απαντώνται και σε λοιπές, επίσης καίριες για τις εθνικές οικονομίες επιχειρήσεις, όπως λ.χ., σε όσες παρέχουν αγαθά ή υπηρεσίες σε ζωτικούς τομείς της καθημερινότητας, εταιρείες παροχής ασφαλιστικής κάλυψης κτλ.). Η σημαντική επιρροή των οργανωμένων εύρωστων επιχειρήσεων τόσο στην οικονομία όσο και στους συναλλασσόμενους καθιστά αναγκαία την ύπαρξη προδιατυπωμένου πλαισίου λειτουργίας τους, το οποίο, ειδικά για τις τράπεζες, είναι υποχρεωτικό, πρωτίστως για τις ίδιες.

7.2 Καταγραφή ορισμένων χαρακτηριστικών και τάσεων ως προς τη διαμεσολάβηση εν γένει

Ο αρχικός εθνικός νόμος για τη διαμεσολάβηση, δηλαδή ο 3898/2010, εκσυγχρονίστηκε στη συνέχεια με σημαντικότερο τον Ν. 4640/2019. Ενδιάμεσα έγιναν, ιδίως το 2015, και οι αναγκαίες προσαρμογές στον ΚΠολΔ, ενώ είχε ήδη από το 2012 εισαχθεί και ο θεσμός της δικαστικής διαμεσολάβησης, που έτυχε της ανεπιφύλακτης –και σωστά– στήριξης της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων.

Η αλήθεια είναι ότι καθιερώνοντας ο σήμερα ισχύων νόμος ως υποχρεωτική (βλ. άρθρο 6 του Ν. 4640/2019) την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) σε ορισμένες αστικές και εμπορικές υποθέσεις, δεκτικές διαμεσολάβησης, έκανε ένα σημαντικό βήμα. Ωστόσο, η πράξη βρήκε και πάλι οδό διαφυγής, καθώς η ΥΑΣΔ τηρείται μεν τυπικά ως προκαταρκτικό στάδιο, ώστε να μη διατρέξει κίνδυνο απαραδέκτου η εκδίκαση της αγωγής, αλλά οι κυρώσεις, για όποιον διάδικο δεν συμμετέχει, δεν είναι ουσιώδεις, καθώς δεν επιδρούν αρνητικά στην εκκρεμή δίκη.

Αξίζει ίσως τον κόπο να δούμε τις πρωτοβουλίες της γείτονος Ιταλίας, η οποία ίσως αυτή τη στιγμή να έχει στην ΕΕ (παρά το γεγονός ότι όλα τα κράτη-μέλη διαθέτουν αντίστοιχους μηχανισμούς) την ικανοποιητικότερη πρακτική εφαρμογή της διαμεσολάβησης. Στο πλαίσιο των τακτικών εκδηλώσεων του ΟΠΕΜΕΔ τον Ιούνιο του 2021 σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση Διαμεσολαβητών, ο προσκεκλημένος ομιλητής Λεονάρντο Ντ'Ούρσο, με μακρά επιτυχημένη θητεία στη διαμεσολάβηση, στην ομιλία του με τίτλο «Τι διδαχθήκαμε μετά από ενάμισι εκατομμύριο διαμεσολαβήσεις στην Ιταλία», που καταρτίστηκαν όταν το 2013 έγινε υποχρεωτική η αρχική συνεδρίαση, τόνισε ότι δεν αρκεί να θεσπίζεται νόμος, αλλά επιβάλλεται να γίνεται αξιολόγηση των στατιστικών δεδομένων και να πραγματοποιούνται, όπου απαιτείται, οι αναγκαίες προσαρμογές.⁸⁴ Η συμμετοχή των μερών στην Ιταλία αυξήθηκε σημαντικά, όταν αυξήθηκαν οι ποινές μη προσέλευσης, όπου κατέστη εφικτή συμμετοχή του Δημοσίου, και, βέβαια, τόνισε ότι απαιτείται η ύπαρξη διαπιστευμένων Κέντρων Διαμεσολάβησης. Είναι αμφίβολο,

⁸⁴ Βλ. Ελληνική Ένωση Διαμεσολαβητών - ΟΠΕΜΕΔ - 16η διάλεξη δεύτερου κύκλου διαλέξεων για τη διαμεσολάβηση [δελτίο τύπου] (2021, Ιούνιος 19). Ανακτήθηκε από: <https://www.diamesolavisi.gov.gr/nea/elliniki-enosi-diamesolaviton-opemed-16i-dialexi-deyteroy-kykloy-dialexeon-gia-tin-diamesolavisi-0>.

ωστόσο, εάν αντίστοιχες πρωτοβουλίες μπορούν να αναπτυχθούν στην Ελλάδα, η οποία εδώ και δεκαετίες βρίσκεται σταθερά αντιμέτωπη με τις σημαντικές καθυστερήσεις στην απονομή της Δικαιοσύνης και την απροθυμία και του δικηγορικού κόσμου να υποκαταστήσει τη βραδυπορία της τακτικής δικαιοσύνης με εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης της διαφοράς.

Ενδιαφέρον, όμως, παρουσιάζει και η έκθεση πεπραγμένων της ΚΕΔ του έτους 2021, σύμφωνα με την οποία το 2021 πραγματοποιήθηκε Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία σε 9.148 υποθέσεις. Στις 3.143 περιπτώσεις, δηλαδή στο 34,4%, ο ορισμός του διαμεσολαβητή έγινε από την ΚΕΔ και σε 6.005, ή άλλως το 65,6% από τα ίδια τα μέρη. Ο αριθμός των υποθέσεων, που περαιώθηκαν επιτυχώς, ανήλθε σε 698, ή άλλως ποσοστό 7,6%, με την επιφύλαξη βέβαια και των ειδικών συνθηκών που επικράτησαν λόγω της πανδημίας.

Αντίστοιχα είναι τα στατιστικά δεδομένα και για το 2022. Δηλαδή, περίπου στο 8% έχουμε επιτυχή κατάληξη στη διαδικασία της υποχρεωτικής συνεδρίας για την επίλυση της διαφοράς με την οδό της διαμεσολάβησης.

Η Ελλάδα από το άλλο μέρος, δυστυχώς, αλλά κατά γενική παραδοχή και όπως επισημαίνεται στο σύνολο των εκθέσεων διάφορων δημόσιων φορέων, χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα αργούς ρυθμούς απονομής της Δικαιοσύνης. Λόγου χάριν, για την επίτευξη τελεσίδικης απόφασης, που δεν θα υπόκειται σε τακτικά ένδικα μέσα, απαιτείται χρονικό διάστημα 3-5 ετών. Οι σχετικές καθυστερήσεις δεν οφείλονται τόσο στην ακολουθούμενη διαδικασία, δεδομένων των διαρκών, αλλά αμφίβολης αποτελεσματικότητας τροποποιήσεων του ΚΠολΔ, όσο σε εγγενείς διαρθρωτικές αδυναμίες, περιλαμβανόμενης και μιας ανισομερούς γεωγραφικής κατανομής του δικαστηριακού δυναμικού της χώρας. Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις των Ν. 5108/2024 (ενοποίηση των μονομελούς σύνθεσης πρωτοβάθμιων δικαστηρίων) και 5134/2024 (για την προσαρμογή επιμέρους διατάξεων του ΚΠολΔ στον νέο δικαστηριακό χάρτη), καθώς επίσης η μεταφορά ύλης σε δικηγόρους από τον Ν. 5094/2024 δεν έχουν ακόμη αξιολογηθεί στην πράξη. Πάντως, η αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από επιμέρους (απλές) κατά τεκμήριο «διαφορές» (όπως η έκδοση κληρονομητηρίου, η αποδοχή και αποποίηση κληρονομίας, οι προσημειώσεις), δεν θα πρέπει να προκαλέσει εφησυχασμό ή να περιορίσει το ενδιαφέρον για τη διαμεσολάβηση.

Σε νομοθετικό επίπεδο, η πρόβλεψη για τη διαμεσολάβηση, όπως προβλέπεται στον Ν. 4640/2019, πρέπει να θεωρηθεί πλήρης και σύγχρονη. Και τούτο, διότι ο Ν. 4640/2019 ρυθμίζει τόσο τη διαμεσολάβηση, ως διαδικασία εξωδικαστική, η οποία περαιώνει οριστικά τη διαφορά, όσο, όμως, και ως υποχρεωτικό προστάδιο (βλ. άρθρο 6 αυτού), πριν από την προσφυγή στη Δικαιοσύνη. Ωστόσο, κατά κοινή παραδοχή, τα προαναφερθέντα αποτελέσματα της διαμεσολάβησης είναι εξαιρετικά πενιχρά.

Εξάλλου, ειδικά για τις διαφορές από τραπεζικές συμβάσεις, μάς ενδιαφέρει κατά κύριο λόγο η εκούσια διαμεσολάβηση και όχι η υποχρεωτική συνεδρία, αφού ο βασικός όγκος διαφορών προέρχεται από τις δανειακές συμβάσεις, για την είσπραξη των οποίων, εφόσον δεν επιτευχθεί ρύθμιση, ακολουθείται η μη υπαγόμενη σε Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία διαδικασία της έκδοσης διαταγής πληρωμής (άρθρα 623 επ. ΚΠολΔ) και της κατ' αυτής ανακοπής. Και η εκούσια διαμεσολάβηση αποτελεί έναν αμιγώς εναλλακτικό εξωδικαστικό μηχανισμό.

Επομένως, ενώ η συμβολή της διαμεσολάβησης τόσο στη μείωση της δικαστηριακής ύλης, όσο και στην ενίσχυση της φιλικής επίλυσης διαφορών δεν μπορεί σοβαρά να αμφισβητηθεί, τα εξαιρετικά περιορισμένα αποτελέσματά της υποδηλώνουν τουλάχιστον απροθυμία της πράξης να ανταποκριθεί σε αυτή την εναλλακτική δραστηριότητα, η οποία είναι και πλήρως νομοθετικά ρυθμισμένη, αλλά και πρακτικά υλοποιήσιμη.

7.3 Μηχανισμοί αυτοδιόρθωσης και αυτορρύθμισης σε διαφορές από τις τραπεζικές συμβάσεις

Από την περιπτώσιολογία που ακολουθεί προκύπτει ότι, τα τελευταία ιδίως χρόνια, ένας σημαντικός αριθμός των απορρευουσών από τραπεζικές συμβάσεις διαφορών, υπόκειται σε ένα πλαίσιο αυτορρύθμισης, η οποία, μάλιστα, προβλέπεται από τον ίδιο τον νόμο και ως εκ τούτου είναι εκ των πραγμάτων οιονεί υποχρεωτική.

Ειδικότερα:

Ο Μεσολαβητής Τραπεζικών και Επενδυτικών Προϊόντων

Από το 1998 λειτουργεί, κατά το πρότυπο και άλλο ευρωπαϊκών νομοθεσιών, ο Μεσολαβητής Τραπεζικών και Επενδυτικών Υπηρεσιών (ΜΤΕΥ). Η λειτουργία του αλλά και το πεδίο εφαρμογής του διαφοροποιούνται σημαντικά, έναντι της διαμεσολάβησης. Διότι, ενώ η διαμεσολάβηση έχει συμβατικό περιεχόμενο, η μεσολάβηση στον Μεσολαβητή, έτσι όπως αυτός ιδρύθηκε και λειτουργεί από το 1998, είναι μονομερής. Η προσφυγή στις συγκεκριμένες υπηρεσίες μεσολάβησης αποτελεί **αποκλειστικά και μόνον δικαίωμα του καταναλωτή και της μικρής επιχείρησης**. Σε αυτόν δεν δικαιούται να προσφύγει το χρηματοδοτικό ίδρυμα.

Ο Μεσολαβητής περιλαμβάνεται στο Μητρώο Φορέων του υπουργείου Ανάπτυξης, που έχει συσταθεί από την ΚΥΑ 7033οικ/2015, σε συνέχεια της Οδηγίας 2013/22/ΕΚ, ως προς την εναλλακτική επίλυση καταναλωτικών διαφορών. Ειδικά για τις επιχειρήσεις, η προσφυγή επιτρέπεται για ετήσιο κύκλο εργασιών έως 1 εκατ. ευρώ. Ο Μεσολαβητής δεν δικαιούται να επιλύσει τη διαφορά, απλώς καταβάλλει προσπάθεια ειρηνικής επίλυσης με τρόπο αμοιβαία αποδεκτό από τα μέρη. Κατά μέσο όρο, ο αριθμός των παραπόνων, για τα οποία επιλαμβάνεται ο Μεσολαβητής, ιδίως την τελευταία πενταετία, ανέρχεται ετησίως σε 1.500. Αντίστοιχοι θεσμοί υπάρχουν σε 32 συνολικά χώρες της Ευρώπης και είναι μέλη του δικτύου FIN-NET.

Να σημειωθεί επίσης ότι ο Μεσολαβητής Τραπεζικών και Επενδυτικών Προϊόντων δεν αποτελεί κρατικό φορέα, αλλά επιτελεί έργο αντίστοιχο με αυτό της Γενικής Γραμματείας Καταναλωτή. Το σκέλος αυτό, ωστόσο, της μονομερούς προσφυγής, εάν το αποτέλεσμα της μεσολάβησης δεν

κριθεί ικανοποιητικό, δεν επιλύει κατά τρόπο οριστικό τη διαφορά και το μέλος εκείνο (χρηματοδοτικό ίδρυμα ή καταναλωτής ή μικρή επιχείρηση), που θεωρεί ότι δεν δόθηκε η προσήκουσα γι' αυτό λύση, διατηρεί πάντα το δικαίωμα προσφυγής στη δικαστική οδό. Αυτό αποτελεί μια αδυναμία της μεσολάβησης, ενώπιον του Μεσολαβητή, και γι' αυτό η σημασία της περιορίζεται μόνον σε απλές διαφορές, οι οποίες μπορούν να επιλυθούν χωρίς να μεσολαβήσει η κρίση και η παρεμβολή τρίτου προσώπου. Με τη μορφή της αυτή, η μεσολάβηση δεν συμβάλλει μεν στην ελάφρυνση του δικαιοδοτικού μηχανισμού, αποτελεί, ωστόσο, αναγκαίο μηχανισμό άμεσης και καθόλου δαπανηρής προστασίας του καταναλωτή. Αποτελεί έναν μηχανισμό αυτορρύθμισης.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας της Τράπεζας της Ελλάδος

Στο πλαίσιο του Ν. 4224/2013 για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους, η κατεξοχήν εποπτική αρχή των χρηματοδοτικών ιδρυμάτων (Τράπεζα της Ελλάδος) έλαβε την εντολή να εκπονήσει, και όντως εκπόνησε, τον Κώδικα Δεοντολογίας, που αποτελεί μέσο εξώδικης επίλυσης ως προς τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ο Κώδικας άρχισε να ισχύει το 2015 και μετά τις ενδιάμεσες τροποποιήσεις του, επικαιροποιήθηκε μετά τον Ν. 4738/2020 (βλ. τη σήμερα ισχύουσα απόφαση 392/2021 της Επιτροπής Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων – ΕΠΑΘ). Προβλέπει την υποχρέωση του χρηματοδοτικού φορέα, προτού προβεί στην καταγγελία της δανειακής σύμβασης, η οποία με τη σειρά της αποτελεί εξώδικη πράξη απαραίτητη για να καταστεί ληξιπρόθεσμο το χρέος στο σύνολό του και επομένως δικαστικά επιδίωξιμη η οφειλή, να διερευνήσει τη δυνατότητα εξώδικης επίλυσής της μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας. Η διαδικασία του Κώδικα είναι, εποπτικά τουλάχιστον, υποχρεωτική, παρά το γεγονός ότι δεν τάσσεται στις μεταξύ των μερών σχέσεις σε όρο κύρους της καταγγελίας. Όπως προαναφέρθηκε, ο Κώδικας Δεοντολογίας έχει επικαιροποιηθεί με την Απόφαση 392/2021 της ΕΠΑΘ και αφορά, εκτός από τα πιστωτικά ιδρύματα, όλα τα χρηματοδοτικά ιδρύματα και, μεταξύ αυτών, και τις εταιρείες διαχείρισης απαιτήσεων (το πλαίσιο λειτουργίας των οποίων αναμορφώθηκε πλήρως με τον Ν. 5072/2023). Τα διαδικαστικά βήματα υλοποίησης του Κώδικα Δεοντολογίας, η εφαρμογή του οποίου ενεργοποιείται μετά τη συμπλήρωση της 30ής ημέρας από την υπερημερία του υπόχρεου, περιλαμβάνονται με λεπτομέρεια στο Κεφάλαιο Δ' αυτού.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας, ωστόσο, δεν εφαρμόζεται (βλ. Κεφάλαιο Γ' αυτού) όταν, μεταξύ των άλλων, έχει ακολουθηθεί άλλη εναλλακτική διαδικασία ρύθμισης όπως εξωδικαστική ρύθμιση του Ν. 4738/2020, υποβολή αίτησης πτώχευσης κατά τις διατάξεις του ίδιου νόμου. Επίσης, όταν ο δανειολήπτης έχει υποβάλει αίτηση για υπαγωγή σε διαδικασία των Ν. 3588/2007, 3869/2010, 4605/2019 ή 4469/2017. Ομοίως, οι διατάξεις του Κώδικα Δεοντολογίας δεν εφαρμόζονται, όταν εκκρεμεί η έκδοση δικαστικής απόφασης.

Επομένως, από την Ενότητα Γ' του Κώδικα Δεοντολογίας προκύπτει ότι αυτός έχει έναν χαρακτήρα επικουρικότητας και η βούληση των συντακτών του είναι να μην εφαρμόζεται –σωρευτικά– με λοιπές δικαστικές ή εξωδικαστικές διαδικασίες. Εκτιμούμε ότι θα έπρεπε η εφαρμογή του Κώδικα Δεοντολογίας να μην είναι παραδεκτή όταν είτε έχει εκκινήσει διαδικασία διαμεσολάβησης μεταξύ χρηματοδοτικού ιδρύματος και δανειολήπτη είτε, κατά μείζονα λόγο, εάν έχει ήδη περαιωθεί επιτυχώς με τη σύνταξη του σχετικού πρακτικού η διαδικασία διαμεσολάβησης.

Κανονικά, εφόσον ο Κώδικας Δεοντολογίας τέθηκε σε ισχύ, τόσο αρχικά όσο και στη συνέχεια κατά την αναθεώρησή του το 2021 (ΕΠΑΘ 392/2021), σε χρόνο κατά τον οποίο ίσχυε ο Ν. 4640/2019, θα έπρεπε να αποκλείεται η εφαρμογή του και όταν είχε προηγηθεί η κατάρτιση πρακτικού διαμεσολάβησης μεταξύ του δανειολήπτη και του πιστωτικού ιδρύματος. Και τούτο, διότι η διαμεσολάβηση αποτελεί όχι μόνο ένα μέσο εναλλακτικής επίλυσης διαφοράς, όπως ακριβώς είναι και ο Κώδικας Δεοντολογίας, αλλά κυριότερα, διότι έλκει το θεμέλιό της από την ελεύθερη βούληση των συμβαλλομένων να επιλύσουν ειρηνικά τη μεταξύ τους διαφορά.

Θα μπορούσε, επομένως, να ειπωθεί ότι κάθε νέο εναλλακτικό μέσο ειρηνικής και εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, θα πρέπει να συνεκτιμά τη διαμεσολάβηση ως έναν τρόπο εξώδικης επίλυσής της.

Ο Κώδικας Δεοντολογίας εφαρμόζεται σε έναν σημαντικό αριθμό τραπεζικών διαφορών και συγκεκριμένα σε:

- Καταναλωτικά δάνεια,
- Στεγαστικά δάνεια,
- Πιστωτικές κάρτες,
- Δάνεια ατομικών επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών,
- Δάνεια πολύ μικρών επιχειρήσεων, με μέσο όρο κύκλου εργασιών κατά τα τελευταία τρία φορολογικά έτη που δεν υπερβαίνει το ποσό του 1 εκατ. ευρώ.

Επίσης, αφορά απαιτήσεις έναντι δανειολήπτη που υπερβαίνουν:

- Το ποσό των 1.000 ευρώ, στην περίπτωση απαιτήσεων έναντι δανειοληπτών φυσικών προσώπων.
- Το ποσό των 5 χιλ. ευρώ, σε περιπτώσεις δανειοληπτών νομικών προσώπων – πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Το ποσό αυτό υπολογίζεται ως το άθροισμα των οφειλών του δανειολήπτη προς το πιστωτικό ίδρυμα.

Πλέον η διαδικασία του Κώδικα, με εξαίρεση το πρώτο στάδιο, δηλαδή την ειδοποίηση του οφειλέτη, διεξάγεται και αυτή ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας διαχείρισης ιδιωτικού χρέους. Συγκεκριμένα, η ηλεκτρονική διεξαγωγή όλης της διαδικασίας του Κώδικα Δεοντολογίας προβλέφθηκε από το άρθρο 39 του Ν. 4818/2021 και ρυθμίστηκε ως προς τις λεπτομέρειές της από την ΚΥΑ 145947/2023. Η ηλεκτρονική διεξαγωγή γίνεται μέσω της σχετικής υποδομής του Κώδικα Φερεγγυότητας του Ν. 4738/2020.

Εάν τα μέρη καταλήξουν σε ρύθμιση, μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας, είναι προφανές ότι δεν καταλείπεται περιθώριο περαιτέρω δικαστικών ενεργειών. Επομένως, εφόσον μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας αποκαθίσταται η συμβατική σχέση, δεν υφίσταται πλέον διαφορά και ως εκ τούτου ούτε αντικείμενο διαμεσολάβησης. Θεωρητικά, βέβαια, θα μπορούσε η επιτευχθείσα, μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας ρύθμιση, δηλαδή η επιτυχής περαίωσή της, να καταχωρηθεί και σε πρακτικό διαμεσολάβησης. Θα επρόκειτο, όμως, για μια επιπλέον εκτός Κώδικα Δεοντολογίας διατύπωση, που θα παρείχε στον χρηματοδοτικό φορέα εκτελεστό τίτλο και μάλιστα σε μια διαδικασία ολιγοδάπανη (βλ. άρθρο 8 του Ν. 4640/2019). Η διαδικασία, ωστόσο, αυτή είναι διαδικασία εκτός Κώδικα και θα πρέπει να ρυθμιστεί (προβλεφθεί) χωριστά. Θα είχε ένα προφανές πλεονέκτημα και συγκεκριμένα ότι θα επεκτεινόταν σε παλαιές, προϋφιστάμενες δανειακές συμβάσεις, στις οποίες δεν μπορούσε να περιληφθεί εξαρχής ρήτρα διαμεσολάβησης. Επομένως, διαδικαστικά τουλάχιστον, η διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας, ενώ αποτελεί μια εναλλακτική διαδικασία διαχείρισης της συμβατικής σχέσης, δεν βρίσκεται σε αντίπαλη σχέση με τη διαμεσολάβηση. Ενδεχομένως, όμως, να βρίσκεται σε αντίπαλη σχέση με αυτήν, από άποψη λειτουργική, με την έννοια ότι τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, τα οποία ακολουθούν οιονεί υποχρεωτικά τον Κώδικα Δεοντολογίας στο πλαίσιο σχετικής εποπτικής τους υποχρέωσης, θα πρέπει να επωμιστούν μία ακόμη υποδομή. Ως εκ τούτου, ενώ η διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας δεν εμποδίζει τη διαμεσολάβηση, πάντως προσθέτει μία ακόμη λειτουργική ανάγκη και ενδεχομένως δημιουργεί επιφυλάξεις για τον δανειολήπτη που καταρτίζει τη ρύθμιση στο πλαίσιο αυτού.

Διαχείριση οφειλών – Εξωδικαστικός Μηχανισμός (άρθρο 8 επ. του Ν. 4738/2020)

Η διαδικασία του Εξωδικαστικού Μηχανισμού είναι μια συλλογική διαδικασία, αποτέλεσμα της άμεσης προσαρμογής της χώρας στην Οδηγία 1023/2019 για τη δεύτερη ευκαιρία, που άρχισε, σταδιακά, να ισχύει το 2020, όταν τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 4738/2020. Η εκεί προβλεπόμενη διαδικασία (άρθρα 8 επ., διαδικασία του Εξωδικαστικού, που συμπληρώνεται

από σημαντικές υπουργικές αποφάσεις – δηλαδή δευτερογενή νομοθεσία) είναι μια διαδικασία καθολική, που εξασφαλίζει την εξεύρεση συνολικής, καθολικής ρύθμισης οφειλών προς τον ιδιωτικό, αλλά και τον δημόσιο τομέα. Η μέχρι σήμερα εφαρμογή του έχει σημαντικά αποτελέσματα, εφόσον ρυθμίστηκαν συνολικά οφειλές προς Δημόσιο και χρηματοδοτικούς φορείς, που υπερβαίνουν το συνολικό ποσό των 6,6 δισεκ. ευρώ. Το σημαντικό πλεονέκτημα του Εξωδικαστικού είναι ότι η πρόταση, που παράγεται με αυτόματο και αξιόπιστο τρόπο (αλγόριθμο), είναι σαφής και διαφανής τόσο για τον υπόχρεο, όσο και για τους συμμετέχοντες δανειστές. Υπάρχει εδώ ακόμη μεγαλύτερη διαδικαστική ασφάλεια σε σχέση και με τη διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας.

Με βάση επίσημα δημοσιευμένα στοιχεία, ο Εξωδικαστικός Μηχανισμός, στα τέσσερα μόλις χρόνια ισχύος του, έχει αποδειχθεί διαδικασία αποτελεσματική για τη διαχείριση όχι μόνο του δημόσιου, αλλά και του ιδιωτικού χρέους. Είναι δυνατή η προσφυγή στον συγκεκριμένο μηχανισμό σε νομικά ή φυσικά πρόσωπα και προσφέρεται για τη διαχείριση βιώσιμων οφειλών και από συναλλασσομένους, που επιθυμούν να μην παραμείνουν, εξαιτίας των οφειλών τους, εκτός συναλλακτικής πραγματικότητας, δηλαδή να ανακτήσουν τη δυνατότητα λήψης φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας και, υπό προϋποθέσεις και, ανάλογα με τη συμμόρφωσή τους ή μη στην επιτευχθείσα ρύθμιση, το μελλοντικό δικαίωμα νέου δανεισμού.

Στο άρθρο 15 του Ν. 4738/2020 παρέχεται στον δανειολήπτη το δικαίωμα προσφυγής στη διαδικασία της διαμεσολάβησης. Για την εκκίνηση, ωστόσο, της σχετικής διαδικασίας απαιτείται και πάλι η σύμφωνη γνώμη του αντισυμβαλλομένου, δηλαδή του χρηματοδοτικού ιδρύματος. Ειδικά, ωστόσο, στην περίπτωση του Εξωδικαστικού, είναι αμφίβολη η ανταπόκριση του αντισυμβαλλομένου, ο οποίος, στο πλαίσιο της διαδικασίας του Εξωδικαστικού, έχει απορρίψει την πρόταση ρύθμισης του δανειολήπτη, ή αντίστροφα και η ανταπόκριση του δανειολήπτη. Η διαδικασία διαμεσολάβησης εντός του Εξωδικαστικού δεν αποτελεί μια διαδικασία ασύμβατη, αφού χρονικά προϋποθέτει ανεπιτυχή έκβασή του. Ωστόσο, παριστά μια θεωρητική και πάλι δυνατότητα, διότι παρέχεται σε στάδιο χρονικά επόμενο, μετά από την αποτυχία του Εξωδικαστικού, δηλαδή σε χρόνο κατά τον οποίο έχει διαπιστωθεί ότι δεν υφίσταται βούληση των συμβαλλομένων για φιλική επίλυση της διαφοράς τους.

Πάντως, η διαμεσολάβηση υπερτερεί και πάλι σε αποτελεσματικότητα έναντι του Εξωδικαστικού, διότι εξοπλίζει τον δανειστή ή τους δανειστές με εκτελεστό τίτλο, ενώ αντίστοιχη πρόβλεψη δεν έχει περιλάβει ακόμη ο σήμερα ισχύων Εξωδικαστικός του Ν. 4738/2020, σε αντίθεση με τον εν μέρει ταυτόσημο προκάτοχό του Ν. 4469/2017. Άρα, η διαμεσολάβηση μπορεί να αναπληρώσει τη συγκεκριμένη εγγενή αδυναμία του μηχανισμού εξωδικαστικής ρύθμισης της διαφοράς, καθώς τυχόν μη τήρηση της

ρύθμισης υποχρεώνει τον δανειστή να εκκινήσει από την αρχή τη διαδικασία δικαστικής επιδίωξης της οφειλής (κατά κανόνα με την έκδοση της διαταγής πληρωμής). Και πάλι, όμως, καθώς η διαμεσολάβηση στο πλαίσιο του Εξωδικαστικού προϋποθέτει αποτυχία του, δεν μπορεί να αποτελέσει τμήμα της διαδικασίας του, αλλά προϋποθέτει χωριστή συμφωνία των μερών.

Επομένως, στην πλέον αντιπροσωπευτική κατηγορία διαφορών από τραπεζικές συμβάσεις και συγκεκριμένα στη διαχείριση οφειλών, **υπάρχουν, εκτός από τον Μεσολαβητή Τραπεζικών και Επενδυτικών Υπηρεσιών, οι δύο προαναφερθέντες εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης της διαφοράς.** Αφενός, ο Κώδικας Δεοντολογίας, αφετέρου, η διαδικασία Εξωδικαστικού του Ν. 4738/2020. Οι εναλλακτικές αυτές δυνατότητες ευνόητο είναι ότι λειτουργούν περιοριστικά σε σχέση με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης και συρρικνώνουν εξαιρετικά το πεδίο εφαρμογής της. Και οι δύο αυτές διαδικασίες έχουν ως χαρακτηριστικό: α) ότι είναι οιονεί υποχρεωτικές με βάση τον νόμο και δεν καταλείπονται στη διακριτική ευχέρεια των ενδιαφερομένων, β) αποτελούν μια προδιαγεγραμμένη διαδικασία και από την άποψη αυτή οριοθετούν τα επιτρεπτά για κάθε συμβαλλόμενο μέρος όρια, περιορίζοντας τη διαφωνία των μερών και γ) ενδεχομένως, όμως, χαρακτηρίζονται και από ένα στοιχείο προσωρινότητας, με την έννοια ότι επαναφέρουν μεν τη συμβατική σχέση σε καθεστώς κανονικότητας, αλλά δεν την επιλύουν οριστικά.

Συγχρόνως, όμως, και οι δύο αυτές εναλλακτικές μέθοδοι διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων σηματοδοτούν το έντονο νομοθετικό ενδιαφέρον για την επίλυση των διαφορών μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων και δανειοληπτών, σε ό,τι ιδίως αφορά τη διαχείριση των οφειλών από μη εξυπηρετούμενες δανειακές συμβάσεις.

Παράλληλα, όμως, δεν αποκλείεται η συμφωνία που επετεύχθη ως προς την οφειλή από δανειακή σύμβαση, είτε μέσω του Κώδικα Δεοντολογίας είτε μέσω του Εξωδικαστικού, να έχει μόνον προσωρινό χαρακτήρα, με την έννοια ότι μετά την παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος συμμόρφωσης (κατά κανόνα του δανειολήπτη) στην εξυπηρέτησή της, παρατηρείται και πάλι πλημμελής εκπλήρωσή της. Τότε θα μπορούσε η διαμεσολάβηση να αναδείξει την πρακτική της σημασία, καθώς η μη τήρηση του αποτελέσματος, που παρήχθη είτε από τη διαμεσολάβηση είτε από την τήρηση του Κώδικα Δεοντολογίας, αποκλείει την εκ νέου εφαρμογή τους.

Κατά κανόνα, στο 90% των περιπτώσεων, η επιδίκαση απαιτήσεων από δανειακή σύμβαση γίνεται κατά την ευσύνοπτη διαδικασία έκδοσης διαταγής πληρωμής (άρθρα 623 επ. του ΚΠολΔ), καθώς πάντα υπάρχει ο έγγραφος τύπος, αλλά και ο αποδεικτικός συμβατικός όρος ότι το ύψος της οφειλής θα αποδεικνύεται από τα εμπορικά βιβλία της τράπεζας. Και ενώ η επιδίκαση ξεκινά απλά και σχετικά ολιγοδάπανα για τον δικαιοδοτικό μηχανισμό,

μπορεί να προκαλέσει σημαντικές επιβαρύνσεις χρονικές και οικονομικές. Λόγου χάριν, να ασκηθεί ανακοπή των άρθρων 632 ή 633 ΚΠολΔ κατά αυτής καθ' εαυτήν της διαταγής πληρωμής. Η σχετική δίκη που ανοίγει με την έκδοση της διαταγής πληρωμής είναι δίκη διαγνωστική. Η απόφαση υπόκειται σε ένδικα μέσα, δηλαδή έφεση, και αυτό σημαίνει ότι έχουμε το σύνολο των καθυστερήσεων κάθε άλλης διαγνωστικής διαδικασίας, η οποία θα εκκινούσε με βάση την άσκηση αγωγής. Χρονικά η επιβάρυνση είναι ακόμη μεγαλύτερη εάν επισπεύδεται και εκτέλεση με βάση τη διαταγή πληρωμής, η οποία δημιουργεί σειρά δικών με την άσκηση της ανακοπής του άρθρου 933 ΚΠολΔ, ενδεχομένως και περισσότερων ανακοπών, όταν προσβάλλονται οι διαδοχικές πράξεις της εκτελεστικής διαδικασίας. Ενώ σταθερά ο αμυνόμενος ανακόπτων ζητά, επίσης, την αναστολή της εκτελεστότητας της διαταγής πληρωμής κατά το άρθρο 632 παρ. 3 του ΚΠολΔ, ή υπό προϋποθέσεις και την αναστολή της ίδιας της εκτελεστικής διαδικασίας (βλ. άρθρο 938 ΚΠολΔ).

Η συνήθης αυτή διαδικασία για μεν τον δανειστή να ζητάει την έκδοση διαταγής πληρωμής, χωρίς καν να προσπαθεί να δρομολογήσει τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, είναι επιβαρυντική για όλα τα μέρη, κυρίως όμως για τον οφειλέτη, ο οποίος φαινομενικά μόνον προστατεύεται από την καθυστέρηση που συνεπάγεται η δικαστική διαδικασία, αλλά το «αντάλλαγμα» της καθυστέρησης είναι σοβαρό, αφού: α) επιβαρύνεται με δικαστικά έξοδα και τόκους για όλον τον χρόνο της υπερημερίας και επιδικίας του, β) κατά κανόνα η δικαστική διένεξη συνεπάγεται και οριστική ρήξη της συμβατικής του σχέσης και γ) αναλαμβάνει τον κίνδυνο δικαστικής ήττας. Οι καθυστερήσεις, ωστόσο, επηρεάζουν, αρνητικά και τον δανειστή, που χρειάζεται να διαθέσει σημαντικούς ανθρώπινους πόρους με τεράστιο διαχειριστικό κόστος.

Η διαμεσολάβηση θα μπορούσε να είναι ο πρόσφορος εναλλακτικός τρόπος, όταν υπάρχει υπερημερία ως προς την τήρηση της συμφωνίας που επετεύχθη μέσω του Εξωδικαστικού ή του Κώδικα Δεοντολογίας. Η διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας έχει προβλεφθεί πριν από τη διαμεσολάβηση του Ν. 4640/2019, σε χρόνο πάντως κατά τον οποίο η διαμεσολάβηση δεν ήταν ούτε νομοθετικά ούτε και διαδικαστικά άγνωστη. Η διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας είναι προδιαγεγραμμένη από το σχετικό πλαίσιο (την ίδια την Τράπεζα της Ελλάδος), φέρει το τεκμήριο της επεξεργασμένης και εποπτικά αποδεκτής λύσης, είναι δηλαδή μια διαδικασία προκαθορισμένη. Από την άποψη αυτή, τα συμβαλλόμενα μέρη γνωρίζουν εκ των προτέρων τα διαπραγματευτικά τους περιθώρια, επομένως, κινούνται με ασφάλεια. Το προφανές μειονέκτημα της λύσης αυτής είναι ότι, ενδεχομένως, η επίλυση της διαφοράς έχει μόνο προσωρινό χαρακτήρα με την έννοια ότι αποτρέπει την προσφυγή στα δικαστήρια μόνον για όσο χρονικό διάστημα η επιτευχθείσα εξωδίκως λύση παραμένει ενεργή και γίνεται σεβαστή και από τα δύο μέρη. Στην περίπτωση αυτή, η αναζωπύρωση της διαφωνίας των

μερών οδηγεί σε δικαστικές ενέργειες. Απαιτείται, επομένως, μια αξιόπιστη στατιστική καταγραφή για το ποσοστό των ρυθμίσεων που παράγονται από τη διαδικασία του Κώδικα Δεοντολογίας και πόσες από αυτές τηρούνται, ώστε να μπορεί να μετρηθεί η αποτελεσματικότητά τους σε ένα χρονικό διάστημα, που θα θεωρείται εύλογο.

Αντίστοιχη καταγραφή θα πρέπει να γίνει και για τις τηρούμενες ή μη ρυθμίσεις στο πλαίσιο του Εξωδικαστικού Μηχανισμού. Εάν τα ποσοστά αποτυχίας στους δύο αυτούς εναλλακτικούς τρόπους είναι εξαιρετικά χαμηλά, τότε θα προκύπτει ότι η επιβάρυνση των δικαστηρίων δεν προέρχεται κυρίως από τις διαφορές με τραπεζικές συμβάσεις και, ως εκ τούτου, θα μπορούσε εκ πρώτης άποψης να υποστηριχθεί ότι η διαμεσολάβηση, ακόμη και εάν ενισχυθεί, δεν θα συμβάλει στην ουσιαστική αποσυμφόρηση των δικαστηρίων.

Οι συνήθως συζητούμενοι τρόποι για την ενίσχυση της διαμεσολάβησης είναι οι ακόλουθοι:

- 1) Η παροχή κινήτρων. Λέγεται ότι όταν ο νόμος δεν συνοδεύεται από κίνητρα, από μόνος του δεν μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά αποτελέσματα. Σίγουρα, η συνδρομή των πληρεξούσιων δικηγόρων είναι αναγκαία και για τον λόγο αυτόν ο νομοθέτης προβλέπει ότι είναι υποχρεωμένοι, πριν από την άσκηση αγωγής, να υποδείξουν στον ενάγοντα τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς με τη διαδικασία της Διαμεσολάβησης. Το οικονομικό κίνητρο δεν μπορεί, πάντως, να είναι ισότιμο με την αμοιβή του δικηγόρου για τη δικαστική διεκδίκηση της υπόθεσης. Επομένως, η προσέγγιση ότι θα αυξηθεί το ενδιαφέρον διαμεσολάβησης, εάν η αμοιβή του πληρεξούσιου δικηγόρου είναι ισότιμη με εκείνη των δικαστικών ενεργειών, δεν είναι ακριβής, διότι η αρχή της αναλογικότητας δεν επιτρέπει την εξίσωση της αμοιβής για τη δικαστική ενέργεια με την αμοιβή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης, παρά το γεγονός ότι η αύξηση της αμοιβής αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο.
- 2) Οι διαμεσολαβητές. Σίγουρα δεν απουσιάζει από τη χώρα ο προσήκων αριθμός διαμεσολαβητών, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι δικηγόροι. Κατά συνέπεια, ένα μέρος της δικηγορικής ύλης μπορεί να καλυφθεί από την ενεργοποίηση των ίδιων των δικηγόρων ως διαμεσολαβητών.
- 3) Υποχρεωτική ή προφορική της διαμεσολάβησης; Η απάντηση είναι αρνητική. Διαχρονικά, κάθε προσπάθεια επιβολής ιδιαίτερων προϋποθέσεων παραδεκτού οδηγεί, και μάλιστα με τη σύμφωνη γνώμη και των δύο μερών, σε μια τυπική απλώς υποχρέωση, η οποία ουδέποτε ευοδώνεται. Αυτό φάνηκε από το αρχικό άρθρο 214Α του μακρινού Ν. 1478/1988 και φαίνεται να επαναλαμβάνεται και στον Ν. 4640/2019, όπου και πάλι η υποχρεωτικότητα της αρχικής πρώτης

συνεδρίασης, κατά το άρθρο 6 του Ν. 4640/2019, έχει οδηγήσει σε μια τυπική διαδικασία χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα και τίποτε παραπάνω.

- 4) Υποχρεωτική η ρήτρα διαμεσολάβησης; Ενδεχομένως, η πρόσφορη λύση θα ήταν να καταστεί υποχρεωτική η ρήτρα διαμεσολάβησης και για τα δύο μέρη σε σειρά συναλλακτικών σχέσεων, από τις οποίες είναι ιδιαίτερα υψηλό το ενδεχόμενο να προκύψουν διαφορές που μπορούν να επιλυθούν χωρίς δικαστική λύση. Μια τέτοια υποχρεωτικότητα, ωστόσο, ενδεχομένως να συνιστούσε υπέρμετρη δέσμευση για τα συμβαλλόμενα μέρη και μάλιστα σε χρόνο κατά τον οποίο δεν θα είναι ευχερές να γνωρίζουν την έκταση της μεταξύ τους αντιδικίας, ενώ επιπλέον θα ήταν αντίθετη και προς το άρθρο 20 του Συντάγματος.

Το κρίσιμο είναι σε ζωτικούς τομείς της συναλλακτικής ζωής, οι οποίοι απορροφούν ένα σημαντικό μέρος του δικαστηριακού φόρτου:

- 1) Να γίνει όχι τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική καταγραφή της αξίας των εκκρεμών στα δικαστήρια υποθέσεων, κατανεμημένες σε βασικούς οικονομικούς τομείς και ένας από αυτούς να είναι οι υποθέσεις των χρηματοδοτικών φορέων.
- 2) Να καταγραφεί πόσο συμβάλλουν οι προαναφερθέντες εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης των διαφορών από τραπεζικές συμβάσεις στην αποσυμφόρση της Δικαιοσύνης.
- 3) Να στηριχθεί η γνώση και να υπάρχει σημαντική προβολή των πλεονεκτημάτων της εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών και, κυρίως, να μεταβληθεί η νοοτροπία των μερών.

Θεωρώ ότι για να έχουμε απτά αποτελέσματα στη διαμεσολάβηση, σε ό,τι τουλάχιστον αφορά τις τραπεζικές συμβάσεις, θα πρέπει η σχέση να αλλάξει. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να ιεραρχηθούν μεταξύ τους οι διαδικασίες, που σήμερα είναι απλώς περισσότεροι τρόποι επίλυσης διαφοράς. Να επιλεγεί ως πρωταρχικός ένας εξ αυτών, που θα εμποδίζει τους άλλους. Η αναμέτρηση μάλλον θα πρέπει να γίνει μεταξύ Εξωδικαστικού και διαμεσολάβησης, καθότι έχουν αμφότεροι συγκεκριμένο νομοθετικό υπόβαθρο, κυρίως, όμως, γιατί και οι δύο περατώνουν με έναν πιο οριστικό τρόπο τη διαφορά.

Προφανώς κάθε νομοθετική πρωτοβουλία ως προς τη διαμεσολάβηση θα πρέπει να αφήσει εκτός του πεδίου εφαρμογής διαφορές, οι οποίες είτε δεν μπορούν να υπαχθούν σε διαδικασία διαμεσολάβησης είτε δεν δημιουργούν επιβάρυνση είτε τέλος, δεν εμφανίζουν ιδιαίτερα νομικά ζητήματα. Λόγου χάριν, οι καταχρηστικοί όροι των συναλλαγών υπάγονται, εφόσον πρόκειται

για συλλογική διαφορά, αποκλειστικά και μόνον στην τακτική δικαιοδοτική κρίση, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, οι κανόνες που διέπουν την προστασία του καταναλωτή, ευρωπαϊκής κατά βάση προέλευσης, συνιστούν κανόνες αναγκαστικού Δικαίου, που εκφεύγουν της εξουσίας διάθεσης των διαδίκων. Αυτό αφορά ιδίως την προβλεπόμενη στο Ν. 5019/2023 αντιπροσωπευτική αγωγή,⁸⁵ η οποία ανήκει στην αποκλειστική νομιμοποίηση των ενώσεων καταναλωτών. Ειδικά δε στον ίδιο κύκλο διαφορών, προσφέρεται και η πιλοτική δίκη.⁸⁶ Από μόνες τους οι αντιπροσωπευτικές αγωγές, ωστόσο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι επιβαρύνουν υπέρμετρα τον δικαιοδοτικό μηχανισμό, λόγω του συλλογικού και αντιπροσωπευτικού τους χαρακτήρα, διότι κατά κανόνα επιλύονται συλλογικά ή μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο της πιλοτικής δίκης.

Σε ό,τι αφορά τις διαφορές σχετικά με καταθέσεις, με εξαίρεση την περίπτωση αυξημένης ευθύνης της τράπεζας από τυχόν απατηλές συμπεριφορές στη διαχείριση των λογαριασμών και τα αυξημένα όρια ευθύνης, που υπέχει το πιστωτικό ίδρυμα, οι διαφορές από καταθετικές συμβάσεις είναι μάλλον περιορισμένες και ανακύπτουν ιδίως σε ό,τι αφορά ή τη διαχείριση κοινών τραπεζικών λογαριασμών του Ν. 5638/1932, κυρίως στις εσωτερικές σχέσεις των συνδικαιούχων, ή και των κληρονόμων του ενός από αυτούς.

Πάντως, το ισχυρότερο κίνητρο για να αναληφθούν περισσότερες πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της διαμεσολάβησης, παραμένουν οι αργοί ρυθμοί απονομής της Δικαιοσύνης. Καθώς δε ο νομοθέτης ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση αυτή, θα ήταν ενδεδειγμένο να αναζητήσει τρόπους, ώστε η διαμεσολάβηση να καταστεί ελκυστικότερη.

⁸⁵ Βλ. άρθρα 10θ, 10ι, 10ια και 10ιβ αυτού.

⁸⁶ Βλ. άρθρο 20Α του ΚΠολΔ, όπως προστέθηκε από το Ν. 4842/2021.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Δικαστική μεσολάβηση

Μιλτιάδης Χατζηγεωργίου
Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου ε.τ.

8.1 Ιστορική αναδρομή

Μεταξύ των εξώδικων ή –κατ’ άλλη συνήθη διατύπωση– εναλλακτικών της τακτικής Δικαιοσύνης μορφών επίλυσης διαφορών, γνωστών με το ακρωνύμιο ADR (Alternative Dispute Resolution), είναι και η δικαστική μεσολάβηση. Οι διαδικασίες αυτές βρίσκονται, ιδίως την τελευταία δεκαπενταετία, στην ακμή τους, αν και η συμβιβαστική επίλυση των διαφορών ενυπήρχε στο αστικό δικονομικό Δίκαιο ήδη από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας του έτους 1834, δηλαδή την Πολιτική Δικονομία του διάσημου καθηγητή Γκέοργκ Λούντβιχ φον Μάουρερ. Σε αυτήν προβλεπόταν ο δικαστικός συμβιβασμός (άρθρο 477), ενώ περιλαμβανόταν και ο θεσμός των συμβιβαστών (διαιτητικών δικαστών), οι οποίοι παρότρυναν τους διαδίκους στην κατάρτιση συμβιβασμού (άρθρα 521-527). Ο διορισμός των συμβιβαστών ήταν δυνατός είτε πριν (άρθρο 531) είτε μετά την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας και, εάν τελικά τα ενδιαφερόμενα μέρη ή οι διάδικοι κατέληγαν σε συμφωνία, αυτή επικυρωνόταν από τον Πρόεδρο Πρωτοδικών και κηρυσσόταν εκτελεστή (άρθρο 124 σε συνδυασμό με το άρθρο 856 παρ. 4).

Ο θεσμός αυτός, βέβαια, 60 χρόνια μετά τη θέσπισή του, καταργήθηκε. Επιχειρήθηκε, πάντως, με το σχέδιο του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ΚΠολΔ) η αναβίωση του θεσμού αυτού (της συμβιβαστικής επίλυσης διαφορών), με την ανάθεση της σχετικής αρμοδιότητας στον εισηγητή δικαστή, όμως η προσπάθεια αυτή κρίθηκε ανεφάρμοστη, οπότε με την τροποποίηση του έτους 1971 απαλείφθηκε η σχετική ρύθμιση. Παρέμεινε μόνο το άρθρο 209 του ΚΠολΔ, το οποίο, με πολύ περιορισμένη πρακτική σημασία, ρυθμίζει τη συμβιβαστική επέμβαση του Ειρηνοδίκη (πριν από την άσκηση της αγωγής) μόνο στις διαφορές για τις οποίες ο ίδιος είναι καθ’ ύλη και κατά τόπο αρμόδιος. Επίσης, δυνάμει των ήδη καταργηθεισών διά του Ν. 4335/2015 διατάξεων των παρ. 2 έως 4 του άρθρου 233 του ΚΠολΔ, το δικαστήριο μπορούσε να επιχειρήσει συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς μετά την έναρξη της συζήτησης και καθ’ όλη τη διάρκειά της, σε κάθε στάση της δίκης και μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης.

Όμοια ρύθμιση στο πεδίο των εργατικών διαφορών περιείχε και η καταργηθείσα διά του ιδίου νόμου διάταξη του άρθρου 667 του ΚΠολΔ. Ήδη έχει απομείνει μόνο η διάταξη του άρθρου 611 του ΚΠολΔ, το οποίο, στο πλαίσιο

της ειδικής διαδικασίας για τις διαφορές από την οικογένεια, τον γάμο και την ελεύθερη συμβίωση (άρθρα 592 επ. ΚΠολΔ), ορίζει ότι το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο κατά τη συζήτηση στο ακροατήριο της αγωγής και πριν από κάθε συζήτηση, να προσπαθήσει να επιλύσει συμβιβαστικά τη διαφορά, ύστερα από ακρόαση όσων από τους διαδίκους παρίστανται.

Ο συμβιβασμός πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου, αλλιώς δεν δεσμεύει το δικαστήριο. Τέλος, ο νομοθέτης έκρινε σκόπιμο να θεσπίσει με τον Ν. 4335/2015 μια γενική διάταξη, οπότε προσέθεσε στον ΚΠολΔ το άρθρο 116Α, το οποίο ορίζει ότι το δικαστήριο ενθαρρύνει σε κάθε στάση της δίκης και σε κάθε διαδικασία τη συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς και την επιλογή της διαμεσολάβησης ως μέτρο επίλυσης της διαφοράς, υποστηρίζει σχετικές πρωτοβουλίες των διαδίκων και μπορεί να διατυπώνει προτάσεις συμβιβασμού με συνεκτίμηση της πραγματικής και νομικής κατάστασης.

8.2 Η κατάσταση στην Ευρώπη

Στον ευρωπαϊκό χώρο τώρα, στο μεν **αγγλικό** Δίκαιο η διαμεσολάβηση έχει κάνει ήδη την εμφάνισή της τη δεκαετία του 1990. Η ενθάρρυνση του συμβιβασμού αποτελεί τμήμα της ενεργητικής δραστηριότητας του δικαστηρίου, που αναπτύσσεται στην αρχή της διαδικασίας και εξυπηρετεί τους βασικούς σκοπούς της δίκης. Το δικαστήριο οφείλει να ενθαρρύνει τη χρήση εναλλακτικών μορφών και να υποστηρίζει τη συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς.

Η **γαλλική** δικονομία προβλέπει ρητώς, στο τμήμα στο οποίο εμπεριέχονται οι γενικές διατάξεις (άρθρο 21 n.c.p.c.), τη συμφιλιοτική αποστολή του δικαστή, βάσει της οποίας η προσπάθεια επίτευξης συμφωνίας εμπεριέχεται στα καθήκοντά του και μπορεί για τον σκοπό αυτό να προτείνει στους διαδίκους ή και να τους διατάξει να συναντήσουν έναν διαμεσολαβητή (άρθρο 127 n.c.p.c.). Μια τέτοια πρωτοβουλία είναι δυνατή καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης, ακόμη και ενώπιον του Ακυρωτικού (άρθρο 131-10 n.c.p.c.).

Η παρ. 204 της **αυστριακής** δικονομίας ορίζει ότι το δικαστήριο μπορεί σε κάθε φάση της διαδικασίας να προσπαθήσει για την ειρηνική επίλυση της διαφοράς.

Το **σουηδικό** και **ισπανικό** Δίκαιο τονίζουν πιο έντονα τον συμβιβαστικό ρόλο του δικαστή. Τονίζουν ότι ο δικαστής οφείλει να συμβιβάζει τους διαδίκους. Το **ιταλικό** Δίκαιο, ομοίως, αναφέρει ότι το δικαστήριο πρέπει να προσπαθήσει να συμβιβάσει τους διαδίκους (άρθρο 127 c.p.c.).

8.3 Πρώτες εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών στο ελληνικό Δίκαιο

Η συμβιβαστική επίλυση και η διαιτησία συνυπάρχουν στην Ελλάδα αρμονικά και συμπληρωματικά εδώ και αιώνες. Ιδιαίτερη μνεία αναλογεί στην Κρήτη, που αποτέλεσε την ιστορική γέφυρα αδιάλειπτης εφαρμογής συμβιβαστικών διαδικασιών επίλυσης διαφορών από τον 13ο αιώνα μ.Χ. Ακόμη και ο «σασμός» αργότερα αποτέλεσε ουσιαστικά μια υποβοηθούμενη διαδικασία επίλυσης διαφορών.

Οι Απόστολοι, στις Επιστολές τους προς τις Εκκλησίες των απανταχού χριστιανικών κοινοτήτων, κάνουν αναφορά στην επίλυση των διαφορών μεταξύ Χριστιανών, για την οποία μόνοι κατάλληλοι θεωρούνται άλλοι Χριστιανοί, μέλη της ίδιας Εκκλησίας, που θα λειτουργήσουν ως κριτές της διαφοράς.⁸⁷ Ειδικά κατά τους χρόνους των διωγμών, οι Χριστιανοί απέφευγαν να προσφύγουν στα εθνικά δικαστήρια, προτιμώντας τη διαιτητική επίλυση των διαφορών τους από πρόσωπα κοινώς αποδεκτά για την αγιοσύνη τους.

Για την αντιμετώπιση προβλημάτων κατά την απονομή Δικαιοσύνης κατά τη βυζαντινή περίοδο διαπιστώνεται εκ νέου η συνύπαρξη των θεσμών του Συμβιβασμού και της Διαιτησίας, επονομαζόμενων “amicabilis compositio” και «αιρετοκρισία», αντίστοιχα.

Η μονοπόληση της απονομής Δικαιοσύνης από τα τακτικά δικαστήρια είναι φαινόμενο του νεοελληνικού κράτους, το οποίο, στο πλαίσιο της εξασφάλισης του **δικαιώματος πρόσβασης** του πολίτη στον **φυσικό** του **δικαστή**, απέκλεισε στην πράξη κάθε άλλη μέθοδο επίλυσης των διαφορών, κάτι που παρατηρείται και διεθνώς. Από την άλλη πλευρά, η σημερινή κατάσταση της ελληνικής Δικαιοσύνης, η οποία επί σειρά ετών βαθμολογείται ιδιαίτερα χαμηλά σε όλες τις διεθνείς λίστες αξιολόγησης ως προς τους χρόνους διεκπεραίωσης των υποθέσεων (χαρακτηριστικά, μέχρι το 2012 η Ελλάδα έχει καταδικαστεί σε πρόστιμα ύψους 8.420.822 ευρώ για καθυστερήσεις στην απονομή Δικαιοσύνης, ενώ καταλάμβανε τότε την τέταρτη θέση μεταξύ των 47 του Συμβουλίου της Ευρώπης), καθιστά αδήριτη την ανάγκη για εύρεση και άλλων λύσεων. Εκεί έρχεται να προσφέρει τις υπηρεσίες της η διαμεσολάβηση και όχι μόνο αυτή.

⁸⁷ Βλ. κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον, κεφ. ΙΗ´ στ. 15-17, Προς Κορινθίους Α´ Επιστολή, κεφ. 6 στ. 1-8.

8.4 Ο θεσμός της δικαστικής μεσολάβησης

Η μεσολάβηση αυτή, που διενεργείται από εν ενεργεία δικαστές, εισήχθη στον ΚΠολΔ με το άρθρο 7 παρ. 1 του Ν. 4055/2012, που πρόσθεσε το άρθρο 214B. Ειδική αναφορά για αυτήν είχε γίνει προηγουμένως στην αιτιολογική σκέψη 12 του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/52/ΕΚ περί Διαμεσολάβησης στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Παρά τη χρήση του όρου «μεσολάβηση» στο ως άνω άρθρο 214B, η διαδικασία που περιγράφεται είναι εν πολλοίς ταυτόσημη με όσα προβλέπονται για τη διαμεσολάβηση στον Ν. 4640/2019, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται ουσιαστικά για τον αυτό θεσμό με κάποιες διαφοροποιήσεις. Σημειώνεται, βέβαια, πως υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των δύο θεσμών, εφόσον ο Ν. 4640/2019 αναφέρει ότι οι ρυθμίσεις του δεν εφαρμόζονται στη δικαστική μεσολάβηση, καθώς επίσης και ότι η χρήση της δικαστικής μεσολάβησης, και εφόσον αυτή δεν ευδοκιμήσει, δεν απαλλάσσει τα μέρη από την προσφυγή στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ), όταν η επίδικη διαφορά εμπίπτει στο πεδίο αυτής. Σε κάθε περίπτωση, η δικαστική μεσολάβηση αποτελεί έναν ακόμη τρόπο διευθέτησης διαφορών χωρίς την έκδοση δικαστικής απόφασης, ουσιαστικά μία εκδοχή της διαμεσολάβησης, που λειτουργεί επικουρικά.

Συγκεκριμένα, η δικαστική μεσολάβηση: αφορά σε **διαφορές ιδιωτικού Δικαίου**⁸⁸ και η προσφυγή σε αυτήν είναι **προαιρετική**, δύναται δε να λάβει χώρα τόσο **πριν** από την άσκηση της αγωγής όσο και κατά τη **διάρκεια** της **εκκρεμοδικίας**. Προβλέπεται συγκεκριμένη διάρθρωση της διαδικασίας, που περιλαμβάνει **ξεχωριστές** και **κοινές ακροάσεις** και **συζητήσεις** των μερών και των πληρεξουσίων δικηγόρων τους με τον μεσολαβητή δικαστή.

Το άρθρο 102 παρ. 2 του Ν. 4139/2013 (που τροποποίησε την παρ. 2 του άρθρου 214B του ΚΠολΔ) προέβλεπε ότι οι υπηρετούντες σε κάθε πρωτοδικείο ή εφετείο πρόεδροι πρωτοδικών και εφετών ή οι αρχαιότεροι πρωτοδικές ή εφέτες, που ορίζονται ως Μεσολαβητές για δύο χρόνια με δυνατότητα μονοετούς ανανέωσης, αναλαμβάνουν να ενεργούν ως μεσολαβητές μερικής ή πλήρους απασχόλησης. Σκοπός του νομοθέτη ήταν

⁸⁸ Εξαιρούνται οι ιδιωτικές διαφορές των ΟΤΑ και των άλλων ΝΠΔΔ με τους ιδιώτες (βλ. Γνμδ. ΝΣΚ 21/2016, ΕλλΔνη 2016, 918).

η ανάθεση του καθήκοντος σε έμπειρους δικαστές, οι οποίοι μπορούν να αφιερώνουν χρόνο, ώστε ο θεσμός να λειτουργήσει αποδοτικά.

Κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί, μετά ή διά πληρεξουσίου δικηγόρου, να προσφεύγει στον κατά τόπον αρμόδιο δικαστή μεσολαβητή, υποβάλλοντας γραπτώς το αίτημά του, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 214B. Πριν από την έναρξη της διαδικασίας, όλοι οι συμμετέχοντες δεσμεύονται εγγράφως να τηρήσουν το απόρρητο της διαδικασίας. Όπως και στη διαμεσολάβηση, η δικαστική μεσολάβηση περιλαμβάνει ξεχωριστές και κοινές ακροάσεις και συζητήσεις των μερών και των πληρεξουσίων δικηγόρων τους με τον μεσολαβητή δικαστή, ο οποίος και μπορεί να απευθύνει στα μέρη μη δεσμευτικές προτάσεις επίλυσης της διαφοράς. Ο δικαστής αρχικά χαρτογραφεί τα αιτήματα, τις αντιρρήσεις και τις απόψεις της κάθε πλευράς. Οι επαφές με κάθε εμπλεκόμενο μέρος χωριστά είναι απαραίτητες, προκειμένου, σε πολυπρόσωπες ιδίως διαφορές, να εντοπιστεί εκείνη, από την εξέλιξη κυρίως της οποίας επηρεάζονται ή εξαρτώνται οι υπόλοιπες. Σημαντική είναι, επίσης, και η επαφή των αντιδίκων, ή τουλάχιστον των εκπροσώπων τους, με την παρουσία του δικαστή μεσολαβητή, με στόχο την άρση της δυσπιστίας που έχει εγκατασταθεί στο παρελθόν και την προπαρασκευή της επόμενης φάσης. Η δικαστική μεσολάβηση πρέπει να διεξάγεται κατά τρόπο που να μην παραβιάζει το απόρρητο αυτής, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν αλλιώς.

Περαιτέρω, το **δικαστήριο** στο οποίο είναι εκκρεμής η υπόθεση, μπορεί **σε κάθε στάση** της **δίκης**, ανάλογα με την περίπτωση και λαμβάνοντας υπόψη όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης, να καλεί τα μέρη να προσφύγουν στη δικαστική μεσολάβηση για την επίλυση της διαφοράς τους και, αν συμφωνούν τα μέρη, να αναβάλει την εκδίκαση της υπόθεσης σε σύντομη δικάσιμο και πάντως όχι πέραν του εξαμήνου. Εδώ, η πρωτοβουλία του δικαστηρίου αποτελεί αναγκαία –αλλά όχι και ικανή– συνθήκη για την ενεργοποίηση της δικαστικής μεσολάβησης. Ως εκ τούτου, η δικαστική μεσολάβηση καταλήγει να ταυτίζεται με την εκούσια υπαγωγή στη διαμεσολάβηση. Εφόσον, δε, προκύψει απόφαση μέσω δικαστικής μεσολάβησης στο πλαίσιο δίκης, η τελευταία καταργείται, ενώ το πρακτικό μεσολάβησης αποτελεί εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με το άρθρο 904 παρ. 2 εδ. γ' του ΚΠολΔ, που εξομοιώνεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο και αποτελεί επιπλέον τίτλο για την εγγραφή ή εξάλειψη υποθήκης, όπως προβλέπεται και στον νόμο για τη διαμεσολάβηση.

Ζήτημα μπορεί να προκύψει αναφορικά με τη διακοπή ή αναστολή παραγραφής και των αποσβεστικών προθεσμιών στο πλαίσιο δικαστικής μεσολάβησης του άρθρου 214B, δεδομένου ότι δεν υπάρχει κάποια πρόβλεψη στη διάταξη. Υφίσταται επομένως νομικό κενό, το οποίο μπορεί να επιλυθεί μόνο με –κατ' ανάγκη– αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 4640/2019. Επίσης, ενδεχομένως να προκύψει ζήτημα ως προς την

αμεροληψία του δικαστή-μεσολαβητή, δεδομένου ότι η εν λόγω διάταξη δεν περιέχει ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία καθήκοντα μεσολαβητή δεν μπορεί να αναλάβει ο δικαστής, που έχει επιληφθεί της υπόθεσης προηγουμένως ως μεσολαβητής, και το αντίστροφο, παρόλο που στην Οδηγία για τη Διαμεσολάβηση ρητά προβλέπεται τέτοια απαγόρευση.

Εξάλλου, ερμηνευτικό πρόβλημα δημιουργείται από τη διαφορετική διατύπωση του άρθρου 214B παρ. 1 του ΚΠολΔ και του άρθρου 2 του Ν. 4640/2019 σε σχέση με τον ορισμό της ιδιωτικής διαφοράς. Ενώ η πρώτη διάταξη φαίνεται να επιτρέπει τη δικαστική μεσολάβηση ανεξαιρέτως για όλες τις διαφορές ιδιωτικού δικαίου, χωρίς να τίθεται άλλη προϋπόθεση, από τη διαμεσολάβηση του Ν. 4640/2019 εξαιρούνται όσες διαφορές ιδιωτικού δικαίου αφορούν αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα.

Πρόσφατα, με τον Ν. 4335/2015 (ΦΕΚ Α' 87/23-7-2015), «Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4334/2015 (Α' 80)», προστέθηκε νέο άρθρο 214Γ στον ΚΠολΔ. Σύμφωνα με αυτό, το ίδιο το δικαστήριο προτείνει πλέον στους διαδίκους την προσφυγή σε διαδικασία διαμεσολάβησης, εφόσον βεβαίως αυτό ενδείκνυται με βάση τις περιστάσεις της υπόθεσης. Συγκεκριμένα για τις διαφορές, που άγονται ενώπιον των ημεδαπών δικαστηρίων, προβλέπεται η δυνατότητα του επιληφθέντος δικαστηρίου να καλέσει τα μέρη να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση για τις εκκρεμείς ενώπιόν του υποθέσεις. Εφόσον οι διάδικοι δεν συμφωνήσουν για την υπαγωγή της μεταξύ τους διαφοράς σε διαμεσολάβηση, το δικαστήριο έχει την υποχρέωση να προχωρήσει στη διάγνωση της διαφοράς και να εκδώσει απόφαση, ενώ ο δικαστής δεν δύναται να αξιολογήσει τη συμπεριφορά του διαδίκου, που τυχόν δε συμμορφώνεται με τη δικαστική παραίτηση. Ως εκ τούτου, η δικαστική μεσολάβηση αποτελεί αμιγώς διαδικασία εθελούσιας προσφυγής σε διαμεσολάβηση.

Αν τα μέρη καταλήξουν σε συμφωνία, συντάσσεται **πρακτικό μεσολάβησης**. Το πρακτικό υπογράφεται από τον δικαστή-μεσολαβητή, τα μέρη και τους πληρεξουσίους δικηγόρους τους και το πρωτότυπό του κατατίθεται στη γραμματεία του πρωτοδικείου, όπου διεξήχθη η μεσολάβηση. Κατά την κατάθεση ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει **παράβολο** υπέρ του Δημοσίου, το ύψος του οποίου καθορίζεται με κοινή απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης και το οποίο δύναται να αναπροσαρμοστεί. Από την ημέρα της κατάθεσης στη γραμματεία του πρωτοδικείου, το πρακτικό μεσολάβησης, εφόσον περιέχει συμφωνία των μερών για ύπαρξη αξίωσης, αποτελεί εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με το άρθρο 904 παρ. 2 εδ. γ' του ΚΠολΔ. Στο μέτρο που, μέσω της διαδικασίας της δικαστικής μεσολάβησης, καταρτίζεται συμβιβασμός ως προς την ιδιωτικού Δικαίου διαφορά, υφίσταται διάθεση του αντικειμένου της, οπότε κρίνεται επιβεβλημένο να υπάρχει εξουσία διάθεσης. Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εγκυρότητά της εξαρτάται όχι από τη συνδρομή των προϋποθέσεων του ουσιαστικού δικαίου για τη

σύναψη συμβιβασμού, αλλά απλώς από την ύπαρξη εξουσίας διάθεσης. Τούτο σημαίνει ότι η συμφωνία για δικαστική μεσολάβηση δεν εμφανίζει τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά με τη συμφωνία περί διαιτησίας, η οποία θεμελιώνει διαδικαστικό κώλυμα και, εφόσον προταθεί κατά τη συζήτηση, υποχρεώνει το δικαστήριο να παραπέμψει τη διαφορά σε διαιτησία (άρθρο 264 του ΚΠολΔ).

8.5 Σύγκριση με συναφείς θεσμούς

Η δικαστική μεσολάβηση διέπεται ουσιαστικά από τις ίδιες αρχές και τα βήματα της διαδικασίας της είναι όμοια με αυτά της διαμεσολάβησης. Είναι και αυτή προαιρετική για τους διαδίκους.

Βασικές διαφορές της είναι ότι:

- 1) αυτή διεξάγεται στο δικαστήριο,
- 2) ο μεσολαβητής είναι πρόεδρος πρωτοδικών ή εφετών ή πρωτοδίκης ή εφέτης από τους αρχαιότερους του πρωτοδικείου ή του εφετείου, αντίστοιχα, στο οποίο εκκρεμεί η δίκη,
- 3) πέρα από την κοινή απόφαση των διαδίκων να προσφύγουν στη δικαστική μεσολάβηση, το δικαστήριο, σε κάθε στάση της δίκης, ανάλογα με την περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης μπορεί να καλεί τα μέρη να προσφύγουν στη δικαστική μεσολάβηση. Αν η υπόδειξη γίνει δεκτή, η υπόθεση αναβάλλεται για διάστημα όχι μεγαλύτερο των έξι μηνών,
- 4) η μεσολάβηση διεξάγεται ανέξοδα για τα μέρη.

Ποιοτικά χαρακτηριστικά της δικαστικής μεσολάβησης:

1) Εμπιστευτικότητα

Το πνεύμα εμπιστευτικότητας αποτελεί προϋπόθεση της διαμεσολαβητικής διαδικασίας, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αποκαλύψουν το σύνολο των πληροφοριών που κατέχουν, χωρίς ωστόσο οι πληροφορίες να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την άλλη πλευρά στο μέλλον σε οποιαδήποτε δικαστική ή άλλη διαδικασία.

2) Ιδιωτική αυτονομία – Εθελοντικός χαρακτήρας

Η αυτονομία των μερών αποτελεί μία από τις βασικές διαφορές, που διακρίνει τη διαμεσολάβηση από τις διαδικασίες δικαστικής ρύθμισης διαφορών

με το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού των εμπλεκόμενων μερών να αναφέρεται ως η σπουδαιότερη αρχή της διαμεσολάβησης.

3) Ουδετερότητα και αμεροληψία του διαμεσολαβητή

Ως τρίτος ο διαμεσολαβητής οφείλει να είναι ουδέτερος και αμερόληπτος όπως συναντάται τόσο σε ορισμούς του θεσμού όσο και σε νομοθετικά κείμενα, κώδικες δεοντολογίας των διαμεσολαβητών και συγγράμματα της διαμεσολάβησης. Τα κύρια χαρακτηριστικά ενός ουδέτερου διαμεσολαβητή συνίστανται αφενός στη μη διατήρηση προηγούμενης ή υφιστάμενης σχέσης με τα μέρη κατά την ανάθεση σε αυτόν των διαμεσολαβητικών καθηκόντων, ώστε να αλλοιωθεί η απόδοσή του και αφετέρου στον ισότιμο χειρισμό των μερών.

4) Εκτελεστότητα διαμεσολαβητικής απόφασης

Μειονεκτήματα της ρύθμισης:

- 1) Δεν υπάγονται όλες οι διαφορές σε δικαστική μεσολάβηση.
- 2) Ο δικαστής μεσολαβητής δεν έχει αρμοδιότητα να εκδώσει προσωρινές διαταγές.
- 3) Η διαδικασία της δικαστικής μεσολάβησης δεν δημιουργεί δεδικασμένο, αφού ο μεσολαβητής δεν εκδίδει κανενός είδους απόφαση με στόχο να δημιουργείται δεδικασμένο.
- 4) Πιθανή έλλειψη καλής πίστης ανάμεσα στους διαδίκους.
- 5) Επιπλέον, ως κύρια μειονεκτήματα της δικαστικής μεσολάβησης προβάλλονται: i) ότι ο νόμος δεν προβλέπει ειδική εκπαίδευση και διαπίστευση των δικαστών μεσολαβητών, αντίθετα προς τους διαπιστευμένους διαμεσολαβητές του Ν. 4640/2019, ενώ είναι γνωστό ότι για την επιτυχία του μεσολαβητή απαιτούνται συγκεκριμένες τεχνικές και δεξιότητες, συμπεριφορά και νοοτροπία, οι οποίες απέχουν πολύ από την εφαρμογή του νόμου, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον ρόλο και το δικαιοδοτικό έργο του δικαστή και ii) ότι η επιβάρυνση των τακτικών δικαστηρίων με μια επιπλέον διαδικασία δεν βοηθά στην ελάφρυνση του φόρτου τους.

Σημειωτέον ότι και με το άρθρο 116Α του ΚΠολΔ, όπως ήδη αναφέρθηκε, δίνεται, αόριστα ίσως, η προτροπή προς τον δικαστή να ενθαρρύνει σε κάθε στάση της δίκης και σε κάθε διαδικασία τη συμβιβαστική επίλυση της διαφοράς και «να υποστηρίζει σχετικές πρωτοβουλίες των διαδίκων»,

χωρίς ωστόσο να μπορεί να προκύψει σε τι μπορεί να συνίσταται αυτή η «υποστήριξη».

Ωστόσο, στην πράξη, ο θεσμός δεν φαίνεται να λειτουργεί ιδιαίτερα. Ανατρέχοντας σε παλαιότερα στατιστικά στοιχεία, κατά τα επόμενα, μετά τη θέσπισή του, έτη, φάνηκε αρχικά ότι η δικαστική μεσολάβηση οδήγησε σε λύσεις σε αρκετές περιπτώσεις. Όμως, σήμερα η κατάσταση δεν είναι η ίδια. Από τη μελέτη των στατιστικών στοιχείων στους μεγαλύτερους δικαστικούς σχηματισμούς της χώρας, προκύπτουν τα εξής:

- Στο Πρωτοδικείο Αθηνών: Κατά το έτος 2020 καταρτίσθηκαν 110 πρακτικά διαμεσολάβησης του Ν. 4640/2019, το έτος 2021 330, το έτος 2022 600, το έτος 2023 750. Αντίστοιχα, πρακτικά δικαστικής μεσολάβησης του άρθρου 214B κατά το έτος 2023 καταρτίσθηκαν 10 και φέτος (2024) από την αρχή της χρονιάς μέχρι σήμερα μόνο 3.
- Στο Πρωτοδικείο Πειραιώς: Κατά το έτος 2022 καταρτίσθηκαν 98 πρακτικά διαμεσολάβησης του Ν. 4640/2019, το έτος 2023 105 πρακτικά και από την αρχή του έτους 2024 μέχρι σήμερα 32. Αντίστοιχα, πρακτικά δικαστικής μεσολάβησης του άρθρου 214B του ΚΠολΔ κατά το έτος 2022 καταρτίσθηκαν 17, κατά το έτος 2023 21 πρακτικά και κατά το τρέχον έτος 6.
- Στα Εφετεία Αθηνών και Πειραιώς έχει καταρτισθεί κατά το τρέχον έτος ένα πρακτικό δικαστικής μεσολάβησης, αντίστοιχα, ενώ στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης οι αριθμοί είναι επίσης απογοητευτικοί.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι όσο αυξάνεται η τάση επίλυσης των διαφορών μέσω της διαμεσολάβησης του Ν. 4640/2019, υποχωρεί η προσφυγή στη διαδικασία δικαστικής μεσολάβησης.

Πιθανοί λόγοι γι' αυτό:

- Μειωμένο ενδιαφέρον δικαστικών λειτουργών, δικηγόρων, διαδίκων, λόγω έλλειψης ενημέρωσης των διαδίκων/δικηγόρων.
- Έλλειψη συστηματοποιημένης κατάρτισης και επιμόρφωσης δικαστικών λειτουργών.
- Αντίθεση με την υφιστάμενη νοοτροπία.
- Έλλειψη υποστηρικτικών δομών (γραμματειακή υποστήριξη, κτιριακές υποδομές).
- Μη ύπαρξη κινήτρων-αντικινήτρων.

8.6 Συμπέρασμα

Εν τούτοις, τα οφέλη από την περαιτέρω ανάπτυξη του θεσμού θα ήταν πολλά. Προσωπική μου άποψη είναι ότι ιδιαίτερα σε υποθέσεις που παρουσιάζουν ένα έντονο διαπροσωπικό στοιχείο, όπως οι οικογενειακές διαφορές ή κάποιες εμπορικές διαφορές (π.χ. μεταξύ ομόρρυθμων ή ετερόρρυθμων εταίρων), θα μπορούσαν μέσω της δικαστικής μεσολάβησης να υπάρξουν θεαματικά αποτελέσματα. Ας μην ξεχνάμε ότι στις περιπτώσεις αυτές οι μακροχρόνιες δικαστικές διαμάχες μόνο πόνο και απογοήτευση μπορούν να φέρουν, ενώ συνήθως δεν υπάρχει κανένας νικητής, αλλά κατά κανόνα είναι όλοι ηττημένοι. Άλλωστε, παρά την έλλειψη ιδιαίτερης κατάρτισης του δικαστικού λειτουργού, η πράξη έχει δείξει, ότι ακόμη και κατά τον κλασικό τρόπο απονομής της Δικαιοσύνης σε ανάλογες υποθέσεις, όπου ο νόμος το επιτρέπει, έχουν εκδοθεί αποφάσεις που έχουν αντιμετωπίσει με ιδιαίτερη επιτυχία δύσκολες καταστάσεις.

Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της ακρόασης των τέκνων κατά την κρίση περί της επιμέλειας ή και της γονικής μέριμνας, της συνομιλίας του δικαστή με τον υπό συμπάρασταση κ.ά. Το κύρος και τα εκέγγυα αμερόληπτης στάσης, που παρέχει το δικαστικό σώμα στην κοινωνία, μπορούν να λειτουργήσουν εγγυητικά στην πρόσβαση, στη μορφή αυτή της εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών. Βασικό επίσης πλεονέκτημα είναι ότι αποφεύγεται η αντιδικία και διαφυλάσσονται οι επιχειρηματικές ή φιλικές σχέσεις των μερών, καθώς η δικαστική μεσολάβηση επιτελεί συμφιλιωτική λειτουργία.

Η σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας της ελληνικής κοινωνίας, με αφετηρία τη δικαστική μεσολάβηση, θα επηρεάσει θετικά, αφενός, την ευρύτερη λειτουργία του θεσμού και υπό την εξώδικη μορφή του, αφετέρου, την ταχύτερη παροχή έννομης προστασίας σε όσες διαφορές άγονται ενώπιον των δικαστηρίων. Επιπλέον, όλοι οι παράγοντες στον χώρο της απονομής της Δικαιοσύνης, δικαστές και δικηγόροι, πρέπει να κατανοήσουν ότι οι εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης των διαφορών δημιουργούν ένα νέο, προηγμένο νομικοκοινωνικό πολιτισμό, για την πραγμάτωση του οποίου, όμως, απαιτείται αλλαγή νοοτροπίας και αλλαγή του τρόπου προσέγγισης της επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών, και περαιτέρω αυτοί να συμβάλουν στην προώθηση της εφαρμογής των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών, με ενδιαφέρον και με θετική διάθεση. Συμπερασματικά, η διαμεσολάβηση μπορεί να θεωρηθεί μία εναλλακτική λύση αξιόπιστη και αποτελεσματική, μόνο όταν διασφαλίζονται εγγυήσεις αναφορικά με την κατάρτιση του διαμεσολαβητή και την ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας, χωρίς όμως να φτάνουμε σε λεπτομερή κωδικοποίησή της, αποστερώντας την έτσι από το στοιχείο της ευελιξίας της.

8.7 Άλλες δράσεις

Παρακάτω προτείνονται εξωστρεφείς δράσεις οργάνωσης διαδικασίας δικαστικής μεσολάβησης, όπως έχουν παρουσιαστεί σε αντίστοιχη μελέτη της Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων (Σεπτέμβριος 2017):⁸⁹

- 1) Κατάστρωση στρατηγικού σχεδίου για την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών (με ειδική αναφορά στη δικαστική μεσολάβηση).
- 2) Υιοθέτηση για τον διάδικο του κινήτρου του μικρότερου οικονομικού κόστους για την επίλυση της διαφοράς.
- 3) Εξασφάλιση αμοιβής για τους δικηγόρους και δικαστές κατά το στάδιο της προδικασίας.
- 4) Επιβράβευση του διαδίκου που στην περίπτωση της αποτυχημένης διαδικασίας δικαστικής μεσολάβησης προέβαλε την εγγύτερη στο δεδικασμένο πρόταση συμβιβασμού.
- 5) Διαφημιστική καμπάνια με πρωτοβουλία του υπουργείου Δικαιοσύνης και του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών για τα πλεονεκτήματα του θεσμού.
- 6) Σύμπραξη υπουργείου Δικαιοσύνης, Αρείου Πάγου και Ολομέλειας Δικηγορικών Συλλόγων με την υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας (ΜοΥ), το οποίο θα περιγράφει τη συμφωνία για παρότρυνση των διαδίκων να εξετάσουν με προτεραιότητα τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών σε σχέση με την προσφυγή στα δικαστήρια, με ειδική αναφορά στη δικαστική μεσολάβηση.

⁸⁹ Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων (2017). Μελέτη – Πρόταση για την Δικαστική Μεσολάβηση. Διαθέσιμο στο: <https://ende.gr/wp-content/uploads/2017/10/%CE%95%CE%94%CE%95-%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CC%81%CF%84%CE%B7-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CC%81-%CE%9C%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%B1%CC%81%CE%B2%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf>.

- 7) Διοργάνωση ημερίδων σε όλη την Ελλάδα για την προώθηση του θεσμού.
- 8) Διοργάνωση ετήσιου συνεδρίου με δράσεις δημοσιότητας και workshops.
- 9) Εισαγωγή στην ΕΣΔΙ και τις νομικές σχολές της χώρας εκπαιδευτικού προγράμματος για τη δικαστική μεσολάβηση για τους σπουδαστές και επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους υπηρετούντες δικαστικούς λειτουργούς.
- 10) Σύνταξη Οδηγού για τη δικαστική μεσολάβηση.
- 11) Εφαρμογή των πιλοτικών προγραμμάτων υποχρεωτικής διαμεσολάβησης των κέντρων διαμεσολάβησης σε ένα τουλάχιστον δικαστήριο κάθε έδρας πρωτοδικείου ανά την επικράτεια.
- 12) Ενημερωτικές δράσεις ευαισθητοποίησης δικαστικών λειτουργών και δικηγόρων.
- 13) Ενημερωτικές δράσεις σε συλλογικούς φορείς (επιμελητήρια, συνδικαλιστικά σωματεία).
- 14) Αξιοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων με στόχο τη συνεργασία με αντίστοιχους φορείς του εξωτερικού, προς την κατεύθυνση απόκτησης πολύτιμης τεχνογνωσίας στο αντικείμενο.
- 15) Θέσπιση της δικαστικής μεσολάβησης ως υποχρεωτικής προδικασίας σε εκείνες τις διαφορές που υπάγονται στις ειδικές διαδικασίες της Πολιτικής Δικονομίας. Σε περιφερειακό επίπεδο, το κάθε δικαστήριο και συγκεκριμένα το εφετείο, από κοινού με τα πρωτοδικεία της έδρας του και τους οικείους δικηγορικούς συλλόγους, θα πρέπει να αναπτύξει τοπικού χαρακτήρα ανάλογες δράσεις με τις ανωτέρω κεντρικές και συμπληρωματικά.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Η διαιτησία ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών

Θεόδωρος Λύτρας
Επίκουρος Καθηγητής Αστικού Δικαίου
Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, Δικηγόρος

9.1 Εισαγωγικά

1. Με τον όρο «Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών» (ΕΜΕΔ) αναγνωρίζονται διεθνώς όλα τα μέσα και οι διαδικασίες, που οδηγούν στην επίλυση μιας διαφοράς χωρίς την έκδοση δικαστικής απόφασης. Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα των εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης είναι ότι προσδίδουν στα ίδια τα μέρη της διαφοράς πρωτεύοντα ρόλο στη διαδικασία διευθέτησης, καθώς, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, τα ίδια συμμετέχουν ενεργά στην αναζήτηση μιας κοινά αποδεκτής συμφωνίας ή συμβιβαστικής λύσης.⁹⁰

2. Η θεσμοθέτηση ΕΜΕΔ αποσκοπεί κυρίως στην αποσυμφόρηση του συστήματος απονομής Δικαιοσύνης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ΕΜΕΔ είναι απαλλαγμένες από τις αγκυλώσεις και τις δυσλειτουργίες, που απαντώνται στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης, στοχεύοντας στην ταχύτητα, την εξοικονόμηση δαπανών, αλλά και την ευελιξία κατά την επίλυση των διαφορών.

3. Βέβαια, η υιοθέτηση ΕΜΕΔ δεν παρουσιάζει παντού την ίδια δυναμική. Η κουλτούρα και οι αντιλήψεις που επικρατούν στο έδαφος κάθε κράτους, αναφορικά με το Δίκαιο και τις συναλλαγές, καθορίζουν εν πολλοίς την έκταση προσφυγής στις ΕΜΕΔ προς τον σκοπό εξωδικαστικής επίλυσης των διαφορών. Για τον λόγο αυτό, η προσφυγή σε τέτοιου είδους μεθόδους είναι ιδιαίτερα δημοφιλής σε χώρες, όπου εφαρμόζεται το αγγλοσαξονικό Δίκαιο, όπως επί παραδείγματι η Αγγλία, οι ΗΠΑ, η Κύπρος κτλ. Αντιθέτως, στην Ελλάδα η εφαρμογή των εναλλακτικών αυτών μεθόδων εμφανίζεται πιο περιορισμένη.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας, που αναμφίβολα συνεκτιμάται από τους ενδιαφερομένους και λειτουργεί ενθαρρυντικά για την ανάπτυξη των ΕΜΕΔ σε μια χώρα, είναι φυσικά η αποτελεσματικότητα των τελευταίων έναντι της παραδοσιακής μεθόδου επίλυσης των διαφορών διά της δικαστικής οδού. Είναι σαφές ότι στις περιπτώσεις που τα πλεονεκτήματα που υπόσχονται οι ΕΜΕΔ συγκριτικά με την προσφυγή στη Δικαιοσύνη και τα

⁹⁰ Βλ. ΟΠΕΜΕΔ (κ.κ.). *Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών*. Ανακτήθηκε από: opemed.gr/thelo-na-gino-diamesolavitis/enallaktikes-methodoi.

δικαστήρια, επαληθεύονται στην πράξη, δίδεται περαιτέρω κίνητρο στα πρόσωπα, φυσικά και νομικά, να επιλέγουν τις εναλλακτικές μεθόδους. Διαφορετικά, ουδείς λόγος υπάρχει για τα ενδιαφερόμενα μέρη να μην ακολουθήσουν τον σίγουρο δρόμο της επίλυσης των διαφορών τους εντός των δικαστικών αιθουσών.

4. Ανάμεσα στις κυριότερες ΕΜΕΔ που απαντώνται διεθνώς, συγκαταλέγονται η διαιτησία (arbitration), η διαμεσολάβηση (mediation), η κριτική διαδικασία (adjudication) και ο φιλικός διακανονισμός (conciliation).

Στην Ελλάδα, σήμερα, είναι διαθέσιμοι ως εναλλακτικοί μηχανισμοί επίλυσης ιδιωτικών διαφορών, η διαιτησία, η διαμεσολάβηση και η δικαστική μεσολάβηση.

5. Στην παρούσα θεματική ενότητα, θα εξετάσουμε την έννοια και τις διακρίσεις της διαιτησίας, μίας εκ των ανωτέρω ΕΜΕΔ, και θα επιχειρήσουμε να σκιαγραφήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά, αλλά και τα πλεονεκτήματα του παραπάνω θεσμού. Συγχρόνως, θα ερευνήσουμε τη θέση που έχει και το ρόλο που διαδραματίζει σήμερα η διαιτησία ως ΕΜΕΔ στην Ελλάδα. Η καταγραφή όλων των παραπάνω είναι αναγκαία για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και, τελικά, την επίτευξη του στόχου της εκπονούμενης μελέτης, που δεν είναι άλλος από τη διαμόρφωση εθνικής στρατηγικής για την ενίσχυση και την προώθηση των θεσμών της διαμεσολάβησης και της διαιτησίας.

9.2 Η διαιτησία

9.2.1 Έννοια

1. Η διαιτησία αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο επίλυσης διαφορών σε σχέση με την απονομή Δικαιοσύνης από τα πολιτειακά δικαστήρια. Η επίλυση των διαφορών γίνεται από ιδιώτες, τους διαιτητές, οι οποίοι δεν έχουν, αλλά και δεν ενεργούν υπό την ιδιότητα του δικαστικού λειτουργού. Οι διαιτητές ορίζονται από τα μέρη, με βάση τους όρους της συμφωνίας περί διαιτησίας.

Οι αποφάσεις, που εκδίδονται στο πλαίσιο διαιτητικής διαδικασίας (διαιτητικές αποφάσεις), παράγουν έννομες συνέπειες αντίστοιχες με εκείνες που παράγουν οι δικαστικές αποφάσεις, δηλαδή δεδουλευμένο και εκτελεστότητα.

Η διαιτητική διαδικασία συνήθως είναι σημαντικά πιο ευέλικτη και ταχεία από εκείνη των πολιτειακών δικαστηρίων. Περιλαμβάνει εξέταση μαρτύρων και εκτίμηση αποδεικτικών μέσων, ενώ τα μέρη μπορούν να διαμορφώσουν ευέλικτους διαδικαστικούς κανόνες σε αντίθεση με τους αυστηρούς κανόνες της πολιτικής δικονομίας.

2. Παρά τις επιφυλάξεις που είχαν διατυπωθεί στο παρελθόν, γίνεται πλέον δεκτό ότι ο θεσμός της διαιτησίας κατοχυρώνεται συνταγματικώς, και συγκεκριμένα στο άρθρο 8 παρ. 1 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο: «Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του τον δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος». Η ρητή συνταγματική απαγόρευση της ακούσιας στέρησης του φυσικού δικαστή συνεπάγεται εξ αντιδιαστολής τη δυνατότητα των μερών να αποκλείσουν με συμφωνία τους τη δικαιοδοσία των πολιτειακών δικαστηρίων για την επίλυση συγκεκριμένων διαφορών ιδιωτικού Δικαίου. Τα μέρη μπορούν με τη διαιτητική συμφωνία να ορίσουν ποιες διαφορές τους θα υπαχθούν στη διαιτησία, όπου και θα επιλυθούν δεσμευτικά από τρίτα πρόσωπα, τους διαιτητές.⁹¹

⁹¹ Βλ., μεταξύ άλλων, Κουσουλής, 2004, σελ. 6.

3. Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, κύριο χαρακτηριστικό της διαιτητικής διαδικασίας είναι ότι πρόκειται για μια διαδικασία που εναπόκειται στην ελεύθερη βούληση και επιλογή των μερών. Τα μέρη δηλώνουν μέσω της διαιτητικής συμφωνίας όχι μόνο την επιθυμία τους να προσφύγουν στη συγκεκριμένη εξωδικαστική μέθοδο για την επίλυση των διαφορών τους, αλλά, παράλληλα, προσδιορίζουν και τα στοιχεία της διαδικασίας που επιθυμούν να υιοθετήσουν, όπως, μεταξύ άλλων, τα πρόσωπα των διαιτητών και το εφαρμοστέο Δίκαιο.

9.2.2 Διακρίσεις

1. Με αφετηρία το παραπάνω χαρακτηριστικό της διαιτησίας, ως ενός θεσμού που θεμελιώνεται πάνω στην αυτονομία της ιδιωτικής βούλησης και την εξουσία διάθεσης ιδιωτικών δικαιωμάτων, η πρώτη διάκριση της διαιτησίας στην οποία θα αναφερθούμε είναι σε εκούσια και υποχρεωτική ή αναγκαστική.

Ο όρος «εκούσια διαιτησία» σημαίνει ότι πρόκειται για μια διαιτησία, η οποία βασίζεται στη συναίνεση των ενδιαφερομένων μερών, ενώ «υποχρεωτική» ή «αναγκαστική» διαιτησία είναι η καθιερούμενη από τον νόμο αποκλειστική δικαιοδοσία ή αρμοδιότητα επίλυσης ορισμένων διαφορών από διαιτητές.⁹² Δεδομένου ότι μετά την εισαγωγή του ΚΠολΔ, καταργήθηκαν οι προϊσχύσασες διατάξεις της Πολιτικής Δικονομίας του 1834 περί αναγκαστικής διαιτησίας, είναι μάλλον ορθότερο να εγκαταλειφθεί ο όρος της αναγκαστικής διαιτησίας και να γίνεται πλέον λόγος μόνο για υποχρεωτική διαιτησία.

Το ελληνικό Σύνταγμα επιτρέπει δύο μορφές υποχρεωτικής διαιτησίας. Η μία εξ αυτών ρυθμίζεται στο άρθρο 22 παρ. 2 του Συντάγματος και πρόκειται για τη διαιτησία επί συλλογικών διαφορών εργασίας και η δεύτερη στο άρθρο 107 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με το άρθρο 12 του ΝΔ 2687/1953, και πρόκειται για τη διαιτησία που σχετίζεται με τις επενδύσεις και την προστασία κεφαλαίων του εξωτερικού.

2. Περαιτέρω, η διαιτησία διακρίνεται σε μόνιμη ή θεσμική και ad hoc.

Ως μόνιμη ή θεσμική διαιτησία νοείται η εκούσια διαιτησία, που έχει οργανωθεί σε μόνιμη βάση και διεξάγεται, κατόπιν επιλογής των μερών μέσω συμφωνίας ή μέσω διαιτητικής ρήτρας ή μέσω ιδιωτικού συμφωνητικού, ενώπιον ενός μόνιμου κέντρου/οργανισμού διαιτησίας, το οποίο εφαρμόζει συγκεκριμένους κανόνες διαιτησίας (κανονισμό διαιτησίας) και διαθέτει έναν ειδικό κατάλογο διαθέσιμων διαιτητών.

⁹² Φιλιώτης, 2020, σελ. 649 επ.

Στο άρθρο 902 του ΚΠολΔ προβλέπεται η δυνατότητα οργάνωσης μόνιμων διαιτησιών στα επιμελητήρια, στα χρηματιστήρια αξιών και εμπορευμάτων και στις επαγγελματικές ενώσεις προσώπων που αποτελούν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ). Τέτοιες μόνιμες διαιτησίες έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν στην Ελλάδα, όπως π.χ. στο Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (ΠΔ 31/1979), στον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών (ΠΔ 91/2020), στο Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος (ΠΔ 723/1979). Δυνατότητα οργάνωσης μόνιμης διαιτησίας προβλέπεται και από ειδικούς νόμους, όπως π.χ. με τον Ν. 4001/2012 (άρθρο 37) στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ).

Θεσμικές διαιτησίες λειτουργούν και σε διεθνές επίπεδο, όπως π.χ. η διαιτησία του Διεθνούς Εμπορικού Επιμελητηρίου (International Chamber of Commerce – ICC), του Διεθνούς Διαιτητικού Δικαστηρίου του Λονδίνου (London Court of International Arbitration – LCIA), του Διεθνούς Κέντρου Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις (International Centre for Settlement of Investment Disputes – ICSID) κτλ.

Από την άλλη πλευρά, η ad hoc διαιτησία δεν λαμβάνει χώρα ενώπιον κάποιου οργανισμού διαιτησίας, αλλά οργανώνεται με βάση τους κανόνες που προβλέπονται από τη συμφωνία διαιτησίας. Τα ίδια τα μέρη συμφωνούν με τη διαιτητική ρήτρα όλα τα θέματα που αφορούν στη διαιτησία, όπως η επιλογή των διαιτητών, η επιλογή ή/και διαμόρφωση των κανόνων διαιτησίας, αλλά και το Δίκαιο που θα εφαρμοστεί για την επίλυση της διαφοράς.

3. Τέλος, μία ακόμη βασική διάκριση της διαιτησίας είναι σε εσωτερική και διεθνή.

Η διαιτησία χαρακτηρίζεται ως εσωτερική, όταν η διαφορά δεν εμφανίζει κανένα στοιχείο αλλοδαπότητας, εμπίπτει στην εσωτερική δικαιοδοσία των δικαστηρίων μιας χώρας και διέπεται από το δικονομικό της Δίκαιο.

Αντιθέτως, γίνεται λόγος για διεθνή διαιτησία όταν η υπαγόμενη σε αυτή διαφορά εμφανίζει στοιχεία αλλοδαπότητας και συνδέεται με περισσότερες από μία έννομες τάξεις.

Μολονότι δεν υφίσταται ένας διεθνώς αποδεκτός εννοιολογικός προσδιορισμός της διεθνούς διαιτησίας και η κάθε έννομη τάξη θέτει τα δικά της κριτήρια διάκρισης, αξίζει να σημειωθεί ότι η παραπάνω διάκριση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την ανεύρεση του εφαρμοστέου Δικαίου στο πλαίσιο της εκάστοτε διαιτητικής διαδικασίας.

4. Στο ελληνικό Δίκαιο, η εσωτερική διαιτησία ρυθμίζεται από τα άρθρα 867 επ. του ΚΠολΔ, ενώ η διεθνής διαιτησία διέπεται από τον πρόσφατο Ν. 5016/2023 με τίτλο: «Διεθνής Εμπορική Διαιτησία – Ρυθμίσεις για τη

Λειτουργία του Ελεγκτικού Συνεδρίου και λοιπές επείγουσες διατάξεις», με τον οποίο καταργήθηκε ο προϊσχύσας Ν. 2735/1999 (νόμος που είχε εισαγάγει στην ελληνική έννομη τάξη, με μικρές διαφοροποιήσεις, τον Πρότυπο Νόμο UNCITRAL).

Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην Αιτιολογική Έκθεση του ως άνω Νόμου (Ν. 5016/2023): «Με την αξιολογούμενη ρύθμιση επιχειρείται ο εκσυγχρονισμός των ρυθμίσεων για τη διεθνή εμπορική διαιτησία και η εναρμόνιση των διατάξεων του εθνικού δικαίου με τον Πρότυπο Νόμο της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL), όπως αυτός επικαιροποιήθηκε το έτος 2006».

Σε επίπεδο ελληνικού Δικαίου, η έννοια της διεθνούς διαιτησίας ορίζεται ρητώς στο άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 5016/2023.

Πιο συγκεκριμένα, μια διαιτησία χαρακτηρίζεται διεθνής όταν: α) τα μέρη έχουν, κατά τη σύναψη της συμφωνίας διαιτησίας, την εγκατάστασή τους σε διαφορετικά κράτη ή β) ένας από τους ακόλουθους τρόπους δεν βρίσκεται στο κράτος στο οποίο τα μέρη έχουν την εγκατάστασή τους: βi) ο τόπος της διαιτησίας, όπως αυτός καθορίζεται από τη συμφωνία διαιτησίας ή με τη διαδικασία που προβλέπει η συμφωνία αυτή, βii) οποιοσδήποτε τόπος στον οποίο πρόκειται να εκπληρωθεί ουσιώδες μέρος των υποχρεώσεων που απορρέουν από την εμπορική σχέση ή ο τόπος με τον οποίο συνδέεται στενότερα το αντικείμενο της διαφοράς, ή γ) τα μέρη ρητά συμφώνησαν την εφαρμογή του παραπάνω νόμου.

5. Τέλος, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για τη διαιτησία στην Ελλάδα ολοκληρώνεται με τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης της 10ης Ιουνίου 1958 περί αναγνώρισης και εκτέλεσης αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων, η οποία κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν.Δ. 4220/1961. Η Σύμβαση της Νέας Υόρκης, καθιστώντας δυνατή την εκτέλεση των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων σε περισσότερες από 160 χώρες παγκοσμίως, έχει κατορθώσει να αναδείξει τη διεθνή διαιτησία ως έναν ιδιαίτερα ελκυστικό θεσμό, ιδίως στο πεδίο των διεθνών εμπορικών διαφορών.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 εδ. α' της Σύμβασης της Νέας Υόρκης, αλλοδαπή διαιτητική απόφαση είναι εκείνη η οποία εκδόθηκε σε έδαφος κράτους-μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο ζητείται η αναγνώριση και εκτέλεση της απόφασης. Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω, το δεύτερο εδάφιο του ως άνω άρθρου ορίζει ότι η Σύμβαση της Νέας Υόρκης εφαρμόζεται και στις διαιτητικές αποφάσεις, οι οποίες δεν θεωρούνται ημεδαπές στο κράτος, όπου επιζητείται η αναγνώριση και εκτέλεσή τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις της Σύμβασης της Νέας Υόρκης δεν εφαρμόζονται, όταν υφίσταται κάποια διμερής ή πολυμερής συμφωνία

μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών, στα οποία αφορά η αναγνώριση και εκτέλεση διαιτητικών αποφάσεων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 7 της ως άνω Σύμβασης.

6. Η διάκριση της διαιτησίας σε εσωτερική και διεθνή κατά τα προρρηθέντα, δεν θα πρέπει να συγχέεται με τη διάκριση των αποφάσεων σε ημεδαπές και αλλοδαπές.

Στην Ελλάδα, έχει υιοθετηθεί ως κριτήριο για τη διάκριση μεταξύ των ημεδαπών και των αλλοδαπών διαιτητικών αποφάσεων το εδαφικό κριτήριο, δηλαδή οι διαιτητικές αποφάσεις διακρίνονται σε ημεδαπές και αλλοδαπές, με βάση τον τόπο διαιτησίας.

Από την παραπάνω διάκριση των διαιτητικών αποφάσεων, απορρέουν οι ακόλουθες έννομες συνέπειες: Οι ημεδαπές διαιτητικές αποφάσεις, ανεξαρτήτως του εάν έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο εσωτερικής ή διεθνούς διαιτησίας, αναπτύσσουν αυτομάτως δεδικασμένο και εκτελεστικότητα, χωρίς να απαιτείται καμία περαιτέρω ενέργεια εκ μέρους των κρατικών οργάνων και δικαστηρίων. Ο δικαστικός έλεγχος των ημεδαπών διαιτητικών αποφάσεων πραγματοποιείται με τη βοήθεια των προβλεπόμενων στην εθνική μας νομοθεσία ενδίκων βοηθημάτων και ειδικότερα της αγωγής ακύρωσης (άρθρα 897 επ. του ΚΠολΔ) ή της αγωγής ανυπαρξίας της διαιτητικής απόφασης (άρθρο 901 του ΚΠολΔ).

Από την άλλη πλευρά, οι αλλοδαπές διαιτητικές αποφάσεις υπόκεινται μόνο σε αναγνώριση και εκτέλεση υπό το καθεστώς της Σύμβασης της Νέας Υόρκης του 1958, κι επομένως, δεν μπορούν να ακυρωθούν από τα ελληνικά δικαστήρια. Τα δικαστήρια περιορίζονται στον έλεγχο του κατά πόσον επιτρέπεται ή μη η αναγνώριση ή η εκτέλεσή τους.

9.2.3 Η συμφωνία διαιτησίας

1. Η συμφωνία των μερών για την υπαγωγή της διαφοράς τους στη διαιτησία αποτελεί, όπως ήδη προαναφέρθηκε, εκδήλωση της ιδιωτικής αυτονομίας και, συνάμα, θεμέλιο λίθο της διαιτησίας. Από αυτήν τη συμφωνία ξεκινά η διαιτησία. Για τον λόγο αυτόν, θα πρέπει στην ανωτέρω συμφωνία να προβλέπεται ξεκάθαρα η δεσμευτική επίλυση των διαφορών μέσω της διαιτησίας, με ταυτόχρονο αποκλεισμό των κρατικών δικαστηρίων. Τυχόν όρος στη συμφωνία των μερών, με τον οποίον τα τελευταία εκφράζουν τη βούλησή τους η διαιτητική απόφαση να μην επιφέρει ισοδύναμα αποτελέσματα με εκείνα μιας δικαστικής απόφασης, αποκλείει τον χαρακτηρισμό της συμφωνίας αυτής ως διαιτητικής.⁹³

⁹³ Κουσούλης, 2004, σελ. 7.

2. Η συμφωνία για διαιτησία μπορεί να περιέχεται με τη μορφή διαιτητικής ρήτρας είτε σε σύμβαση είτε σε πολυμερείς δικαιοπραξίες, που έχουν τον χαρακτήρα κανονιστικών συμβάσεων και δεσμεύουν όχι μόνον τους συμβληθέντες, αλλά και τους μεταγενεστέρως προσχωρήσαντες σε αυτές, όπως ενδεικτικώς τα καταστατικά σωματείων, οι κανονισμοί πολυκατοικίας κτλ.⁹⁴ Δεν αποκλείεται η συμφωνία διαιτησίας να περιλαμβάνεται σε διαφορετικό έγγραφο από την κύρια σύμβαση.⁹⁵ Σε κάθε περίπτωση, γίνεται πλέον παγίως δεκτό ότι η συμφωνία περί διαιτησίας παρουσιάζει αυτοτέλεια έναντι της κύριας ουσιαστικής σύμβασης.⁹⁶

3. Κατά τα οριζόμενα στο ελληνικό Δίκαιο –όπως, εξάλλου, ισχύει και στα περισσότερα αλλοδαπά εθνικά Δίκαια– για να είναι έγκυρη η συμφωνία περί διαιτησίας, είτε αυτή αφορά υφιστάμενες είτε μελλοντικές διαφορές, πρέπει να περιβληθεί τον έγγραφο τύπο. Μάλιστα, η καθιέρωση του εγγράφου τύπου ως συστατικού προβλέπεται τόσο στο πλαίσιο της λεγόμενης εσωτερικής διαιτησίας (άρθρο 869 παρ. 1 του ΚΠολΔ), όσο και στο πλαίσιο της διεθνούς διαιτησίας (άρθρο 10 παρ. 1 του Ν. 5016/2023).

Σε αμφότερες, πάντως, τις παραπάνω περιπτώσεις, ο Έλληνας νομοθέτης επέλεξε να εισαγάγει ορισμένες εξαιρέσεις από τον αυστηρά έγγραφο χαρακτήρα της διαιτητικής συμφωνίας, αποβλέποντας στη διάσωση του κύρους της. Έτσι, αφενός μεν, ρύθμισε τη δυνατότητα κατάρτισης έγκυρης συμφωνίας περί διαιτησίας μέσω ανταλλαγής επιστολών, τηλεγραφημάτων, τηλετυπημάτων, τηλεομοιοτυπημάτων ή άλλων μέσων τηλεπικοινωνίας που καταγράφουν τη συμφωνία.⁹⁷ Αφετέρου δε, προέβλεψε ότι η ανεπιφύλακτη συμμετοχή των μερών στη διαιτητική διαδικασία θεραπεύει την έλλειψη του εγγράφου τύπου.

4. Προσέτι, προϋπόθεση κύρους της συμφωνίας για διαιτησία αποτελεί και η λεγόμενη «υποκειμενική δυνατότητα υπαγωγής στη διαιτησία» (subjective arbitrability), η οποία συνίσταται στην ικανότητα των μερών για κατάρτιση συμφωνίας προς υπαγωγή της διαφοράς τους στη διαιτησία.

Ειδικά όσον αφορά στα φυσικά πρόσωπα, η συνδρομή της προϋπόθεσης της υποκειμενικής διαιτητευσιμότητας εξαρτάται από το εκάστοτε

⁹⁴ Βλ. Φιλιώτη, 2020, άρθρο 867 αριθ. 1.

⁹⁵ Πρόκειται για τη λεγόμενη «διαιτητική ρήτρα κατά παραπομπή». Γίνεται δεκτό ότι, για να είναι έγκυρη η συμφωνία διαιτησίας δια παραπομπής, θα πρέπει η παραπομπή να είναι ειδική, ευκρινής και ρητή. Βλ. σχετικώς Βασαρδάνη, 2022, άρθρο 869 αριθ. 5· ΑΠ 358/2018, σε: www.areiospagos.gr.

⁹⁶ Αναλυτικά για το ζήτημα αυτό βλ. μεταξύ άλλων Κουσουλής, 1996, σελ. 87 επ.

⁹⁷ Μολοντί στα άρθρα 867 έως 903 του ΚΠολΔ για την εσωτερική διαιτησία δεν προβλέπεται η δυνατότητα κατάρτισης συμφωνίας περί διαιτησίας με ηλεκτρονικά μέσα, θα πρέπει να γίνει δεκτή η εγκυρότητα τέτοιου είδους συμφωνίας διαιτησίας στις περιπτώσεις που προκύπτει το πρόσωπο του συντάκτη του ηλεκτρονικού μηνύματος. Υπέρ της θέσης αυτής συνηγορεί πλέον και η ρύθμιση που περιέχεται στη διάταξη του άρθρου 10 παρ. 2 περ. β' του Ν. 5016/2023, σύμφωνα με την οποία: «Ως έγγραφο λογίζεται ιδίως: [...] β) η ηλεκτρονική καταγραφή που επιτρέπει την εκ των υστέρων διαπίστωση της προέλευσής της από συγκεκριμένο εκδότη και την πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας».

εφαρμοστέο σε αυτά Δίκαιο (π.χ. Δίκαιο της ιθαγένειας ή της κατοικίας τους) ανάλογα με το ιδιωτικό διεθνές Δίκαιο του *forum*, από τη στιγμή, μάλιστα, που στα περισσότερα κράτη δεν επιβάλλονται ειδικοί περιορισμοί στην ικανότητα των μερών να υπάγουν τη διαφορά τους σε διαιτησία.⁹⁸

Το ίδιο ισχύει, καταρχήν, και για τα νομικά πρόσωπα. Προκειμένου να διαπιστώσει κανείς την ικανότητα υπαγωγής των διαφορών τους στη διαιτησία, θα πρέπει να ανατρέξει στο εφαρμοστέο σε αυτά Δίκαιο (π.χ. Δίκαιο της πραγματικής έδρας τους). Πλην όμως, η ιδιαιτερότητα που απαντάται στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ότι θα πρέπει κάθε φορά να ελέγχεται από το διαιτητικό δικαστήριο, ιδίως όταν πρόκειται για εταιρείες, ότι το όργανο που υπέγραψε τη διαιτητική συμφωνία για λογαριασμό του νομικού προσώπου είχε την εξουσία να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο με βάση το εφαρμοστέο Δίκαιο, αλλά και το καταστατικό του νομικού προσώπου.

5. Τέλος, για να είναι έγκυρη μια συμφωνία για διαιτησία, απαιτείται το αντικείμενο της διαφοράς να είναι δεκτικό υπαγωγής στη διαιτησία (*objective arbitrability*), θα πρέπει, δηλαδή, τα μέρη να έχουν την εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της διαφοράς.⁹⁹ Το πότε συμβαίνει αυτό εξαρτάται από το εθνικό Δίκαιο.

Ο κανόνας είναι ότι οι εμπορικές διαφορές, καθώς και οι αξιώσεις που απορρέουν από αυτές, δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο διαιτησίας.

Αντιθέτως, τυχόν περιορισμοί στο αντικειμενικώς διαιτητεύσιμο μιας διαφοράς υπαγορεύονται συνήθως από λόγους δημόσιας τάξης του κάθε κράτους. Έτσι, με βάση το ελληνικό Δίκαιο δεν είναι δεκτικές διαιτητικής επίλυσης οι γαμικές διαφορές, οι διαφορές που πηγάζουν από σχέσεις γονέων και τέκνων, αλλά και οι εργατικές διαφορές (άρθρα 867 και 614 παρ. 3 του ΚΠολΔ).

9.2.4 Οι διαιτητές

1. Κεντρικό ρόλο μέσα στον θεσμό της διαιτησίας διαδραματίζουν οι διαιτητές. Οι διαιτητές αποτελούν τρίτα, αμερόληπτα πρόσωπα που αναλαμβάνουν την επίλυση της διαφοράς μεταξύ των μερών.

⁹⁸ Παππάς, 2002, σελ. 684 επ.

⁹⁹ Η αρχή του αντικειμενικώς διαιτητεύσιμου των διαφορών αναγνωρίζεται και από τη Σύμβαση της Νέας Υόρκης του 1958 (βλ. άρθρο II της Σύμβασης: “Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties undertake to submit to arbitration all or any differences which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.”, αλλά και άρθρο V(2): “Recognition and enforcement of an arbitral award may also be refused if the competent authority in the country where recognition and enforcement is sought finds that: (a) The subject matter of the difference is not capable of settlement by arbitration under the law of that country; or (b) The recognition or enforcement of the award would be contrary to the public policy of that country.”).

2. Στο πλαίσιο της εσωτερικής, αλλά και της διεθνούς διαιτησίας, τα μέρη επιλέγουν καταρχήν ελεύθερα τον διαιτητή ή τους διαιτητές, στους οποίους θα αναθέσουν τη διευθέτηση της διαφοράς τους.

Αρκετά διαφορετικά, ωστόσο, λειτουργούν τα πράγματα στην περίπτωση της θεσμικής διαιτησίας. Εκεί τα μέρη έχουν συνήθως περιορισμένη δυνατότητα επιλογής των διαιτητών, καθ' όσον, ως έχει ήδη λεχθεί, οι διαιτητές επιλέγονται αναγκαστικά από τους ειδικούς καταλόγους, που τηρούνται από τα οργανωμένα κέντρα διαιτησίας.

3. Το διαιτητικό δικαστήριο μπορεί να απαρτίζεται από έναν ή περισσότερους διαιτητές, κατ' επιλογήν των μερών.¹⁰⁰ Επί πολυμελών συνθέσεων, και εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στη συμφωνία διαιτησίας, η διαιτητική διαδικασία διεξάγεται ενώπιον των διαιτητών και του επιδιαιτητή, ο οποίος επέχει θέση προέδρου του διαιτητικού δικαστηρίου. Ο ρόλος του επιδιαιτητή είναι καθοριστικός, αφού, όχι μόνον αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει διαδικαστικά ζητήματα της διαιτησίας και να διασφαλίσει την ομαλή διεξαγωγή της, αλλά συγχρόνως αποφασίζει από κοινού μετά των διαιτητών και, μάλιστα, η γνώμη του υπερισχύει στην περίπτωση αδυναμίας σχηματισμού πλειοψηφίας κατά τη λήψη της διαιτητικής απόφασης.¹⁰¹

9.2.5 Η διαιτητική απόφαση

1. Η διαιτητική διαδικασία ολοκληρώνεται με την έκδοση της διαιτητικής απόφασης. Πρόκειται για απόφαση που εκδίδεται από ιδιώτες, τους διαιτητές, και επιλύει κατά τρόπο οριστικό και δεσμευτικό τη διαφορά μεταξύ των μερών κατόπιν σχετικής εξουσιοδότησης που τα τελευταία παρέχουν μέσω της διαιτητικής συμφωνίας.

2. Η διαιτητική απόφαση πρέπει να πληροί συγκεκριμένες τυπικές προϋποθέσεις ως προς τη μορφή και το περιεχόμενό της, οι οποίες καθορίζονται από την εκάστοτε εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία ή τα διεθνή νομοθετήματα (π.χ. Σύμβαση της Νέας Υόρκης). Τέτοιου είδους προϋποθέσεις είναι στις περισσότερες έννομες τάξεις τα στοιχεία των προσώπων που έλαβαν μέρος στη διαιτητική διαδικασία, των μελών του διαιτητικού δικαστηρίου, το διατακτικό, η διαιτητική συμφωνία κτλ.¹⁰² Ο έγγραφος χαρακτήρας της διαιτητικής απόφασης αποτελεί τον κανόνα, όπου δε αυτός ελλείπει, η απόφαση είναι άκυρη.

¹⁰⁰ Άρθρα 872 του ΚΠολΔ και 14 του Ν. 5016/2023.

¹⁰¹ Άρθρα 874, 886 παρ. 3 και 891 του ΚΠολΔ και 38 του Ν. 5016/2023.

¹⁰² Βλ. άρθρο 892 του ΚΠολΔ για την εσωτερική διαιτησία.

3. Η διαιτητική απόφαση προσιδιάζει από επόψεως εννόμων συνεπειών με τη δικαστική απόφαση, αφού είναι εξοπλισμένη με δεδικασμένο και εκτελεστότητα.

9.2.6 Τα πλεονεκτήματα του θεσμού της διαιτησίας έναντι της τακτικής Δικαιοσύνης

1. Αφού εξετάσαμε συνοπτικώς την έννοια, τις διακρίσεις και τις βασικές συνιστώσες του θεσμού της διαιτησίας (συμφωνία διαιτησίας, διαιτητές, διαιτητική απόφαση), κρίνεται σκόπιμο στην παρούσα ενότητα να παρουσιάσουμε τα πλεονεκτήματα της διαιτησίας ως ΕΜΕΔ έναντι της απονομής Δικαιοσύνης από τα πολιτειακά δικαστήρια.

2. Όπως έχουμε ήδη αφήσει να διαφανεί ανωτέρω, η διαιτησία αποτελεί, όπως και οι λοιπές ΕΜΕΔ, έναν θεσμό που αφήνει στα ενδιαφερόμενα μέρη ένα ευρύ πεδίο ελευθερίας δράσης. Τα μέρη μπορούν, κατ' αρχάς, να επιλέξουν εάν θα υπαγάγουν τη μεταξύ τους διαφορά στη διαιτητική διαδικασία ή όχι, τα πρόσωπα των διαιτητών, αλλά και να ορίσουν τη διαδικασία που θα ακολουθηθεί. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αποκτούν έναν ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της διαιτητικής διαδικασίας και είναι σε θέση να ελέγχουν όλα τα στάδιά της. Η ενεργή συμμετοχή στη διαδικασία της διαιτησίας δημιουργεί στα μέρη αίσθημα ασφάλειας και βεβαιότητας ότι τα συμφέροντά τους θα προστατευτούν επαρκώς.

3. Την ίδια στιγμή, η διαιτησία καταλήγει στην έκδοση μιας απόφασης, η οποία δεν έχει να «ζηλέψει» απολύτως τίποτε από τη δικαστική απόφαση, αφού είναι δεσμευτική για τα μέρη και παράγει δεδικασμένο και εκτελεστότητα. Έτσι, τα μέρη γνωρίζουν ότι η διαιτητική επίλυση της διαφοράς τους δεν αποτελεί απλώς και μόνον μία προσπάθεια ανταλλαγής απόψεων, αλλά ότι η διαιτητική απόφαση θα επιφέρει έννομες συνέπειες όμοιες με εκείνες μιας δικαστικής απόφασης.

4. Επιπροσθέτως, η επίλυση των διαφορών με διαιτησία επιτρέπει στα μέρη να ορίσουν ως διαιτητή ή διαιτητές πρόσωπα με εξειδικευμένες επιστημονικές γνώσεις και εμπειρία, τα οποία θα είναι σε θέση να κατανοήσουν καλύτερα από έναν μέσο δικαστή τα ειδικότερα ζητήματα που ανακύπτουν στο πλαίσιο της εκάστοτε διαιτησίας, όλως ενδεικτικώς ζητήματα που άπτονται των εμπορικών συναλλαγών, των κατασκευαστικών έργων κτλ. Άλλωστε, ο ρόλος του διαιτητή είναι εξόχως σημαντικός, γεγονός που οι Γάλλοι αποτυπώνουν πολύ εύστοχα με τη χαρακτηριστική φράση “*tant vaut l' arbitre, tant vaut l' arbitrage*” (η διαιτησία αξίζει όσο αξίζει ο διαιτητής).¹⁰³

¹⁰³ Φουστούκος, 2000, σελ. 272, 279.

5. Δίπλα στα παραπάνω ουσιώδη γνωρίσματα της διαιτησίας, που συνιστούν ταυτόχρονα και σημαντικά πλεονεκτήματά της έναντι της τακτικής Δικαιοσύνης, θα πρέπει οπωσδήποτε να αναφερθούν και η μυστικότητα και εμπιστευτικότητα. Απαγορεύεται, καταρχήν, η συμμετοχή και η παρακολούθηση της διαιτητικής διαδικασίας από τρίτους πέραν των εμπλεκόμενων. Αλλά και πέραν τούτου, οι διαιτητικές αποφάσεις δεν δημοσιεύονται, παρά μόνο με την προηγούμενη συναίνεση των μερών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, προστατεύονται αποτελεσματικά τα επιχειρηματικά απόρρητα και η φήμη των μερών.

6. Στο πλαίσιο της διαιτητικής διαδικασίας, η οποία τυγχάνει, τουλάχιστον εν μέρει, αποσυνδεδεμένη από την αυστηρή τυπικότητα, που διέπει τη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων, υπάρχει η δυνατότητα να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στα αληθή συμφέροντα των μερών σε σχέση με τη δικαστική διαδικασία. Στόχο αποτελεί όχι μόνο η κατά νόμο και δίκαιη διευθέτηση μιας διαφοράς, αλλά η επίλυση μιας διαφοράς με γνώμονα τα πραγματικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων μερών.

Για τον λόγο αυτόν, άλλωστε, ο θεσμός της διαιτησίας δύναται να λειτουργήσει αποδοτικότερα από την παραδοσιακή Δικαιοσύνη προς την κατεύθυνση επίλυσης εμπορικών και εν γένει επιχειρηματικών διαφορών, όπου υφίσταται η ανάγκη εύρεσης λύσεων, που να αφουγκράζονται και να αποτυπώνουν τις ανάγκες των μερών.

7. Περαιτέρω, η διαιτησία εξασφαλίζει, σε σύγκριση πάντοτε με την απονομή Δικαιοσύνης από τα πολιτειακά δικαστήρια, την ταχύτερη επίλυση των διαφορών.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ, στον τομέα της Δικαιοσύνης 2023,¹⁰⁴ με τον οποίο παρέχονται συγκριτικά στοιχεία σχετικά με την αποδοτικότητα, την ποιότητα και την ανεξαρτησία των συστημάτων απονομής Δικαιοσύνης στα κράτη-μέλη, η Ελλάδα εξακολουθεί να διαθέτει έναν από τους υψηλότερους χρόνους διεκπεραίωσης αστικών, εμπορικών και διοικητικών υποθέσεων.

Μάλιστα, αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύονται στην ηλεκτρονική ιστοσελίδα (μόνο) του Πρωτοδικείου Αθηνών,¹⁰⁵ του μεγαλύτερου πρωτοδικείου της χώρας, το τελευταίο εκδικάζει ετησίως γύρω στις 200.000 δικαστικές υποθέσεις, αστικής ή ποινικής φύσης, οι οποίες ανατίθενται συνολικά σε 400 δικαστές. Τούτο σημαίνει ότι

¹⁰⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2023). Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2023, COM(2023) 309 final. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0309>.

¹⁰⁵ Πρωτοδικείο Αθηνών, <http://www.protodikeio-ath.gr>.

σε ετήσια βάση αναλογούν σε κάθε δικαστή του Πρωτοδικείου Αθηνών περί τις 500 υποθέσεις! Πρόκειται για έναν τεράστιο αριθμό δικαστικών υποθέσεων και μια ολοφάνερη δυσαναλογία μεταξύ αριθμού εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων και δικαστών που, όπως είναι αυτονόητο, επιβραβιώνει και δικαιολογεί σε μεγάλο βαθμό την καθυστέρηση στην απονομή της ελληνικής Δικαιοσύνης.

Αντιθέτως, η διαιτησία ως μια διαδικασία που ενέχει, όπως έχουμε τονίσει επανειλημμένα, έντονο το στοιχείο της αυτονομίας των μερών, και κατ' επέκταση της ευελιξίας, είναι πρόσφορη να οδηγήσει σε οριστική, ταχεία και αποτελεσματική επίλυση των διαφορών. Αρκεί, φυσικά, τα ίδια τα μέρη να αποβλέπουν στην ταχεία περάτωση της διαιτητικής διαδικασίας και να μη θέτουν προσχηματικά εμπόδια προς τον σκοπό πρόκλησης καθυστερήσεων εις βάρος του αντιδίκου τους.

8. Η τελευταία και εξαιρετικά κρίσιμη παράμετρος, που δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, είναι το κόστος της διαιτητικής διαδικασίας σε σχέση με τη διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Εδώ, τα πράγματα είναι εμφανώς πιο σύνθετα.

Επικρατεί η αντίληψη ότι η προσφυγή σε διαιτησία είναι συνήθως ακριβή διαδικασία, σε σχέση με την προσφυγή στη Δικαιοσύνη. Η αντίληψη αυτή είναι αρκετά απλουστευτική και δεν λαμβάνει υπ' όψιν όλους τους παράγοντες, που διαμορφώνουν το κόστος της επίλυσης μιας διαφοράς.

9. Η υποχρέωση του ενάγοντος για καταβολή δικαστικού ενσήμου (περίπου 1,2% επί του αντικειμένου της διαφοράς) στις αγωγές που εισάγονται για εκδίκαση στο Πολυμελές Πρωτοδικείο, δηλ. υποθέσεις με αντικείμενο άνω των 250 χιλ. ευρώ, καθώς και στις καταψηφιστικές αγωγές που εισάγονται στο Μονομελές Πρωτοδικείο,¹⁰⁶ δεν αποτρέπει από την προσφυγή στην τακτική Δικαιοσύνη, μολονότι συμβάλλει στον περιορισμό υπερβολικών αγωγικών αξιώσεων. Οι ισχύουσες ελάχιστες αμοιβές των δικηγόρων και τα λοιπά έξοδα, που συνδέονται με την άσκηση της αγωγής (π.χ. επιδόσεις), είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα, συγκρινόμενα με εκείνα της ΕΕ. Μολονότι συχνά οι δικηγόροι απαιτούν αμοιβές μεγαλύτερες των ελάχιστων νόμιμων αμοιβών, το πραγματικό κόστος παραμένει για τους διαδίκους χαμηλό. Με δεδομένο ότι η επιδίκαση της δικαστικής δαπάνης εις βάρος του ηττηθέντος διαδίκου είναι συνήθως πολύ χαμηλή, ο ενάγων δεν έχει σοβαρό οικονομικό λόγο να μην προσφύγει στην τακτική Δικαιοσύνη.

106 Στις υποθέσεις που εκδικάζονται στο Μονομελές Πρωτοδικείο, ο ενάγων έχει τη δυνατότητα να αποφύγει την καταβολή δικαστικού ενσήμου, τρέποντας το αίτημα της αγωγής σε αναγνωριστικό. Έτσι, η πραγματική οικονομική διακινδύνευση του ενάγοντος για τη διάγνωση και επιδίκαση των αξιώσεών του είναι οι αμοιβές του δικηγόρου του και η τυχόν δικαστική δαπάνη, που θα του καταλογιστεί σε περίπτωση ήττας.

Ο εναγόμενος συμπαρασύρεται στη δίκη, με ανάλογο κίνδυνο σε σχέση με το κόστος της διαδικασίας (αμοιβές δικηγόρου για την απόκρουση της αγωγής, χαμηλή δικαστική δαπάνη). Το γεγονός ότι ο εναγόμενος, αν ηττηθεί, επιβαρύνεται με τόκους επιδικίας, είναι ισχυρό κίνητρο για την επίλυση της διαφοράς χωρίς εξάντληση των ενδίκων μέσων, δεν φαίνεται όμως να έχει οδηγήσει σε μείωση του ποσοστού άσκησης ενδίκων μέσων, σε σχέση με τον αριθμό των εκδιδόμενων (σε πρώτο βαθμό) αποφάσεων. Δυστυχώς, η έλλειψη επαρκών στατιστικών στοιχείων δεν μας επιτρέπει να εξαγάγουμε ασφαλή συμπεράσματα.

10. Σε ό,τι αφορά τώρα το κόστος της διαιτητικής διαδικασίας, αυτό ποικίλλει, ανάλογα με το είδος της διαιτησίας (θεσμική ή ad hoc, εσωτερική ή διεθνής), αλλά και τον αριθμό των διαιτητών που επιλαμβάνονται της διαφοράς (μονομελής ή πολυμελής σύνθεση του διαιτητικού δικαστηρίου).

Τα έξοδα, που θα υποχρεωθεί να καταβάλει ο ενδιαφερόμενος, κυμαίνονται σε χαμηλότερα επίπεδα στην περίπτωση που πρόκειται για μια ad hoc, εσωτερική διαιτησία, οπότε και, εάν δεν υπάρχει διαφορετική συμφωνία μεταξύ των μερών, η αμοιβή των διαιτητών θα υπολογιστεί με βάση τον πίνακα, που περιέχεται στο άρθρο 882 παρ. 2 του ΚΠολΔ.¹⁰⁷

11. Δοθέντος δε ότι δεν επιτρέπεται η άσκηση ενδίκων μέσων κατά της διαιτητικής απόφασης παρά μόνο των προβλεπομένων ενδίκων βοηθημάτων (αγωγή ακύρωσης ή αγωγή ανυπαρξίας της διαιτητικής απόφασης) για τους περιοριστικά αναφερόμενους στον νόμο λόγους, η διαφορά θα επιλυθεί οριστικά (τελειωτικά) με την έκδοση της διαιτητικής απόφασης, χωρίς ο ενδιαφερόμενος να επιβαρυνθεί με τα έξοδα ενός δευτέρου βαθμού δικαιοδοσίας.

12. Τα έξοδα και οι αμοιβές των διαιτητών αυξάνονται στις περιπτώσεις της θεσμικής, αλλά και πολύ περισσότερο της διεθνούς διαιτησίας, μορφές διαιτησίας, ωστόσο, στις οποίες τα μέρη προσφεύγουν μόνο κατόπιν δικής τους πρωτοβουλίας και συμφωνίας. Με άλλα λόγια, παραμένει πάντοτε

107 «Το ύψος της συνολικής αμοιβής διαιτητών και επιδιαιτητών υπολογίζεται σε ποσοστό της αξίας του αντικείμενου της διαφοράς, με βάση τον ακόλουθο πίνακα:

- Για το τμήμα αξίας έως 1.500 ευρώ 6%.
- Για το τμήμα αξίας 1.500,01 έως 5.900 ευρώ 5%.
- Για το τμήμα αξίας 5.900,01 έως 15.000 ευρώ 4%.
- Για το τμήμα αξίας 15.000,01 έως 29.000 ευρώ 3%.
- Για το τμήμα αξίας 29.000,01 έως 150.000 ευρώ 2%.
- Για το τμήμα αξίας 150.000,01 ευρώ και άνω 1%.

Αν το αντικείμενο της διαφοράς δεν είναι αποτιμητό σε χρήμα, η αμοιβή προσδιορίζεται από το διαιτητικό δικαστήριο κατά εύλογη κρίση. Αν ο επιδιαιτητής είναι δικαστικός λειτουργός, η αμοιβή του ρυθμίζεται από το άρθρο 882Α και οι διαιτητές λαμβάνουν συνολικά τα δύο τρίτα της κατά την παρούσα παράγραφο αμοιβής. Το ποσό της αμοιβής κατά διαιτητή ή επιδιαιτητή που δεν έχει την ιδιότητα δικαστικού λειτουργού δεν μπορεί να υπερβαίνει τα σαράντα τέσσερις χιλ. (44.000) ευρώ, εκτός αν η διαιτησία είναι διεθνής».

διαθέσιμη για τους ενδιαφερομένους η οικονομικότερη διαδικασία της *ad hoc* και εσωτερικής διαιτησίας.

Παράλληλα, τα μέρη μπορούν τις περισσότερες φορές να επιλέξουν τον αριθμό των μελών, από τα οποία θα απαρτίζεται το διαιτητικό δικαστήριο. Το κόστος της διαιτητικής διαδικασίας είναι χαμηλότερο όταν η διεξαγωγή της τελευταίας ανατίθεται σε έναν διαιτητή και αυξάνεται ανάλογα με τον αριθμό των διαιτητών.

Βεβαίως, και στις περιπτώσεις προσφυγής σε διαιτησία οι διάδικοι θα πρέπει να επωμιστούν το κόστος για τις αμοιβές των δικηγόρων τους.

Η επίλυση μιας διαφοράς με προσφυγή στη Δικαιοσύνη συνήθως συνεπάγεται μακρό χρόνο μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης, γεγονός που επαυξάνει το τελικώς επιδικαζόμενο ποσό με σημαντικούς τόκους (υπερμερίας και επιδικίας), αυξάνει το κίνδυνο επιγενόμενης αφερεγγυότητας του οφειλέτη και σε πολλές περιπτώσεις έχει δυσμενείς οικονομικές συνέπειες και για τον νικητή διάδικο, παρά την επιδίκαση τόκων. Παρά ταύτα, συχνά, το ψυχολογικό υπόβαθρο των διαδίκων συνηγορεί υπέρ της δικαστικής αντιδικίας και όχι υπέρ της ορθολογικής επίλυσης μέσω διαιτησίας.

13. Η εμπειρία επιβεβαιώνει ότι η διαιτησία, ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών, ακριβώς λόγω των πλεονεκτημάτων που επισημάνθηκαν, επιλέγεται από τους ενδιαφερομένους (διαδίκους) κυρίως στις ακόλουθες διαφορές:

- Διαφορές από εμπορικές συμβάσεις,
- Διαφορές στο πλαίσιο διεθνών συναλλαγών,
- Διαφορές από αγοραπωλησίες,
- Κατασκευαστικές διαφορές,
- Ναυτιλιακές διαφορές.

9.3 Η διαιτησία στην Ελλάδα

1. Μολονότι η διαιτησία κερδίζει χάρη στα προαναφερόμενα πλεονεκτήματά της ολοένα και περισσότερο έδαφος παγκοσμίως, η εικόνα που επικρατεί είναι ότι στην Ελλάδα δεν αποτελεί ιδιαίτερα διαδεδομένο θεσμό.

Η έλλειψη καταγραφής και δημοσίευσης κατά τρόπο συστηματικό και οργανωμένο του αριθμού των διαιτησιών, που διενεργούνται ανά έτος στην Ελλάδα, αλλά και των διαιτητικών αποφάσεων, που εκδίδονται, δεν μας επιτρέπει να αξιολογήσουμε με επιστημονική ακρίβεια την έκταση απήκησης και εφαρμογής του ερευνώμενου θεσμού στη χώρα μας.

Το μοναδικό σημείο αναφοράς που έχουμε στη διάθεσή μας είναι ορισμένα στοιχεία που μας χορηγήθηκαν κατόπιν αίτησης από το Πρωτοδικείο Αθηνών σχετικά με τον αριθμό των διαιτητικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί στην Περιφέρεια του Πρωτοδικείου Αθηνών, έχουν κατατεθεί και τηρούνται στα αρχεία του Πρωτοδικείου Αθηνών ανά έτος την τελευταία δεκαετία (2014-2023) και απεικονίζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 10. Αριθμός Διαιτητικών Αποφάσεων στα αρχεία του Πρωτοδικείου Αθηνών

Έτος	Αριθμός Διαιτητικών Αποφάσεων
2014	36
2015	136
2016	43
2017	39
2018	31
2019	29
2020	28
2021	26
2022	53
2023	23
Σύνολο	444

Πηγή: Αρχεία Πρωτοδικείου Αθηνών

2. Από μια απλή επισκόπηση του παραπάνω πίνακα καθίσταται σαφές ότι ο αριθμός των διαιτητικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί την τελευταία δεκαετία και τηρούνται από το Πρωτοδικείο Αθηνών είναι πολύ μικρός (συνολικά μόλις 444 διαιτητικές αποφάσεις!).

Από τα στατιστικά στοιχεία που έχουν δημοσιευτεί στην ιστοσελίδα του Πρωτοδικείου Αθηνών (δημοσιευμένα στοιχεία μέχρι το έτος 2015), παρατηρούμε ότι κατά την τακτική διαδικασία, κατά το έτος 2014, δημοσιεύθηκαν συνολικά 7.529 Αποφάσεις του Μονομελούς και 5.271 αποφάσεις του Πολυμελούς, ενώ κατά το έτος 2015, δημοσιεύτηκαν 7.662 αποφάσεις του Μονομελούς και 4.133 του Πολυμελούς. Μολονότι δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για το είδος των διαφορών που εκδικάσθηκαν κατά την τακτική διαδικασία (ενοχικές, εμπράγματα, εμπορικές διαφορές), εικάζεται ότι οι περισσότερες από αυτές τις υποθέσεις θα μπορούσαν να επιλυθούν μέσω διαιτησίας. Παρατηρούμε, όμως, ότι κατά τα ίδια έτη (2014 και 2015) κατατέθηκαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου Αθηνών 36 και 136 διαιτητικές αποφάσεις, αντίστοιχα.

Δυστυχώς δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν δημοσιευμένα στοιχεία για διαιτητικές αποφάσεις που εκδόθηκαν από τις μόνιμες ή θεσμικές διαιτησίες που λειτουργούν στην Ελλάδα, ώστε να υπάρχει κάποια ένδειξη για τον βαθμό αποτελεσματικότητας των θεσμικών διαιτησιών, μολονότι πολλές από αυτές υπάρχουν ως οργανωμένος εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών επί δεκαετίες.

3. Η εμπιστοσύνη που τα ενδιαφερόμενα μέρη δείχνουν στον θεσμό της διαιτησίας στην Ελλάδα, φαίνεται καταρχήν να είναι πολύ περιορισμένη.

Εν τούτοις, αξίζει να διευκρινίσουμε, για να μη δημιουργούνται εσφαλμένες εντυπώσεις, ότι τα παραπάνω αναγραφόμενα αριθμητικά στοιχεία δεν επαρκούν για να καταλήξει κανείς σε ασφαλές συμπέρασμα αναφορικά με τη δημοτικότητα, πολλώ δε μάλλον την επιτυχία του θεσμού της διαιτησίας στην Ελλάδα, καθώς: α) πρόκειται για στοιχεία που ελήφθησαν μόνο από το Πρωτοδικείο Αθηνών και όχι από όλα τα πρωτοδικεία της χώρας και β) αφορούν ως επί το πλείστον τις υποθέσεις που επιλύονται μέσω προσφυγής στην εσωτερική διαιτησία, οπότε και το πρωτότυπο της διαιτητικής απόφασης κατατίθεται στη γραμματεία του αρμοδίου δικαστηρίου κατ' άρθρο 893 του ΚΠολΔ, εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά από τη συμφωνία διαιτησίας.

Τουναντίον, στο πλαίσιο της διεθνούς διαιτησίας,¹⁰⁸ ο διαιτητής είναι υποχρεωμένος να καταθέσει ένα πρωτότυπο της διαιτητικής απόφασης στη Γραμματεία του Μονομελούς Πρωτοδικείου στην περιφέρεια του οποίου είναι ο τόπος διαιτησίας, όταν του ζητηθεί και μόνον εάν η διαιτητική απόφαση πρόκειται να εκτελεστεί στην Ελλάδα.

¹⁰⁸ Βλ. άρθρο 32 παρ. 5 του προϊσχύσαντος και ήδη καταργηθέντος Ν. 2735/1999, αλλά και άρθρο 41 παρ. 5 του ισχύοντος Ν. 5016/2023.

9.4 Αντί επιλόγου

1. Οι καθυστερήσεις που απαντώνται στην απονομή της τακτικής Δικαιοσύνης, αλλά και συχνά η δυσαρέσκεια και δυσπιστία των πολιτών όσον αφορά στην ποιότητα του δικαστικού έργου, έχουν στρέψει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας στις λεγόμενες «Εναλλακτικές Μεθόδους Επίλυσης Διαφορών» (ΕΜΕΔ), μεταξύ των οποίων, και η διαιτησία.

Λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ως ΕΜΕΔ –όπως η ταχύτητα, η μυστικότητα, η ελαστικότητα και η αποτελεσματικότητα–, η διαιτησία προσελκύει παγκοσμίως ολοένα και περισσότερους ενδιαφερομένους. Δεν φαίνεται, όμως, να αποτελεί εναλλακτικό τρόπο επίλυσης διαφορών για τον μέσο πολίτη.

2. Η διαιτησία, ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης διαφορών, όπως προβλέπεται στο έβδομο Κεφάλαιο του ΚΠολΔ (άρθρα 867-903), ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές της ιδιωτικής αυτονομίας. Η ελευθερία των ενδιαφερομένων μερών διαφυλάσσεται με επάρκεια και διευκολύνεται η λειτουργία της με παράλληλη διασφάλιση της διαδικαστικής ελαστικότητας.

Οι διατάξεις για τις αμοιβές των διαιτητών θα μπορούσαν να διαμορφωθούν με λιγότερη αγορανομική λεπτομέρεια, διασφαλίζοντας ένα κατώτατο και ένα ανώτατο όριο, ώστε να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τον βαθμό δυσκολίας της προς επίλυση διαφοράς. Άλλωστε, κάθε ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα να προσφύγει κατά της διάταξης, που αφορά στις αμοιβές των διαιτητών και τα έξοδα της διαιτησίας ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου, οπότε διασφαλίζεται η άρση τυχόν υπερβολών.

Για ποιον λόγο, όμως, θα πρέπει οι διαιτητές σε μια εσωτερική διαιτησία να καταβάλλουν το 20% της αμοιβής τους για τη χρηματοδότηση των Δικαστικών Μεγάρων της χώρας είναι τελείως ακατανόητο, δεδομένου ότι οι διαιτητές φορολογούνται για την αμοιβή τους. Όσοι προσφεύγουν στη διαιτησία δεν χρησιμοποιούν τα δικαστικά κτήρια ούτε επιβαρύνουν το Δημόσιο. Η διάταξη πρέπει να καταργηθεί και οι διαιτητές, όπως ισχύει και για τους διαιτητές σε διεθνείς διαιτησίες, να μην επιβαρύνονται με τη χρηματοδότηση του Ταμείου Χρηματοδοτήσεως Δικαστικών Κτιρίων (ΤΑΧΔΙΚ) από την αμοιβή τους.

3. Όσον αφορά τις οργανωμένες μόνιμες (θεσμικές) διαιτησίες, η δημοσίευση στατιστικών στοιχείων από τους αρμόδιους φορείς θα ήταν σημαντικό στοιχείο για την αξιολόγηση του παραγόμενου έργου. Φαίνεται, όμως, ότι οι θεσμοθετημένες διαιτησίες δεν προσελκύουν τους ενδιαφερόμενους και θα ήταν πολύ χρήσιμο να ερευνηθούν οι λόγοι της περιορισμένης αποτελεσματικότητάς τους.

Μολονότι εικάζουμε ότι η περιορισμένη προσφυγή στη διαιτησία οφείλεται πρωτίστως σε κοινωνικούς και ψυχολογικούς λόγους, πρέπει να επισημάσουμε ότι σε όλες τις θεσμικώς οργανωμένες διαιτησίες οι ενδιαφερόμενοι πρέπει υποχρεωτικά να επιλέξουν διαιτητές από τους πίνακες, που καταρτίζουν οι αντίστοιχοι φορείς. Αυτός ο περιορισμός της ελευθερίας των ενδιαφερομένων ίσως λειτουργεί αποτρεπτικά. Θα μπορούσε η λίστα των προτεινόμενων διαιτητών να είναι επικουρική, με την έννοια ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να ορίσουν όποιους διαιτητές και επιδιαιτητές θέλουν, και μόνο αν έχουν συμφωνήσει να ορίζει διαιτητές ή επιδιαιτητή ο φορέας, τότε να ορίζεται αυτός από την υπάρχουσα λίστα.

4. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το έτος 2021 από το Πανεπιστήμιο Queen Mary του Λονδίνου,¹⁰⁹ διαπιστώθηκε ότι σημαντικό ζητούμενο για τους πολίτες αποτελεί η περαιτέρω επιτάχυνση της διαιτητικής διαδικασίας, αλλά και η μείωση του κόστους.

Η ευρύτερη χρήση τεχνολογικών μεθόδων π.χ. πραγματοποίηση εξ αποστάσεως συσκέψεων με ηλεκτρονικά μέσα, θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν το αίτημα των πολιτών για μείωση του κόστους της διαιτητικής διαδικασίας. Σχετική ρητή νομοθετική πρόβλεψη θα ήταν προς τη σωστή κατεύθυνση.

5. Ειδικά στην Ελλάδα, ελλείπει επαρκών στατιστικών στοιχείων, είναι δύσκολο να εξαγάγει κανείς ασφαλή συμπεράσματα αναφορικά με την επιτυχία του θεσμού της διαιτησίας. Γενική αίσθηση αποτελεί μάλλον ότι η διαιτησία δεν έχει βρει πρόσφορο έδαφος να αναπτυχθεί στη χώρα μας, παρά τα αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει έναντι της κρατικής Δικαιοσύνης. Το έλλειμμα πληροφόρησης των πολιτών αναφορικά με τη διαδικασία, καθώς και τα προτερήματα της διαιτησίας είναι ίσως ένας από τους βασικότερους λόγους για τον οποίο, στην Ελλάδα, η προσφυγή στη διαιτησία εμφανίζεται περιορισμένη.

6. Ανεξαρτήτως, πάντως, όλων των ανωτέρω, ο θεσμός της διαιτησίας θα μπορούσε να αποτελέσει σε μεγαλύτερο βαθμό εναλλακτικό τρόπο επίλυσης διαφορών για τους ιδιώτες και κυρίως για τις επιχειρήσεις που αποζητούν

¹⁰⁹ Queen Mary University of London, and White & Case. (2021). 2021 International Arbitration Survey: Adapting Arbitration to a Changing World. Ανακτήθηκε από https://www.qmul.ac.uk/arbitration/media/arbitration/docs/LON0320037-QMUL-International-Arbitration-Survey-2021_19_WEB.pdf.

την ταχεία διευθέτηση των διαφορών τους μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Η ελευθερία και η αυτονομία, που η διαιτησία εξασφαλίζει στα ενδιαφερόμενα μέρη, υπό τις ειδικότερες εκφάνσεις της ελεύθερης επιλογής του είδους της διαιτησίας (ad hoc ή θεσμική), του προσώπου των διαιτητών αλλά και εν γένει της διαδικασίας, που θα ακολουθηθεί κατά την επίλυση των διαφορών τους, συνιστούν αποφασιστικούς παράγοντες που, από κοινού με την επαρκή ενημέρωση των πολιτών και τη θεραπεία των τυχόν αδυναμιών του θεσμού, μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της διαιτησίας ως ΕΜΕΔ.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Queen Mary University of London, and White & Case. (2021). *2021 International Arbitration Survey: Adapting Arbitration to a Changing World*. Ανακτήθηκε από: https://www.qmul.ac.uk/arbitration/media/arbitration/docs/LON0320037-QMUL-International-Arbitration-Survey-2021_19_WEB.pdf.

Βασαρδάνης, Ι. (2022). Άρθρο 869: Έγγραφη συμφωνία. Στο Χ. Απαλαγάκη & Σ. Σταματόπουλος (Επιμ.), *Ο Νέος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας: Ερμηνεία κατ' άρθρο μετά τους Ν. 4842 & 4855/2021* (τ. 2) (σ. 2718-2723). Νομική Βιβλιοθήκη.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2023). *Πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης για το 2023*, COM(2023) 309 final. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023DC0309>.

Κουσουύλης, Σ. (1996). *Θεμελιώδη προβλήματα της διαιτησίας (II, Θεωρία)*. Σάκκουλα.

Κουσουύλης, Σ. (2004). *Διαιτησία: Ερμηνεία κατ' άρθρο*. Σάκκουλα.

Παππάς, Ν. (2002). Το διαιτητεύσιμο των διαφορών (Arbitrality). *Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών*, 2002(7), σ. 684-697.

Πρωτοδικείο Αθηνών (χ.χ.). *Το Πρωτοδικείο Αθηνών με αριθμούς*. Ανακτήθηκε από: <http://www.protodikeio-ath.gr/>.

Φιλιώτης, Ι. (2020). 867 [Υπαγόμενες διαφορές]. Στο Κ. Κεραμεύς, Δ. Κονδύλης & Ν. Νίκας (Επιμ.), *Ερμηνεία ΚΠολΔ: Ασφαλιστικά μέτρα–Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας–Διαιτησία* (2^η έκδ.) (σ. 661-679). Σάκκουλα.

Φιλιώτης, Ι. (2020). Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 867–903. Στο Κ. Κεραμεύς, Δ. Κονδύλης & Ν. Νίκας (Επιμ.), *Ερμηνεία ΚΠολΔ: Ασφαλιστικά μέτρα–Διαδικασία Εκούσιας Δικαιοδοσίας–Διαιτησία* (2^η έκδ.) (σ. 645-661). Σάκκουλα.

Φουστούκος, Ά. (2000). *Διαιτησία (Μελέτες, Άρθρα, Παρεμβάσεις)*. Σάκκουλα.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Διεθνής εμπειρία και
βέλτιστες πρακτικές άλλων
χωρών

10

Ζωή Γιαννοπούλου

Δικηγόρος, Εκπαιδεύτρια Διαμεσολαβητών στο Ινστιτούτο
Κατάρτισης Διαμεσολαβητών Θεσσαλονίκης (ΙΚΔΘ)

«Η Διαμεσολάβηση δεν είναι μια μορφή Δικαιοσύνης ή μια άλλη Δικαιοσύνη. Βρίσκεται μέσα στον ίδιο τον πρωταρχικό πυρήνα της Δικαιοσύνης, όπως τον αποκαλύπτουν οι Άνθρωποι, όταν αποφασίζουν τη λύση της Σύγκρουσης με τον Συνάνθρωπο, με το σκεπτικό της Ελευθερίας του Αυτοκαθορισμού και της Συμμετοχής τους».¹¹⁰

- Λ. Κοσίρης

10.1 Εισαγωγή

Η διαμεσολάβηση ακολουθεί τις εξελίξεις της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών και της κοινωνίας τα τελευταία 40 χρόνια,¹¹¹ διανύοντας έναν δύσκολο δρόμο, αρχικά από τις χώρες του Κοινοδικαίου και στη συνέχεια του ηπειρωτικού Δικαίου.

Το 1913, στις ΗΠΑ εισήχθη μια πρώτη μέθοδος εναλλακτικής επίλυσης διαφορών με τη δημιουργία από το υπουργείο Εργασίας ενός μητρώου επαγγελματιών, που αποκαλούνταν «Επίτροποι Συμφιλίωσης». Το 1976 έλαβε χώρα η Διάσκεψη Πάουντ στις ΗΠΑ προς τιμήν του Ρόσκο Πάουντ, κοσμήτορα της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Harvard, με αντικείμενο το μέλλον της νομικής επιστήμης. Ο καθηγητής της Νομικής Σχολής του Harvard, Φρανκ Σάντερ, εισηγήθηκε τη δυνατότητα επιλογής της κατάλληλης εναλλακτικής μεθόδου επίλυσης των διαφορών.¹¹² Την ίδια χρονική περίοδο φωνές δυσαρέσκειας ακούγονταν και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, όπως στην Ιταλία, όπου, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 το εθνικό σχέδιο για την «Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη» συγκέντρωσε ακαδημαϊκούς από όλο τον κόσμο στη Φλωρεντία για να συζητήσουν τα νομικά, πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, που σχετιζόνταν με την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη.¹¹³

¹¹⁰ Κοσίρης, Λ. (2013). *Διαμεσολάβηση στη σκιά του Δικαίου. Φυσική επιλογή λύσης των ανθρώπινων συγκρούσεων, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, Δημόσια συνεδρία της 26ης Φεβρουαρίου 2013.*

¹¹¹ Mammino, C. (2021-2022). Recent Developments in International Mediation, *Yearbook of Private International Law, Volume 23*, pp. 439-454.

¹¹² Alexander, N. (2006). Global trends in mediation: riding the third wave (2nd ed.) Kluwer Law International και Hinshaw, A., Kupfer Schneider, A., & and Rudolph Cole, S. (Eds.) (2021). Frank Sander: Father of Court-based Dispute Resolution. In *Discussions in Dispute Resolution: The Foundational Articles* (p. 337). Oxford University Press.

¹¹³ Cappelletti, M. (Ed.) (1978). *The Florence Access to Justice Project* (Volume I-IV). Alphen aan den Rijn, Sijthoff and Noordhoff.

Από τις ημέρες του «Δικαστηρίου πολλαπλών θυρών» (“Multi-Door Courthouse”) του καθηγητή Φρανκ Σάντερ μέχρι σήμερα έχουν γίνει αλλαγές στη Δικαιοσύνη και στον χώρο της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών,¹¹⁴ που αναγνωρίζεται πλέον όχι μόνο ως ένα αυτοτελές σύστημα επίλυσης διαφορών, αλλά ως ένα σύστημα που αλληλεπιδρά με το δικαστικό σύστημα.¹¹⁵ Ο καθηγητής Λουκάς Μίστελης το παρομοίασε χαρακτηριστικά με ένα «κύμα φιλελευθεροποίησης και ιδιωτικοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών που σαρώνει τον δυτικό κόσμο και τις λεγόμενες αναδυόμενες αγορές στα τέλη του 20ού αιώνα».¹¹⁶

Θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανάλυση του νομοθετικού πλαισίου είναι απαραίτητη, αλλά όχι επαρκής για τη μελέτη του οικοσυστήματος της διαμεσολάβησης σε μια χώρα.¹¹⁷ Εξίσου σημαντικοί είναι και άλλοι παράγοντες, όπως οι υποδομές, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής τεχνολογίας, οι επαγγελματίες διαμεσολαβητές, οι πάροχοι υπηρεσιών διαμεσολάβησης και εκπαίδευσης, το δικαστικό σώμα¹¹⁸ κ.ά. Η νομοθετική μεταρρύθμιση εκκινεί είτε από την κορυφή προς τη βάση (νομοθετικό σώμα ή ρυθμιστικό όργανο) με τη συμβολή ειδικών επιστημόνων, είτε από τη βάση προς την κορυφή (με πρωτοβουλία των εμπλεκόμενων παραγόντων), είτε συνδυαστικά,¹¹⁹ με στόχο την ενδυνάμωση των πολιτών,¹²⁰ τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και την κοινωνική αλλαγή.¹²¹ Η συγκριτική μελέτη του θεσμού συμβάλλει στη μεταρρύθμιση,¹²² καθώς αντλώντας πολύτιμη γνώση από διαφορετικές δικαιοδοσίες¹²³ αναπτύσσεται μια διεπιστημονική προσέγγιση.¹²⁴ Όταν ειδικότερα στόχος είναι η νομοθετική μεταρρύθμιση,

114 Sander, F. (1979). Varieties of Dispute Processing. In A. L. Levin & R.R. Wheeler (Eds.), *The Pound Conference: Perspectives on Justice in the Future* (pp. 65–87). West Publishing. Farkas, B., & Traum, L. (2017). The History and Legacy of the Pound Conferences. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, (18)67, pp. 677–698. Βλ. γενικότερα Jed. D. Melnick Symposium – The Pound Conferences: Where Do We Come From, What Are We, Where Are We Going (2017). *Cardozo Journal of Dispute Resolution* 18.3, pp. 513–698.

115 Galanter, M. (2004). The Vanishing Trial: An Examination of Trials and Related Matters in Federal and State Courts. *Journal of Empirical Legal Studies*, 1(3), pp. 459–570.

116 Mistelis, L. (2003). ADR in England and Wales – A Successful Case of Public Private Partnership, *ADR Bulletin*, 6(3), Article 6.

117 Amsler, L. B., Martinez, J. K., & Smith S. E. (2020). *Dispute System Design: Preventing, Managing and Resolving Conflict*. Stanford University Press.

118 Alexander, N. (2023). *International Comparative Mediation Law, Comparative and Transnational Dispute Resolution*, Routledge. pp. 123–150.

119 Ali, S. (2018). *Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions of Justice*. Edward Elgar Publishing. Chapter 3.

120 Pruitt, D. G. (1981). *Negotiation Behavior*. Academic Press. Raiffa, H. (1982). *The Art and Science of Negotiation*. Belknap Press. Rubin, J., & Brown, B. R. (1975). *The Social Psychology of Bargaining and Negotiation*. Academic Press.

121 Lather, P. (1986). Research as Praxis. *Harvard Education Review* 56(3), pp. 257–278.

122 Shahla, A. (2023). *Comparative and Transnational Dispute Resolution*. Routledge.

123 Moscati, M. F., Palmer, M., & Roberts, M. (2020). *Comparative Dispute Resolution*. Elgar.

124 Erie, M. S. (2023) The Problem of Method in the Study of Transnational Dispute Resolution. In A. Shahla, *Comparative and Transnational Dispute Resolution*. Routledge.

οι μελέτες, η έρευνα, τα στατιστικά στοιχεία, η ακαδημαϊκή έρευνα και οι δημοσιεύσεις προσφέρουν σημαντικά δεδομένα.¹²⁵

Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά νομοθετικών πρωτοβουλιών για την εφαρμογή της διαμεσολάβησης στις εμπορικές διαφορές, στις οικογενειακές διαφορές, στο σχολικό περιβάλλον, για την ενίσχυση του ρόλου του νομικού παραστάτη στη διαμεσολάβηση και για τη σύνδεση της διαμεσολάβησης με το δικαστικό σύστημα. Κατόπιν ακολουθεί αναφορά στα νομοθετικά πλαίσια της διαμεσολάβησης σε χώρες της ΕΕ και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

¹²⁵ Drahozal, C. (2016). The State of Empirical Research on International Commercial Arbitration: 10 Years Later. In S. L. Bekroulakis, J. D. M. Lew & L. Mistelis (Eds.), *The Evolution and Future of International Arbitration* (pp. 453-458). Kluwer Law International.

10.2 Η διαμεσολάβηση στις εμπορικές διαφορές

Μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας το 2010 σε 100 χώρες ανέδειξε την απονομή της Δικαιοσύνης ως δείκτη εμπιστοσύνης των επενδυτών. Σε 80 από τις 100 χώρες, όπου ο δείκτης εμπιστοσύνης είναι υψηλός, έχουν εφαρμογή συστήματα διαμεσολάβησης και συμφιλίωσης, και σε 68 χώρες προβλέπεται παραπομπή από τα δικαστήρια των εμπορικών διαφορών σε διαμεσολάβηση.¹²⁶

Στην πρόσφατη παρουσίαση στις 3 Οκτωβρίου 2024 του “B-Ready” Business Report της Παγκόσμιας Τράπεζας, το οποίο αντικατέστησε το “Doing Business Report”, αναδείχθηκε πόσο σημαντική είναι η εναλλακτική επίλυση των εμπορικών διαφορών (διαιτησία και διαμεσολάβηση) για τους οικονομικούς δείκτες μιας χώρας, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και τον βαθμό εμπιστοσύνης των επενδυτών. Η αξιολόγηση του τομέα της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών βασίζεται σε τρεις πυλώνες: α) στην ποιότητα του νομοθετικού έργου, β) στην ποιότητα της παροχής των υπηρεσιών του Δημοσίου στην εναλλακτική επίλυση διαφορών και γ) στον βαθμό ευκολίας επίλυσης μιας εμπορικής διαφοράς.

Ο πρώτος πυλώνας μελετά το νομικό πλαίσιο και τους κανονισμούς λειτουργίας των δικαστηρίων και την εφαρμογή της διαιτησίας και της διαμεσολάβησης. Πιο συγκεκριμένα, αξιολογεί τη λειτουργία του δικαστικού συστήματος, τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργιών, τη βελτίωση της πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, την υποστήριξη της διαιτησίας και την προώθηση της διαμεσολάβησης. Ο δεύτερος πυλώνας μελετά την ποιότητα της παροχής υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, ώστε να καθίστανται οι μηχανισμοί εναλλακτικής επίλυσης διαφορών αποτελεσματικοί και ελκυστικοί τόσο εντός δικαστικού συστήματος όσο και εκτός. Ο τρίτος πυλώνας μελετά κατά πόσο ανταποκρίνεται το νομικό πλαίσιο και ο δημόσιος τομέας στην πρακτική εφαρμογή των ανωτέρω. Πιο συγκεκριμένα, προσμετρά τον χρόνο και το κόστος διευθέτησης μιας εμπορικής διαφοράς και αξιολογεί

¹²⁶ World Bank (2010). *Investing across borders: Indicators of foreign direct investment regulation in 87 economies*. Available at: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/826251468341077303/investing-across-borders-2010-indicators-of-foreign-direct-investment-regulation-in-87-economies>.

την αποτελεσματικότητα του μηχανισμού αναγνώρισης και εκτέλεσης μιας δικαστικής ή διαιτητικής απόφασης.

Στο σύνολο των 50 χωρών που καλύπτει η έρευνα, η Ελλάδα στον τομέα της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών καταλαμβάνει τη 16η θέση και έχει συγκεντρώσει συνολικά 65,61 με μέγιστο βαθμό το 100. Ειδικότερα, στην υποκατηγορία θέσπισης του νομικού πλαισίου για την εναλλακτική επίλυση διαφορών συγκέντρωσε 27,78 με μέγιστο βαθμό το 33,33, στην υποκατηγορία για την προώθηση της διαμεσολάβησης 14,59 με μέγιστο βαθμό το 16,67, στην υποκατηγορία ανεξαρτησίας και αμεροληψίας των διαμεσολαβητών 4,17 με μέγιστο βαθμό το 4,17 και στην αναγνώριση και εκτέλεση πρακτικών εμπορικής διαμεσολάβησης 2,08 με μέγιστο βαθμό το 4,17.¹²⁷

Με στόχο την εναρμόνιση και τη συμμόρφωση με τις εμπορικές συμφωνίες, που επιτυγχάνονται στη διαμεσολάβηση, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL) θέσπισε το νομικό πλαίσιο για τις διεθνείς συμφωνίες, που προκύπτουν από διαμεσολάβηση (international Mediation Settlement Agreements – iMSAs). Η Σύμβαση ονομάστηκε «Σύμβαση της Σιγκαπούρης για τη Διαμεσολάβηση» από τη χώρα που φιλοξένησε την υπογραφή της και υπογράφηκε στις 7 Αυγούστου 2019. Από τις 46 χώρες που υπέγραψαν τη Σύμβαση την πρώτη ημέρα, 20 ήταν ασιατικές, συμπεριλαμβανομένων της Κίνας και της Ινδίας.

¹²⁷ World Bank (n.d.). *Dispute Resolution*. Available at: <https://www.worldbank.org/en/businessready/topic/dispute-resolution>.

10.3 Η διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές

Υπάρχουν κοινά σημεία εφαρμογής της οικογενειακής διαμεσολάβησης στη λύση του γάμου ή του συμφώνου συμβίωσης, στη διανομή της κοινής περιουσίας, στην επιμέλεια των παιδιών, στην επικοινωνία και στη διατροφή. Οι οικογενειακοί διαμεσολαβητές διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις οικογενειακού Δικαίου και ψυχολογίας, και επιβιβάζονται τα μέρη στην επίτευξη συμφωνίας με επίκεντρο το συμφέρον των παιδιών.¹²⁸ Αν και δεν έχει δημοσιευθεί πρόσφατη μελέτη για την εφαρμογή του υποχρεωτικού σταδίου διαμεσολάβησης στις οικογενειακές διαφορές στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Δικαιοσύνη (European e-justice),¹²⁹ από έρευνα¹³⁰ προκύπτει ότι: Από τα 27 κράτη της ΕΕ, 20 έχουν εισαγάγει ήδη μια μορφή υποχρεωτικότητας για τις οικογενειακές διαφορές. Επτά κράτη-μέλη (η Λιθουανία,¹³¹ η Ελλάδα, η Κροατία, η Ιρλανδία,¹³² η Μάλτα, η Ιταλία και η Εσθονία) εφαρμόζουν υποχρεωτικό προστάδιο. Σε 19 κράτη (Τσεχία, Γερμανία, Γαλλία,¹³³ Ιταλία, Κύπρο, Λιθουανία,¹³⁴ Λουξεμβούργο,¹³⁵ Μάλτα,¹³⁶ Κροατία,¹³⁷ Βουλγαρία,¹³⁸ Ολλανδία, Ουγγαρία, Αυστρία,¹³⁹

¹²⁸ Ruka, F. (2017). *The International Legal Responsibility of the European Union in the Context of the World Trade Organization in Areas of Non – Conferred Competences*. Springer, p. 289.

¹²⁹ "Family mediation," European E-Justice, https://e-justice.europa.eu/521/EN/family_mediation.

¹³⁰ Korsakoviene, I., Branimirova Radanova, J., & Tvaronavičienė, A. (2023). Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union?. *Review of European and Comparative Law*, 53(2), pp. 67-99. <https://doi.org/10.31743/recl.15707>.

¹³¹ Korsakoviene, I., & Tvaronavičienė, A. (2023, July 20). The Lithuanian Model of Mandatory Mediation in Family Disputes: An Updated Scheme for Overcoming the Mediation Paradox. Kluwer Mediation Blog. Retrieved from: <https://mediationblog.kluwerarbitration.com/2023/07/20/the-lithuanian-model-of-mandatory-mediation-in-family-disputes-an-updated-scheme-for-overcoming-the-mediation-paradox>.

¹³² Mediation Act 2017, Number 27 of 2017, Section 16 (1), <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/print>.

¹³³ The Civil Code of France, Article 373-2-10, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000042193469/2020-08-01.

¹³⁴ The Law on Approval, Entry into Force and Implementation of the Civil Procedure Code of the Republic of Lithuania. Code of Civil Procedure, No IX-743, Valstybes finans, 2002-04-06, No. 36-1340, Art. 93(4), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435>.

¹³⁵ Grand-Ducal Regulation of 25 June 2012, Art. 4, accessed February 1, (2023), <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/rgd/2012/06/25/n4/fo>.

¹³⁶ The Civil Court (Family Section), the Civil Court (General Jurisdiction) and the Court of Magistrates (Gozo) Superior Jurisdiction (Family Section) Regulations on 16th December 2003, Article 4 (3), as amended <https://legislation.mt/eli/sl/12.20/eng/pdf>.

¹³⁷ The Family Act the Republic of Croatia (Obiteljski zakon; Narodne novine) (Official Gazette, No 103/15 and 98/19), Zagreb, September 22, (2015). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html.

¹³⁸ Bulgarian Official Gazette, issue 11 (2023). Retrieved from: <https://dvparliament.bg/DVWeb/fileUploadShowing.jsp?&idFileAtt=550352&allowCache=true&openDirectly=false>.

¹³⁹ Federal Act on Judicial Procedure in Legal Matters Other than Disputes (AufJerstreitgesetz AufStrG) StF: Federal Law Gazette I No. 111/2003 (NR: GP XXII RV 224 AB 268 S. 38. BR: AB 6895 S. 703.), Section 5 107, as amended.

Εσθονία,¹⁴⁰ Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία,¹⁴¹ Φινλανδία και Σουηδία), οι δικαστές μπορούν να παραπέμψουν τα μέρη σε ενημερωτικές συνεδρίες διαμεσολάβησης. Στο Βέλγιο, στην Ισπανία,¹⁴² στη Σλοβενία,¹⁴³ τη Λετονία, τη Ρουμανία, την Ισπανία, τη Σλοβακία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν θεσμοθετηθεί κίνητρα για προσφυγή στον θεσμό.

¹⁴⁰ Code of Civil Procedure of Republic of Estonia of 20th of April 2005, <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/502122022001/consolide>.

¹⁴¹ Mediation Act 2017 of I, Section 14 (1) (a), Section 15.

¹⁴² European e-Justice Portal (n.d.). Mediation in EU countries: Spain. Retrieved from: https://e-justice.europa.eu/64/ES/mediation_in_eu_countries?SPAIN&action=printMS&init=true&member=1#tocHeader0.

¹⁴³ The Act on Alternative Dispute Resolution in Judicial Matters 22 (1) <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAK05648>.

10.4 Η σύνδεση της διαμεσολάβησης με το δικαστικό σύστημα

Τα δικαστικά συστήματα διαμεσολάβησης συνδέονται άμεσα με την πρόσβαση στη Δικαιοσύνη, αλλά και με τον βαθμό ικανοποίησης των πολιτών τόσο από τη διαδικασία όσο και από το αποτέλεσμα.¹⁴⁴ Έρευνες έχουν αναδείξει ότι οι πολίτες και οι νομικοί παραστάτες νιώθουν μεγάλο βαθμό αξιοκρατικής απονομής της Δικαιοσύνης, συμμετοχής, αξιοπρέπειας, σεβασμού, ουδετερότητας και αμεροληψίας.¹⁴⁵ Στις σκανδιναβικές χώρες, όπως στη Νορβηγία και στη Σουηδία, η διαμεσολάβηση συνδέεται με τα δικαστήρια από τα πρώτα κιόλας στάδια. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου είναι εδραιωμένη η έννοια του συμβιβασμού, προσφέρονται κίνητρα και διατηρείται παράλληλα ο παραδοσιακός ρόλος του δικαστή. Στην Ιταλία, οι δικαστές εφαρμόζουν εργαλεία επίλυσης των συγκρούσεων και μπορούν να διατάξουν Διαμεσολάβηση με δικαστική απόφαση, στην οποία πρέπει να αιτιολογήσουν την παραπομπή σε διαμεσολάβηση.¹⁴⁶ Στο Βέλγιο, τη Λετονία και τη Ρουμανία, οι δικαστές έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν τα μέρη για τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση και για τα οφέλη του θεσμού. Στην Ιρλανδία, την Ισπανία, τη Γαλλία, την Κροατία, την Ολλανδία, την Πορτογαλία και τη Σλοβενία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι δικαστές προτείνουν διαμεσολάβηση στις υποθέσεις που κρίνουν ότι θα μπορούσαν να επιλυθούν με διαμεσολάβηση,¹⁴⁷ ενώ στη Σλοβακία και στην Αυστρία,¹⁴⁸ μπορούν να καλέσουν τα μέρη να συμμετάσχουν σε μια ενημερωτική συνεδρία.

Το έργο “Judicial Conflict Resolution Research (JCR) Project” χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (European Research Council – ERC)¹⁴⁹ και ανέδειξε τις διαφοροποιήσεις εφαρμογής της εναλλακτικής

¹⁴⁴ Shestowsky D., (2007). Misjudging: Implications for Dispute Resolution, *Nevada Law Journal* 7 487-99.

¹⁴⁵ Austin, W. G., & Tobiasen J. M. (1984). Legal Justice and the Psychology of Conflict Resolution. In R. G. Folger (Ed.), *Sense of Injustice: Social Psychological Perspectives* (pp. 227-274). Springer.

¹⁴⁶ Legislative Decree No. 149 of 10 October 2022, Italian Official Gazette S.O. Available at: <https://www.gazzettaufficiale.it/atto/seriegenerale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=20221017&atto.codiceRedazionale=22G00158&elenco30giorni=false>.

¹⁴⁷ Billingsley, B., & Ahmed, M. (2016). Evolution, revolution and culture shift: A critical analysis of compulsory ADR in England and Canada. *Common Law World Review*, 45, pp. 186-213.

¹⁴⁸ Federal Act on Judicial Procedure in Legal Matters Other than Disputes (Aulerstreitgesetz-Au(StrG) StF: Federal Law Gazette I No. 111/2003 (NR: GP XXII RV 224 AB 268).

¹⁴⁹ Consolidator Grant 647943/13 “Judicial Conflict Resolution (JCR): Examining Hybrids of Non – Adversarial Justice” (2016-2020).

επίλυσης διαφορών στον δικαστικό χώρο.¹⁵⁰ Στις ΗΠΑ, το εθνικό πρόγραμμα “Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions Justice” οργανώθηκε με γνώμονα ότι η βελτίωση της απονομής της Δικαιοσύνης συνδέεται με τη διαμεσολάβηση στο δικαστικό σύστημα¹⁵¹ και ότι ο σχεδιασμός ενός τέτοιου συστήματος διαμεσολάβησης, εκούσιου ή υποχρεωτικού, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το ευρύτερο πλαίσιο.¹⁵² Σύμφωνα δε με μελέτη ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ “World Economic Forum’s Global Competitiveness (GCR), 2016-2017”, σε σύνδεση με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, οι χώρες που έχουν εφαρμόσει συστήματα δικαστικής διαμεσολάβησης έχουν υψηλό δείκτη αξιολόγησης στην ταχύτητα και ποιότητα της απονομής της Δικαιοσύνης. Ενδεικτικά, η Σιγκαπούρη είναι στην 1η θέση, το Χονγκ Κονγκ στη 2η, το ΗΒ στην 6η, η Μαλαισία στην 9η, η Ολλανδία στη 12η, ενώ η Γαλλία στη 22η.¹⁵³

¹⁵⁰ Alberstein, M. (2015). Judicial Conflict Resolution (JCR): A New Jurisprudence for an Emerging Judicial Practice. *Cardozo Law Journal of Conflict Resolution*, 16, pp. 879-907.

¹⁵¹ Shala, A. (2018). *Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions of Justice*. Edward Elgar Publishing.

¹⁵² Anderson, H., & Pi, R. (2004). *Evaluation of the Early Mediation Pilot Programs*. Judicial Council of California/Administrative Office of the Court.

¹⁵³ World Economic Forum (2016). *The Global Competitiveness Report 2016-2017* (pp. 356-357). Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

10.5 Ο νομικός παραστάτης στη διαμεσολάβηση

Οι νομικοί παραστάτες έχουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση και εφαρμογή του θεσμού.¹⁵⁴ Στην Ιρλανδία οι δικηγόροι έχουν υποχρέωση να συμβουλεύουν τους εντολείς τους να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση, ενώ στην Ισπανία, στη Φινλανδία και στη Σλοβενία τα έξοδα των νομικών παραστατών καλύπτονται από τη νομική βοήθεια. Σε αρκετές χώρες, και ιδίως στις ΗΠΑ, η διαμεσολάβηση διδάσκεται στα προπτυχιακά προγράμματα των νομικών σχολών και από το 2026 θα είναι υποχρεωτική η διδασκαλία για τις εξετάσεις στον Αμερικανικό Δικηγορικό Σύλλογο. Σύμφωνα με έρευνα που δημοσιεύτηκε το 2022 στη Γαλλία, την Ιταλία και στο Βέλγιο, καθοριστικό παράγοντα επιτυχίας της διαμεσολάβησης και αντίστοιχα αποτυχίας της αποτελούν οι νομικοί παραστάτες.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Golann, D. (2009). *Mediating Legal Disputes: Effective Strategies for Neutrals and Advocates* (p. 255). American Bar Association.

¹⁵⁵ Giacalone, M., & Salehi, S. (2022). An Empirical Study on Mediation in Civil and Commercial Disputes in Europe: The Mediation Service Providers Perspective. *Revista Ítalo-española De Derecho Procesal*, (2), pp. 11-54. <https://doi.org/10.37417/rivitsproc/802>.

10.6 Η διαμεσολάβηση στα σχολεία

Πρωτοπόρος χώρα στην εφαρμογή προγραμμάτων διαμεσολάβησης συνομηλίκων αποτελεί η Φινλανδία, όπου στο Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα¹⁵⁶ προβλέπεται η διαμεσολάβηση συνομηλίκων και εφαρμόζεται εδώ και δύο δεκαετίες με χρηματοδότηση αρχικά από το υπουργείο Παιδείας και στη συνέχεια από το υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και Υγείας. Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία (2022), εφαρμόζεται σε περισσότερα από 900 σχολεία (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), έχουν εκπαιδευτεί 10 χιλ. μαθητές, 50 χιλ. εκπαιδευτικοί, ενώ ετησίως λαμβάνουν χώρα πάνω από 10 χιλ. διαμεσολαβήσεις, όπου συμμετέχουν 25 χιλ. μαθητές.¹⁵⁷ Τα αποτελέσματα στη μείωση των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, όπως και βελτίωσης του σχολικού κλίματος, είναι ενθαρρυντικά. Στην Αυστρία ήδη από το 2015, 15% όλων των σχολείων εφαρμόζουν προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης.¹⁵⁸

¹⁵⁶ The Finnish National Core Curriculum for Basic Education και Gellin, Gellin, M. (2018). Mediation in Finnish Schools: From Conflicts to Restoration. In Nylund, A., Ervasti, K., & Adrian, L. (Eds.), *Nordic Mediation Research* (pp. 247-266). Springer.

¹⁵⁷ Gellin, M. (2018). Mediation in Finnish Schools: From Conflicts to Restoration. In Nylund, A., Ervasti, K., & Adrian, L. (Eds.), *Nordic Mediation Research* (pp. 247-266). Springer. Gellin, M. (2023). *Widening the RJ circle from the perspective of Finnish experiences*. Available at: <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2024/02/Belfast-23032023-M-Gellin.pdf>.

¹⁵⁸ Haberlehner, C., & Polleichtner, A. (2015). Wir tun was! Mediation: Lösung erster Klasse. *mediation aktuell* 2/2015, p. 8-11.

10.7 Μελέτη ευρωπαϊκών χωρών

Στόχο της κοινοτικής Οδηγίας 2008/52/ΕΚ αποτελεί η προώθηση του φιλικού διακανονισμού των διαφορών με την ενθάρρυνση της προσφυγής στη διαμεσολάβηση και με τη διασφάλιση της ισόρροπης σχέσης μεταξύ διαμεσολάβησης και δικαστικών διαδικασιών. Η μελέτη της εφαρμογής της διαμεσολάβησης στις ευρωπαϊκές χώρες αναδεικνύει τις πολιτισμικές, νομοθετικές και κοινωνικές διαφορές.¹⁵⁹ Ακολουθεί αναφορά των νομοθετικών πλαισίων κάποιων κρατών-μελών της ΕΕ και του Ηνωμένου Βασιλείου, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη μελέτη μας (με αλφαβητική σειρά).

10.7.1 Αυστρία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶⁰

Ο Νόμος περί Διαμεσολάβησης ψηφίστηκε το 2003 (Ν. 29/2003), ενώ από το 2004 τηρείται Μητρώο διαπιστευμένων διαμεσολαβητών στο υπουργείο Δικαιοσύνης. Οι προϋποθέσεις για την εγγραφή των υποψήφιων διαμεσολαβητών στο Μητρώο είναι η αίτηση στο υπουργείο Δικαιοσύνης, η ελάχιστη ηλικία των 28 ετών, η επαγγελματική κατάρτιση, το πιστοποιητικό ποινικού μητρώου και η ασφάλιση αστικής ευθύνης (ελάχιστο ποσό 400 χιλ. ευρώ). Η αρχική εγγραφή ισχύει για μέγιστη περίοδο πέντε ετών και μπορεί να ανανεωθεί για επιπλέον δέκα έτη. Για την ανανέωσή της απαιτείται πιστοποιητικό μετεκπαίδευσης τουλάχιστον 50 ωρών ή συμμετοχή σε σεμινάρια, συνέδρια, εργαστήρια κτλ. Οι δικαστές μπορούν σε κάθε στάδιο της δίκης αυτοβούλως ή κατόπιν επιθυμίας των διαδίκων, να επιχειρούν τη φιλική διευθέτηση της διαφοράς, και στις οικογενειακές διαφορές μπορούν να διατάξουν τη συμμετοχή τους σε μια αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης, με γνώμονα το συμφέρον των παιδιών.

¹⁵⁹ Zhomartkyz, M. (2023). Comparative study of mediation practices in European countries. *EUREKA: Social and Humanities*, 5, pp. 66-74.

¹⁶⁰ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*.

10.7.2 Βέλγιο

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶¹

Ο Βέλγος νομοθέτης ρύθμισε ήδη από το 2005 τη διαμεσολάβηση προσδίδοντάς της την ίδια αξία με τη διαιτησία ως ΕΜΕΔ, και από το 2014 όλα τα οικογενειακά δικαστήρια έχουν υποδομή για διαμεσολάβηση. Από τις 18 Ιουνίου 2018, το Δημόσιο μπορεί να συμμετέχει σε διαμεσολάβηση, οι δικαστές μπορούν να διατάσσουν διαμεσολάβηση, ακόμη και αν κάποια μέρη, αλλά όχι όλα, αντιτίθενται σε αυτό, και υποχρέωση των δικαστών είναι η προσπάθεια συμφιλίωσης των μερών (ακολουθώντας το παράδειγμα της Γαλλίας). Από τις 19 Δεκεμβρίου 2023, όλα τα δικαστήρια υποχρεούνται να δημιουργήσουν γραφεία διαμεσολάβησης. Το βασικό πρόγραμμα εκπαίδευσης διαμεσολάβησης είναι υποχρεωτικό για όλους τους νέους δικαστές, ενώ παρέχεται και εξειδικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τους δικαστές που υπηρετούν στα γραφεία διαμεσολάβησης εντός των δικαστηρίων.

Διαμεσολάβηση με εντολή του δικαστηρίου

Σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης, εκτός από το Ανώτατο Δικαστήριο, το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν κοινού αιτήματος όλων των μερών ή αυτεπαγγέλτως, με τη συναίνεση όλων των μερών, να διατάξει διαμεσολάβηση. Τα μέρη συμφωνούν από κοινού τον διορισμό ενός διαμεσολαβητή από το Μητρώο της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης και το δικαστήριο στη συνέχεια επικυρώνει την επιλογή του διαμεσολαβητή με τη λεγόμενη «εντολή διαμεσολάβησης». Ο διορισμένος διαμεσολαβητής ενημερώνεται για τον διορισμό του εντός οκτώ ημερών από την ημέρα έκδοσης της εντολής διαμεσολάβησης και εντός των επόμενων οκτώ ημερών ενημερώνει τα μέρη και το δικαστήριο για τον τόπο, την ημερομηνία και την ώρα έναρξης της διαμεσολάβησης (Δικαστικός Κώδικας, άρθρα 1734-1737).

10.7.3 Βουλγαρία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶²

Η διαμεσολάβηση εισήχθη στη Βουλγαρία με τον Νόμο περί Διαμεσολάβησης στις 17 Δεκεμβρίου 2004, έκτοτε τροποποιήθηκε έξι φορές, με τελευταία τροποποίηση στις 2 Φεβρουαρίου 2023 (σε ισχύ από την 1η Ιουλίου 2024), και ρυθμίζει την εξωδικαστική και τη διαμεσολάβηση με εντολή δικαστηρίου. Στην τελευταία τροποποίηση, η οποία ενσωματώθηκε και στον

¹⁶¹ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: Belgium, pp. 35-37.

¹⁶² European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: Bulgaria, pp. 60-62.

ΚΠολΔ, ρυθμίζεται ενδελεχώς η υποχρεωτική αρχική συνεδρία. Ο δικαστής μπορεί να διατάξει υποχρεωτική αρχική συνεδρία με έναν διαμεσολαβητή σε διαφορές συνιδιοκτησίας, διανομής περιουσίας, σε διαφορές μεταξύ εταίρων, στις οικογενειακές διαφορές διαζυγίου, επιμέλειας, διατροφής, επικοινωνίας με τους παππούδες και γιαγιάδες, σε εργατικές διαφορές και σε πολλές άλλες. Προβλέπεται, επίσης, η σύσταση κέντρων διαμεσολάβησης σε όλα τα πρωτοδικεία και περιφερειακά δικαστήρια με χρηματοδότηση από το κράτος. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο αναμένεται να εκδώσει εγκυκλίους για το κόστος της διαμεσολάβησης, την εγγραφή των διαμεσολαβητών στα μητρώα και την αμοιβή για την παροχή των υπηρεσιών τους.

10.7.4 Γαλλία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶³

Η πρόσφατη νομοθεσία με τον Νόμο υπ' αριθ. 2021-1729 της 22ης Δεκεμβρίου 2021 και το διάταγμα υπ' αριθ. 2022-245 της 25ης Φεβρουαρίου 2022 επιβεβαίωσαν τη θετική προσέγγιση του νομοθέτη στη διαμεσολάβηση. Είχε προηγηθεί ο Νόμος 2016/1547 της 18ης Νοεμβρίου 2016 για τον εκσυγχρονισμό της Δικαιοσύνης, ο οποίος όρισε ότι: α) εάν το επίδικο ποσό είναι μικρότερο από 4 χιλ. ευρώ, πρέπει να γίνει προσπάθεια συμβιβασμού, αλλιώς απορρίπτεται η αγωγή, β) η διαμεσολάβηση από δικαστή εφαρμόζεται και στις διοικητικές διαφορές, γ) ο δικαστής στο οικογενειακό δικαστήριο μπορεί να διατάξει προσφυγή σε διαμεσολάβηση και δ) σύμφωνα με τον Κώδικα Δημόσιας Υγείας, ο δικαστής μπορεί να ορίσει διαμεσολαβητή για τις υποθέσεις ιατρικής αμέλειας.

Διαμεσολάβηση που διατάσσεται από δικαστή (Court-ordered mediation)

Ο δικαστής που επιλαμβάνεται μιας διαφοράς, μπορεί, αφού λάβει τη συγκατάθεση των μερών, να ορίσει διαμεσολαβητή και να παραπέμψει τα μέρη σε διαμεσολάβηση. Η διαμεσολάβηση μπορεί να διαταχθεί σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, στα πρωτοδικεία, στα εφετεία, ακόμη και στο Ακυρωτικό Δικαστήριο. Παρά το γεγονός ότι απαιτείται η συναίνεση των μερών, ο όρος «διαμεσολάβηση με εντολή δικαστηρίου» σημαίνει ότι, εάν τα μέρη δεν συναινούν, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να συμμετάσχουν σε μία ενημερωτική συνάντηση διαμεσολάβησης.

¹⁶³ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: France*, pp. 63-67.

10.7.5 Γερμανία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶⁴

Η εξωδικαστική διαμεσολάβηση ρυθμίζεται από τον Νόμο περί Διαμεσολάβησης του 2012, ενώ η δικαστική διαμεσολάβηση ρυθμίζεται στον ΚΠολΔ. Αν και η δικαστική συνδιαλλαγή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και οι δικαστές εφαρμόζουν τεχνικές διαμεσολάβησης σε αυτήν, όλα τα δικαστήρια διαθέτουν γραφεία διαμεσολάβησης. Η εκπαίδευση των υποψηφίων διαμεσολαβητών ρυθμίζεται στον Κανονισμό Εκπαίδευσης Διαμεσολαβητών της 21ης Αυγούστου 2016, ο οποίος, κατόπιν πρόσφατης τροποποίησης την 1η Μαρτίου 2024, ορίζει ότι απαιτούνται πλέον 130 ώρες εκπαίδευσης στις οποίες περιλαμβάνεται εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση με ηλεκτρονικά μέσα και παρακολούθηση πέντε διαμεσολαβήσεων.

10.7.6 Ελβετία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶⁵

Η Ελβετία αποτελείται από 26 καντόνια, καθένα από τα οποία είναι ένα μικρό κράτος με τη δική του νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία. Η διαμεσολάβηση εισήχθη στον ΚΠολΔ την 1η Ιανουαρίου 2011, παράλληλα με τον θεσμό της συνδιαλλαγής από τον δικαστή. Όπου η συνδιαλλαγή είναι υποχρεωτική, τα μέρη μπορούν να επιλέξουν διαμεσολάβηση. Σε κάθε στάδιο της εκκρεμοδικίας, ο δικαστής μπορεί να προτείνει στα μέρη να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση και τα ίδια τα μέρη μπορούν να υποβάλουν αίτημα για έναρξη της διαδικασίας. Σε αυτή την περίπτωση, αναβάλλεται η εκδίκαση της υπόθεσης για όσο χρόνο διαρκεί η διαμεσολάβηση. Ο ΚΠολΔ παρέχει στον δικαστή τη δυνατότητα εντολής διενέργειας διαμεσολάβησης χωρίς κόστος για τα μέρη, σε δύο περιπτώσεις: Αν κρίνεται απαραίτητο για το συμφέρον του παιδιού, και αν τα μέρη δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να προσφύγουν σε οικογενειακή διαμεσολάβηση. Σε ορισμένα καντόνια παρέχεται δωρεάν διαμεσολάβηση ή δωρεάν αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης σε όλες τις διαφορές και όχι μόνο στις οικογενειακές.

¹⁶⁴ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: Germany*, pp. 50-52.

¹⁶⁵ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: Switzerland*, pp. 47-49.

10.7.7 Ιταλία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁶⁶

Η Ιταλία ήταν η πρώτη χώρα στην ΕΕ, που εναρμονίστηκε με την κοινοτική Οδηγία 52/2008 με το ΝΔ 28 της 4ης Μαρτίου 2010, θεσπίζοντας την υποχρέωση συμμετοχής σε μια αρχική ενημερωτική συνεδρία με δυνατότητα συνέχισης της διαμεσολάβησης στην ίδια συνεδρία ή αποχώρησης μετά από αυτή χωρίς αιτιολόγηση και χωρίς κύρωση ή ποινή. Η υποχρέωση της αρχικής συνεδρίας υφίσταται σε πολλές διαφορές: συνεταιρισμών, ακινήτων, διανομής περιουσίας, κληρονομικής διαδοχής, αστικών και εμπορικών μισθώσεων, δανείων, ιατρικής αμέλειας, ασφαλιστικών, τραπεζικών και χρηματοοικονομικών συμβάσεων.

Ο Ν. 206/2021¹⁶⁷ και το ΝΔ 149/2022 για τη μεταρρύθμιση της πολιτικής δίκης ρύθμισε περαιτέρω τη διαμεσολάβηση, θεσπίζοντας οικονομικά κίνητρα και φοροαπαλλαγές για τα μέρη που προσφεύγουν σε αυτήν, παροχή νομικής βοήθειας για τα έξοδα των νομικών παραστατών, υποχρέωση της αυτοπρόσωπης συμμετοχής των μερών στη συνεδρία διαμεσολάβησης, υποχρέωση διεξαγωγής αρχικής συνεδρίας ως προϋπόθεσης του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής και σε άλλες διαφορές, όπως συνιδιοκτητών, διανομής ακινήτων, κληρονομικής διαδοχής, δικαιόχρησης, αστικών και εμπορικών μισθώσεων, αποζημίωσης για ιατρική αμέλεια, συκοφαντικής δυσφήμισης στον Τύπο ή στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, ενίσχυση των υφιστάμενου πλαισίου για τη διαμεσολάβηση που διατάσσεται από δικαστή, περιορισμό της ευθύνης των εκπροσώπων του Δημοσίου, όταν συμμετέχει ως μέρος στη διαμεσολάβηση, αύξηση των ποιοτικών κριτηρίων των παρόχων διαμεσολάβησης, των διαμεσολαβητών και των φορέων εκπαίδευσης, και αύξηση των ωρών της βασικής εκπαίδευσης και της μετεκπαίδευσης των διαμεσολαβητών.

Η τροποποίηση με το ΝΔ 149/2022, σε ισχύ από την 30ή Ιουνίου 2023, υποχρεώνει τα δικαστήρια να παραπέμπουν σε οικογενειακό διαμεσολαβητή από το Ειδικό Μητρώο Οικογενειακών Διαμεσολαβητών και να αναστέλλουν τη συζήτηση της υπόθεσης για όσο χρόνο διαρκεί η διαμεσολάβηση. Η Ιταλία έχει τον υψηλότερο αριθμό διαμεσολαβήσεων ετησίως σε όλη την ΕΕ (250 χιλ.), με συνεχή μείωση του αριθμού των εκκρεμών υποθέσεων στα 3,6 εκατ. το 2017 και κάτω από 3 εκατ. (2.915.313) στα τέλη του 2018.¹⁶⁸ Αναφορικά με την κατάταξη της Παγκόσμιας Τράπεζας στο *Doing Business Report*, η Ιταλία ανέβηκε από την 111η θέση το 2011 στην 158η το 2018.¹⁶⁹

¹⁶⁶ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: Italy, pp. 38-44.

¹⁶⁷ Gazzeta Ufficiale della Repubblica Italiana, LEGGE 26 novembre 2021, n. 206. Retrieved from: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2021/12/09/21G00229/sg>.

¹⁶⁸ Monitoraggio della giustizia civile Italian Ministry of Justice (online statistics) and ANF (Associazione Nazionale Forense). Retrieved from: <https://www.associazionenazionaleforense.it/le-statistiche-del-ministero-della-giustiziafacciamo-chiarezza/>.

¹⁶⁹ World Bank (2019). *Doing Business 2019: Training for Reform*. Available at: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf.

10.7.8 Ιρλανδία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁷⁰

Η διαμεσολάβηση στην Ιρλανδία έχει ρυθμιστεί νομοθετικά από το 2017 και εφαρμόζεται με μεγάλη επιτυχία σε οικογενειακές, εμπορικές, εργατικές και διαφορές ιατρικής αμέλειας. Δεν υπάρχει άμεση υποχρέωση συμμετοχής σε συνεδρία διαμεσολάβησης, προβλέπονται όμως κυρώσεις σε περίπτωση που αρνείται ο διάδικος να προσφύγει σε διαμεσολάβηση χωρίς αιτιολογημένη αιτία. Οι δικηγόροι υποχρεούνται να ενημερώνουν τους εντολείς τους για τον θεσμό και τη διαδικασία και, αν δεν έχει λάβει χώρα μια τέτοια ενημέρωση, το δικαστήριο μπορεί να αναβάλει τη συζήτηση, μέχρι να ολοκληρωθεί η ενημέρωση. Οι δικαστές μπορούν να καλούν τα μέρη να συμμετάσχουν σε διαμεσολάβηση.

10.7.9 Ισπανία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁷¹

Η διαμεσολάβηση εισήχθη στον ΚΠολΔ με νόμο το 2000, ακολούθησε δεύτερος νόμος το 2005, ο οποίος τροποποίησε τον ΑΚ και τον ΚΠολΔ στα θέματα διαζυγίου και διακοπής της έγγαμης συμβίωσης, και στη συνέχεια ο τρίτος νόμος το 2012 και το Βασιλικό Διάταγμα 980/2013. Καθώς, όμως, η Ισπανία διαιρείται σε 17 Αυτόνομες Κοινότητες με επιμέρους νομοθετικά πλαίσια, 14 εξ αυτών (η Ανδαλουσία, η Καταλονία, η Χώρα των Βάσκων, η Γαλικία, η Αραγονία, η Καστίλλη και Λεόν, η Καστίλλη-Λα Μάντσα, η Βαλενθιανική Κοινότητα, τα Κανάρια Νησιά, οι Βαlearίδες Νήσοι, η Κανταβρία, οι Αστούριες, η Ναβάρρα και η Κοινότητα της Μαδρίτης) παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις στην εφαρμογή του θεσμού στην πράξη.

10.7.10 Ηνωμένο Βασίλειο

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁷²

Το υπουργείο Δικαιοσύνης έχει υιοθετήσει την αρχή ότι τα δικαστήρια θα πρέπει να ασχολούνται με σύνθετα νομικά ζητήματα.¹⁷³ Οι διάδικοι ακολουθούν συγκεκριμένα πρωτοκόλλα, για παράδειγμα μπορεί να διαταχθούν

¹⁷⁰ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: Ireland, pp. 73-75.

¹⁷¹ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: Spain, pp. 53-59.

¹⁷² European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*: UK, pp. 90-92.

¹⁷³ Βλ. Ministry of Justice (UK) (2012). *Solving disputes in the county courts: creating a simpler, quicker and more proportionate system – A consultation on reforming civil justice in England and Wales – The Government Response*, (Cm 8274). Ministry of Justice (UK) (2013). *Court fees – proposals for reform* (Cm 8751, p. 4). Ministry of Justice (UK) (2021). *Dispute resolution in England and Wales: call for evidence* (p. 7).

να συμμετάσχουν σε διαμεσολάβηση (Fontaine Order) και, αν αρνηθούν, καλούνται μέσα σε 21 ημέρες να αιτιολογήσουν την άρνησή τους,¹⁷⁴ διαφορετικά μπορεί να τους επιβληθούν τα δικαστικά έξοδα, ακόμη και αν κερδίσουν την αγωγή. Το 2015 συστάθηκε το Δικαστήριο Ηλεκτρονικής Λύσης (Online Solutions Court), το οποίο λειτουργεί σε πιλοτική βάση για τις διαφορές μέχρι 10 χιλ. στερλίνες.¹⁷⁵ Η συγκεκριμένη πλατφόρμα δίνει τη δυνατότητα ηλεκτρονικής επίλυσης της διαφοράς μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας.¹⁷⁶

Επίσης, το Εμπορικό Δικαστήριο του Λονδίνου αξιολογεί σε αρχικό στάδιο τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής επίλυσης κάθε διαφοράς.¹⁷⁷ Ενδιαφέρον είναι ότι το 2022, το Δικαστήριο αντικατέστησε τον όρο Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (Alternative Dispute Resolution – ADR) με τον όρο Επίλυση Διαφορών με Διαπραγμάτευση (Negotiated Dispute Resolution – NDR), θέλοντας να τονίσει ότι οι μέθοδοι αυτές είναι στην καρδιά της λειτουργίας του δικαστηρίου και όχι απλά εναλλακτικές μέθοδοι.¹⁷⁸ Η ίδια αλλαγή στο όνομα με τον ίδιο συμβολισμό έγινε και στα οικογενειακά δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου.

Στις οικογενειακές διαφορές το ΗΒ εισήγαγε ήδη από το 2014 την υποχρέωση συμμετοχής των μερών σε μία ενημερωτική συνεδρία διαμεσολάβησης, με εξαίρεση τις περιπτώσεις οικογενειακής βίας.¹⁷⁹ Από το 2021, το υπουργείο Δικαιοσύνης, στο πλαίσιο προγράμματος ενίσχυσης του θεσμού της οικογενειακής διαμεσολάβησης, προϋπολογισμού 23,6 εκατ. στερλίνες, παρέχει ένα επίδομα αξίας 500 στερλίνες για να καλυφθεί το αρχικό κόστος της διαμεσολάβησης και η αμοιβή του διαμεσολαβητή.¹⁸⁰ Στο πλαίσιο προώθησης της οικογενειακής διαμεσολάβησης, το υπουργείο Δικαιοσύνης έχει δημιουργήσει ένα σύντομο βίντεο, που επεξηγεί τα οφέλη του θεσμού.¹⁸¹

¹⁷⁴ Practice Direction Pre-Action Conduct and Protocols para 13 and CPR 44.3 and 44.4.

¹⁷⁵ Civil Justice Council (UK) (2015). *Online dispute resolution for low value claims: JUSTICE (2015). Delivering Justice in an Age of Austerity.*

¹⁷⁶ Practice Direction 51ZC – The Small Claims Paper Determination Pilot (1 June 2022).

¹⁷⁷ Cortés, P. (2023). Embedding alternative dispute resolution in the civil justice system: A taxonomy for ADR referrals and a digital pathway to increase the uptake of ADR. *Legal Studies*, 43, pp. 312–330.

¹⁷⁸ Admiralty and Commercial Courts Guide, G.1 and G.2 (11th edn, 2022), available at <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2022/06/Commercial-Court-Guide-11th-edition-1.pdf>.

¹⁷⁹ Hamlyn, B., Coleman, E., & Sefton, M. (2015). *Mediation Information and Assessment Meetings (MIAMs) and mediation in private family law disputes: Quantitative research findings* (Ministry of Justice Analytical Series) (p. 3). Ministry of Justice, United Kingdom.

¹⁸⁰ Ministry of Justice (UK) (2021, March 26). £1 million voucher scheme to help families resolve disputes outside of court [press release]. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/news/1-million-voucher-scheme-to-help-families-resolve-disputes-outside-of-court>. Και The Law Society (2022, 17 January) *Family Mediation Week 2022: Further investment for mediation voucher scheme*. Available at <https://www.lawsociety.org.uk/topics/family-and-children/family-mediation-week-2022-further-investment-for-mediation-voucher-scheme>.

¹⁸¹ Ministry of Justice (2016, February 29). *Understanding Family Mediation* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=zYhWdwazCZA>.

Από τον Μάιο του 2022 τα εμπλεκόμενα μέρη σε μικροδιαφορές αξίας μέχρι 10 χιλ. στερλίνες υποχρεούνται να συμμετάσχουν σε διαδικασία διαμεσολάβησης μέσω των υπηρεσιών διαμεσολάβησης ΗΜCTS. Καθοριστική επίσης είναι η απόφαση του Εφετείου του Λονδίνου (Νοέμβριος 2023), η οποία δίνει τη δυνατότητα στο δικαστήριο να διατάξει διαμεσολάβηση και να αναβάλλει τη συζήτηση της υπόθεσης.¹⁸²

10.7.11 Ολλανδία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁸³

Τα εμπλεκόμενα μέρη σε αστική ή διοικητική διαφορά μπορούν να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση κατόπιν πρότασης του δικαστή ή κατόπιν αιτήματος των ιδίων, και ο δικαστής αναβάλλει τη συζήτηση της υπόθεσης. Όλα τα δικαστήρια διαθέτουν γραφείο διαμεσολάβησης στο οποίο παρέχεται ενημέρωση, διερευνάται η καταλληλότητα της διαφοράς και οργανώνεται η αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης. Αξίζει να αναφερθεί η πρωτοβουλία του Πρωτοδικείου του Άμστερνταμ, όπου ο δικαστής ως διαμεσολαβητής διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην επίτευξη συμφωνίας, προτείνει λύση και, αν τα μέρη δεν μπορούν να καταλήξουν σε συμφωνία, εκδίδει απόφαση. Στην Ολλανδία εφαρμόζεται και το μοντέλο της «ex parte Διαμεσολάβησης», στο οποίο τα μέρη δεν διαπραγματεύονται μεταξύ τους απευθείας, αλλά μόνο μέσω του διαμεσολαβητή.

10.7.12 Ουγγαρία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁸⁴

Η διαμεσολάβηση στην Ουγγαρία ρυθμίζεται νομοθετικά από το 2002 και εφαρμόζεται σε αστικές, ποινικές και διοικητικές διαφορές. Ο ΑΚ προβλέπει υποχρεωτική συμμετοχή στις οικογενειακές διαφορές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αμοιβή του διαμεσολαβητή, όπου και για την αρχική συνεδρία αλλά και για κάθε επόμενη συνεδρία δεν μπορεί να ξεπερνά την ωριαία αμοιβή διαμεσολάβησης, που ορίζεται στον Νόμο περί νομικής βοήθειας, πολλαπλασιασμένη με τον αριθμό των εμπλεκόμενων μερών.

¹⁸² Βλ. James Churchill v Merthyr Tydfil County Borough Council [2023] EWCA Civ 1416, Appeal No: CA-2022-001778, Case No: H42YJ543. Available at: <https://caselaw.nationalarchives.gov.uk/ewca/civ/2023/1416#download-options>.

¹⁸³ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: The Netherlands*, pp. 45-46.

¹⁸⁴ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: Hungary*, pp. 93-97.

10.7.13 Ουκρανία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁸⁵

Η διαμεσολάβηση ρυθμίζεται στην Ουκρανία με τον πρόσφατο νόμο του 2021, όπου προβλέπεται το επιβλητικό μοντέλο, η εκπαίδευση των υποψηφίων διαμεσολαβητών έχει ελάχιστη διάρκεια 90 ώρες –εκ των οποίων οι μισές αφορούν σε πρακτική εξάσκηση– και οι συμβολαιογράφοι μπορούν να αναλαμβάνουν καθήκοντα διαμεσολαβητή, εφόσον έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευση και έχουν εγγραφεί στο ειδικό μητρώο συμβολαιογράφων-διαμεσολαβητών.

10.7.14 Πολωνία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁸⁶

Η διαμεσολάβηση ρυθμίζεται στην Πολωνία στον ΚΠολΔ από το 2005 και η εναρμόνιση με την κοινοτική Οδηγία έλαβε χώρα το 2016. Οι δικαστές οφείλουν να εξετάζουν αν η υπόθεση θα μπορούσε να διαμεσολαβηθεί και να καλούν τους διαδίκους να συμμετάσχουν σε μία ενημερωτική συνεδρία. Αν δεν παρευρεθούν στην αρχική συνεδρία αυτοπροσώπως, μπορεί να τους επιβληθούν όλα τα έξοδα. Επίσης, μπορούν να τους καλέσουν σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση, την οποία αναλαμβάνουν διαπιστευμένοι διαμεσολαβητές από ειδικό μητρώο των δικαστηρίων.

10.7.15 Τουρκία

Νομοθετικό πλαίσιο¹⁸⁷

Το υποχρεωτικό προστάδιο διαμεσολάβησης εφαρμόζεται σε εργατικές, εμπορικές και καταναλωτικές διαφορές, και από την 1η Σεπτεμβρίου 2023 και σε μισθωτικές, διαφορές γειτονικού Δικαίου και διαφορές συνιδιοκτησίας. Στην τελευταία τροποποίηση του νόμου, εισήχθη το αξιολογητικό μοντέλο, όπου οι διαμεσολαβητές κατά το τελευταίο στάδιο των διαπραγματεύσεων μπορούν να προτείνουν λύση, υιοθετώντας ένα υβριδικό μοντέλο επιβλητικής και αξιολογητικής διαμεσολάβησης. Συνολικά λειτουργούν 346 Κέντρα Διαμεσολάβησης και Διαιτησίας και έχουν ιδρυθεί πολλές ενώσεις, συμπεριλαμβανόμενης και της Ένωσης Διαμεσολαβητών Σχολικής Διαμεσολάβησης. Η Τουρκία έχει κυρώσει τη Σύμβαση της Σιγκαπούρης της Επιτροπής Εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών για την αναγνώριση και εκτέλεση των διεθνών συμφωνιών εμπορικής διαμεσολάβησης.

¹⁸⁵ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: Ukraine*, pp. 100-103.

¹⁸⁶ European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe: Poland*, pp. 81-85.

¹⁸⁷ Yücel, Y. F. (2024). *Working Report on the Evaluation of Mediation Systems in Certain Countries of Europe* (unpublished report).

10.8 Συμπέρασμα

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των συστημάτων διαμεσολάβησης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως η σύνδεση με τον νομικό κόσμο, η ενημέρωση των πολιτών για τον θεσμό, τα κίνητρα και οι κυρώσεις που προβλέπονται σε κάθε νομοθεσία και το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο.¹⁸⁸ Είναι δύσκολο να προβλέψει κάποιος ποιες πρωτοβουλίες θα επιφέρουν τα μέγιστα αποτελέσματα στην Ελλάδα, είναι γεγονός, όμως, διεθνώς ότι η σύνδεση του δικαστικού συστήματος με τη διαμεσολάβηση, αλλά και η τάση για όλο και περισσότερη θεσμοθέτηση, ιδίως σε χώρες του ηπειρωτικού Δικαίου, επιδρούν θετικά. Είναι, άλλωστε, κοινός στόχος σε όλα τα δικαιοκτικά συστήματα η αντιμετώπιση του «παράδοξου» της διαμεσολάβησης, δηλαδή ενώ υπάρχουν αντικειμενικά τόσο πολλά επιχειρήματα υπέρ της εφαρμογής του θεσμού, να μην έχει επιτευχθεί ακόμη ο στόχος της Ευρωπαϊκής Οδηγίας για ισόρροπη σχέση μεταξύ της προσφυγής στη δικαστική οδό και στη διαμεσολάβηση.

Η τελευταία μελέτη του Διεθνούς Οργανισμού Χρηματοδότησης του Ομίλου της Παγκόσμιας Τράπεζας για τη Διαμεσολάβηση (Alexander & Steffek, 2017)¹⁸⁹ καταλήγει σε κάποια σημαντικά συμπεράσματα που ενδιαφέρουν και τη δική μας μελέτη:

- Η σύνδεση του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα συμβάλλει αποδεδειγμένα στην εφαρμογή του θεσμού.
- Κάθε τομέας έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και πρέπει να εξετάζεται ποια νομοθετική πρωτοβουλία προσφέρει το μεγαλύτερο όφελος σε δεδομένο πλαίσιο.

¹⁸⁸ Taivalkoski, P., & Pynnä, A. (2015). The Courts and Bar Association as Drivers for Mediation in Finland, in C. Esplugues & L. Marquis (Eds.), *New Developments in Civil and Commercial Mediation: Global Comparative Perspectives* (pp. 275-289). Springer.

¹⁸⁹ Alexander, N., & Steffek, F. (2017). Making mediation law (English). Mediation series. World Bank Group. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/899611503551941578>

Για παράδειγμα, ένα δικαστήριο (δημόσιο) μπορεί να παραπέμπει σε διαμεσολάβηση με διαμεσολαβητές του ιδιωτικού τομέα. Αυτή η πρακτική ονομάζεται “Court-related mediation model” («Μοντέλο διαμεσολάβησης που σχετίζεται με το δικαστήριο»).

Court-related mediation – Justice model

Σε αυτό το πλαίσιο, οι δικαστές παραπέμπουν σε διαμεσολάβηση, η διαμεσολάβηση λαμβάνει χώρα εντός του δικαστικού μεγάρου και διαμεσολαβητές αναλαμβάνουν δικαστές ή διαμεσολαβητές από τα ειδικά μητρώα του δικαστηρίου. Τα έξοδα της διαμεσολάβησης θεωρούνται δικαστικά έξοδα. Εφαρμογή αυτού του μοντέλου συναντάμε στη Γερμανία, στις Σκανδιναβικές χώρες, στη Σλοβενία και σε άλλες χώρες, κυρίως του αγγλοσαξονικού Δικαίου, όπως στη Σιγκαπούρη. Η Σιγκαπούρη σύστησε ήδη από το 1995 στα δικαστήριά της «Κέντρα Επίλυσης Διαφορών (Dispute Resolution Centers)», όπου δικαστές, οι οποίοι δεν επιλαμβάνονται της διαφοράς, εκπαιδευμένοι στη διαμεσολάβηση, μεσολαβούν με ποσοστό επιτυχίας άνω του 85%. Το κόστος για κάθε εμπλεκόμενο μέρος είναι 250 δολάρια.

Court-related mediation – Marketplace model

Το μοντέλο αυτό, εντός του δικαστικού συστήματος, όσον αφορά την παραπομπή σε διαμεσολάβηση από τους δικαστές, διαφέρει επίσης στο ότι τη διαμεσολάβηση αναλαμβάνουν «εξωτερικοί» διαμεσολαβητές επιλεγμένοι από τα εμπλεκόμενα μέρη, κατόπιν ελεύθερης διαπραγμάτευσης της αμοιβής τους. Εφαρμόζεται σε πολλές χώρες του αγγλοσαξονικού Δικαίου, όπως στην Αυστραλία, στον Καναδά, στην Κίνα, στην Ειδική Διοικητική Περιοχή του Χονγκ Κονγκ της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στις ΗΠΑ, αλλά και στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη.

Νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν πιλοτικά στην Ελλάδα (καλές πρακτικές που έχουν υιοθετηθεί διεθνώς):

- Εισαγωγή υποχρεωτικού προσταδίου και σε άλλα αντικείμενα: σε διαφορές συνιδιοκτησίας, διανομής ακινήτων, κληρονομικής διαδοχής, δικαιόχρησης, αστικών και εμπορικών μισθώσεων, αποζημίωσης για ιατρική αμέλεια, συκοφαντικής δυσφήμισης στον Τύπο ή στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Ιταλία και σε πολλές άλλες χώρες). Το παράδειγμα της Ιταλίας ως χώρας ηπειρωτικού Δικαίου, μετά την επταετή εφαρμογή (2010-2017) υποχρεωτικού σταδίου διαμεσολάβησης και σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του υπουργείου Δικαιοσύνης, είναι εντυπωσιακό. Η Ιταλία παρουσιάζει τον μεγαλύτερο αριθμό διαμεσολαβήσεων ετησίως στην Ευρώπη και έναν από τους μεγαλύτερους διεθνώς, φτάνοντας

τις 250 χιλιάδες,¹⁹⁰ και παρουσιάζοντας ταυτόχρονα μια μείωση 16% εισαγωγής νέων υποθέσεων στις διαφορές που έχουν υποχρεωτικό προστάδιο. Ταυτόχρονα, αυξήθηκε και η προσφυγή σε εκούσια διαμεσολάβηση κατά 10%, ενώ οι διαμεσολαβήσεις που διενεργούνται κατόπιν δικαστικής εντολής έχουν ανέλθει στο 13,4% των συνολικών διαμεσολαβήσεων το 2017, ξεπερνώντας τις 20.835 υποθέσεις.

- Εφαρμογή της δικαστικής μεσολάβησης σε διοικητικές διαφορές (Γαλλία).
- Αύξηση των ωρών μετεκπαίδευσης σε τουλάχιστον 50 ώρες ή συμμετοχή σε σεμινάρια, συνέδρια, εργαστήρια κτλ., εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση με ηλεκτρονικά μέσα και παρακολούθηση υποχρεωτικά κάποιων διαμεσολαβήσεων (Γερμανία, Αυστρία). Η Γερμανία και η Αυστρία απαιτούν τουλάχιστον 120 ώρες εκπαίδευσης για τους υποψήφιους διαμεσολαβητές.
- Σε κάθε στάδιο της δίκης ο δικαστής διατάζει διαμεσολάβηση με δικαστική απόφαση (Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία).¹⁹¹ Ο δικαστής μπορεί να διατάξει υποχρεωτική αρχική συνεδρία με έναν διαμεσολαβητή σε διαφορές συνιδιοκτησίας, διανομής περιουσίας, σε διαφορές μεταξύ εταίρων, στις οικογενειακές διαφορές διαζυγίου, επιμέλειας, διατροφής, επικοινωνίας με τους παππούδες και γιαγιάδες, σε εργατικές διαφορές και σε πολλές άλλες (Βουλγαρία). Στη Γαλλία, ο δικαστής που επιλαμβάνεται μιας διαφοράς μπορεί, αφού λάβει τη συγκατάθεση των μερών, να ορίσει διαμεσολαβητή και να παραπέμψει τα μέρη σε διαμεσολάβηση. Η διαμεσολάβηση μπορεί να διαταχθεί σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας, στα πρωτοδικεία, στα εφετεία ακόμη και στο Ακυρωτικό Δικαστήριο. Παρά το γεγονός ότι απαιτείται η συναίνεση των μερών, ο όρος «Διαμεσολάβηση με εντολή δικαστηρίου» σημαίνει ότι, εάν τα μέρη δεν συναινούν, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να συμμετάσχουν σε μια ενημερωτική συνάντηση διαμεσολάβησης.
- Σύσταση Κέντρων Διαμεσολάβησης που χρηματοδοτούνται από το κράτος σε όλα τα πρωτοδικεία και περιφερειακά δικαστήρια. Στη Βουλγαρία προβλέπεται η σύσταση Κέντρων Διαμεσολάβησης σε όλα τα πρωτοδικεία και περιφερειακά δικαστήρια, με χρηματοδότηση από το κράτος. Το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο αναμένεται να εκδώσει εγκυκλίους για το κόστος της διαμεσολάβησης, την εγγραφή των διαμεσολαβητών στα μητρώα και την αμοιβή για την παροχή των υπηρεσιών τους.

¹⁹⁰ Monitoraggio della giustizia civile Italian Ministry of Justice (online statistics) and ANF (Associazione Nazionale Forense). Available at: <https://www.associazionenazionaleforense.it/le-statistiche-del-ministero-della-giustiziafacciamo-chiarezza/>.

¹⁹¹ Cominelli/Jacqmin, (2020). Civil and Commercial Mediation in Italy: Lights And Shadows. *Revista Da EMERJ*, 22(1), pp. 11–26.

- Οικονομικά κίνητρα και φοροαλλαγές για τα μέρη (Ιταλία).
- Υποχρέωση της αυτοπρόσωπης συμμετοχής των μερών (Ιταλία).
- Περιορισμός της ευθύνης των εκπροσώπων του Δημοσίου, όταν συμμετέχει ως μέρος στη διαμεσολάβηση (Ιταλία).
- Στην αξιολόγηση των δικαστών να προσμετράται ο αριθμός των υποθέσεων που επιλύθηκαν με διαμεσολάβηση (Ιταλία).
- Υποχρεωτική εκπαίδευση των δικαστών στην Εθνική Σχολή Δικαστών (Ιταλία). Στο Βέλγιο, το βασικό πρόγραμμα εκπαίδευσης διαμεσολάβησης είναι υποχρεωτικό για όλους τους νέους δικαστές, ενώ παρέχεται και εξειδικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τους δικαστές που υπηρετούν στα κέντρα διαμεσολάβησης εντός των δικαστηρίων.
- Δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας για επίλυση μικροδιαφορών (ΗΒ). Το Δικαστήριο Ηλεκτρονικής Λύσης (Online Solutions Court) λειτουργεί σε πιλοτική βάση για τις διαφορές μέχρι 10 χιλ. στερλίνες.¹⁹² Η συγκεκριμένη πλατφόρμα δίνει τη δυνατότητα ηλεκτρονικής επίλυσης της διαφοράς μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας.¹⁹³
- Δημιουργία βίντεο για την οικογενειακή διαμεσολάβηση (ΗΒ). Ένα σύντομο βίντεο animation που εξηγεί πολύ απλά τα οφέλη του θεσμού και θα μπορούσε να προβάλλεται και στην τηλεόραση, τα σχολεία και τα μέσα μεταφοράς.
- Εισαγωγή υβριδικού μοντέλου επιβιοηθτικής και αξιολογικής διαμεσολάβησης (Τουρκία). Οι διαμεσολαβητές, κατά το τελευταίο στάδιο των διαπραγματεύσεων, μπορούν να προτείνουν λύση, υιοθετώντας ένα υβριδικό μοντέλο επιβιοηθτικής και αξιολογτικής διαμεσολάβησης.
- Κύρωση της Σύμβασης της Σιγκαπούρης της Επιτροπής Εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών για την αναγνώριση και εκτέλεση των διεθνών συμφωνιών εμπορικής διαμεσολάβησης (Τουρκία). Καμία χώρα της ΕΕ δεν έχει κυρώσει τη Σύμβαση έως τώρα.
- Εισαγωγή της διαμεσολάβησης συνομηλίκων στο Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα. Στη Φινλανδία, η διαμεσολάβηση συνομηλίκων εφαρμόζεται εδώ και δύο δεκαετίες με χρηματοδότηση, αρχικά από το υπουργείο Παιδείας και στη συνέχεια από το υπουργείο Κοινωνικών

¹⁹² Civil Justice Council Online Dispute Resolution Advisory Group "Online dispute resolution for low value claims" (February 2015) and JUSTICE "Delivering justice in an age of austerity" (April 2015).

¹⁹³ Practice Direction 51ZC – The Small Claims Paper Determination Pilot (1 June 2022).

Υποθέσεων και Υγείας. Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία (2022), εφαρμόζεται σε περισσότερα από 900 σχολεία (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), έχουν εκπαιδευτεί 10 χιλ. μαθητές, 50 χιλ. εκπαιδευτικοί, ενώ ετησίως λαμβάνουν χώρα πάνω από 10 χιλ. διαμεσολαβήσεις, όπου συμμετέχουν 25 χιλ. μαθητές.¹⁹⁴ Τα αποτελέσματα στη μείωση των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, όπως και βελτίωσης του σχολικού κλίματος, είναι ενθαρρυντικά.

¹⁹⁴ Gellin, M. (2018). Mediation in Finnish Schools: From Conflicts to Restoration. In Nylund, A., Ervasti, K., & Adrian, L. (Eds.), *Nordic Mediation Research* (pp. 247-266). Springer. Gellin, M. (2023). *Widening the RJ circle from the perspective of Finnish experiences*. Available at: <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2024/02/Belfast-23032023-M-Gellin.pdf>.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alberstein, M. (2015). Judicial Conflict Resolution (JCR): A New Jurisprudence for Emerging Judicial Practice. *Cardozo Law Journal of Conflict Resolution*, 16, pp. 879-907.
- Alberstein, M., & Zimmerman, N. (2020). Judicial conflict resolution in Italy, Israel and England and Wales: A comparative analysis of the regulation of judges' settlement activities. In M. F. Moscati, M. Palmer & M. Roberts (Eds.), *Comparative Dispute Resolution Cheltenham* (p. 303). Edward Elgar Publishing.
- Alexander, N. (2006). *Global trends in mediation: Riding the third wave* (2nd ed.) Kluwer Law International.
- Alexander, N. (2023). *International Comparative Mediation Law, Comparative and Transnational Dispute Resolution*. Routledge.
- Alexander, N. (Ed.) (2003). *Global Trends in Mediation*. Otto Schmidt Verlag.
- Ali, S. (2018). *Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions of Justice*. Edward Elgar Publishing.
- Amsler, L. B., Martinez, J. K., & Smith S. E. (2020). *Dispute System Design: Preventing, Managing and Resolving Conflict*. Stanford University Press.
- Anderson, H., & Pi, R. (2004). *Evaluation of the Early Mediation Pilot Programs*. Judicial Council of California/Administrative Office of the Court.
- Austin, W. G., & Tobiasen J. M. (1984). Legal Justice and the Psychology of Conflict Resolution. In R. G. Folger (Ed.), *Sense of Injustice: Social Psychological Perspectives* (pp. 227-274). Springer.
- Billingsley, B., & Ahmed, M. (2016). Evolution, revolution and culture shift: A critical analysis of compulsory ADR in England and Canada. *Common Law World Review*, 45, pp. 186-213.

- Blomgren, L. A., Martinez, J. K., & Smith, S. E. (2020). *Dispute System Design, Preventing, Managing and Resolving Conflict*. Stanford University Press.
- Cappelletti, M. (Ed.) (1978). *The Florence Access to Justice Project (Volume I-IV)*. Alphen aan den Rijn, Sijthoff and Noordhoff.
- Cominelli, L., & Jacqmin, A. (2020). Civil and Commercial Mediation in Italy, Lights and Shadows. *Revista Da EMERJ*, 22(1), pp. 11–26.
- Cortés, P. (2023). Embedding alternative dispute resolution in the civil justice system: A taxonomy for ADR referrals and a digital pathway to increase the uptake of ADR. *Legal Studies*, 43, pp. 312-330.
- Drahozal, C. (2016). The State of Empirical Research on International Commercial Arbitration: 10 Years Later. In S. L. Bekroulakis, J. D. M. Lew & L. Mistelis (Eds.), *The Evolution and Future of International Arbitration* (pp. 453-458). Kluwer Law International.
- Erie, M. S. (2023) The Problem of Method in the Study of Transnational Dispute Resolution. In A. Shahla, *Comparative and Transnational Dispute Resolution*. Routledge.
- European Group of Magistrates for Mediation (GEMME) (2024). *GEMME: 20 Years Promoting Mediation in Europe*.
- Fariello, F. Boisson de Chazournes, L., & Davis, K. (Eds.) (2016). *Financing and Implementing the Post-2015 Development Agenda: The Role of Law and Justice Systems – The World Bank Legal Review, Volume 7*. World Bank.
- Farkas, B., & Traum, L. (2017). The History and Legacy of the Pound Conferences. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, (18)67, pp. 677-698.
- Galanter, M. (2004). The Vanishing Trial: An Examination of Trials and Related Matters in Federal and State Courts. *Journal of Empirical Legal Studies*, 1(3), pp. 459-570.
- Gellin, M. (2018). Mediation in Finnish Schools: From Conflicts to Restoration. In Nylund, A., Ervasti, K., & Adrian, L. (Eds.), *Nordic Mediation Research* (pp. 247-266). Springer.
- Golann, D. (2009). *Mediating Legal Disputes: Effective Strategies for Neutrals and Advocates*. American Bar Association.
- Haberlehner, C., & Polleichtner, A. (2015). Wir tun was! Mediation: Lösung erster Klasse. *mediation aktuell 2/2015*, p. 8-11.

- Hamlyn, B., Coleman, E., & Sefton, M. (2015). *Mediation Information and Assessment Meetings (MIAMs) and mediation in private family law disputes: Quantitative research findings* (Ministry of Justice Analytical Series). Ministry of Justice, United Kingdom. =
- Hinshaw, Kupfer Schneider, A., & Rudolph Cole, S. (Eds.) (2021). *Discussions in Dispute Resolution: The Foundational Articles*. Oxford University Press.
- Jed. D. Melnick Symposium – The Pound Conferences: Where Do We Come From, What Are We, Where Are We Going (2017). *Cardoso Journal of Dispute Resolution* 18.3, pp. 513-698.
- Korsakoviene, I., Branimirova Radanova, J., & Tvaronavičienė, A. (2023). Mandatory Mediation in Family Disputes – An Emerging Trend in the European Union?. *Review of European and Comparative Law*, 53(2), pp. 67-99. <https://doi.org/10.31743/recl.15707>.
- Lather, P. (1986). Research as Praxis. *Harvard Education Review* 56(3), pp. 257-278.
- Lind, E. A., MacCoun, R. J., Ebener, P. A., Felstiner, W. L. F., Hensler, D. R., Resnik, J., & Tyler, T. R. (1990). In the Eye of the Beholder: Tort Litigants' Evaluations of Their Experiences in the Civil Justice System. *Law and Society Review*, 24(4), pp. 991-996.
- Mammino, C. (2022). Recent Developments in International Mediation. In A. Bonomi, I. Pretelli & G. P. Romano, *Volume XXIII Yearbook of Private International Law Vol. XXIII - 2021/2022* (pp. 439-456). Verlag Dr. Otto Schmidt.
- Mistelis, L. (2003). ADR in England and Wales – A Successful Case of Public Private Partnership. *ADR Bulletin*, 6(3), Article 6.
- Moscatti, M. F., Palmer, M., & Roberts, M. (2020). *Comparative Dispute Resolution*. Elgar.
- Pruitt, D. G. (1981). *Negotiation Behavior*. Academic Press.
- Raiffa, H. (1982). *The Art and Science of Negotiation*. Belknap Press.
- Rubin, J., & Brown B. R. (1975). *The Social Psychology of Bargaining and Negotiation*. Academic Press.

- Ruka, P. (2017). *The International Legal Responsibility of the European Union in the Context of the World Trade Organization in Areas of Non – Conferred Competences*. Springer.
- Sander, F. (1979). Varieties of Dispute Processing. In A. L. Levin & R.R. Wheeler (Eds.), *The Pound Conference: Perspectives on Justice in the Future*. West Publishing.
- Shahla, A. (2023). *Comparative and Transnational Dispute Resolution*. Routledge.
- Shala, A. (2018). *Court Mediation Reform: Efficiency, Confidence and Perceptions of Justice*. Edward Elgar Publishing.
- Shestowsky, D. (2007). Misjudging: Implications for Dispute Resolution. *Nevada Law Journal*, 7, pp. 487-99.
- Shestowsky, D. (2008). Disputants' Preferences for Court-Connected Dispute Resolution Procedures: Why We Should Care and Why We Know So Little. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 23(3), pp. 549, 572-573.
- Taivalkoski, P., & Pynnä, A. (2015). The Courts and Bar Association as Drivers for Mediation in Finland, in C. Esplugues & L. Marquis (Eds.), *New Developments in Civil and Commercial Mediation: Global Comparative Perspectives* (pp. 275-289). Springer.
- The Law Society (2022, 17 January). Family Mediation Week 2022: Further investment for mediation voucher scheme. Available at: <https://www.lawsociety.org.uk/topics/family-and-children/family-mediation-week-2022-further-investment-for-mediation-voucher-scheme>.
- Tvaronaviciene, A., Kaminskienė, N, Rone, D., & Uudeküllet, R. (2022). Mediation in the Baltic States: Developments and Challenges of Implementation. *Access to Justice in Eastern Europe*, 5(4), pp. 72-76.
- World Bank (2016). *The World Bank Legal Review Volume 7 – Financing and Implementing the Post-2015 Development Agenda: The Role of Law and Justice Systems*.
- World Economic Forum (2016). *The Global Competiveness Rerport 2016-2017*. Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

Yucel, Y. F. (2024). *Working Report on the Evaluation of Mediation Systems in Certain Countries of Europe* (unpublished report).

Zhomartkyzy, M. (2023). Comparative study of mediation practices in European countries. *EUREKA: Social and Humanities*, 5, pp. 66-74.

Κοτσίρης, Λ. (2013). Διαμεσολάβηση στη σκιά του Δικαίου. Φυσική επιλογή λύσης των ανθρώπινων συγκρούσεων, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, Δημόσια συνεδρία της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2013.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Προτάσεις – Συμπεράσματα για την ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης στην Ελλάδα

Νανά Παπαδογεωργάκη

Δικηγόρος, Εκπαιδεύτρια Διαμεσολαβητών Αθήνας -
ΑΚ-ΚΕΔ Προμηθείας

Δέσποινα Λασκαρίδου

Δικηγόρος, Εκτελεστική Γραμματέας ΟΠΕΜΕΔ

11.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα ήταν μία από τις πρώτες χώρες, που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 2008, ψηφίζοντας τον Ν. 3898/2010 με τίτλο «Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις».

Λίγα χρόνια αργότερα, με τον Ν. 4512/2018, ο νομοθέτης καθιέρωσε με τόλμη τη διαμεσολάβηση ως υποχρεωτική (άρθρο 182) για συγκεκριμένες κατηγορίες υποθέσεων, όπου έπρεπε να προηγηθεί συνεδρία διαμεσολάβησης επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης, ενώ, πριν από την προσφυγή στη Δικαιοσύνη, έπρεπε να λάβει χώρα έγγραφη ενημέρωση του εντολέα από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του για τη δυνατότητα διευθέτησης της διαφοράς με διαμεσολάβηση (άρθρο 183 παρ. 3). Η συνταγματικότητα της ρύθμισης αμφισβητήθηκε με την έκδοση της υπ' αριθμόν 34/2018 απόφασης της Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, που είχε ως αποτέλεσμα τη μη εφαρμογή του νόμου.

Ακολούθησε ο Ν. 4640/2019, ο οποίος, μετά από πέντε έτη εφαρμογής του στην πράξη, έκανε γνωστή τη διαμεσολάβηση στον νομικό κόσμο ως εναλλακτικό τρόπο επίλυσης των αστικών και εμπορικών διαφορών, καθιερώνοντας, μεταξύ άλλων, υποχρέωση υπαγωγής σε ΥΑΣΔ, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 αυτού.

Στο πεδίο, λοιπόν, της ελληνικής έννομης τάξης, στους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών περιλαμβάνεται πλέον και η διαμεσολάβηση, διαδικασία κατά την οποία τα μέρη, με τη βοήθεια ενός ανεξάρτητου τρίτου προσώπου, του διαμεσολαβητή, προσδιορίζουν τα θέματα της διαφοράς τους, ερευνούν τις εναλλακτικές λύσεις για την επίλυσή τους και επιχειρούν να καταλήξουν σε συμφωνία που θα ικανοποιεί τα πραγματικά τους συμφέροντα. Σε διεθνές επίπεδο, η διαμεσολάβηση έχει επικρατήσει ως μία από τις βασικές μορφές εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, γνωστών και με το ακρωνύμιο ADR (Alternative Dispute Resolution).

Η έννοια του συμβιβασμού στην ελληνική έννομη τάξη ήταν γνωστή και κατά την προσθήκη του άρθρου 214Α στον ΚΠολΔ, δυνάμει του οποίου ο Έλληνας νομοθέτης εισήγαγε για πρώτη φορά τον συμβιβασμό ως υποχρεωτικό

προσάδιο για τη συζήτηση της αγωγής. Μεταγενέστερα, ο όρος «συμβιβαστική επίλυση διαφοράς» του άρθρου 214Α ΚΠολΔ αντικαταστάθηκε με τον όρο «εξώδικο επίλυση της διαφοράς», χωρίς ωστόσο η αλλαγή αυτή να κομίζει στη δικαστηριακή διαδικασία κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους δικηγόρους στον τρόπο διαχείρισης των υποθέσεών τους, εφόσον κατέστη τελικά μία τυπική διάταξη, χωρίς να θεωρείται πραγματική ευκαιρία για διάλογο και παράθεση επιχειρημάτων, όπως συνέβη μεταγενέστερα με τη θεσμοθέτηση της ΥΑΣΔ, με τον Ν. 4640/2019.

Την ίδια τύχη, δυστυχώς, είχε και η διαδικασία εξωδικαστικού συμβιβασμού του άρθρου 2 του Ν. 3869/2010, περί υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, όπως τροποποιήθηκε, στην οποία η αποτυχία του εξωδικαστικού συμβιβασμού ανήχθη σε προϋπόθεση παραδεκτής άσκησης (και όχι συζήτησης) της αίτησης του οφειλέτη για τη δικαστική διευθέτηση των οφειλών του, όπου όριζε ότι «τα μέρη δύνανται πριν την υποβολή της αίτησης να προσφύγουν στη διαδικασία της διαμεσολάβησης». Η έλλειψη υποχρεωτικής συμμετοχής των πιστωτικών ιδρυμάτων σε μια τέτοια διαδικασία διαμεσολάβησης, δυστυχώς, δεν απέφερε αποτελέσματα και η άνω διάταξη παρέμεινε ανεφάρμοστη.

Με τη διάταξη του άρθρου 214Β του ΚΠολΔ, που προστέθηκε δυνάμει του άρθρου 7 παρ. 1 του Ν. 4055/2012, καθιερώθηκε και ο θεσμός της δικαστικής μεσολάβησης. Η εναλλακτική αυτή μορφή επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών είναι στον νόμο, επίσης, ως προαιρετική διαδικασία και βαραίνει τους ώμους βασικά των δικαστών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρόκειται για δικαστικούς λειτουργούς που δεν είναι εκπαιδευμένοι ούτε διαπιστευμένοι (εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων), ούτε τους αφαιρείται ή έστω μειώνεται η δικαστηριακή ύλη που έχουν αναλάβει στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, με αποτέλεσμα να μη δύνανται να ανταποκριθούν ούτε άμεσα αλλά ούτε και όσο αποτελεσματικά θα ήθελε ο νομοθέτης στο έργο της δικαστικής μεσολάβησης.

Και ο ισχύων Κώδικας Δικηγόρων, όμως, (Ν. 4194/2013), εντάσσει τη διαμεσολάβηση στο έργο του δικηγόρου, (στο άρθρο 35 παρ. 3), όπου ορίζεται ότι: «Ο δικηγόρος οφείλει να ενημερώνει τον εντολέα του για όλους τους θεσμούς και τις δυνατότητες εναλλακτικής επίλυσης των διαφορών, και γενικά να συμβάλει στην επίλυση αυτών με οποιονδήποτε τρόπο προς όφελος του εντολέα του», ενώ το άρθρο 36 παρ. 1 εδ. γ' επισημαίνει ότι στο έργο του δικηγόρου «περιλαμβάνεται και η διαμεσολάβηση για την αναζήτηση συμβιβαστικής λύσης, στο πλαίσιο νόμου ή κοινά αποδεκτής διαδικασίας [...]».

Τέλος, και στο πεδίο του ποινικού δικαίου, ο θεσμός της διαμεσολάβησης είναι γνωστός και, μάλιστα, η εμφάνισή του χρονολογείται νωρίτερα από αυτόν των αστικών και εμπορικών υποθέσεων. Ειδικότερα, με το άρθρο 11 του Ν. 3500/2006 θεσπίστηκε η ποινική διαμεσολάβηση ειδικώς για την

αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, ενώ συναφής της διαμεσολάβησης του αρχικού Ν. 3898/2010 στους κόλπους του ποινικού δικαίου πρέπει να θεωρείται ο θεσμός της ποινικής συνδιαλλαγής, η οποία καθιερώθηκε με τον Ν. 3904/2010 και ρυθμίζεται στο άρθρο 301 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ).

11.2 Δικαστική μεσολάβηση (άρθρο 1 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

Τι προτείνεται

Κατά την παρ. 2 του άρθρου 1 Ν. 4640/2019, οι διατάξεις του παρόντος νόμου δεν εφαρμόζονται στη δικαστική μεσολάβηση, όπως αυτή ρυθμίζεται στον ΚΠολΔ (214B). Επειδή, όμως, και η δικαστική μεσολάβηση εντάσσεται στο πλαίσιο εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών με τη συμμετοχή τρίτου προσώπου, με αρχές και διαδικασίες που ομοιάζουν με τον Ν. 4640/2019, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι και στη δικαστική μεσολάβηση υπάρχει αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 4640/2019. Περαιτέρω, η επίλυση των υποθέσεων εξωδικαστικά θα βοηθήσει τους δικαστές να απαλλαγούν από τον αυξημένο φόρτο εργασίας, παράγοντας που μπορεί να συμβάλει και στην ταχύτερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Είναι γεγονός ότι από την έναρξη εφαρμογής της δικαστικής μεσολάβησης (Ν. 4055/2012) δεν έχουν δημοσιοποιηθεί μέχρι σήμερα στατιστικά στοιχεία για την πορεία των υποθέσεων αυτών. Θα ήταν πολύ βοηθητικό για τον νομικό κόσμο να υπάρξουν στοιχεία/στατιστικά ώστε να ενθαρρυνθούν και οι νομικοί παραστάτες να προτείνουν στους εντολείς τους και τη δικαστική μεσολάβηση, ως εναλλακτικό τρόπο επίλυσης των διαφορών τους.

Επίσης, έχει λεχθεί πολλές φορές και σε συνέδρια, ημερίδες κτλ. η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης και κατάρτισης των δικαστών στο αντικείμενο της διαμεσολάβησης, ώστε να μπορούν να την προτείνουν από έδρας στους διαδίκους, αλλά και να μπορούν να αφουγκράζονται καλύτερα τα μέρη, ιδιαίτερος δε σε οικογενειακές διαφορές, που λόγω της ιδιαιτερότητάς τους χρειάζονται δεξιότητες και ειδική αντιμετώπιση.

11.3 Ορισμοί – Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (άρθρο 2 παρ. 5)

Ως Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) νοείται η συνεδρία μεταξύ του διαμεσολαβητή και των μερών, η οποία λαμβάνει χώρα υποχρεωτικά στις περιπτώσεις των ιδιωτικών διαφορών που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019, πριν από τη συζήτηση της υπόθεσης στο δικαστήριο. Κατά τη διάρκεια της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας, ο διαμεσολαβητής ενημερώνει τα μέρη για τη διαδικασία της διαμεσολάβησης και για τις βασικές αρχές που τη διέπουν, καθώς και για τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς τους, με βάση τις ιδιαιτερότητές της και τη φύση αυτής.

Τι συμβαίνει σήμερα στη πράξη

Η άνω διατύπωση έχει οδηγήσει αρκετούς διαμεσολαβητές στην ερμηνεία ότι η υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης είναι μια απλή ολιγόλεπτη τυπική ενημέρωση για τον θεσμό (την οποία ούτως ή άλλως έχει ήδη πραγματοποιήσει ο νομικός παραστάτης), με αποτέλεσμα να μη γίνεται πραγματική συνεδρία ή διερεύνηση του αν η διαφορά δύναται να λυθεί εξωδικαστικά με βάση τις ιδιαιτερότητες και τη φύση της. Είναι εμφανές, όμως, ότι με αυτή την ερμηνεία δεν επιτυγχάνεται η πρόθεση του νομοθέτη να γίνει μια πρώτη συνεδρία διαμεσολάβησης με σκοπό τα μέρη να διερευνήσουν τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς τους.

Πρέπει, επίσης, να ληφθεί ότι η ΥΑΣΔ **δεν είναι απλώς μία ενημερωτική συνεδρία** για τα οφέλη του θεσμού. Αυτό το έχει ήδη σκεφτεί ο νομοθέτης με το άρθρο 3 παρ. 2, όπου στο ενημερωτικό έγγραφο ο πληρεξούσιος δικηγόρος οφείλει, πριν από την προσφυγή στη Δικαιοσύνη, να ενημερώσει εγγράφως τον εντολέα του και για την υποχρέωση προσφυγής στην ΥΑΣΔ, οπότε κατά την ΥΑΣΔ, τα μέρη και οι νομικοί παραστάτες έρχονται κατά κάποιο τρόπο ενημερωμένοι.

Τι προτείνεται

Η ΥΑΣΔ αποτελεί μια ολοκληρωμένη συνεδρία διαμεσολάβησης και ως τέτοια πρέπει να εκλαμβάνεται από τα εμπλεκόμενα μέρη και αυτό πρέπει ξεκάθαρα να αποτυπωθεί στο νέο νομοθετικό κείμενο. Κατά τη διαδικασία

της ΥΑΣΔ, ο διαμεσολαβητής αρχικά ενημερώνει τα μέρη για τις βασικές αρχές που τη διέπουν, και στη συνέχεια, εφαρμόζοντας τις απαραίτητες τεχνικές διαμεσολάβησης, βοηθά τα μέρη να εξετάσουν τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς τους. Δεν πρόκειται για μια τυπική διαδικασία, όπως στην πράξη πολλοί νομικοί παραστάτες την παρουσιάζουν στους εντολείς τους, με αποτέλεσμα οι εντολείς να παρίστανται τυπικά ή να μην παρίστανται καθόλου στη διαδικασία. Είναι μια ουσιαστική διαδικασία, δεν είναι μια πληροφοριακή συνεδρία, είναι μια ευκαιρία στην οποία τα μέρη θα αποφασίσουν εάν θα προχωρήσουν, οπότε και θα καταρτίσουν συμφωνία υπαγωγής σε διαμεσολάβηση. Στον βαθμό, λοιπόν, που καταβάλλεται προσπάθεια για ανάπτυξη του θεσμού στην πράξη, πρέπει να ενθαρρύνεται να γίνεται χρήση της ΥΑΣΔ εγκαίρως και πριν από την άσκηση αγωγής, προτού δηλαδή τα μέρη εκκινήσουν δικαστικές διαδικασίες, όχι μόνο για να μη βρίσκονται υπό την πίεση των προθεσμιών, αλλά επιπλέον για να μπορούν να συμμετέχουν στην ευκαιρία που δίνεται με την ΥΑΣΔ, μακριά από δικονομικές προθεσμίες.

11.4 Υποχρέωση ενημέρωσης από πληρεξούσιο δικηγόρο (άρθρο 3 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

Όπως είναι γνωστό, με τη διάταξη του άρθρου 3 παρ. 2 Ν. 4640/2019 (όπως το εδ. β' αυτής αντικαταστάθηκε με το άρθρο 65 Ν. 4647/2019 – ΦΕΚ Α' 204/16.12.2019), προβλέπεται η υποχρέωση ενημέρωσης, πριν από την προσφυγή στο δικαστήριο, του εντολέα εγγράφως από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, αφενός, για τη δυνατότητα διαμεσολαβητικής επίλυσης της διαφοράς, μέρους ή του συνόλου της, και, αφετέρου, για την υποχρέωση προσφυγής στην υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) των άρθρων 6 και 7 του Ν. 4640/2019. Γίνεται δεκτό ότι το έντυπο ενημέρωσης πρέπει να προσκομίζεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο εντολέας έχει εξουσία διάθεσης του αντικειμένου της διαφοράς, ώστε να υπάρχει δυνατότητα διαμεσολαβητικής διευθέτησης αυτής, προς αποτροπή, βεβαίως, του ατόπου να εξαναγκάζεται ο πληρεξούσιος δικηγόρος να ενημερώνει τον εντολέα για τη δυνατότητα επίλυσης της διαφοράς του μέσω διαμεσολάβησης, ενώ τελικά αυτή δεν είναι νομικά διαθέσιμη ως επιλογή. Όπως ορίζεται και στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4640/2019, μέσω της άνω ρύθμισης «προωθείται η εξοικείωση των πολιτών με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης και η υποχρεωτική ενημέρωσή τους σχετικά με αυτήν και τα οφέλη της ως εναλλακτική οδός επίλυσης των διαφορών και όχι ως υποκατάστατο της προσφυγής στη Δικαιοσύνη».

Περαιτέρω, η υποχρέωση ενημέρωσης αφορά στο πρόσωπο του νομικού παραστάτη, γιατί εκείνος οφείλει να δείξει την απαραίτητη επιμέλεια να ενημερώσει τον εντολέα του για τη σχετική δυνατότητα, και, μάλιστα, πριν από την προσφυγή στη Δικαιοσύνη, όπως άλλωστε οφείλει να πράττει και με βάση τον Κώδικα περί Δικηγόρων (άρθρο 35 παρ. 3). Εν τούτοις, το τυχόν απαράδεκτο της συζήτησης της αγωγής, ως κύρωση για την παράβαση της υποχρέωσης ενημέρωσης ή την ενημέρωση μετά την άσκηση της αγωγής, συχνά **καταλήγει να μεταθέτει τις συνέπειες της παράλειψης του πληρεξουσίου δικηγόρου στο πρόσωπο του επισπεύδοντος/διαδίκου**, ο οποίος και καλείται να επιβαρυνθεί με επιπλέον κόστος δικαστικών ενεργειών.

Είναι, όμως, τελικά η πραγματική βούληση του νομοθέτη να επέρχεται δικονομικό απαράδεκτο της συζήτησης της αγωγής, γιατί το σχετικό ενημερωτικό έγγραφο έφερε ημερομηνία μεταγενέστερη της κατάθεσης της αγωγής ή δεν προσκομίστηκε καθόλου; Μήπως τελικά η υπογραφή του ενημερωτικού

εγγράφου αφορά στη σχέση περισσότερο δικηγόρου και εντολέως και όχι στη σχέση του επισπεύδοντος/διαδίκου/πολίτη προς την Πολιτεία και ως εκ τούτου, δεν θα πρέπει η θεωρία και νομολογία να κινούνται τόσο αυστηρά και να θέτουν θέμα απαραδέκτου της συζήτησης της αγωγής, ιδιαιτέρως δε όταν η παράλειψη αυτή μπορούσε να συμπληρωθεί με υπόδειξη του δικαστηρίου κατ' άρθρο 227 ΚΠολΔ;

Τι προτείνεται

- Σε περίπτωση **μη προσκόμισης** του σχετικού ενημερωτικού εγγράφου, το δικαστήριο να μπορεί να καλέσει τον διάδικο να το προσκομίσει **και η έλλειψή του να μη συνεπάγεται δικονομικές συνέπειες**. Με λίγα λόγια, να πρόκειται για τυπική παράλειψη, η οποία να δύναται να συμπληρωθεί με το άρθρο 227 ΚΠολΔ, άποψη που έχει γίνει δεκτή και από τη νομολογία.
- Στη περίπτωση που το ενημερωτικό έγγραφο φέρει ημερομηνία **μεταγενέστερη** της κατάθεσης της αγωγής (ιδιαιτέρως δε όταν έχουμε επαναφορά της συζήτησης **με κλήση**, εφόσον στην περίπτωση αυτή το ενημερωτικό έγγραφο θα φέρει οπωσδήποτε ημερομηνία μεταγενέστερη της κατάθεσης της αγωγής), **και πάλι να περιορίζεται η εμπέλεια του απαραδέκτου**, εφόσον στις προθέσεις του νομοθέτη δεν θα πρέπει να είναι η ταλαιπωρία και ανασφάλεια των δικηγόρων για το ορθό ή μη της σύνταξης του ενημερωτικού εγγράφου, αλλά η διευκόλυνση των διαδίκων και όχι η απαγγελία της δικονομικής κύρωσης του απαραδέκτου της συζήτησης, την οποία υπαγορεύει το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 4640/2019.

11.5 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση – Ρήτρα διαμεσολάβησης (άρθρο 4 παρ. 1 Ν. 4640/2019)

«1. Προσφυγή στη διαμεσολάβηση για τις υπαγόμενες σε αυτή διαφορές του παρόντος επιτρέπεται:

»α) αν τα μέρη συμφωνούν να προσφύγουν στη διαδικασία της διαμεσολάβησης, αφότου ανέκυψε η διαφορά,

»β) αν τα μέρη κληθούν να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση και συναινούν σε αυτή, σύμφωνα με την παράγραφο 2,

»γ) αν η προσφυγή στη διαμεσολάβηση διαταχθεί από δικαστική αρχή άλλου κράτους-μέλους και η σχετική υπαγωγή της διαφοράς δεν προσβάλλει τα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη,

»δ) αν η προσφυγή στη διαδικασία της διαμεσολάβησης επιβάλλεται από τον νόμο,

»ε) αν σε έγγραφη συμφωνία των μερών υπάρχει ρήτρα διαμεσολάβησης».

Επειδή υπάρχει κενό νόμου στο άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 4640/2019, διότι, ενώ υπάρχει ρητή πρόβλεψη για την προσφυγή σε διαμεσολάβηση των μερών, λόγω ρήτρας διαμεσολάβησης, δεν προβλέπονται συνέπειες σε περίπτωση μη τήρησης της ρήτρας, προτείνουμε τη συμπλήρωση της περίπτωσης ε΄ της παρ. 1 του άρθρου 4, προς κάλυψη του ως άνω κενού του νόμου.

Τι προτείνεται

Το εδάφιο ε΄ της παραγράφου 1 του άρθρου 4 αντικαθίσταται ως εξής:

«Σε περίπτωση ρήτρας διαμεσολάβησης ή μεταγενέστερης συμφωνίας των μερών περί υπαγωγής σε διαμεσολάβηση μελλοντικών διαφορών τους, που απορρέουν από κύρια συμφωνία τους, εάν ένα από τα μέρη προσφεύγει στη δικαστική διαδικασία χωρίς προηγούμενη υπαγωγή της διαφοράς σε διαμεσολάβηση και το άλλο μέρος επικαλεσθεί τη ρήτρα διαμεσολάβησης ή την πιο πάνω μεταγενέστερη συμφωνία των μερών, το δικαστήριο υποχρεωτικά παραπέμπει την υπόθεση σε διαμεσολάβηση και την αναβάλλει σε δικάσιμο μετά από τρεις τουλάχιστον μήνες και όχι περισσότερο από έξι μήνες».

11.6 Προσφυγή στη διαμεσολάβηση (άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

«Το δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί ιδιωτική διαφορά που δύναται να υπαχθεί στη διαδικασία της διαμεσολάβησης σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος, μπορεί σε κάθε στάση της δίκης, ανάλογα με την περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη κατά την ελεύθερη κρίση του όλες τις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης, να καλεί τα μέρη να προσφύγουν στη διαδικασία της διαμεσολάβησης για να επιλύσουν τη διαφορά. Εφόσον τα μέρη συμφωνούν, η σχετική έγγραφη συμφωνία περιλαμβάνεται στα πρακτικά του δικαστηρίου. Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο αναβάλλει υποχρεωτικά τη συζήτηση της υπόθεσης σε δικάσιμο μετά την πάροδο τριμήνου και όχι πέραν του εξαμήνου, μη συνυπολογιζόμενου του χρονικού διαστήματος των δικαστικών διακοπών. Η ίδια συνέπεια επέρχεται και στις λοιπές περιπτώσεις προσφυγής στη διαμεσολάβηση κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας της υπόθεσης. Εφόσον τα διάδικα μέρη ή ένα εξ' αυτών παρίστανται ενώπιον του δικαστηρίου διά πληρεξουσίου δικηγόρου, η πληρεξουσιότητα προς αυτόν καλύπτει και τη συμφωνία περί υπαγωγής της διαφοράς στη διαμεσολάβηση».

Επειδή στο πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019 δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη ότι οι διάδικοι μπορούν να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση σε κάθε βαθμό δικαιοδοσίας, καθόσον αναγράφεται μόνο σε κάθε στάση της δίκης, και αυτό κρίνεται απαραίτητο προς αποσαφήνιση, προτείνουμε να προστεθούν μετά τις λέξεις «σε κάθε στάση της δίκης» οι λέξεις «και σε κάθε βαθμό». Επειδή επίσης, δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη ούτε για τον τρόπο και την προθεσμία υπογραφής της συμφωνίας των μερών περί υπαγωγής της διαφοράς τους σε διαμεσολάβηση, μετά την αποδοχή της πρόσκλησης του δικαστηρίου, ούτε για την περίπτωση αθέτησης της συμφωνίας, προς αποσαφήνιση της διαδικασίας και συμπλήρωση της παράλειψης του νόμου, προτείνουμε την προσθήκη νέων εδαφίων, για τη ρύθμιση της διαδικασίας και τις συνέπειες μη τήρησης της συμφωνίας και της προθεσμίας εγχείρησης του συμφωνητικού υπαγωγής στο δικαστήριο, για το υπαίτιο μέρος.

Τι προτείνεται

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 4 του Ν. 4640/2019: α) στο πρώτο εδάφιο της παρ. 2 προστίθενται μετά τις λέξεις «σε κάθε στάση της δίκης» οι λέξεις «και σε κάθε βαθμό», β) μετά το πρώτο εδάφιο προστίθενται νέα εδάφια ως εξής:

«Το δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμεί ιδιωτική διαφορά που δύναται να υπαχθεί στη διαδικασία της διαμεσολάβησης σύμφωνα με το άρθρο 3 του παρόντος, μπορεί σε κάθε στάση της δίκης, και σε κάθε βαθμό, ανάλογα με την περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη κατά την ελεύθερη κρίση του όλες τις περιστάσεις της κρινόμενης υπόθεσης, να καλεί τα μέρη να προσφύγουν στη διαδικασία της διαμεσολάβησης για να επιλύσουν τη διαφορά. Εφόσον τα μέρη συμφωνούν, η σχετική έγγραφη συμφωνία περιλαμβάνεται στα πρακτικά του δικαστηρίου. Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο αναβάλλει υποχρεωτικά τη συζήτηση της υπόθεσης σε δικάσιμο μετά την πάροδο τριμήνου και όχι πέραν του εξαμήνου, μη συνυπολογιζόμενου του χρονικού διαστήματος των δικαστικών διακοπών. Η ίδια συνέπεια επέρχεται και στις λοιπές περιπτώσεις προσφυγής στη διαμεσολάβηση κατά τη διάρκεια της εκκρεμοδικίας της υπόθεσης. Εφόσον τα διάδικα μέρη ή ένα εξ αυτών παρίστανται ενώπιον του δικαστηρίου διά πληρεξουσίου δικηγόρου, η πληρεξουσιότητα προς αυτόν καλύπτει και τη συμφωνία περί υπαγωγής της διαφοράς στη διαμεσολάβηση. Το δικαστήριο διατυπώνει την εν λόγω πρόταση του σε συνεδρίαση κατά την οποία εκφωνείται η υπόθεση. Οι διάδικοι δύναται να αποδεχθούν ή να απορρίψουν την πρόσκληση του δικαστηρίου για υπαγωγή της υπόθεσής τους σε διαμεσολάβηση. Σε περίπτωση αποδοχής τους, η σχετική δήλωσή τους καταχωρίζεται στα πρακτικά του δικαστηρίου και η συζήτηση της υπόθεσης αναβάλλεται σε δικάσιμο μετά από τουλάχιστον τρεις μήνες και όχι πέραν των έξι μηνών. Οι διάδικοι υποχρεούνται εντός προθεσμίας πέντε (5) εργασίμων ημερών από τη δήλωση αποδοχής τους στο δικαστήριο, να προσκομίσουν στη γραμματεία του δικαστηρίου, με επιμέλεια οποιουδήποτε από αυτούς, έγγραφη συμφωνία περί υπαγωγής της διαφοράς σε διαμεσολάβηση. Εάν δεν κατατεθεί εμπρόθεσμα η έγγραφη αυτή συμφωνία, η πρόταση του δικαστηρίου θεωρείται απορριφθείσα και η υπόθεση συζητείται κατά τη δικάσιμο στην οποία αναβλήθηκε κατά τα ανωτέρω».

11.7 Εκούσια διαμεσολάβηση (άρθρο 5 Ν. 4640/2019, συνδυαστικά με τα άρθρα 1512 και 1514 παρ. 2 του ΑΚ)

Ο νόμος αναφέρεται στον θεσμό της διαμεσολάβησης υπό τη μορφή της έγγραφης ενημέρωσης και της υποχρεωτικής αρχικής συνεδρίας (άρθρα 3, 6) όπως και της παραπομπής των διαδίκων σε διαδικασία διαμεσολάβησης από το δικαστήριο (άρθρο 1514 παρ. 3 ΑΚ). Αναφέρεται, επίσης, στην εκούσια διαμεσολάβηση (άρθρο 5).

Με τον Ν. 4800/2021 αναμορφώθηκε, μεταξύ άλλων, η νομοθεσία που διέπει τη σχέση γονέων και τέκνων μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο ή τη λύση του συμφώνου συμβίωσης των γονέων. Η νομοθετική αυτή αλλαγή συνοδεύτηκε από την ένταξη της διαμεσολάβησης ως τρόπου επίλυσης της διαφοράς. Έτσι, λοιπόν, κατά την παρ. 2 του άρθρου 1514 ΑΚ: «*Αν δεν είναι δυνατή η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας εξαιτίας διαφωνίας των γονέων [...] καθένας από τους γονείς προσφεύγει σε διαμεσολάβηση. Αν διαφωνούν αποφασίζει το δικαστήριο*». Η ρύθμιση του άρθρου 1514 ΑΚ συνυπάρχει με το άρθρο 6 του Ν. 4640/2019, κατά την οποία σε ΥΑΣΔ υπάγονται οι οικογενειακές διαφορές με εξαίρεση τις εκεί ρητά προβλεπόμενες περιπτώσεις.

Στις οικογενειακές διαφορές παρατηρείται το τελευταίο διάστημα τάση από τα δικαστήρια όχι μόνο για τήρηση της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης, όπως ο Ν. 4640/2019 ορίζει, αλλά εν συνεχεία και διεξαγωγή διαδικασίας διαμεσολάβησης στο πλαίσιο του άρθρου 1512 ΑΚ: «*Κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας οι γονείς καταβάλλουν προσπάθεια για **εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων**. Αν διαφωνούν, αποφασίζει το δικαστήριο*». Συνεπώς, το δικαστήριο πρέπει να αποτελεί την έσχατη λύση και μόνο εάν έχουν εξαντληθεί οι παραπάνω δυνατότητες, τότε να μπορεί αυτό να επιληφθεί της υποθέσεως.

Προς επίρρωση των ανωτέρω και με βάση πρόσφατες δικαστικές αποφάσεις (διαδικασία οικογενειακών διαφορών), εάν η αγωγή κατατέθηκε μετά την ισχύ του Ν. 4800/2021 με αίτημα την άσκηση της επιμέλειας και την υποχρέωση καταβολής διατροφής και το επισπεύδον μέρος δεν αναφέρει στο δικόγραφο ότι έλαβε χώρα προηγούμενη και πριν από την άσκηση της αγωγής αποτυχημένη προσπάθεια εξεύρεση λύσης μέσω του θεσμού της διαμεσολάβησης, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 1514 παρ. 2 ΑΚ,

μη αρκούντος του γεγονότος ότι έλαβε χώρα η ΥΑΣΔ του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019, η αγωγή πρέπει να απορριφθεί ως αόριστη κατά το σκέλος που αφορά στην άσκηση της επιμέλειας (όχι της διατροφής). Και αυτό γιατί ο νομοθέτης με τον Ν. 4800/2021 **θέλησε να εξαντλήσει όλες τις δυνατότητες εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, επικαλούμενος την εκ του άρθρου 1514 παρ. 2 ΑΚ υποχρέωση προς διαμεσολάβηση**, χωρίς να αναιρείται η υποχρέωση αυτή από την τυχόν τήρηση της ΥΑΣΔ του άρθρου 6.

Τι προτείνεται

Ο Έλληνας νομοθέτης ενίσχυσε με ειδικές διατάξεις την εξωδικαστική επίλυση των οικογενειακών διαφορών με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, λόγω φυσικά όλων των πλεονεκτημάτων που υπάρχουν για την εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων μεταξύ των πρώην συζύγων ή συντρόφων και συνολικά όλων των διαφορών μεταξύ των γονέων με τα τέκνα τους. Η νομολογία δίνει έμφαση όλο και περισσότερο (έχουν εκδοθεί και άλλες ανάλογες αποφάσεις με το ανωτέρω σκεπτικό) στην εξάντληση όλων των δυνατοτήτων εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς με διαμεσολάβηση στις οικογενειακές διαφορές. Με δεδομένα και αναμφισβήτητα τα πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης και το πνεύμα συνεργασίας που ενεργοποιεί τους γονείς προς τον κοινό στόχο, ο οποίος είναι πάντα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, **είναι χρήσιμο να εξεταστεί τουλάχιστον για θέματα επιμέλειας και επικοινωνίας (που σε πολλές περιπτώσεις αυτά επιλύονται με πρακτικό διαμεσολάβησης), η εξής τροποποίηση:**

«Σε συνέχεια διεξαγωγής της ΥΑΣΔ του άρθρου 6 παρ. 1 στ. α΄ του Ν. 4640/2019, τα μέρη να ενθαρρύνονται να προσφύγουν εν συνεχεία σε εκούσια διαμεσολάβηση, χωρίς όμως η μη πραγματοποίησή της τελικά να αποτελεί διαδικαστική προϋπόθεση του παραδεκτού της συζήτησης της αγωγής. Τα μέρη, άλλωστε, διατηρούν πάντα την ελευθερία αποχώρησης από τη διαδικασία αποδοχής ή απόρριψης κάποιας προτεινόμενης λύσης».

Με λίγα λόγια, δεν θα πρέπει ο νομοθέτης εδώ να καταστήσει υποχρεωτική την τήρηση της διαμεσολάβησης στις οικογενειακές διαφορές (μετά την ολοκλήρωση της ΥΑΣΔ), αλλά απλώς να **επαγρυπνήσει τα μέρη να το έχουν στο μυαλό τους και τους νομικούς παραστάτες να το προτείνουν ισχυρά στους εντολείς τους**, έτσι ώστε η προσπάθεια επίλυσης της αντιδικίας να μη σταματά στην ΥΑΣΔ, αλλά **να δίνεται μια ισχυρή σύσταση και για το επόμενο βήμα**. Άλλωστε, κατά τη γνώμη μου, το ίδιο το άρθρο 1514 ΑΚ εισάγει τη διαδικασία της διαμεσολάβησης ως προαιρετική και όχι στη βάση μιας υποχρεωτικής προϋπόθεσης. Εξάλλου, η προσφυγή στη διαμεσολάβηση δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται από τον πολίτη/τα εμπλεκόμενα μέρη ως μια λύση απόγνωσης. Αντίθετα, θα πρέπει αυτός που προσφεύγει στη διαμεσολάβηση να μην είναι εκ των πραγμάτων υποχρεωμένος να δεχθεί

οπωσδήποτε λύση, η οποία τελικά δεν τον ικανοποιεί, και αυτό να του είναι εξαρχής απόλυτα κατανοητό.

Ασφαλέστερη είναι εδώ η ερμηνευτική εκδοχή ότι ο νομοθέτης εννοεί ως διακοπήσα διαδικασία (εκούσιας) διαμεσολάβησης, αυτή που έχει προηγηθεί μεταξύ των γονέων είτε ως αποτέλεσμα ενημέρωσής τους στο πλαίσιο ΥΑΣΔ είτε με προσφυγή στη διαμεσολάβηση με πρωτοβουλία των ίδιων, που δεν κατέληξε σε επίλυση της διαφοράς, οπότε μετά τη διαταγή του δικαστηρίου οι γονείς αναμένεται να ξαναπροσπαθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς βεβαίως να είναι υποχρεωμένοι να επιλύσουν τη διαφορά μέσω διαμεσολάβησης. Η απόφαση, με την οποία διατάσσεται η διεξαγωγή διαμεσολάβησης, είναι μη οριστική. Μετά το πέρας της διαμεσολάβησης και ανάλογα με την κατάληξη αυτής, η εκκρεμής δίκη είτε θα επανέλθει με κλήση για προσδιορισμό δικασίμου, εάν η διαμεσολάβηση δεν επιτύχει, είτε θα καταργηθεί, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 εδ. δ' του Ν. 4640/2019. Τέλος, κατά το άρθρο 15 του Ν. 4800/2021 με ισχύ επίσης από τις 16.09.2021, ο ορισμός διαμεσολαβητή από το δικαστήριο, σύμφωνα με την περίπτωση γ' της τρίτης παραγράφου του άρθρου 1514 ΑΚ, γίνεται από Ειδικό Μητρώο Οικογενειακών Διαμεσολαβητών, το οποίο καταρτίζεται και τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή από την ΚΕΔ, όπως ειδικότερα προβλέπεται στο άρθρο 21 του Ν. 4800/2021.¹⁹⁵

¹⁹⁵ Με τη με αριθ. 41917οικ. (ΦΕΚ Β' 4017/31.08.2021) Υπουργική Απόφαση καθορίστηκαν οι προϋποθέσεις και η διαδικασία εγγραφής των διαμεσολαβητών στο Ειδικό Μητρώο Οικογενειακών Διαμεσολαβητών.

11.8 Διαδικασία διαμεσολάβησης και αμοιβή νομικού παραστάτη (άρθρο 5 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

«Ο διαμεσολαβητής ορίζεται από τα μέρη ή από τρίτο πρόσωπο της κοινής τους επιλογής, συμπεριλαμβανομένων των κέντρων διαμεσολάβησης. Ο διαμεσολαβητής είναι ένας (1), εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν εγγράφως ότι, οι διαμεσολαβητές θα είναι περισσότεροι».

Επειδή δεν προβλέπεται η περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας είτε μεταξύ των μερών είτε του τρίτου προσώπου κοινής επιλογής τους, ως προς το πρόσωπο του διαμεσολαβητή, κρίνεται απαραίτητος και προτείνεται ο διορισμός διαμεσολαβητή από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης, με επιμέλεια οποιουδήποτε μέρους από την ΚΕΔ, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 7 του Ν. 4640/2019, για την επιλογή του διαμεσολαβητή στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης. Η προτεινόμενη προσθήκη δεύτερου εδαφίου στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν. 4640/2019 σκοπεί στη διενέργεια της Αρχικής Υποχρεωτικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης και στη μη εγκατάλειψη της απόπειρας εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, καθώς και στην προστασία εν γένει της διαδικασίας.

Τι προτείνεται

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 5 του Ν.4640/2019 προστίθεται δεύτερο εδάφιο ως εξής:

«Εάν δεν επιτευχθεί συμφωνία ως προς το πρόσωπο του διαμεσολαβητή ή των διαμεσολαβητών ή ως προς το πρόσωπο τρίτου προσώπου, που θα τον/τους διορίσει, τότε ο διαμεσολαβητής ή οι διαμεσολαβητές, εάν συντρέχει περίπτωση, διορίζονται από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης με επιμέλεια οποιουδήποτε εκ των μερών, εφαρμοζόμενων αναλόγως των σχετικών διατάξεων του άρθρου 7 του παρόντος νόμου».

11.9 Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης – Υπαγόμενες διαφορές (άρθρο 6 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

«Εξαιρούνται από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης οι διαφορές της παραγράφου 1, στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ».

Επειδή η παρ. 2 του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019 ορίζει ότι εξαιρούνται από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης της παρ. 1 οι διαφορές στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, προτείνεται η τροποποίησή της, διότι, αφενός, δεν ρυθμίζεται η περίπτωση απλής ή αναγκαστικής ομοδικίας διαδίκων, και, αφετέρου, για να προβλεφθεί εξαίρεση από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης των διαφορών, στις οποίες το διάδικο ή τα διάδικα μέρη τυγχάνουν αγνώστου διαμονής. Κρίνεται σκόπιμο, επίσης, και χρειάζεται για λόγους αποσαφήνισης της υποχρέωσης του επισπεύδοντος να διευκρινισθεί ρητά στον νόμο ότι στην περίπτωση απλής ή αναγκαστικής ομοδικίας διαδίκων με το Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, **η Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης διενεργείται μεταξύ των υπολοίπων ομοδικών διαδίκων, πλην των εξαιρουμένων, οι οποίοι προσκαλούνται σε Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης από τον διαμεσολαβητή.**

Συγκεκριμένα, προτείνεται να προστεθεί στο πρώτο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 6 ότι η εξαίρεση από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης καταλαμβάνει και τους διαδίκους αγνώστου διαμονής. Και αυτή η προσθήκη προτείνεται διότι το επισπεύδον μέρος, όταν υπάρχουν διάδικοι που τυγχάνουν αγνώστου διαμονής, αναγκάζεται για λόγους ασφαλείας, από τον φόβο να απορριφθεί η αγωγή του ως απαράδεκτη, να διενεργήσει ΥΑΣΔ και ο διαμεσολαβητής προσκαλεί τα άγνωστα (σε διαμονή) αυτά μέρη, μολοντί δεν πρόκειται να προσέλθουν, αφού δεν θα λάβουν γνώση ελλείψει γνωστής διαμονής, με επιβάρυνση του επισπεύδοντος με επιπλέον έξοδα (δικαστικός επιμελητής, δημοσιεύσεις κτλ.) και με καθυστερήσεις στη διαδικασία, λόγω της αγνώστου διαμονής. Δεδομένης της ανάγκης προστασίας του θεσμού και των μερών και της διαφάνειας της διαδικασίας, κρίνεται σκόπιμο να ρυθμιστεί τι θα ισχύσει και ποιες θα είναι οι συνέπειες στην περίπτωση που το μέρος αποδειχθεί **ότι δεν ήταν αγνώστου διαμονής** και αυτό το γνώριζε ή όφειλε να το γνωρίζει το επισπεύδον μέρος.

Τι προτείνεται

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 6 του Ν.4640/2019 το πρώτο εδάφιο αντικαθίσταται και προστίθενται δεύτερο, τρίτο και τέταρτο εδάφιο ως εξής:

«Εξαιρούνται από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης οι διαφορές της παραγράφου 1, στις οποίες διάδικο μέρος είναι το Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, καθώς και οι διαφορές στις οποίες το διάδικο μέρος ή τα διάδικα μέρη είναι αγνώστου διαμονής. Και στις δύο περιπτώσεις, όταν υπάρχει ομοδικία (απλή ή αναγκαστική) η Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία διενεργείται μεταξύ των υπολοίπων διαδίκων, χωρίς την πρόσκληση του Δημοσίου, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ και των διαδίκων αγνώστου διαμονής. Εάν πριν ή μετά την εκδίκαση της υπόθεσης, διαπιστωθεί ότι το διάδικο μέρος δεν ήταν αγνώστου διαμονής, υφίσταται η υποχρέωση διενέργειας Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης και η συζήτηση της υπόθεσης κηρύσσεται απαράδεκτη λόγω μη διεξαγωγής της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης. Στην περίπτωση που το διάδικο μέρος αποδειχθεί ότι δεν ήταν αγνώστου διαμονής και αυτό το γνώριζε ή όφειλε να το γνωρίζει το επισπεύδον μέρος, τα δικαστικά έξοδα επιβάλλονται σε βάρος του επισπεύδοντος, στον οποίο επιβάλλονται και τα πρόστιμα της παραγράφου 6 του άρθρου 7 του νόμου».

Η διαδικασία διορισμού του διαμεσολαβητή (άρθρο 7 παρ.1)

Με βάση τον Ν. 4640/2019 ο διορισμός του διαμεσολαβητή λαμβάνει χώρα με τους ακόλουθους τρόπους:

- 1) Κατόπιν επικοινωνίας του επισπεύδοντος μέρους (του ενάγοντος) με το άλλο μέρος ή μέρη (του εναγομένου ή των εναγομένων, ανάλογα με τον αριθμό των διαδίκων) ούτως ώστε να επιλέξουν από κοινού έναν διαμεσολαβητή κοινής αποδοχής.
- 2) Κατόπιν επικοινωνίας του επισπεύδοντος μέρους απευθείας με τον διαμεσολαβητή της επιλογής του, ο οποίος στη συνέχεια επικοινωνεί με το άλλο μέρος (ή μέρη) για να διερευνήσει εάν αποδέχεται ο αντίδικος την επιλογή του ως διαμεσολαβητή και να λάβει τη σχετική έγγραφη συναίνεση.
- 3) Σε περίπτωση διαφωνίας των μερών ως προς το πρόσωπο του διαμεσολαβητή, τότε το επισπεύδον μέρος εισέρχεται στον σχετικό ιστότοπο του υπουργείου Δικαιοσύνης με τους κωδικούς taxisnet, υποβάλλοντας αίτημα ορισμού διαμεσολαβητή από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ). Ο διορισμός γίνεται από το Ειδικό Μητρώο Διαμεσολαβητών, που τηρείται στην έδρα του πρωτοδικείου, το οποίο είναι κατά τόπο αρμόδιο για την εκδίκαση της διαφοράς, με σειρά προτεραιότητας, με βάση τον αύξοντα αριθμό εγγραφής στο

Μητρώο Διαμεσολαβητών. Σε περίπτωση αριθμητικής ανεπάρκειας ή σύγκρουσης συμφερόντων στο πρόσωπο του διαμεσολαβητή, ο διορισμός γίνεται μεταξύ όσων κατοικούν στην οικεία εφετειακή περιφέρεια. Στην περίπτωση επιλογής του διαμεσολαβητή από την ΚΕΔ, ο τελευταίος υποχρεούται μέσα σε προθεσμία τριών (3) εργάσιμων ημερών να δηλώσει εάν αποδέχεται τον διορισμό του.

Τι έχει παρατηρηθεί στη πράξη

- 1) Στη περίπτωση διορισμού διαμεσολαβητή κοινής αποδοχής: Πολλές φορές το έτερο μέρος υπόσχεται στο επισπεύδον μέρος ότι συναινεί (προφορικά) στο προτεινόμενο πρόσωπο του διαμεσολαβητή και τελικά δεν του το στέλνει ποτέ εγγράφως και δεν ανταποκρίνεται ούτε στις τηλεφωνικές επικοινωνίες ούτε στις σχετικές υπενθυμίσεις. Εν τω μεταξύ, η προθεσμία των προτάσεων είναι πολύ κοντά, αλλά, χωρίς τη συναίνεση του ετέρου μέρους, ο διαμεσολαβητής δεν μπορεί να εκκινήσει τις διαδικασίες.
- 2) Ένα μεγάλο ποσοστό διαμεσολαβητών (ίσως φτάνει και το 30%) δεν είναι ενεργοί στη διαμεσολάβηση, με αποτέλεσμα να αδιαφορούν για την αλληλογραφία που λαμβάνουν από την ΚΕΔ, είτε να εξαντλούν τις τρεις (3) εργάσιμες ημέρες για να αποφασίσουν ότι τελικά δεν θα αποδεχτούν, οπότε πρόκειται για περίπτωση μη αποδοχής του διορισμού του διαμεσολαβητή και η υπόθεση πρέπει να ανατεθεί στον επόμενο κατά σειρά προτεραιότητας. Εν τω μεταξύ, το επισπεύδον μέρος παραμένει στην αναμονή για διορισμό διαμεσολαβητή, ενώ έχει μπροστά του σύντομη προθεσμία για να ολοκληρώσει όλες τις απαιτούμενες ενέργειες της ΥΑΣΔ και να προχωρήσει εμπρόθεσμα στην κατάθεση των προτάσεων. Έχει δε παρατηρηθεί κάποιες φορές ότι για την ανάθεση της υπόθεσης στον διαμεσολαβητή τόσο το πεδίο «Αποδοχής» όσο και της «Απόρριψης» είναι στην εφαρμογή του υπουργείου τόσο κοντά το ένα στο άλλο, που πολλές φορές ένας διαμεσολαβητής (χωρίς να το καταλάβει) θέλει να πατήσει «Απόρριψη» και τελικά πατάει «Αποδοχή» και συνεπώς, ενώ νομίζει ότι αποδεσμεύτηκε από την υπόθεση, τυπικά η υπόθεση τού έχει ανατεθεί. Όπως και το αντίστροφο, δηλαδή ένας διαμεσολαβητής πατάει «Αποδοχή» νομίζοντας ότι αναλαμβάνει την υπόθεση, ενώ τελικά την έχει απορρίψει. Σε αυτή δε την τελευταία περίπτωση, έχουμε το παράδοξο να ακολουθήσει, προφανώς, νέος διορισμός και να έχουμε για την ίδια υπόθεση δύο διορισμούς, δηλ. δύο διαμεσολαβητές που πρέπει καταρχάς να συνεννοηθούν, να καταλάβουν τι έχει συμβεί και να συνειδητοποιήσουν τι πήγε λάθος. Να σημειωθεί, εν τω μεταξύ, ότι, όσο συμβαίνουν τα ανωτέρω αναφερόμενα, η προθεσμία των προτάσεων τρέχει και το επισπεύδον μέρος πολλές φορές έρχεται σε αδιέξοδο και κυρίως δεν έχει άμεση επικοινωνία με τη Γραμματεία της ΚΕΔ για

άμεσο διορισμό διαμεσολαβητή. Δυστυχώς, κατά γενική ομολογία τα διαθέσιμα τηλέφωνα που βρίσκονται στον ιστότοπο του υπουργείου Δικαιοσύνης, δεν απαντούν και οι νομικοί παραστάτες πολύ συχνά μας καλούν σε βοήθεια, προκειμένου να μας εκθέσουν τα ζητήματα της καθυστέρησης των διορισμών από την ΚΕΔ, ενώ η προθεσμία των προτάσεων εκπνέει από μέρα σε μέρα.

Τέλος, έχει παρατηρηθεί ότι νομικοί παραστάτες υποβάλλουν περισσότερα αιτήματα για την ίδια υπόθεση, ώστε να νιώθουν ασφαλείς ότι θα διοριστεί ένας διαμεσολαβητής εγκαίρως, δημιουργώντας, όμως, πρόβλημα στους διαμεσολαβητές που λαμβάνουν τα επιπρόσθετα αιτήματα, καθώς χάνουν, με αυτόν τον τρόπο, τη σειρά τους.

- 3) Έχει παρατηρηθεί, λοιπόν, μεγάλη καθυστέρηση στην αποδοχή των διορισμών από τους διαμεσολαβητές, με αποτέλεσμα να μη διορίζονται διαμεσολαβητές εμπροθέσμως για τη διεξαγωγή των ΥΑΣΔ και να αναγκάζεται κάποιες φορές το επισπεύδον μέρος να καταθέσει προτάσεις χωρίς να έχει προηγηθεί ΥΑΣΔ, και να πρέπει να προσκομίσει στον φάκελο του δικαστηρίου (στην τακτική διαδικασία) ή σε περίπτωση προτάσεων στο ακροατήριο (στις οικογενειακές διαφορές) το αίτημα που έκανε στην ΚΕΔ, με τη σημείωση: «Δεν υπήρξε ανάθεση από το Μητρώο των Διαμεσολαβητών». Η εικόνα αυτή, πέραν του ότι αμαυρώνει τον θεσμό της ΥΑΣΔ στα μάτια του νομικού κόσμου, δημιουργεί περαιτέρω προϋποθέσεις για δικονομικό απαράδεκτο κατά τη συζήτηση της αγωγής λόγω μη διεξαγωγής της ΥΑΣΔ. Ποιος ευθύνεται για αυτό; Σίγουρα όχι το επισπεύδον μέρος, εκτός εάν από παράλειψή του δεν επιμελήθηκε των διαδικασιών της διεξαγωγής της ΥΑΣΔ σε χρόνο άμεσο μετά την κατάθεση της αγωγής ή αγνοούσε τις αποκλειστικές προθεσμίες του νομοθέτη. Ακόμα, όμως, και σε αυτήν την περίπτωση, η λειτουργία της διαδικασίας του διορισμού ενός διαμεσολαβητή δεν μπορεί να καθυστερεί τόσο πολύ, ώστε να δημιουργείται στα μέρη η εντύπωση ότι πρόκειται για ένα πρόσθετο βάρος και όχι για μια ευκαιρία για διάλογο και ανταλλαγή απόψεων.

Τι προτείνεται

- Προσφυγή στην ΚΕΔ για διορισμό διαμεσολαβητή, μόνο εφόσον **αποδεδειγμένα** δεν απάντησε εγγράφως το έτερο μέρος στην ηλεκτρονική αλληλογραφία ή σε μήνυμα του επισπεύδοντος, οπότε έχουμε αδυναμία συναίνεσης. Να τεθεί σχετικό πεδίο στη πλατφόρμα περί μη επίτευξης συναίνεσης και εν συνεχεία προσφυγή στην ΚΕΔ, γιατί δεν υπάρχει σήμερα.
- Η αποδοχή του διορισμού του διαμεσολαβητή από την ΚΕΔ να δηλώνεται εντός μίας (1) εργάσιμης ημέρας (αντί των τριών εργάσιμων

ημερών, που είναι σήμερα στον νόμο), εξαιρουμένου του μηνός Αυγούστου. Η ενημέρωση για τον διορισμό του διαμεσολαβητή πραγματοποιείται από την ΚΕΔ με email και με αποστολή γραπτού μηνύματος (sms) σε δηλωμένο κινητό του τηλέφωνο στη λίστα του υπουργείου Δικαιοσύνης. Αν η προθεσμία της μίας (1) ημερολογιακής ημέρας παρέλθει άπρακτη, τεκμαίρεται η μη αποδοχή του. Η σύντμηση της προθεσμίας σε μία (1) εργάσιμη ημέρα πιθανώς να επαγρυπνήσει τους διαμεσολαβητές **να είναι άμεσοι στην ανταπόκρισή τους** στην πλατφόρμα, ώστε να αποφευχθούν καθυστερήσεις κατά την υποβολή των προτάσεων από τους επισπεύδοντες.

- Στην περίπτωση διορισμού διαμεσολαβητή κοινής αποδοχής: **Να προηγηθεί μία ηλεκτρονική αλληλογραφία ή συστημένη επιστολή ή εξώδικη δήλωση (ως έσχατο μέσο)** από το επισπεύδον προς το άλλο μέρος (είτε στο πλαίσιο άσκησης της αγωγής είτε άνευ άσκησης της αγωγής) για συναίνεση στο πρόσωπο του προτεινόμενου διαμεσολαβητή και, **εφόσον δεν υπάρξει ρητή άρνηση στο πρόσωπό του εντός μιας ορισμένης προθεσμίας, να τεκμαίρεται αυτόματα ότι το άλλο μέρος συναινεί και αποδέχεται τον διαμεσολαβητή.** Αυτό θα διευκολύνει πάρα πολύ τους διορισμούς των διαμεσολαβητών με κοινή συναίνεση των μερών, καθώς πολλές φορές οι νομικοί παραστάτες των ετέρων μερών δεν την επιβεβαιώνουν εγγράφως, όπως ο νόμος απαιτεί σήμερα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται περαιτέρω καθυστερήσεις στον συντονισμό και τη διεξαγωγή των ΥΑΣΔ. Το λεκτικό της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ή της συστημένης επιστολής ή της εξώδικης δήλωσης προτείνεται να είναι ως εξής:
«Προτείνω ως διαμεσολαβητή/τρια στην υπόθεση, τον/την κ., παρακαλώ πολύ απαντήστε μου εάν συναινείτε στο πρόσωπο του/της. Σας γνωρίζω ότι τεκμαίρεται η συναίνεση σας στο πρόσωπο του διαμεσολαβητή/τριας, εκτός εάν ρητά εντός ημερών απαντήσετε αρνητικά».

11.10 Η παράσταση των νομικών προσώπων στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (άρθρο 7 παρ. 5 Ν. 4640/2019)

Κατά τα εδάφ. α', β' και γ' της παρ. 5 του άρθρου 7 του Ν. 4640/2019: «Στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία τα μέρη παρίστανται μαζί με νομικό παραστάτη, του οποίου η αμοιβή συμφωνείται ελεύθερα. Στην περίπτωση νομικών προσώπων ο νόμιμος εκπρόσωπος δύναται να διορίζει αντιπρόσωπο με εξουσιοδότηση και θεώρηση του γνησίου της υπογραφής του. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία δυνάμει εξουσιοδότησης μόνη η συμμετοχή του νομικού παραστάτη του μέρους, του οποίου αποδεδειγμένα δεν είναι δυνατή η φυσική παρουσία, ιδίως, στις περιπτώσεις που αντιμετωπίζει δυσκολία μετακίνησης λόγω σοβαρής ασθένειας ή αν δεν υπάρχει δυνατότητα τηλεδιάσκεψης μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή ή άλλου συστήματος τηλεδιάσκεψης ή αν είναι κάτοικος εξωτερικού».

Πόσο συνάδει με το πνεύμα της διαμεσολάβησης κατά την ΥΑΣΔ, τα νομικά πρόσωπα να παρίστανται μόνο διά του νομικού τους παραστάτη; Μπορεί, δηλαδή, ο νομικός παραστάτης να παρίσταται με διττή ιδιότητα, τόσο ως δικηγόρος όσο και ως νόμιμος εκπρόσωπος;

Τι παρατηρείται στην πράξη κυρίως σε σχέση με την παρουσία και εκπροσώπηση των νομικών προσώπων

Από νομικής πλευράς, δεν νομίζω ότι μπορεί ο διαμεσολαβητής να επικαλεστεί την έλλειψη μιας διαδικαστικής προϋπόθεσης, όπως π.χ. ελλιπή ή μη ορθή νομιμοποίηση του επισπεύδοντος. Μπορεί να το αναφέρει, ωστόσο, στον νομικό παραστάτη του επισπεύδοντος, αλλά όχι να αρνηθεί να διεξαγάγει την ΥΑΣΔ για αυτόν τον λόγο, γιατί τέτοιοι λόγοι κρίνονται μόνο από το δικαστήριο, που επιλαμβάνεται της υπόθεσης.

Ωστόσο, τα νομικά πρόσωπα, που εμπλέκονται συχνά σε δικαστικές διαμάχες (π.χ. τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρίες), συνήθως με δοθείσα εξουσιοδότηση/πληρεξουσιότητα για παράσταση στην ΥΑΣΔ **αποκλειστικά και μόνο** (ένα είδος διττής εξουσιοδότησης) στους νομικούς παραστάτες και όχι ΚΑΙ στους νομικούς εκπροσώπους ή έστω νόμιμους αντιπροσώπους, όχι μόνο δεν επιλέγουν τη διαμεσολάβηση μετά την ολοκλήρωση της ΥΑΣΔ, αλλά εμφανίζονται στις ΥΑΣΔ **αποκλειστικά και μόνο τυπικά**, έχοντας

προαποφασίσει ότι δεν προτίθενται να προχωρήσουν σε περαιτέρω διαμεσολάβηση. Με λίγα λόγια, ο νόμιμος εκπρόσωπος, τον οποίον συνήθως εξουσιοδοτούν τα νομικά πρόσωπα στην πράξη, δεν είναι άλλος παρά ο νομικός τους παραστάτης και εδώ βέβαια έχουν τεθεί πάρα πολλά ζητήματα.

Όταν συμβαίνει κάτι τέτοιο, το πιο βασικό θέμα που αναμένεται να αντιμετωπίσει ένας διαμεσολαβητής κατά τη διεξαγωγή της ΥΑΣΔ είναι καταρχάς **η παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος** από την πλευρά του εναγομένου (συνήθως τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρίες) για μια συνοπτική παρουσίαση της διαφοράς, όπως συμβαίνει συνήθως στο πλαίσιο της ΥΑΣΔ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ακούμε συνεχώς τον νομικό παραστάτη του νομικού προσώπου να μας τονίζει ότι: *«Δεν έχω καμία εξουσία να προχωρήσει η διαδικασία σε εκούσια διαμεσολάβηση, εφόσον εγώ ως δικηγόρος δεν μπορώ να αποφασίσω για λογαριασμό της εταιρείας ή δεν έχω εξουσία για κάτι άλλο εκτός από τυπική παράσταση κτλ.»*. Με λίγα λόγια, η διττή εντολή στο πρόσωπο του νομικού παραστάτη εξυπηρετεί «θαυμάσια» το νομικό πρόσωπο που εκπροσωπεί, να μην κάνει καμία σοβαρή τοποθέτηση κατά τη διεξαγωγή της ΥΑΣΔ. Είναι, όμως, κατανοητό ότι, υπό αυτές τις συνθήκες, καμία τέτοια ΥΑΣΔ δεν μπορεί να πάει ένα βήμα παρακάτω. Όλες ολοκληρώνονται σε λιγότερο από πέντε λεπτά και όλες στερούνται πλέον της δυνατότητας μιας ουσιαστικής διαμεσολαβητικής προσπάθειας.

Τι προτείνεται

- Ο νόμος (άρθρο 7 παρ. 5 εδ. α' Ν. 4640/2019) αξιώνει τη συμμετοχή των ίδιων των μερών στην ΥΑΣΔ, **από κοινού** με τους νομικούς παραστάτες τους. Επί νομικών προσώπων, οι νόμιμοι εκπρόσωποι τους μπορούν να διορίζουν αντιπροσώπους με εξουσιοδότηση, ενώ τέτοια δυνατότητα δεν θεσπίζεται για τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία **πρέπει** να παρίστανται στην ΥΑΣΔ (με τις αναφερόμενες στο άρθρο εξαιρέσεις). Συνεπώς, ΜΟΝΟΣ ο νομικός παραστάτης, έστω και δύναμει εξουσιοδότησης, χωρίς μάλιστα να αποδεικνύεται ο λόγος της μη συμμετοχής του μέρους, δεν νοείται. Θα πρέπει, συνεπώς, να γίνει **ξεκάθαρο στο νέο κείμενο του νόμου**, ώστε να αποφεύγονται οι διαφορετικές ερμηνείες της διάταξης αυτής.
- Στην ίδια λογική, πρέπει να κινηθεί ο νομοθέτης, λόγω της κατάχρησης της εν λόγω εξαίρεσης και για τα φυσικά πρόσωπα. Σε μεγάλο αριθμό ΥΑΣΔ εμφανίζονται μόνο οι νομικοί παραστάτες. Προτείνεται να δοθεί έμφαση στην απόδειξη αδυναμίας παρουσίας του φυσικού προσώπου, π.χ. *«του οποίου αποδεικνύεται εγγράφως η αδυναμία παράστασης με φυσική παρουσία τόσο διά ζώσης όσο και μέσω ηλεκτρονικών μέσων, ιδίως [...]»*.

- Θα ήταν ίσως σκόπιμο να προβλεφθούν ειδικά για τα τραπεζικά ιδρύματα και για τις ασφαλιστικές εταιρίες κίνητρα ή/και κυρώσεις για την επιλογή της διαμεσολάβησης ως τρόπου επίλυσης της διαφοράς, ώστε η παρουσία αυτών τόσο στην ΥΑΣΔ όσο και στην εκούσια διαμεσολάβηση να μην είναι απλώς μια τυπική διαδικασία.

11.11 Εκτελεσιτότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Τόπος κατάθεσης του πρακτικού διαμεσολάβησης (άρθρο 8 παρ. 2 Ν. 4640/2019)

«Μετά το πέρας της διαδικασίας διαμεσολάβησης, το πρακτικό υπογράφεται από τον διαμεσολαβητή, τα μέρη και τους νομικούς παραστάτες τους. Σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας, το πρακτικό μπορεί να υπογράφεται μόνο από τον διαμεσολαβητή. Κάθε μέρος δύναται να καταθέσει το πρακτικό επίτευξης συμφωνίας οποτεδήποτε στη γραμματεία του καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιου δικαστηρίου, στο οποίο εκκρεμεί ή πρόκειται να εισαχθεί η εκδίκαση της υπόθεσης. Μετά την κατάθεση του πρακτικού στο δικαστήριο η άσκηση αγωγής για την ίδια διαφορά είναι απαράδεκτη στο μέτρο που το αντικείμενό της καλύπτεται από τη συμφωνία των μερών, τυχόν δε εκκρεμής δίκη καταργείται. Κατά την κατάθεση προσκομίζεται παράβολο ποσού πενήντα (50) ευρώ, το ύψος του οποίου μπορεί να αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης. Η δαπάνη για το παράβολο βαρύνει τον καταθέτη, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά».

Επειδή δεν προβλέπεται στο άρθρο 8 παρ. 2 του Ν. 4640/2019 ο τόπος κατάθεσης του πρακτικού διαμεσολάβησης σε περίπτωση διασυνοριακής διαφοράς, προτείνουμε για την κάλυψη του κενού του νόμου, την τροποποίηση της παραγράφου 2 με νέο πρόσθετο εδάφιο για τον τόπο κατάθεσης του πρακτικού διαμεσολάβησης.

Τι προτείνεται

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 8 προστίθεται νέο τέταρτο εδάφιο και διαμορφώνεται ως εξής:

«Μετά το πέρας της διαδικασίας διαμεσολάβησης, το πρακτικό υπογράφεται από τον διαμεσολαβητή, τα μέρη και τους νομικούς παραστάτες τους. Σε περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας, το πρακτικό μπορεί να υπογράφεται μόνο από τον διαμεσολαβητή. Κάθε μέρος δύναται να καταθέσει το πρακτικό επίτευξης συμφωνίας οποτεδήποτε στη γραμματεία του καθ' ύλην και κατά τόπο αρμόδιου δικαστηρίου, στο οποίο εκκρεμεί ή πρόκειται να εισαχθεί η εκδίκαση της υπόθεσης. Σε περίπτωση διασυνοριακής διαφοράς για την οποία

διεξάγεται διαμεσολάβηση στην Ελλάδα κατ' εφαρμογή συμφωνίας των μερών ή εάν η προσφυγή σε διαμεσολάβηση γίνεται στην Ελλάδα μετά από Διαταγή Δικαστικής Αρχής άλλου κράτους-μέλους σύμφωνα με την περίπτωση (γ) της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του παρόντος νόμου, εάν επέλθει συμφωνία το πρακτικό κατατίθεται στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου Αθηνών. Μετά την κατάθεση του πρακτικού στο δικαστήριο, η άσκηση αγωγής για την ίδια διαφορά είναι απαράδεκτη στο μέτρο που το αντικείμενό της καλύπτεται από τη συμφωνία των μερών, τυχόν δε εκκρεμής δίκη καταργείται. Κατά την κατάθεση προσκομίζεται παράβολο ποσού πενήντα (50) ευρώ, το ύψος του οποίου μπορεί να αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης. Η δαπάνη για το παράβολο βαρύνει τον καταθέτη, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν διαφορετικά».

11.12 Εκτελεσιτότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Επέκταση πρακτικού διαμεσολάβησης και στη διανομή κοινού πράγματος (άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 4640/2019)

«Αν η συμφωνία που περιέχεται στο πρακτικό διαμεσολάβησης περιλαμβάνει και διατάξεις που αφορούν δικαιοπραξίες, οι οποίες υπόκεινται εκ του νόμου σε συμβολαιογραφικό τύπο, οι δικαιοπραξίες αυτές πρέπει να περιβληθούν τον συμβολαιογραφικό τύπο. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις που διέπουν τη σύνταξη τέτοιων συμβολαιογραφικών εγγράφων και τη μεταγραφή τους».

Επειδή δεν προβλέπεται η μεταγραφή του πρακτικού διαμεσολάβησης για τις περιπτώσεις διανομής ακινήτων στο αρμόδιο υποθηκοφυλακείο ή στο αρμόδιο κτηματολογικό γραφείο, παρά το γεγονός ότι η αγωγή διανομής συγκαταλέγεται στις περιπτώσεις που προβλέπει ο νόμος, καθότι εκ του νόμου μεταγράφονται οι αγωγές ακινήτων σύμφωνα με τον ΚΠολΔ, το δε πρακτικό διαμεσολάβησης έχει το ίδιο περιεχόμενο με μια δικαστική απόφαση ή πρακτικό συμβιβασμού, προτείνεται η τροποποίηση της παραγράφου 4 του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019 με την προσθήκη νέου τρίτου εδαφίου, όπου θα προβλέπεται η δυνατότητα μεταγραφής του πρακτικού διαμεσολάβησης επί αγωγών διανομής.

Τι προτείνεται

Στην παράγραφο 4 του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019 προστίθεται νέο τρίτο εδάφιο ως εξής:

«Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η μεταγραφή ή η καταχώριση του πρακτικού επίτευξης συμφωνίας με διαμεσολάβηση σε υποθέσεις που αφορούν διανομή κοινού πράγματος στο αρμόδιο Υποθηκοφυλακείο ή Κτηματολογικό Γραφείο».

11.13 Εκτελεσιτότητα των συμφωνιών που προκύπτουν από τη διαμεσολάβηση – Επέκταση πρακτικού διαμεσολάβησης και στην άρση της κατάσχεσης (άρθρο 8 παρ. 5 Ν. 4640/2019)

Κατά το άρθρο 8 παρ. 5 του Ν. 4640/2019, το πρακτικό διαμεσολάβησης από την κατάθεσή του στη γραμματεία του αρμόδιου δικαστηρίου μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τίτλος προς εγγραφή ή εξάλειψη υποθήκης, σύμφωνα με το εδ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 293 ΚΠολΔ.

Μετά την πρόσφατη τροποποίηση, βάσει της οποίας το πρακτικό διαμεσολάβησης μπορεί να αποτελέσει τίτλο για εγγραφή και για άρση της προσημείωσης υποθήκης (άρθρο 13 Ν. 5094/2024, που τροποποιεί το άρθρο 1274 ΑΚ), είναι πλέον πρόσφορο και ανάγκη υπό τις παρούσες συνθήκες να επεκταθεί το πρακτικό διαμεσολάβησης και στην άρση της κατάσχεσης, διαδικασία στην οποία έχουν προσφύγει ήδη διάδικα μέρη, ενώ υπάρχουν Κτηματολογικά Γραφεία στον Νομό Αττικής που έχουν συμφωνήσει στην καταχώρηση των πρακτικών αυτών. Συνεπώς, η θεσμοθέτηση της άρσης της κατάσχεσης με πρακτικό διαμεσολάβησης θα αποτελέσει την επισφράγιση μιας διαδικασίας, που ήδη έχει ξεκινήσει και για λόγους οικονομίας χρόνου είναι λειτουργική για τα εμπλεκόμενα μέρη, εφόσον οδηγεί στην επίλυση της διαφοράς, ακριβώς όπως θα γινόταν εάν η απαίτησή τους αυτή επιλύονταν με δικαστική απόφαση.

11.14 Αμοιβή διαμεσολαβητή (άρθρο 18 Ν. 4640/2019)

Στην Ελλάδα η προσφυγή στη Δικαιοσύνη δεν συνδέεται με την καταβολή ιδιαίτερως υψηλών εξόδων για τη χρήση δικαστικών υπηρεσιών. Στην πραγματικότητα η επιβάρυνση του πολίτη στη δικαστική διαδικασία συνίσταται στην υποχρέωση καταβολής του δικαστικού ενσήμου συν τη δαπάνη της δικηγορικής αμοιβής. Υπό το πρίσμα αυτό, η πρόσβαση στη Δικαιοσύνη είναι σχετικά εύκολη για τον πολίτη. Ο νομοθέτης σε περίπτωση επίτευξης συμφωνίας με διαμεσολάβηση δεν επιβάρυνε τα μέρη με έξοδα απογράφου (άρθρο 8 παρ. 3 Ν. 4640/2019). Αυτό ίσως βοήθησε και βοηθά στην καταπολέμηση της δικομανίας, αλλά και στην ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης, που είναι τόσο σημαντική για την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων και την ταχύτερη απονομή της Δικαιοσύνης.

Τι συμβαίνει στην πράξη

Σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 1, η συμφωνία ως προς την αμοιβή του διαμεσολαβητή μπορεί να επέλθει τόσο σε σχέση με την εκ του νόμου προβλεπόμενη υποχρεωτική διαδικασία διαμεσολάβησης όσο και σε σχέση με την εκούσια διαμεσολάβηση. Στην περίπτωση αυτή, η συμφωνία είναι έγγραφη προς τον σκοπό αποφυγής αμφισβητήσεων και παρεξηγήσεων, κατάσταση στην οποία πολύ εύκολα μπορεί να βρεθεί ένας διαμεσολαβητής, όταν για κάποιον λόγο τα μέρη (συνήθως ο εναγόμενος) αλλάξουν γνώμη και, ενώ προφορικά έχουν συμφωνήσει για την αμοιβή του διαμεσολαβητή, **τελικώς δεν επιβεβαιώνουν ποτέ εγγράφως τη βούλησή τους, με αποτέλεσμα ο διαμεσολαβητής να μην εισπράττει τελικά την αμοιβή που έχει αξιώσει, ενώ ήδη έχει προχωρήσει μεγάλος μέρος των αναγκαίων διαδικασιών της ΥΑΣΔ.**

Για την περίπτωση μη κατάρτισης συμφωνίας για την αμοιβή, προβλέπεται αμοιβή 50 ευρώ για την ΥΑΣΔ και 80 ευρώ για κάθε ώρα διαμεσολάβησης. Στο σημείο αυτό πρέπει να ειπωθεί το εξής: Ως έχει η ρύθμιση του νόμου, η προβλεπόμενη ελάχιστη αμοιβή του διαμεσολαβητή (50 ευρώ) για την ΥΑΣΔ, βάσει του άρθρου 18 του Ν. 4640/2019, είναι εξαιρετικά χαμηλή, διότι ουσιαστικά σε περίπτωση ιδίως ασφαλιστικών εταιριών και πιστωτικών ιδρυμάτων έχουμε την ελάχιστη καταβολή του ποσού της αμοιβής, **ήτοι 25 ευρώ (!) για κάθε μέρος, ποσό το οποίο δεν είναι μόνο δυσανάλογα**

μικρό σε σχέση με την απασχόληση του διαμεσολαβητή, αλλά κατά τη γνώμη μου είναι και υποτιμητικό για το σύνολο των υπηρεσιών που ένας διαμεσολαβητής προσφέρει κατά τη διαδικασία της ΥΑΣΔ. Πόσο δε μάλλον όταν είναι να γίνει μια ουσιαστική και ολοκληρωμένη συνεδρία διαμεσολάβησης και όχι μια τυπική ενημέρωση (βλ. το παράδειγμα της Ιταλίας, όπου πρόσφατα, με την αλλαγή του νόμου, η Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία έχει πλέον διάρκεια δύο ώρες, και τα μέρη καλούνται να πληρώσουν αρχικά από 100 έως 300 ευρώ, με την πρόβλεψη να πληρώσουν ολόκληρη την αμοιβή, εάν ολοκληρώσουν τη διαμεσολάβηση).

Πρέπει να γίνει κατανοητό από τον νομικό κόσμο αλλά και τους πολίτες γενικότερα ότι, κατά την ΥΑΣΔ, ο διαμεσολαβητής δεν αμείβεται μόνο για τη διαθεσιμότητά του κατά την ημέρα και ώρα που έχει συμφωνηθεί. Έχει προηγηθεί μακρά προετοιμασία να συντονίσει τα μέρη, καθόλου εύκολο και δεδομένο, να ανταλλάξει αλληλογραφίες, να απαντήσει σε απορίες, να μιλήσει επανειλημμένως με τους νομικούς παραστάτες αλλά και τα ίδια τα μέρη, και να προετοιμαστεί να κάνει μια συζήτηση στο πλαίσιο της ΥΑΣΔ και να εξετάσει τη δυνατότητα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς τους, με βάση τις ιδιαιτερότητες και τη φύση της κάθε υπόθεσης. Πως είναι, λοιπόν, δυνατόν όλες οι υπηρεσίες αυτές να αποτιμώνται στο συνολικό ποσό των 50 ευρώ (25 ευρώ η κάθε πλευρά), όταν δεν υπάρχει άλλη συμφωνία; Η έλλειψη αξιοπρεπούς αμοιβής για τις υπηρεσίες των διαμεσολαβητών υποτιμά όχι μόνο το έργο τους, αλλά πολύ περισσότερο παρουσιάζεται η ΥΑΣΔ στον πολίτη ως μια διαδικασία τυπική, διεκπεραιωτική, χωρίς καμία σοβαρότητα για την έκβασή της.

Περαιτέρω, όπως είναι γνωστό, ο διαμεσολαβητής δεν είναι υποχρεωμένος, με βάση το υφιστάμενο νομικό καθεστώς, να αποδεχτεί τον διορισμό του από την ΚΕΔ (άρθρο 7 παρ. 1 Ν. 4640/2019), και πολλές φορές δεν το κάνει, διότι, όταν επικοινωνήσει με τα μέρη για να αξιώσει αμοιβή πέραν της ελάχιστης, κυρίως ο εναγόμενος δεν το αποδέχεται. Η εξέλιξη αυτή έχει ως συνέπεια οι διαμεσολαβητές να μην αποδέχονται τον διορισμό, το ίδιο και οι επόμενοι, που επιλέγονται κατά σειρά προτεραιότητας, με αποτέλεσμα να υφίσταται αδυναμία ανεύρεσης διαμεσολαβητή και φυσικά αδυναμία συζήτησης της ασκηθείσας αγωγής, αλλά ούτε θα πρέπει να εγκλωβίζεται ο διαμεσολαβητής να αποποιηθεί τις υπηρεσίες του μετά την αποδοχή του διορισμού με την αιτιολογία μη επίτευξης συμφωνίας για την αμοιβή, ζήτημα που πρέπει να επιμεληθεί πριν αποδεχτεί, διαφορετικά θα πρέπει να διεξαγάγει την ΥΑΣΔ χωρίς καθυστερήσεις.

Τι προτείνεται

- Αναπροσαρμογή του ελαχίστου ποσού αμοιβής για την ΥΑΣΔ και την εναρμόνιση αυτού με τις τρέχουσες αμοιβές της αγοράς, ήτοι από 50 ευρώ στα 100 ευρώ (ήτοι έκαστο μέρος 50 ευρώ). Με την

αναπροσαρμογή αυτή διασφαλίζεται ένα ελάχιστο αξιοπρεπές εισόδημα για τον διαμεσολαβητή, προκειμένου να έχει νόημα η ενασχόλησή του με τον θεσμό. Να σημειωθεί ότι το ποσό αυτό με βάση τη σημερινή αξία του χρήματος/τον πληθωρισμό εξακολουθεί να είναι χαμηλό και δεν συνιστά εμπόδιο στην πρόσβαση του πολίτη στο δικαστήριο, ώστε να θεωρηθεί ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του ΔΕΕ για την υποχρεωτικότητα.

- Στην ίδια λογική, για κάθε ώρα απασχόλησης του διαμεσολαβητή, μετά την ολοκλήρωση της ΥΑΣΔ, θα μπορούσε να υπάρξει αναπροσαρμογή στην ωριαία ελάχιστη αμοιβή, η οποία βαρύνει τα μέρη κατ'ισομοιρία, ήτοι από 80 ευρώ στα 100 ευρώ. Θα μπορούσε, επίσης, εδώ να προστεθεί –προς στήριξη των νέων διαμεσολαβητών που εισέρχονται στην αγορά εργασίας των υπηρεσιών διαμεσολάβησης και προβληματίζονται πώς θα αξιώσουν την αμοιβή τους– ότι ως προς τον χρόνο καταβολής της αμοιβής μπορεί να γίνει π.χ. είτε τμηματικά είτε με προκαταβολή της αμοιβής, είτε άπαξ, ανάλογα και με τη δυσκολία της υπόθεσης, αλλά και τις δεξιότητες του διαμεσολαβητή.

Εκθέσεις πεπραγμένων (άρθρο 21 Ν. 4640/2019)

Με τις διατάξεις του άρθρου 21, εισάγεται η υποχρέωση των διαμεσολαβητών να παρέχουν ανά τετράμηνο στην Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης (ΚΕΔ) ανωνυμοποιημένα στατιστικά στοιχεία για τις διενεργηθείσες διαμεσολαβήσεις, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο σχετικό άρθρο, ακόμα και εάν ο αριθμός των διαμεσολαβήσεων είναι μηδενικός. Πρόκειται για πολύ σημαντική διάταξη κυρίως για συλλογή στατιστικών δεδομένων, που θεωρητικά θα μπορούσαν να προσφέρουν σκέψη για βελτιωτικές αλλαγές στη διαδικασία των ΥΑΣΔ, αλλά και των εκούσιων διαμεσολαβήσεων. Δυστυχώς η λειτουργία της σχετικής πλατφόρμας είναι δύσχρηστη, δυσλειτουργική και τελικά αποτρεπτική για τους διαμεσολαβητές να συμπληρώσουν τα σχετικά πεδία (κάποιοι διαμεσολαβητές δεν τα συμπληρώνουν καθόλου), με συνέπεια τα τηρούμενα στοιχεία να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και φυσικά να είναι ελλιπή και πλασματικά.

Η έλλειψη, όμως, των ορθών στατιστικών δεδομένων δυσχεραίνει την πρόοδο της διαμεσολάβησης, εφόσον τα στοιχεία που έχουν εισαχθεί στη δύσχρηστη πλατφόρμα, δεν δίνουν σωστή εικόνα ούτε για τον αριθμό των υποθέσεων που επιλύονται τελικά με διαμεσολάβηση (που είναι κατά κύριο λόγο αυτό που μας ενδιαφέρει), ούτε για τα ποσοστά επιτυχίας της διαμεσολάβησης γενικότερα, με αποτέλεσμα να μη χτίζεται μεταξύ άλλων και η εμπιστοσύνη του κόσμου για την αποτελεσματικότητα του θεσμού.

Τι προτείνεται

- Συνολική αναμόρφωση και απλοποίηση της σχετικής φόρμας υποβολής των δεδομένων.
- Συμπλήρωση από τον διαμεσολαβητή των στοιχείων αμέσως μετά την ολοκλήρωση μίας ΥΑΣΔ ή εκούσιας διαμεσολάβησης, με έναν απλοποιημένο τρόπο.
- Πρόσωπο επικοινωνίας των διαμεσολαβητών με το υπουργείο Δικαιοσύνης. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να τίθενται από τους διαμεσολαβητές ζητήματα καθημερινά, που προκύπτουν από τη λειτουργία του θεσμού στην πράξη, πολλές φορές και υπό την πίεση των προθεσμιών, και να μην υπάρχει ένα πρόσωπο, στο οποίο να μπορούν να απευθυνθούν. Υπάρχουν συνεχή παράπονα από τους διαμεσολαβητές για έλλειψη επικοινωνίας με τη Γραμματεία της ΚΕΔ για πάσης φύσεως ζητήματα, όπως π.χ. άμεσος διορισμός διαμεσολαβητή λόγω εκπνοής προθεσμίας προτάσεων και να μη σηκώνει κανείς τα τηλέφωνα ή να μην απαντά στα email που υπάρχουν στην ιστοσελίδα της διαμεσολάβησης. Πολλές φορές καλούμαστε οι εκπαιδευτές να συνδράμουμε τους νεότερους σε εμπειρία διαμεσολαβητές, το οποίο και θα συνεχίσουμε να κάνουμε, πρέπει όμως θεσμικά, στο πλαίσιο αναμόρφωσης του νόμου, να λειτουργεί αποτελεσματικά η Γραμματεία της ΚΕΔ. Διαφορετικά, διακυβεύεται πλέον τόσο η αξιοπιστία της βάσης των δεδομένων (πλατφόρμας) της ΚΕΔ (εξαιτίας της έλλειψης σοβαρότητας στον τρόπο τήρησης των στατιστικών της διαμεσολάβησης), όσο και του ίδιου του θεσμού της διαμεσολάβησης, και αυτό περαιτέρω δημιουργεί αρνητικά σχόλια στον νομικό κόσμο.

11.15 Πρόγραμμα σπουδών – Μετεκπαίδευση διαμεσολαβητών (άρθρο 27 στ. Β´ Ν. 4640/2019)

Η μετεκπαίδευση των διαπιστευμένων διαμεσολαβητών συνίσταται στην ανά τριετία υποχρεωτική πρόσθετη εκπαίδευσή τους, ελάχιστης διάρκειας είκοσι (20) ωρών, η οποία παρέχεται από αδειοδοτημένους φορείς ή από αναγνωρισμένους φορείς της αλλοδαπής.

Πρέπει, επίσης, να ειπωθεί ότι η μη συμμόρφωση του διαμεσολαβητή προς την άνω υποχρέωση του άρθρου **συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα** ως συμπεριφορά αντίθετη στις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Ν. 4640/2019 (άρθρο 17 στ. Β´ παρ. 1).

Τι προτείνεται

- Ενεργοποίηση της διάταξης του άρθρου 27 στ. Β´ Ν4640/2019 περί μετεκπαίδευσης διαμεσολαβητών ανά τριετία, όπως ο νόμος ορίζει. Νομοθετική πρόβλεψη περί υποχρέωσης προσκόμισης των βεβαιώσεων μετεκπαίδευσης στην ΚΕΔ.
- Εκκαθάριση του Μητρώου από διαμεσολαβητές που έχουν εκπαιδευτεί με τον αρχικό Ν. 3898/2010 και δεν έχουν έκτοτε καμία κατάρτιση να διεξάγουν διαμεσολαβήσεις.
- Εκκαθάριση του Μητρώου από διαμεσολαβητές, που λόγω έλλειψης γνώσεων και δεξιοτήτων όχι μόνο δεν μετεκπαιδεύονται ανά τριετία, αλλά συστηματικά αδιαφορούν για τις αναθέσεις που τους ανατίθενται από την ΚΕΔ.
- Ρύθμιση και έλεγχος εκπαιδευτικών προγραμμάτων με βάση τις διεθνείς προδιαγραφές:
- Επειδή έχουν υπάρξει στην αγορά και έχουν τύχει διαδικτυακής παρακολούθησης από μεγάλο αριθμό διαμεσολαβητών **μαγνητοσκοπημένα προγράμματα επιμόρφωσης**, τα οποία δεν περιλαμβάνουν διάδραση με τον εκπαιδευτή (ή με μια ελάχιστη διάδραση 1-2 ωρών) και προγράμματα δίκως κανένα όριο συμμετεχόντων, με τη μορφή webinar ή συνεδρίου/forum, πρέπει να εισαχθεί **ρυθμιστικό πλαίσιο**

για τις διαδικτυακές μετεκπαιδεύσεις. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να τονίζεται ότι μετεκπαίδευση αποτελεί η σύγχρονη –είτε διά ζώσης είτε διαδικτυακή εκπαίδευση–, που περιλαμβάνει διεξαγωγή προσομοιώσεων/ role play σε τμήματα κλειστού αριθμού ατόμων, κατά τα διεθνή πρότυπα (CEPEJ, IMI), με απώτατο στόχο την ουσιαστική επιμόρφωση-μετεκπαίδευση και την ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών διαμεσολάβησης.

Λοιπά στοιχεία που χρειαζόμαστε για να προχωρήσει ο θεσμός της διαμεσολάβησης, όπως προκύπτουν από τη καθημερινή ενασχόληση

- Η αξιολόγηση της εμπειρίας μας σε διαμεσολαβήσεις.
- Η αξιολόγηση της εμπειρίας μας κατά την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης.
- Η ενημέρωση του κοινού για τον θεσμό της διαμεσολάβησης μέσα από δράσεις, καμπάνιες ενημέρωσης, παρουσιάσεις, ημερίδες.
- Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τη διαμεσολάβηση στον νομικό κόσμο με σκοπό τη διαρκή κατάρτιση και το συνεχές ενδιαφέρον της διαμεσολάβησης.
- Κίνητρα για να επιλέξουν τα μέρη τη Διαμεσολάβηση μετά τη συμμετοχή τους σε Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης.
- Διαδικτυακή, εύχρηστη πλατφόρμα πρόσβασης των διαμεσολαβητών για την καταγραφή του αριθμού των ΥΑΣΔ, αλλά και των διαμεσολαβήσεων, ώστε η τήρηση των πεπραγμένων από το υπουργείο Δικαιοσύνης να είναι πιο αξιόπιστη και τα στατιστικά στοιχεία περισσότερο αξιοποιήσιμα.
- Πρόβλεψη ότι για διαφορετικά δικόγραφα που αφορούν την ίδια διαφορά, να γίνεται μια ενιαία ΥΑΣΔ (π.χ. αγωγή-ανταγωγή, προσεπικλήσεις κτλ.).
- Πρόβλεψη οικονομικών κινήτρων για τα μέρη που λύνουν τη διαφορά τους με διαμεσολάβηση (φοροαπαλλαγές, κάλυψη μέρους των εξόδων ή άλλα, σύμφωνα με πρότυπα άλλων χωρών).
- Φόρμα αξιολόγησης για τους διαμεσολαβητές, στην οποία θα εισέρχονται τα μέρη (σε προαιρετική βάση), μετά την ολοκλήρωση εκάστης ΥΑΣΔ είτε εκούσιας διαμεσολάβησης, και θα τους αξιολογούν, και η οποία θα στέλνεται απευθείας στο υπουργείο.

- Να προβλεφθεί ο θεσμός μαθητείας για νέους διαμεσολαβητές, ώστε να εξοικειώνονται πιο γρήγορα στην πράξη με τον θεσμό.
- Άλλη τροποποίηση του νόμου, η οποία επιβάλλεται, είναι η αυστηροποίηση του ελέγχου των φακέλων των αιτούντων αδειοδότηση φορέων κατάρτισης διαμεσολαβητών τόσο κατά την εξέτασή τους για τη χορήγηση ή μη άδειας λειτουργίας –έτσι ώστε να μην υπάρχουν φάκελοι από τους οποίους λείπουν δικαιολογητικά έγγραφα, όπως τουλάχιστον συνέβαινε προ διετίας–, όσο και κατά τη λειτουργία τους, ώστε να μην αρκεί η κατάθεση εκ μέρους τους της διδακτέας από αυτούς ύλης, αλλά να γίνεται και εκ περιτροπής παρακολούθηση της διδασκαλίας της εκ του σύνεγγυς, από δύο μέλη της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης του υπουργείου Δικαιοσύνης.
- Στο άρθρο 10 του νόμου, είναι αναγκαίο να προβλεφθεί ότι όλα τα Μέλη της ΚΕΔ πρέπει να είναι τουλάχιστον διαπιστευμένοι διαμεσολαβητές, άλλως καθηγητές ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με αντικείμενο διδασκαλίας τη διαμεσολάβηση και τους λοιπούς εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης Διαφορών, ιδίως δε όσα μέλη της ΚΕΔ συμμετέχουν στην Επιτροπή Εξετάσεων υποψήφιων διαμεσολαβητών.

11.16 Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης όταν το άλλο μέρος της διαφοράς είναι άγνωστης διαμονής

Ένα από τα θέματα που έχουν ανακύψει από την πρακτική εφαρμογή του Ν. 4640/2019 είναι η διεξαγωγή της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης του άρθρου 7 σε διαφορές που ένα διάδικο μέρος είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής, όταν δηλαδή δεν υπάρχει κανένα στοιχείο επικοινωνίας με το εν λόγω πρόσωπο (διεύθυνση, τηλέφωνο, email επικοινωνίας, αλλά ούτε στοιχεία νομικού παραστάτη, που θα μπορούσε να διευκολύνει την επικοινωνία του συντονισμού των ενεργειών).

Από την ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 7 παρ. 1-5 Ν. 4640/2019, στις οποίες περιγράφεται λεπτομερώς η διαδικασία της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ) και δη η επικοινωνία των μερών και του διαμεσολαβητή, όπως και οι προϋποθέσεις διορισμού από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης και αποδοχής διορισμού, προκύπτει ότι αυτή δεν εφαρμόζεται, όταν η πρόσκληση για προσφυγή σε αυτή περιλαμβάνει πρόσωπο ή πρόσωπα αγνώστου διαμονής. Τούτο συνάγεται από τη βούληση του νομοθέτη, εφόσον τόσο η ΥΑΣΔ, αλλά και η εκούσια διαμεσολάβηση προϋποθέτουν την έγγραφη συναίνεση του άλλου μέρους, προϋπόθεση η οποία δεν δύναται να τηρηθεί όταν το άλλο μέρος/εναγόμενος είναι αγνώστου διαμονής. Επίσης, η έλλειψη της συναίνεσης του άλλου μέρους –αγνώστου διαμονής– δεν μπορεί να αναπληρωθεί ούτε με τον διορισμό διαμεσολαβητή μέσω της ΚΕΔ, γιατί το πρόβλημα παραμένει άλυτο, εφόσον ο διορισθείς από την ΚΕΔ διαμεσολαβητής δεν διαθέτει κανένα από τα παραπάνω στοιχεία επικοινωνίας με το άλλο μέρος. Συνεπώς, τα προβλήματα που δημιουργούνται είναι εμφανή σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης.

Περαιτέρω, η μονομερής πρωτοβουλία, συνήθως των νομικών προσώπων, για επίδοση της γνωστοποίησης στον Εισαγγελέα με δικαστικό επιμελητή και δημοσίευση σε δύο εφημερίδες (άρθρο 135 του ΚΠολΔ) επιβαρύνει τον επισπεύδοντα με αυξημένο κόστος –ακόμα και εάν έχει την οικονομική δυνατότητα να το κάνει–, κόστος το οποίο στην πράξη πολύ δύσκολα μπορεί να ανακτηθεί από ένα πρόσωπο αγνώστου διαμονής (πρακτικά εξαφανισμένο), ακόμη κι αν οι σχετικές δαπάνες επιδικαστούν ως δικαστικά έξοδα.

Το θέμα αυτό είχε αρχικά προβλεφθεί στο καταργηθέν άρθρο 182 παρ. 5 Ν. 4512/2018, όχι όμως και στον ισχύοντα νόμο, με αποτέλεσμα να εναπόκειται στα μέρη να ερμηνεύσουν την υποχρέωση διεξαγωγής της ΥΑΣΔ με εναγόμενο πρόσωπο αγνώστου διαμονής.

Τι προτείνεται

Να τεθεί ξεκάθαρα στο γράμμα του νόμου ότι, όταν υπάρχει στο δικόγραφο της αγωγής εναγόμενο πρόσωπο αγνώστου διαμονής και λοιπών στοιχείων τηλεφωνικής ή ηλεκτρονικής επικοινωνίας, **να μην απαιτείται η τήρηση της ΥΑΣΔ**, υπό την προϋπόθεση ότι το εισαγωγικό δικόγραφο της αγωγής επιδόθηκε με τη διαδικασία του άρθρου 135 ΚΠολΔ, πρόκειται, δηλαδή, πραγματικά για περίπτωση εναγομένου αγνώστου διαμονής και όχι μεθόδευση του επισπεύδοντος να παρουσιάσει τη γνωστή διαμονή του εναγομένου ως άγνωστη. Σε αυτήν την περίπτωση, προφανώς το έτερο μέρος, που δεν ήταν τελικά αγνώστου διαμονής, να μπορεί να επικαλεστεί το απαράδεκτο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον λόγο αυτόν.

Επίσης:

- Στο συζητούμενο πρόβλημα, η ερμηνευτική θεώρηση που προσήκει, είναι πως όταν ο εναγόμενος είναι αγνώστου διαμονής, δεν υπάρχει υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ, διότι η λύση της εφαρμογής του άρθρου 135 ΚΠολΔ είναι εξόχως δαπανηρή, χρονοβόρα και ασύμβατη με τη διαδικασία της ΥΑΣΔ, αλλά ταυτόχρονα και αναποτελεσματική υπό την έννοια των πιθανοτήτων να εμφανιστεί πράγματι διάδικος αγνώστου διαμονής. Επιπλέον, ευλόγως ανακύπτει το ερώτημα ως προς το νόημα να διεξάγεται ΥΑΣΔ μόνο με το προσφεύγον μέρος. Άλλωστε, ακόμη και αν ο ενάγων, μετά τη διαδικασία της ΥΑΣΔ, επιθυμεί εν τέλει να επιλέξει την εκούσια διαμεσολάβηση, αυτό δεν είναι εφικτό, διότι το έτερο μέρος είναι αγνώστου διαμονής.
- Εν κατακλείδι, ο νομοθέτης πρέπει άμεσα να επέμβει διορθωτικά στο άρθρο 7, προκειμένου να εξαιρείται ρητά η υποχρέωση διενέργειας ΥΑΣΔ για μέρος που είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής (βλ. και ανωτέρω άρθρο 6 παρ. 2 Ν.4640/2019). Μέχρι δε την τροποποίηση της προκείμενης ρύθμισης, υπάρχει ήδη, σύμφωνα με τα παραπάνω, επαρκές ερμηνευτικό έρεισμα, ώστε να γίνει δεκτό ότι υποχρέωση διεξαγωγής ΥΑΣΔ δεν υπάρχει, όταν ο εναγόμενος είναι πρόσωπο αγνώστου διαμονής.

11.17 Παραπομπή από δικαστή σε διαμεσολάβηση

Περαιτέρω και λόγω του αυξημένου κύρους του δικαστικού σώματος, θεωρούμε απαραίτητο να παραπέμπονται από δικαστή σε διαμεσολάβηση συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας υποθέσεις με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που προσφέρονται για αυτήν τη διαδικασία, όπως υποθέσεις για τις οποίες υφίσταται ήδη παγιωμένη νομολογία. Μεταξύ των υποθέσεων για τις οποίες θα ήταν χρήσιμο (κρίνουμε απαραίτητο) να υπάρχει εισήγηση από δικαστή για τη χρήση της διαμεσολάβησης είναι:

- 1) Καταναλωτικές διαφορές: Προβλήματα που ανακύπτουν από την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, όπως διαφορές για την ποιότητα προϊόντων, εγγυήσεις και ασφαλιστικές αποζημιώσεις, μπορούν να επιλυθούν μέσω διαμεσολάβησης.
- 2) Διαφορές ακινήτων: Διαφορές σχετικά με ακίνητα, όπως συνιδιοκτησίας, μισθωτικές διαφορές, καθώς και διαφορές περί ορίων και δικαιωμάτων δουλείας.
- 3) Ασφαλιστικές διαφορές: Περιπτώσεις όπου υπάρχει διαφωνία για το ύψος της αποζημίωσης ή την ερμηνεία ασφαλιστικών συμβάσεων μπορούν να επιλυθούν αποτελεσματικά μέσω διαμεσολάβησης.
- 4) Διαφορές λόγω διαθηκών και κληρονομιών: Διαφορές μεταξύ κληρονόμων σχετικά με την ερμηνεία ή την εκτέλεση διαθηκών μπορούν να διευθετηθούν μέσω διαμεσολάβησης, διατηρώντας έτσι τις οικογενειακές σχέσεις ανεπηρέαστες.
- 5) Πνευματική ιδιοκτησία: Διαφορές που αφορούν διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα, πνευματικά δικαιώματα και άλλα ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να επιλυθούν μέσω διαμεσολάβησης, αποφεύγοντας έτσι μακροχρόνιες και δαπανηρές νομικές διαμάχες.
- 6) Εργατικές διαφορές: Διαφορές μεταξύ των εργαζομένων στην επιχείρηση ή μεταξύ της εργοδοσίας και του εργαζομένου επιλύονται με διαμεσολάβηση, ώστε να αποφεύγεται να λαμβάνει η διαφορά ευρύτερες διαστάσεις, που δηλητηριάζουν το κλίμα στην επιχείρηση.

Καταλήγοντας, τόσο οι ΕΜΕΔ (Εναλλακτικές Μέθοδοι Επίλυσης Διαφορών) όσο και η διαμεσολάβηση αποτελούν ένα κρίσιμο συστατικό στην απονομή της Δικαιοσύνης, την οποία συμπληρώνουν και δεν ανταγωνίζονται. Όπως έχει επανειλημμένα πιστοποιηθεί, οι μέθοδοι αυτοί επιτρέπουν την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από υποθέσεις σχετικά απλές, για τη ρύθμιση των οποίων υφίσταται ήδη παγιωμένη νομολογία, και τη βαθύτερη και με χρονική άνεση ενασχόληση του δικαστικού σώματος με υποθέσεις, για τις οποίες πράγματι απαιτείται η έκδοση απόφασης.

Πέραν, όμως, της διαμεσολάβησης και της δυναμικότερης ένταξής της στο σύστημα της απονομής της Δικαιοσύνης στη χώρα μας, θέμα για το οποίο ασχολούμαστε σε άλλο κεφάλαιο της μελέτης μας, κρίνουμε ότι θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο να δημιουργηθούν σε συλλογικούς επιχειρηματικούς φορείς διαδικασίες και δομές παρόμοιες με τις ΕΜΕΔ, πέραν της διαμεσολάβησης, όπως αυτές περιγράφονται ανωτέρω.

Θα πρέπει να γίνει συνείδηση στους συναλλασσομένους και στις επιχειρήσεις ότι το δικαστήριο αποτελεί στην πραγματικότητα τη λιγότερο επιθυμητή επιλογή. Θα πρέπει να γίνει συστηματική προσπάθεια προβολής σε κεντρικό επίπεδο των πλεονεκτημάτων των ΕΜΕΔ και της διαμεσολάβησης, και να προβλεφθούν κίνητρα για τη χρήση τους από τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Παράλληλα, θα πρέπει να εκπαιδευτούν όλοι οι εμπλεκόμενοι με αυτή και κυρίως οι δικηγόροι, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι η χρήση της δεν συνεπάγεται απώλεια εισοδήματος, αλλά μεγαλύτερη ικανοποίηση για τους ίδιους και τους πελάτες τους.

11.18 Περαιτέρω τροποποιήσεις για την ενίσχυση του θεσμού της διαμεσολάβησης

- Επέκταση του θεσμού της διαμεσολάβησης και σε άλλες ιδιωτικές διαφορές, με αντίστοιχη τροποποίηση των άρθρων 2 παρ. 1 και 6 παρ. 1, 2 του Ν. 4640/2019, ήτοι:
 - ο Σε όλες τις ιδιωτικές, αστικές και εμπορικές διαφορές της τακτικής διαδικασίας, ανεξαρτήτως ποσού και δικαστηρίου, και στην εκούσια διαμεσολάβηση και στην ΥΑΣ.
 - ο Σε ορισμένες υποθέσεις ειδικής διαδικασίας (π.χ. αυτοκίνητα/τροχαία, μισθωτικές διαφορές, ορισμένες εργατικές διαφορές).
 - ο Σε διαφορές που το Δημόσιο είναι διάδικος ως ιδιώτης (π.χ. ως μισθωτής), δηλαδή σε διαφορές ιδιωτικού Δικαίου οι οποίες δύναται να υπαχθούν σε διαμεσολάβηση, με ρητή τροποποίηση στον Ν. 4640/2019.
- Αμοιβή διαμεσολαβητών κλιμακωτά ανάλογα με το αντικείμενο της απαίτησης – Κατώτατο όριο, όταν δεν υπάρχει συμφωνία.
 - ο Χρειάζεται ρητή πρόβλεψη στον νόμο.
- Δικαστική παραπομπή στη διαμεσολάβηση. Πιλοτική παραπομπή των υποθέσεων έως 20 χιλ. ευρώ στη διαμεσολάβηση.
 - ο Παραπομπή των υποθέσεων έως 20 χιλ. ευρώ (αρμοδιότητας ειρνοδικείων) στη διαμεσολάβηση.
- Ενημέρωση/υπενθύμιση στις διοικήσεις όλων των πρωτοδικείων της χώρας για τη ρύθμιση του άρθρου 8 παρ. 3 του Ν.4800/2021 με τίτλο «Παρέκκλιση από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας», που έχει ως εξής:
 - ο Το δικαστήριο μπορεί ανάλογα με την περίπτωση:

- 1) να καταλείπει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων, να εξειδικεύσει τον τρόπο άσκησής της στα κατ' ιδίαν θέματα ή να αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας στον ένα γονέα ή σε τρίτο,
 - 2) να διατάξει πραγματογνωμοσύνη ή τη λήψη οποιουδήποτε άλλου πρόσφορου μέτρου,
 - 3) να διατάξει διαμεσολάβηση ή την επανάληψη διακοπείσας διαμεσολάβησης, ορίζοντας συγχρόνως τον διαμεσολαβητή.
- ο Οι κ.κ. Πρωτοδίκες να ενημερωθούν για τη σχετική διάταξη, ώστε να την εφαρμόζουν όπου κρίνουν, καθώς υπάρχει ικανός αριθμός οικογενειακών διαμεσολαβητών εγγεγραμμένων στο Ειδικό Μητρώο του υπουργείου Δικαιοσύνης.

11.19 Σκέψεις για το Μητρώο Διαμεσολαβητών του υπουργείου Δικαιοσύνης

Το Μητρώο Διαμεσολαβητών, από το οποίο η ΚΕΔ διορίζει διαμεσολαβητές σε ΥΑΣΔ με τη διαδικασία του αρ. 7 παρ. 1, να απαρτίζεται από διαμεσολαβητές, οι οποίοι, για να ενταχθούν ή/και για να παραμείνουν σε αυτό, θα δηλώνουν: α) ότι επιθυμούν να διορίζονται σε ΥΑΣΔ τηρώντας παράλληλα και τον Κώδικα Δεοντολογίας Διαμεσολαβητών, β) ότι έχουν από τον νόμο τη δυνατότητα να διενεργούν διαμεσολαβήσεις και δεν έχουν κάποιο κώλυμα λόγω του κυρίου επαγγέλματός τους, γ) ότι έχουν εκπληρώσει την υποχρέωση μετεκπαίδευσής τους τουλάχιστον 20 ωρών ανά τριετία κατά το άρθρο 27 στ. Β' Ν. 4640/2019 και δ) ότι είτε διατηρούν οι ίδιοι κατάλληλο για την ΥΑΣΔ χώρο είτε έχουν πρόσβαση σε κατάλληλο χώρο με δικά τους έξοδα. Προτείνονται τα ως άνω, διότι στην πράξη παρατηρείται το φαινόμενο να διορίζονται από την ΚΕΔ διαμεσολαβητές, οι οποίοι δεν διατηρούν γραφείο, και, αφού διοριστούν, «εκβιαστικά» επιβαρύνουν τα μέρη με επιπλέον κόστος για την εξεύρεση χώρου. Είναι κοινός τόπος ότι ο επαγγελματισμός όλων των διαμεσολαβητών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την προώθηση του θεσμού και ότι ειδικά οι διαμεσολαβητές που επιδιώκουν τον διορισμό τους από την ΚΕΔ, οφείλουν να είναι καθόλα οργανωμένοι.

11.20 Προτεινόμενη τροποποίηση Ν. 2664/1998: Πρώτες εγγραφές – Προθεσμία αμφισβήτησης (άρθρο 6 παρ. 2 στ. δ' Ν. 2664/1998)

Πριν από τη συζήτηση της αγωγής της περ. α' της παρ. 2 του άρθρου 6 του Ν. 2664/1998 και επί ποινή απαραδέκτου της συζήτησης, ο ενάγων οφείλει να καλέσει, με την αγωγή ή με ιδιαίτερο δικόγραφο, όλους τους εναγόμενους σε Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης ενώπιον κτηματολογικού διαμεσολαβητή που επιλέγεται από ειδικό Μητρώο, το οποίο καταρτίζεται και τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης του άρθρου 10 του Ν. 4640/2019. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης μη εμφάνισης των εναγομένων στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία επιβάλλεται αυξημένη δικαστική δαπάνη. Σε περίπτωση επίτευξης συμφωνίας, το πρακτικό του διαμεσολαβητή καταχωρίζεται στο κτηματολογικό φύλλο και διορθώνεται η ανακριβής κτηματολογική εγγραφή. Εάν με την αγωγή ζητούνται και γεωμετρικές μεταβολές στα κτηματολογικά διαγράμματα, επισυνάπτονται στο πρακτικό διαμεσολάβησης, επί ποινή ακυρότητας, το τοπογραφικό διάγραμμα γεωμετρικών μεταβολών και το αποδεικτικό ηλεκτρονικής υποβολής του στην ηλεκτρονική βάση του Φορέα, κατά τα οριζόμενα στην περ. ζ' της παρ. 3. Ως προς τα ζητήματα σχετικά με τη διαδικασία της Υποχρεωτικής Αρχικής Συνεδρίας Διαμεσολάβησης, το περιεχόμενο και την ισχύ του πρακτικού διαμεσολάβησης εφαρμόζονται αναλόγως τα οριζόμενα στις παρ. 2 και 3 του άρθρου 6, στο άρθρο 7 και στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 8 του Ν. 4640/2019, αντίστοιχα.

Τι προτείνεται

Στην παρ. 2 στ. δ' του άρθρου 6 του Ν. 2664/1998 προστίθενται δύο νέα τελευταία εδάφια ως εξής:

«Σε περίπτωση που μεταξύ των διαδίκων περιλαμβάνεται και το Δημόσιο, αυτό, κατά παρέκκλιση της διάταξης της παρ. 2 του άρθρου 6 του Ν. 4640/2019 και κάθε άλλης αντίθετης διάταξης, συμμετέχει στην υποχρεωτική αρχική συνεδρία διαμεσολάβησης και σε εκούσια διαμεσολάβηση, στις οποίες εκπροσωπείται από το κατά τόπο αρμόδιο δικαστικό γραφείο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ). Στο δικαστικό αυτό γραφείο παρέχεται πλήρης αρμοδιότητα να επιδιώξει την επίλυση της διαφοράς μέσω εκούσιας διαμεσολάβησης, να λάβει την ενδεδειγμένη κατά την κρίση του απόφαση και να υπογράψει το πρακτικό επίτευξης συμφωνίας».

Αιτιολογική σκέψη

Προτείνεται η τροποποίηση της παρ. 2 στ. δ' του άρθρου 6 του Ν. 2664/1998, διότι το ελληνικό Δημόσιο δεν εμφανίζεται στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης (ΥΑΣΔ), λόγω της ρύθμισης του άρθρου 6 παρ. 2 Ν.4640/2019, που το εξαιρεί από την Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης, με αποτέλεσμα τα μέρη να προσφεύγουν στα δικαστήρια για να επιλύσουν τις κτηματολογικές διαφορές τους, και όχι εξωδικαστικά στη διαμεσολάβηση, με συνέπεια τη χρονική και οικονομική τους επιβάρυνση. Για τον λόγο αυτόν, κρίνεται σκόπιμο να ορισθεί από το νόμο ότι το ελληνικό Δημόσιο θα εκπροσωπείται τόσο στην εκούσια διαμεσολάβηση όσο και στην Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία Διαμεσολάβησης από το κατά τόπο αρμόδιο Δικαστικό Γραφείο του ΝΣΚ. Η άνω πρόταση θεραπεύει παραλείψεις του νόμου και βοηθά στην ελάφρυνση των δικαστηρίων και στην ενίσχυση της διαμεσολάβησης, βοηθώντας τα μέρη να επιλύσουν σε λιγότερο χρόνο, με λιγότερο κόστος και λιγότερο πόνο τις υποθέσεις τους.

11.21 Προτεινόμενη τροποποίηση Ποινικού Κώδικα (Ν. 4619/2019): Παραβίαση δικαστικών αποφάσεων (άρθρο 169Α ΠΚ)

«1. Όποιος δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής απόφασης πολιτικού δικαστηρίου ή σε εισαγγελική διάταξη, που αφορούν τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων ή την απαγόρευση προσέγγισης και επικοινωνίας μεταξύ προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος δεν συμμορφώθηκε σε συμφωνία που επικυρώθηκε από συμβολαιογράφο κατά το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα και αφορά στην επικοινωνία των ανήλικων τέκνων.

«2. Με φυλάκιση έως τρία (3) έτη τιμωρείται ο κατηγορούμενος, ο οποίος παραβιάζει τους περιοριστικούς όρους σχετικά με την ελευθερία κίνησης και διαμονής που του έχουν επιβληθεί με δικαστική απόφαση ή με βούλευμα, μετά τη συμπλήρωση του εκάστοτε ανώτατου ορίου της διάρκειας της προσωρινής κράτησης.

«3. Όποιος εν γνώσει ματαιώνει την εκτέλεση της ποινής ή του μέτρου ασφαλείας που επιβλήθηκε σε άλλον τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή. Η πράξη μένει ατιμώρητη αν ο υπαίτιος την τέλεσε υπέρ κάποιου οικείου του».

Τι προτείνεται

Στην παρ. 1 του άρθρου 169Α ΠΚ, στο τελευταίο εδάφιο, προστίθενται μετά τις λέξεις «σε συμφωνία που» οι λέξεις «περιέχεται σε πρακτικό διαμεσολάβησης ή» ως εξής:

«1. Όποιος δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή ή διάταξη δικαστικής απόφασης πολιτικού δικαστηρίου ή σε εισαγγελική διάταξη, που αφορούν τη ρύθμιση της νομής ή της κατοχής, την άσκηση της γονικής μέριμνας, την επικοινωνία με το τέκνο και τη ρύθμιση της χρήσης της οικογενειακής στέγης και της κατανομής των κινητών μεταξύ συζύγων ή την απαγόρευση προσέγγισης και επικοινωνίας μεταξύ προσώπων, τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή. **Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος δεν**

συμμορφώθηκε σε συμφωνία που περιέχεται σε πρακτικό διαμεσολάβησης ή επικυρώθηκε από συμβολαιογράφο κατά το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα και αφορά στην επικοινωνία των ανήλικων τέκνων.

»2. Με φυλάκιση έως τρία (3) έτη τιμωρείται ο κατηγορούμενος, ο οποίος παραβιάζει τους περιοριστικούς όρους σχετικά με την ελευθερία κίνησης και διαμονής που του έχουν επιβληθεί με δικαστική απόφαση ή με βούλευμα, μετά τη συμπλήρωση του εκάστοτε ανώτατου ορίου της διάρκειας της προσωρινής κράτησης.

»3. Όποιος εν γνώσει ματαιώνει την εκτέλεση της ποινής ή του μέτρου ασφαλείας που επιβλήθηκε σε άλλον τιμωρείται με φυλάκιση έως τρία (3) έτη ή χρηματική ποινή. Η πράξη μένει ατιμώρητη αν ο υπαίτιος την τέλεσε υπέρ κάποιου οικείου του».

Αιτιολογική σκέψη

Προτείνεται η τροποποίηση του τελευταίου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 169Α του Ποινικού Κώδικα (Ν. 4619/2019), καθότι παραλείφθηκε στη ρύθμιση να προστεθεί και το πρακτικό Διαμεσολάβησης, δηλαδή ότι είναι ποινικό αδίκημα η παραβίαση της συμφωνίας για επικοινωνία γονέα-τέκνου, που περιλαμβάνεται σε πρακτικό Διαμεσολάβησης. Κρίνεται απαραίτητη η τροποποίηση, καθώς χωρίς την άνω τροποποίηση αποτρέπονται οι πολίτες να ρυθμίσουν την υπόθεσή τους με διαμεσολάβηση, μην έχοντας την ίδια προστασία που προβλέπεται και στο συμβολαιογραφικό συναινετικό διαζύγιο, αφού το πρακτικό διαμεσολάβησης στην ουσία δεν θα μπορεί να εκτελεστεί και θα οδηγούνται στα δικαστήρια ή κατά περίπτωση στα συμβολαιογραφεία. Η άνω πρόταση θεραπεύει παραλείψεις και άνισες μεταχειρίσεις διαδικασιών του νόμου και συμβάλει στην ενίσχυση της διαμεσολάβησης, βοηθώντας τα μέρη να επιλύσουν σε λιγότερο χρόνο και με λιγότερο κόστος τις υποθέσεις τους.

11.22 Επιπλέον προτάσεις ενίσχυσης και προώθησης του θεσμού της διαμεσολάβησης

- 1) Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής για τον θεσμό της Διαμεσολάβησης και των Εναλλακτικών Μορφών Επίλυσης Διαφορών (ADR) με έδρα την πρωτεύουσα της χώρας ή δημιουργία νέας Ειδικής Γραμματείας Διαμεσολάβησης και Εναλλακτικών Μεθόδων Επίλυσης Διαφορών στο υπουργείο Δικαιοσύνης.
- 2) Ενέργειες για σύνταξη Μελέτης και Πρότασης σχετικά με την τροποποίηση της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 2008 για τη διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Συνέργειες και με άλλες χώρες της ΕΕ.
- 3) Εκπόνηση Σχεδίου Δράσης (**Action Plan**) για την προώθηση της διαμεσολάβησης: ημερίδες, επιστημονικές εκδηλώσεις, δράσεις, σεμινάρια, με τη συμμετοχή δικαστών, δικηγόρων, δικηγορικών συλλόγων, δικαστικών υπαλλήλων, πολιτών, επιχειρήσεων, φορέων, επιμελητηρίων κτλ. υπό την αιγίδα των υπουργείων Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, των Εταίρων του ΟΠΕΜΕΔ κτλ.
- 4) Δράσεις για την προώθηση της τραπεζικής διαμεσολάβησης.
- 5) Εορτασμός της Εθνικής Ημέρας Διαμεσολάβησης.
- 6) Εκπόνηση Επικοινωνιακού Σχεδίου (**Media Plan**) με σκοπό την ενημέρωση πολιτών, επιχειρηματιών κτλ. μέσω τηλεόρασης, ραδιοφώνου και ηλεκτρονικών μέσων.
- 7) Καθιέρωση αυτόματης παραπομπής σε διαμεσολάβηση όλων των μικροδιαφορών έως 5 εκατ. ευρώ, από τα δικαστήρια, αλλά και άλλων υποθέσεων, ανεξαρτήτως ποσού, σταδιακά.
- 8) Παροχή φορολογικών κινήτρων στους νομικούς παραστάτες – Απαλλαγή από ΦΠΑ στη διαδικασία της διαμεσολάβησης.

- 9) Έκδοση επιπλέον γραμματίου προείσπραξης για τους νομικούς παραστάτες σε περίπτωση επίτευξης συμφωνίας.
- 10) Κάλυψη μέρους του κόστους της διαμεσολάβησης από το κράτος, στους συμμετέχοντες. Άλλως, να εκπίπτει η αμοιβή των νομικών παραστατών που λαμβάνουν μέρος σε διαμεσολάβηση από το φορολογητέο εισόδημα των εντολέων που εκπροσωπούν.
- 11) Ρήτρα διαμεσολάβησης στις συμβάσεις.
- 12) Επιμόρφωση νομικών παραστατών.
- 13) Επιμόρφωση δικαστών για τη διαμεσολάβηση (όλων των βαθμών στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών και με σεμινάρια στους παλιότερους εν ενεργεία δικαστές).
- 14) Ενδυνάμωση και υποβοήθηση του έργου της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης. Βελτίωση εκθέσεων πεπραγμένων. Στατιστικά Στοιχεία.
- 15) Συνεισφορά της διαμεσολάβησης στην επιτάχυνση της Δικαιοσύνης και αποσυμφόρησης των δικαστηρίων.
- 16) Κύριο μάθημα στις νομικές σχολές της χώρας η διαπραγμάτευση και η διαμεσολάβηση/ADR μέθοδοι.

11.23 Προτάσεις βασισμένες σε διεθνείς πρακτικές, και ιδίως στο μοντέλο της Ιταλίας

Τα μέρη να παρίστανται στην Υποχρεωτική Συνεδρία Διαμεσολάβησης και μόνο για πολύ συγκεκριμένους λόγους να δικαιολογείται η απουσία τους, ενώ ο τυχόν εκπρόσωπός τους θα πρέπει να προσέρχεται στην ΥΑΣΔ έχοντας **γνώση** της υπόθεσης και έχοντας εξουσία για συμβιβασμό (όχι απλώς να παρίσταται για τυπικούς λόγους, όπως γίνεται σήμερα). Άλλωστε, με βάση το ιταλικό μοντέλο, η συμμετοχή των μερών αυξήθηκε σημαντικά όταν αυξήθηκαν οι ποινές μη προσέλευσης.

- Η διαδικασία της ΥΑΣΔ να είναι ουσιαστική συνεδρία και πραγματική απόπειρα διαμεσολαβητικής προσπάθειας.
- Η αμοιβή του διαμεσολαβητή να μην επιβαρύνει φορολογικά τα μέρη. Με άλλα λόγια, η απαλλαγή να λειτουργεί σαν κίνητρο για τα μέρη.
- Όταν οι δικαστές θα διατάζουν διαμεσολάβηση (σήμερα, με βάση τη νομοθεσία μας, αυτό ισχύει μόνο για τις οικογενειακές διαφορές), αυτό να προσμετράται στην παραγωγικότητά τους και την αξιολόγησή τους.
- Εισαγωγή υποχρεωτικού προσταδίου και σε άλλα αντικείμενα: σε διαφορές συνιδιοκτησίας, διανομής ακινήτων, κληρονομικής διαδοχής, δικαιόχρησης, αστικών και εμπορικών μισθώσεων, αποζημίωσης για ιατρική αμέλεια, συκοφαντικής δυσφήμισης στον Τύπο ή στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Ιταλία και σε πολλές άλλες χώρες). Το παράδειγμα της Ιταλίας ως χώρα ηπειρωτικού Δικαίου, μετά την επταετή πιλοτική εφαρμογή (2010-2017) υποχρεωτικού σταδίου διαμεσολάβησης και σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του υπουργείου Δικαιοσύνης, είναι εντυπωσιακό. Η Ιταλία παρουσιάζει το μεγαλύτερο αριθμό διαμεσολαβήσεων ετησίως στην Ευρώπη και έναν από τους μεγαλύτερους διεθνώς, φτάνοντας τις 250 χιλ. και παρουσιάζοντας ταυτόχρονα μια μείωση 16% εισαγωγής νέων υποθέσεων στις διαφορές που έχουν υποχρεωτικό προστάδιο. Ταυτόχρονα αυξήθηκε και η προσφυγή σε εκούσια διαμεσολάβηση κατά 10%, ενώ οι διαμεσολαβήσεις που διενεργούνται κατόπιν δικαστικής εντολής έχουν ανέλθει στο 13,4% των συνολικών διαμεσολαβήσεων το 2017, ξεπερνώντας τις 20.835 υποθέσεις.

- Αύξηση των ωρών μετεκπαίδευσης σε τουλάχιστον 50 ώρες ή συμμετοχή σε σεμινάρια, συνέδρια, εργαστήρια κτλ., εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση με ηλεκτρονικά μέσα και υποχρεωτική παρακολούθηση κάποιων διαμεσολαβήσεων (η Γερμανία και η Αυστρία απαιτούν τουλάχιστον 120 ώρες εκπαίδευσης για τους υποψήφιους διαμεσολαβητές).
- Σε κάθε στάδιο της δίκης, ο δικαστής να διατάζει διαμεσολάβηση με δικαστική απόφαση (Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία).¹⁹⁶ Ο δικαστής μπορεί να διατάξει Υποχρεωτική Αρχική Συνεδρία με έναν διαμεσολαβητή σε διαφορές συνιδιοκτησίας, διανομής περιουσίας, σε διαφορές μεταξύ εταίρων, στις οικογενειακές διαφορές διαζυγίου, επιμέλειας, διατροφής, επικοινωνίας με τους παππούδες και γιαγιάδες, σε εργατικές διαφορές και σε πολλές άλλες (Βουλγαρία). Στη Γαλλία, ο δικαστής, που επιλαμβάνεται μιας διαφοράς, μπορεί, αφού λάβει τη συγκατάθεση των μερών, να ορίσει διαμεσολαβητή και να παραπέμψει τα μέρη σε διαμεσολάβηση.
- Σύσταση Κέντρων Διαμεσολάβησης, που χρηματοδοτούνται από το κράτος σε όλα τα πρωτοδικεία και περιφερειακά δικαστήρια.
- Υποχρεωτική εκπαίδευση των δικαστών στην Εθνική Σχολή Δικαστών (Ιταλία). Στο Βέλγιο, το βασικό πρόγραμμα εκπαίδευσης διαμεσολάβησης είναι υποχρεωτικό για όλους τους νέους δικαστές, ενώ παρέχεται και εξειδικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης για τους δικαστές που υπηρετούν στα Κέντρα Διαμεσολάβησης εντός των δικαστηρίων.
- Δημιουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας για επίλυση μικροδιαφορών (Ηνωμένο Βασίλειο).
- Δημιουργία βίντεο για την οικογενειακή διαμεσολάβηση (Ηνωμένο Βασίλειο). Ένα σύντομο βίντεο animation που εξηγεί πολύ απλά τα οφέλη του θεσμού, και θα μπορούσε να προβάλλεται στην τηλεόραση, τα σχολεία και τα μέσα μεταφοράς.
- Εισαγωγή υβριδικού μοντέλου επιβιοηθτικής και αξιολογικής διαμεσολάβησης (Τουρκία). Οι διαμεσολαβητές κατά το τελευταίο στάδιο των διαπραγματεύσεων μπορούν να προτείνουν λύση, υιοθετώντας ένα υβριδικό μοντέλο επιβιοηθτικής και αξιολογτικής διαμεσολάβησης.
- Κύρωση της Σύμβασης της Σιγκαπούρης για τη Διαμεσολάβηση της Επιτροπής Εμπορίου των Ηνωμένων Εθνών για την αναγνώριση

¹⁹⁶ Cominelli, L., & Jacqmin, A. (2020). Civil And Commercial Mediation In Italy: Lights And Shadows. *Revista Da EMERJ*, 22(1), p.p. 11–26.

και εκτέλεση των διεθνών συμφωνιών εμπορικής διαμεσολάβησης (Τουρκία). Καμία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει κυρώσει τη Σύμβαση έως τώρα.

- Εισαγωγή της διαμεσολάβησης συνομηλίκων στο Εθνικό Σχολικό Πρόγραμμα. Στη Φινλανδία, η διαμεσολάβηση συνομηλίκων εφαρμόζεται εδώ και δύο δεκαετίες με χρηματοδότηση αρχικά από το υπουργείο Παιδείας και στη συνέχεια από το υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και Υγείας. Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία (2022), εφαρμόζεται σε περισσότερα από 900 σχολεία (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), έχουν εκπαιδευτεί 10 χιλ. μαθητές, 50 χιλ. εκπαιδευτικοί, ενώ ετησίως λαμβάνουν χώρα πάνω από 10 χιλ. διαμεσολαβήσεις, όπου συμμετέχουν 25 χιλ. μαθητές. Τα αποτελέσματα στη μείωση των περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, όπως και βελτίωσης του σχολικού κλίματος είναι ενθαρρυντικά.

11.24 Συμπεράσματα

1) Στο θετικό Δίκαιο προσήκει η δημιουργία μιας τάξεως για τους πολλούς. Όπου αυτό δεν αρμόζει, τα μέρη προσαρμόζονται με συμφωνία. Εδώ επεμβαίνει η διαμεσολάβηση, ως πορεία προς τη συμφιλίωση. Το δίκαιο, όμως, το απονεμόμενο επί τη βάσει του θεσπισμένου νόμου και η διαμεσολάβηση δεν αντιπαρατίθενται. Ο νέος θεσμός αποβαίνει τελικώς αναγκαίος. Ενσωματώνεται, προσαρμόζεται ως λύση εναλλακτική, διαφορετική από τους υπάρχοντες τρόπους επίλυσης διαφορών, γίνεται φυσική επιλογή σε σχέση με το δικαστικό σύστημα εφαρμογής του κειμένου δικαίου.

Στη σημερινή κρίση του νομικού συστήματος, αλλά και λόγω ενός μεταβαλλόμενου, συνεχώς και ραγδαίως, κοινωνικού γίνεσθαι, η διαμεσολάβηση, εν σχέσει προς την εφαρμογή του νόμου, απαντά με τον τρόπο της συναίνεσης, που εκκινεί από τη θέση της διαφορετικότητας και του τρόπου αντίληψης των εμπλεκομένων στην έριδα. Η λύση ανθρώπινων διενέξεων με την παρέμβαση ενός τρίτου γεφυροποιού ή η ανεύρεση από τους ίδιους του τι πραγματικά τους χωρίζει ή τους συνδέει με τον άλλον ανυψώνει το πολιτιστικό επίπεδο του ανθρώπου. Να θυμηθούμε εδώ εκ νέου τα λόγια του Λάμπρου Κοτσιρή: «Ο πολίτης θέλει να λύσει τη διένεξή του σε λίγο χρόνο, με μικρό κόστος και το κυριότερο, με λιγότερο πόνο».

2) Για λογικούς, πρακτικούς λόγους, κρίνεται ότι κάθε υπόθεση πρέπει να διέλθει από τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, όχι απαραίτητως κατά τρόπο υποχρεωτικό. Η επίλυση της διαφοράς γίνεται χωρίς κανένα κίνδυνο. Εάν το θέμα δεν διευθετηθεί, τίποτα δεν έχει καθεί και συχνά έχει αποκτηθεί πολύ καλύτερη κατανόηση των κινήτρων του αντιδίκου. Η διαμεσολάβηση μπορεί να επιδιωχθεί εν αναμονή της ημερομηνίας δίκης ή διαιτησίας, ενώ το κόστος της είναι μέτριο σε σύγκριση με το επιβαρυντικό κόστος της δίκης ή της διαιτησίας.

3) Για να υπάρξει, όμως, ώθηση προς την επιλογή της, δεν πρέπει να βιώνεται ως άγχος και βάρος για τα μέρη και τους δικηγόρους με τη θέσπιση επανειλημμένων κυρώσεων ως προς το παραδεκτό της συζήτησης της αγωγής (προσκόμιση εγγράφου ενημέρωσης, πρακτικού διενέργειας της ΥΑΣΔ). Εάν θεσπίζονται τόσες περιπτώσεις απαραδέκτου, πώς αναμένεται να καταστεί ελκυστική η διαμεσολάβηση;

4) Η επιτυχής λειτουργία του θεσμού, εκτός του ότι απαιτεί άρτια υποδομή και θετική αντιμετώπιση εκ μέρους του νομικού κόσμου (δικαστών-δικηγόρων), φαίνεται να προσκρούει στην ελληνική νοοτροπία, και ειδικώς στη δυσπιστία σε νέους θεσμούς και στη δυσκολία αποδοχής τους εν γένει. Επίσης, το φιλόδοξο του χαρακτήρα του Έλληνα αποτελεί σημαντικό παράγοντα. Συνεπώς, μια εκτεταμένη χρήση της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, υπό τις σημερινές περιστάσεις, δεν φαίνεται να κερδίζει έδαφος. Η ευρύτερη απήχηση και αποδοχή του θεσμού απαιτεί σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας και αντιμετώπισης των πραγμάτων, τόσο εκ μέρους των νομικών παραστατών, όσο και εκ μέρους του πολίτη, προκειμένου η φιλοδικία να αντικατασταθεί με τη διάθεση φιλικής διευθέτησης των διαφορών. Προς τον σκοπό αυτόν, τα σημαντικά πλεονεκτήματα του θεσμού της διαμεσολάβησης πρέπει με συνεχή ενημέρωση να γίνουν ευρέως γνωστά στους πολίτες, προκειμένου αυτοί να αντιληφθούν τις δυνατότητες που παρέχει ο εν λόγω θεσμός, κατανοώντας εν τέλει ότι αποτελεί τρόπο επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών ισοδύναμο και πολλάκις πλέον συμφέροντα εκείνου της δικαστικής διαμάχης.

5) Τον σπουδαιότερο παράγοντα για τη λειτουργία του θεσμού της διαμεσολάβησης αποτελεί ο ειδικευμένος σε αυτήν επιστήμων. Προκειμένου να επιτευχθεί και ο απλούστερος συμβιβασμός, είναι απαραίτητη η άριστη αλληλεπίδραση μεταξύ του διαμεσολαβητή και των μερών. Οι τελευταίοι σπανίως θα έχουν την προδιάθεση συνεργασίας. Επομένως, η ευθύνη της διαδικασίας βαρύνει τον διαμεσολαβητή, ο οποίος για να δημιουργήσει υποτυπώδεις δεσμούς εμπιστοσύνης απαραίτητους για την εξέλιξή της, πρέπει πρώτα να ψυχογραφήσει τα μέρη. Σε συνδυασμό με τη συνεχή και εποικοδομητική αλληλεπίδραση, ο διαμεσολαβητής θα είναι σε θέση να γνωρίζει τις ιδεολογίες του καθενός, τις πραγματικές απόψεις και τις αντιλήψεις περί δικαίου. Αφ' ης στιγμής διαμορφώσει μια πολυδιάστατη εικόνα της κατάστασης, έχει την υποχρέωση να συμβουλευτεί τους αντιδίκους και να δημιουργήσει κατάλληλες συνθήκες διαλόγου. Τελικώς, ο διαμεσολαβητής πρέπει να έχει την υπομονή, αλλά και τις ικανότητες να αναδεικνύει κοινά σημεία και να μεταδίδει στους αντιδίκους την αισιοδοξία για τη λύση. Ο ρόλος του είναι πολυσύνθετος, εφόσον απαιτεί τη συνύπαρξη πολλών ποιοτικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων. Καθίσταται σαφές πως ο αριθμός των προσώπων, τα οποία έχουν τις προοπτικές να εξελιχθούν σε επαγγελματίες διαμεσολαβητές, είναι περιορισμένος. Ωστόσο, εξίσου σημαντικό ρόλο με αυτόν του διαμεσολαβητή έχουν και οι δευτερογενείς παράγοντες.

6) Κατά τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης είναι αναγκαία η άμεση αλληλεπίδραση. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, δεν επαρκούν οι ικανότητες του διαμεσολαβητή. Το νοητό τρίγωνο που σχηματίζεται μεταξύ των τριών βασικών παραγόντων, πρέπει να είναι απολύτως λειτουργικό. Η στάση και γενικώς η συμπεριφορά των μερών δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί, αλλά δεν μπορεί και να παραβλεφθεί.

7) Ο θεσμός της διαμεσολάβησης δύναται να αποσυμφορήσει το δικαστικό σύστημα και να συμβάλει ουσιαστικώς στο έργο του. Είναι μια διαδικασία αποφυγής της αντιδικίας, αφού αποφεύγεται η δικαστική διαμάχη και η δημιουργία οξύτητας στις σχέσεις των αντιδίκων μερών, η οποία συχνά διατηρείται και στο μέλλον, ακόμη και μετά τη **διά** της δικαστικής απόφασης επίλυση της διαφοράς, ενώ συχνά η κυρίως δίκη γεννά και άλλες παράπλευρες διαφορές και δίκες. Επιπλέον, λειτουργεί συμφιλιωτικώς, εφόσον, εάν καταλήξει σε συμφωνία, επιτυγχάνεται σύμμετρη και φιλική ικανοποίηση των συμφερόντων των μερών, τα οποία μπορούν να συνεχίσουν την επιχειρηματική ή άλλη συνεργασία τους, προς όφελος των ιδίων και του ευρύτερου επαγγελματικού ή κοινωνικού τους χώρου. Κατά τη διεξαγωγή της διασφαλίζεται το απόρρητο και έτσι τα μέρη δύναται να αποφύγουν τη δημοσιότητα, η οποία υποχρεωτικώς επιβάλλεται κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τις συνεδριάσεις κατά την ενώπιον του δικαστηρίου διαδικασία και την οποία συχνά τα μέρη επιθυμούν να αποφύγουν, είτε προς προστασία της φήμης και της αξιοπιστίας της επιχείρησής τους, είτε προς διαφύλαξη των προσωπικών τους δεδομένων. Αποτελεί εμπιστευτική διαδικασία, εφόσον οι αναφορές του ενός μέρους στον μεσολαβητή δεν κοινοποιούνται στο άλλο μέρος, ούτε οι γενόμενες παραδοχές χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικό στοιχείο στο δικαστήριο.

8) Εξάλλου, για να λειτουργήσει επιτυχώς ο θεσμός της δικαστικής μεσολάβησης απαιτείται άρτια υποδομή, δικαστές εκπαιδευμένοι προς τούτο, δικαστικοί υπάλληλοι με την κατάλληλη εξειδίκευση, αλλά και προθυμία των συνηγόρων να συμπράξουν σε αυτήν τη διαφορετική διαδικασία. Επιπλέον, τα ανωτέρω σημαντικά πλεονεκτήματα αυτής της μεσολάβησης πρέπει να γίνουν γνωστά στους πολίτες, με συνεχή ενημέρωση, ώστε να κατανοήσουν ότι αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο επίλυσης των ιδιωτικών διαφορών, αποτελεσματικότερο εκείνου της δικαστικής οδού. Και ότι πρόκειται ταυτοχρόνως για έναν θεσμό που μπορούν να εμπιστευθούν, καθ' όσον λειτουργεί υπό την καθοδήγηση του μεσολαβητή-δικαστή, ο οποίος δύναται να διαθέτει την εξειδίκευση και την εμπειρία, καθώς και τα εχέγγυα της αμεροληψίας και της αντικειμενικότητας.

9) Σημαντικός παράγων για την αποτελεσματικότητα της διαμεσολάβησης είναι ο δικηγόρος. Ο ρόλος του δικηγόρου είναι θεσμικός, κοινωνικώς αναγκαίος, νομικώς κατοχυρωμένος και ιστορικώς δικαιωμένος, αποτελεί δε ευδιάκριτο ορόσημο μεταξύ της βαρβαρότητας και του πολιτισμού. Οι δικηγόροι μπορούν να πουν με ειλικρίνεια στα μέρη τι έκαναν λάθος ή τι θα κάνουν καλύτερα την επόμενη φορά. Μπορούν να ξεκινήσουν άτυπες συζητήσεις, που προσανατολίζονται στην επίλυση του προβλήματος, και να λειτουργήσουν ως σύμβουλοι για θεσμικά προβλήματα. Η διαμεσολάβηση προσφέρει ένα νέο πεδίο επαγγελματικής λειτουργίας για τους δικηγόρους. Τους παρακινεί προς δημιουργία νέων σχέσεων. Τους παρέχει τη δυνατότητα προσφοράς έργου επ' ωφελεία των πολιτών και της κοινωνίας.

Οι δικηγόροι πρέπει να παραμερίσουν τις τυχόν επιφυλάξεις τους και να κατανοήσουν ότι η εμμονή σε έναν τρόπο επαγγελματικής άσκησης του λειτουργημάτων τους, που υπερφορτώνει τα πινάκια των δικαστηρίων και οδηγεί σε μεγάλη καθυστέρηση των δικών, δεν ωφελεί ούτε την απονομή της Δικαιοσύνης, ούτε τους ίδιους, λαμβανομένου μάλιστα υπ' όψιν ότι δεν χάνουν δικηγορική ύλη, εφόσον τα μέρη, κατά τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης, παρίστανται με πληρεξούσιο δικηγόρο. Επιπλέον εισπράττουν πολύ ταχύτερα την αμοιβή τους, εάν η διαμεσολάβηση αποβεί επιτυχής. Πρέπει, όμως, αυτοί να απαλλαγούν από το νομικό τους βάρος, τη νομική τους σκευή. Έτσι, δύνανται να συνεισφέρουν τα μέγιστα στην επίλυση της διαφοράς πριν αυτή οδηγηθεί στο δικαστήριο και περαιτέρω να συμβάλουν στην προώθηση της εφαρμογής των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών, με ενδιαφέρον και με θετική διάθεση.

10) Οι δικαστές πρέπει να αντιμετωπίσουν τους θεσμούς της διαμεσολάβησης ή της δικαστικής μεσολάβησης όχι ως ανταγωνιστικούς, αλλά ως θεσμούς, με τους οποίους επιτυγχάνεται ταχύτερη επίλυση των διαφορών με τρόπο ειρηνικό και πλέον ενδεδειγμένο για τα συμφέροντα των μερών, και στον οποίο δύνανται οι ίδιοι να συμβάλλουν με την εμπειρία και τις γνώσεις τους, καθώς και με τα εκέγγυα της αμεροληψίας τους. Επιπλέον, πρέπει να συνεκτιμήσουν το γεγονός ότι η επιτυχής εφαρμογή των εν λόγω θεσμών θα συνεισφέρει στην αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, η οποία θα οδηγήσει σε ελάφρυνση τούτων από τον υψηλό αριθμό των υποθέσεων που τα κατακλύζουν και τους επιφέρουν μεγάλο φόρτο εργασίας, και ταυτόχρονα μειώνουν την απόδοσή τους και την ποιότητα στην απονομή της Δικαιοσύνης.

11) Η σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας της ελληνικής κοινωνίας με αφετηρία τη δικαστική μεσολάβηση θα επηρεάσει θετικώς, αφενός, την ευρύτερη λειτουργία του θεσμού και υπό την εξώδικη μορφή του, αφετέρου, την ταχύτερη παροχή έννομης προστασίας σε όσες διαφορές άγονται ενώπιον των δικαστηρίων.

12) Συμπερασματικώς, η διαμεσολάβηση δύναται να θεωρηθεί ως λύση αξιόπιστη και αποτελεσματική, μόνο όταν διασφαλίζονται εγγυήσεις, όσον αφορά στην κατάρτιση του διαμεσολαβητή και την ποιότητα του παρεχόμενου έργου, χωρίς να τίθενται προσκόμματα στην ευελιξία της. Για να είναι επιτυχής η διαμεσολάβηση, πρέπει να συνυπάρχουν δύο στοιχεία, και δη η βούληση των μερών να προσέλθουν σε διαμεσολάβηση και η ικανότητα του εκπαιδευμένου διαμεσολαβητή.

13) Προκειμένου να αποφεύγονται οι υφιστάμενες δυσλειτουργίες, οι οποίες δυσχεραίνουν στην πράξη τη διεξαγωγή της διαμεσολάβησης και προέρχονται εκ των πράξεων και παραλείψεων, κυρίως πλημμελούς εκπλήρωσης υποχρεώσεων εκ μέρους των εμπλεκόμενων στον θεσμό της

διαμεσολάβησης (λ.χ. εγγραφή στο Μητρώο ως διαπιστευμένου διαμεσολαβητή και διαδοχική άρνηση αποδοχής του σχετικού διορισμού τούτου από την Κεντρική Επιτροπή Διαμεσολάβησης, στις περιπτώσεις υποχρεωτικής διαμεσολάβησης, συστηματική άρνηση του ιδίου διαμεσολαβητή να δηλώσει αν αποδέχεται ή όχι τον διορισμό του, κατ' επανάληψη αποποίηση του διορισμού υπό του διορισθέντος, κυρίως λόγω επιλογής υποθέσεων ή λόγω επαγγελματικής αδιαφορίας, εντεύθεν καθυστέρηση της όλης διαδικασίας), απαιτείται νομοθετική παρέμβαση, διά της οποίας θα ρυθμίζεται η διαγραφομένη στο άρθρο 7 παρ. 1 και 2 του Ν. 4640/2019 διαδικασία, μετ' απάλειψη των αναφερομένων τυπικοτήτων και θα προβλέπονται κυρώσεις κατά των παρατύπων και αντιεπαγγελματικώς ενεργούντων διαμεσολαβητών. Περαιτέρω, κρίνεται ότι επιβάλλεται η κατάρτιση Κώδικα Δεοντολογίας Διαμεσολαβητών, για την εξειδίκευση των προσωπικών και λειτουργικών εγγυήσεων τούτων.

14) Στη φύση της διαμεσολάβησης έγκειται η αυτοπροαίρετη προσφυγή σε αυτήν και εν όψει των προοπτικών καλής συνεργασίας των μερών, αυτά αρκούνται στην προοπτική της εκούσιας συμμόρφωσης προς τους συμφωνηθέντες δι' αυτής όρους. Η Πολιτεία θεσπίζει τη διαμεσολάβηση προς εκπλήρωση συγκεκριμένου ειδικού σκοπού και υποβάλλει αυτή σε συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο. Επομένως, πρέπει να εξασφαλίζει ότι τα μέρη έγγραφης συμφωνίας, που προκύπτει από επιτυχή διαμεσολάβηση, δύνανται να ζητούν την εκτέλεση του περιεχομένου της συμφωνίας. Υπό τις υφιστάμενες ρυθμίσεις του Ν. 4640/2019, η διαμεσολάβηση στερείται αποτελεσματικότητας (εκτελεστότητας) ικανής να διασφαλίσει πλήρη έννομη προστασία τού δικαιούχου επί τη βάση των συμφωνηθέντων, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του υποχρέου, κυρίως στα ζητήματα που ανακύπτουν εκ της εκτελεστότητας του πρακτικού διαμεσολάβησης κατ' άρθρο 8 παρ. 3 και 4 του Ν. 4640/2019. Κρίνεται ότι, προκειμένου να αποκτήσει την επιθυμητή δυναμική ο θεσμός της διαμεσολάβησης ως εξωδικαστικός τρόπος επίλυσης διαφορών, επιβάλλεται η ισοδύναμη αντιμετώπιση του πρακτικού επιτυχούς διαμεσολάβησης, ως προς τα δικονομικά αποτελέσματα (εκτελεστός τίτλος του άρθρου 904 παρ. 2 περ. δ' αντί περ. ζ' ΚΠολΔ), ώστε να εξομοιωθεί η δι' αυτής επελθούσα συμφωνία προς τα τοιαύτα της τήρησης του τύπου του συμβολαιογραφικού εγγράφου, όταν ο τελευταίος απαιτείται να τηρηθεί κατά τις διατάξεις του ουσιαστικού Δικαίου για την έγκυρη κατάρτιση της δικαιοπραξίας (κυρίως σε περιπτώσεις εμπραγμάτων και κτηματολογικών διαφορών). Συνεπώς, απαιτείται νομοθετική ρύθμιση διά της τροποποίησης-συμπλήρωσης των ως άνω σχετικών διατάξεων, ώστε το πρακτικό διαμεσολάβησης να καλύπτει και τον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου, όπου αυτός απαιτείται κατά περίπτωση, συμφώνως προς το ουσιαστικό Δίκαιο.

15) Η δικαστική λειτουργία, ως διακριτική εξουσία του κράτους, και ο κεντρικός ρόλος αυτής στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης ουδόλως

αμφισβητείται ούτε τίθεται σε κίνδυνο από την ύπαρξη του θεσμού της διαμεσολάβησης. Οι αναφορές περί καθιέρωσης ιδιωτικής Δικαιοσύνης στερούνται σοβαρότητας. Η διαμεσολάβηση αποτελεί ρωγμή στη νομοκρατική αντίληψη και στον τρόπο επίλυσης των διαφορών, ο οποίος προϋποθέτει την αναγνώριση και την ικανοποίηση δικαιωμάτων. Με τη διαμεσολάβηση δεν επιδιώκεται η αφαίρεση υποθέσεων επί ζητημάτων μεγάλης σημασίας, όπως εκείνα που αφορούν στα δικαιώματα πολιτών, την προστασία του περιβάλλοντος κτλ. Εάν η υπόθεση είναι βαρύνουσας σημασίας ή συντρέχουν λόγοι διάπλασης του Δικαίου ή διασφάλισης της ενότητας της νομολογίας, απαιτείται η εισαγωγή των υποθέσεων στα αρμόδια δικαστήρια, η ανάθεση στον φυσικό δικαστή και η έκδοση δικαστικής απόφασης. Επίσης, ουδόλως δι' αυτής αμφισβητείται ο εξέχων, ο σπουδαιότατος ρόλος της θεσπισμένης κρατικής λειτουργίας για την απονομή του δικαίου υπό των δικαστηρίων, ούτε παραγνωρίζονται η ασφάλεια και η πρόοδος του Δικαίου.

16) Παρά ταύτα, η διαμεσολάβηση δεν είναι και δεν πρέπει να θεωρείται ως δευτερεύουσα λύση σε σχέση με τη δικαστική διαδικασία για τους νομικούς και ουσιαστικούς λόγους που προαναφέρθηκαν. Το τελικώς ζητούμενο είναι η κοινωνική ειρήνευση. Η διαμεσολάβηση δεν αποτελεί μια μορφή απονομής Δικαιοσύνης. Εκπηγάξει από τον πρωταρχικό πυρήνα της Δικαιοσύνης. Ο τρόπος που αντιμετωπίζει τη διένεξη, τη διαφορά, αποτελεί, πέραν από οποιονδήποτε άλλο χαρακτηρισμό, εκδήλωση πολιτισμού.

Η ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Μάρτιος 2025

Παράρτημα:

Ποιοτική έρευνα για τη
διαμεσολάβηση στην
Ελλάδα

Ιωάννα Αναστασοπούλου

Δικηγόρος, Γεν. Γραμματέας Συνδέσμου Ανωνύμων
Εταιρειών και Επιχειρηματικότητας

Δέσποινα Λασκαρίδου

Δικηγόρος, Εκτελεστική Γραμματέας ΟΠΕΜΕΔ

Η σύνταξη του κειμένου έγινε με ευθύνη των συντακτριών και αντλεί θέσεις, προτάσεις και επιχειρήματα από τις συνεντεύξεις των συμμετεχόντων, ως εξής: οκτώ δικαστών, δύο από κάθε βαθμό δικαιοδοσίας, τεσσάρων διαμεσολαβητών, τεσσάρων δικηγόρων, τεσσάρων επιχειρηματιών και τεσσάρων απλών πολιτών. Επιχειρήθηκε η όσο το δυνατόν αντικειμενική παρουσίαση των θέσεων, που διατυπώνονται από τους συνεντευξιαζόμενους, αλλά θα πρέπει να σημειωθεί ότι το τελικό κείμενο φέρει την υπογραφή των συντακτριών και είναι αποτέλεσμα της δικής τους κρίσης.

Κοινή πεποίθηση είναι ότι η διαμεσολάβηση αποτελεί λύση πολιτισμού, επιτρέπει την επιτάχυνση της απονομής της Δικαιοσύνης με την αποσυμφόρση των δικαστηρίων, αλλά υπάρχει σημαντική ανάγκη γενικευμένης προώθησης και χρήσης του θεσμού για ουσιαστικά αποτελέσματα.

Δικαστές

Διαμεσολάβηση και απονομή της Δικαιοσύνης

Οι ερωτηθέντες δικαστές αντιμετωπίζουν θετικά τη διαμεσολάβηση και αναγνωρίζουν ότι συμπληρώνει το σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης χωρίς να θίγει το δικαίωμα στον φυσικό δικαστή. Υποστηρίχθηκε, όμως, και η άποψη ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των δικαστών εκφράζεται εχθρικά προς τις ADR.

Κατά την άποψη των περισσότερων, ο Ν. 4640/2019, καθώς και οι σχετικές εκδηλώσεις γνωριμίας με τη Διαμεσολάβηση έχουν καταστήσει τον θεσμό γενικότερα γνωστό με αποτέλεσμα να αποτελεί ένα ισότιμο σύστημα με τη δίκη για όσες διαφορές επιδέχονται επίλυση με διαμεσολάβηση, δεδομένου ότι το πρακτικό διαμεσολάβησης ισοδυναμεί με δικαστική απόφαση.

Πρακτικά, όμως, η εξάπλωση της χρήσης του θεσμού δεν είναι ορατή, διότι το ποσοστό των υποθέσεων, που επιλύονται με διαμεσολάβηση, είναι ακόμα μικρό και για αυτόν τον λόγο έχουν τη γνώμη ότι πρέπει να αξιοποιηθεί περισσότερο.

Πλεονεκτήματα της διαμεσολάβησης

Οι ερωτηθέντες δικαστές συμφωνούν ότι η διαμεσολάβηση είναι μια ταχεία, χαμηλού κόστους διαδικασία μέσω της οποίας επιτυγχάνεται αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, συμβάλλοντας έτσι στην επιτάχυνση απονομής Δικαιοσύνης και στην εξοικονόμηση ανθρώπινων και οικονομικών πόρων.

Η διαμεσολάβηση προάγει τον νομικό πολιτισμό, βοηθά δηλαδή στη σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας της ελληνικής κοινωνίας και στη διατήρηση συνεργατικών σχέσεων.

Διαμεσολάβηση και υπαγόμενες σε αυτή διαφορές

Προτείνεται η επέκταση της εφαρμογής της διαμεσολάβησης σε όλες τις αστικού Δικαίου διαφορές, σε υποθέσεις με εταιρείες κοινής ωφελείας, σε υποθέσεις, όπως οι αυτοκινητιστικές, ασφαλιστικές, εργατικές, διαφορές

δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, σήματα, μικροδιαφορές, απαιτήσεις ασθενών κατά ιατρών, ιατρική ευθύνη, διαφορές από χρηματιστηριακές συμβάσεις, διαφορές από αμοιβές. Επίσης, προτείνεται να γίνει προώθηση της εισαγωγής ρήτρας διαμεσολάβησης στις συμβάσεις.

Προτείνεται η διαμεσολάβηση κατά περίπτωση, όπως με βάση την αξία του αντικειμένου της διαφοράς, να προηγείται της δικανικής κρίσης. Αντίστοιχα, διαφορές μέχρι ένα ανώτατο όριο αξίας, που θα οριστεί αρμοδίως, θα μπορούσαν να επιλυθούν μόνο με διαμεσολάβηση, χωρίς την επέμβαση δικαστή, πάντοτε σε συνδυασμό με τις συνταγματικές απαιτήσεις του δικαιώματος ακρόασης, του φυσικού δικαστή, της ισότητας έναντι του νόμου, της δίκαιης δίκης, του κράτους δικαίου κτλ.

Προτείνεται, επίσης, η εισαγωγή θεσμών φιλικής επίλυσης διαφορών, που ισχύουν ήδη και εφαρμόζονται εκτός Ελλάδος. Αναλυτικότερα:

Στην εξώδικη επίλυση διαφορών, διάφορες χώρες, όπως η Αυστραλία (ιδίως στο οικογενειακό Δίκαιο), η Γαλλία, ο Καναδάς και η Κίνα έχουν εντάξει, μέσα από διαδικτυακές εφαρμογές επίλυσης διαφορών, την τεχνητή νοημοσύνη. Τα συστήματα αυτά είναι προαιρετικά, έχουν αναπτυχθεί από ιδιωτικές εταιρίες και στην πράξη χρησιμοποιούν τεχνικές θεωρίας παιγνίων για να εντοπίσουν τις βέλτιστες λύσεις, που θα ικανοποιούσαν στον μέγιστο δυνατό βαθμό και τα δύο μέρη ή προσφέρουν επιλογές αυτόματης σύνταξης εγγράφων κτλ. Ο λόγος για την ταχεία ανάπτυξή τους έγκειται κυρίως στο χαμηλό κόστος για τους χρήστες τους –σημαντικό ιδίως σε μικροδιαφορές–, στην ταχύτητά τους και στη δυνατότητα εξ αποστάσεως διενέργειας της επίλυσης – σημαντικό σε περιπτώσεις διαδικτυακών συναλλαγών.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο προτάθηκε από το Συμβούλιο Πολιτικής Δικαιοσύνης η σύσταση ενός Διαδικτυακού Δικαστηρίου για αστικές διαφορές αξίας κάτω των 25 χιλ. στερλίνων, το οποίο θα λειτουργούσε με ένα κλιμακωτό σύστημα (αξιολόγηση προβλημάτων σε προσωπικό επίπεδο-προσπάθεια ηλεκτρονικής διαμεσολάβησης-διαδικτυακή εκδίκαση της διαφοράς).

Στην Ευρώπη, σημαντικές αποφάσεις στη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης έλαβε η Εσθονία το 2017, όταν ανακοίνωσε ότι σχεδιάστηκε και θα εφαρμοζόταν μοντέλο τεχνητής νοημοσύνης για την επίλυση διαφορών για αξιώσεις κάτω των 7 χιλ. ευρώ, με σκοπό την ταχεία και αποτελεσματική απονομή της Δικαιοσύνης. Η απόφαση επιδέχεται έφεση, όπου στο στάδιο αυτό κριθεί από τον φυσικό δικαστή.

Κατά το σύστημα αυτό της χρήσης της τεχνητής νοημοσύνης, θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί η επίλυση των διαφορών μέχρι ένα ποσό της αξίας της διαφοράς, να επιλύεται αποκλειστικά εξωδικαστικά, μέσω της διαμεσολάβησης.

Η διαδικασία της αποκαταστατικής Δικαιοσύνης (restorative justice) σε ποινικές υποθέσεις, θεσμός που εφαρμόζεται σε ΗΠΑ, ΗΒ, Ιταλία, Βρυξέλλες –ποινική διαμεσολάβηση στην ποινική δίκη, όχι στον εισαγγελέα, π.χ. μια υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας, φθοράς, σχολικού εκφοβισμού, όπως στη Νέα Ορλεάνη στις γειτονικές διαφορές– θα μπορούσε να εισαχθεί/υπαχθεί στον ποινικό διαμεσολαβητή και όχι στον εισαγγελέα.

Παραπομπή σε διαμεσολάβηση από τον δικαστή

Θετικά εκφράστηκαν οι ερωτηθέντες δικαστές για τη δικαστική παραπομπή σε διαμεσολάβηση, διότι ο δικαστής, έχοντας ενώπιόν του μια ιδιωτική διαφορά, μπορεί να κρίνει εάν προσφέρεται για επίλυση με διαμεσολάβηση.

Και ο πρόεδρος υπηρεσίας θα μπορούσε πριν εισαγάγει την υπόθεση σε δίκη να την παραπέμψει σε διαμεσολάβηση, εφόσον ανήκει σε συγκεκριμένη κατηγορία υποθέσεων, που θα έχει νομοθετικά καθορισθεί.

Συγκεκριμένα, προτείνεται ως ενδεικνυόμενη η διαμεσολάβηση για όλες τις οικογενειακές υποθέσεις, υποθέσεις εμπραγμάτου, κληρονομικού Δικαίου και εμπορικές υποθέσεις (λ.χ. εταιρικές, σήματα, αθέμιτος ανταγωνισμός κτλ.), τραπεζικές υποθέσεις και ίσως τις ανακοπές (κατόπιν μελέτης), διότι υπάρχει ισχυρό και αδύναμο μέρος.

Ο δικαστής θα μπορεί να ορίζει διαμεσολαβητή, και μάλιστα διαπιστευμένο κατ' αντικείμενο, από τον κατάλογο του υπουργείου Δικαιοσύνης.

Προτείνεται, επίσης, η σύσταση επιτροπής από ειδικούς όλων των εμπλεκόμενων φορέων, ώστε, κατόπιν ανταλλαγής απόψεων και ώριμης σκέψης, να αναδειχθεί η βέλτιστη πρακτική για την προκειμένη περίπτωση, μελετώντας και αντίστοιχες νομοθεσίες άλλων χωρών με δικαιοκτικό σύστημα αντίστοιχο της Ελλάδας.

Σε κάθε περίπτωση, ο δικαστής μπορεί, όπου διακρίνει ότι υπάρχει έδαφος συμβιβαστικής επίλυσης της διαφοράς μεταξύ των διαδίκων, να προωθήσει τη διαμεσολάβηση μέσα στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του. Κανείς από τους ερωτηθέντες δεν έχει τέτοια εμπειρία.

Δικαστική μεσολάβηση και εκπαίδευση του δικαστή-μεσολαβητή

Η δικαστική μεσολάβηση δεν έχει σημειώσει επιτυχία μέχρι τώρα.

Για την επιτυχία του θεσμού απαιτείται να μελετηθεί το ωράριο (χρόνος), ο τόπος (αίθουσες), η λοιπή υποδομή, ο αριθμός δικαστών, καθώς και η σωστά σχεδιασμένη παροχή εκπαίδευσης (ενδεχόμενα και πιστοποίησης) των δικαστών μέσω της Εθνικής Σχολής Δικαστών. Ο δικαστής-μεσολαβητής

ενδεχόμενα να είναι θέση αποκλειστικής απασχόλησης, ώστε να επικεντρω-
νεται στις υποθέσεις που θα υπαχθούν σε δικαστική μεσολάβηση.

Κατ' άλλη άποψη, έναντι της δικαστικής μεσολάβησης προτιμητέα η εκτός
δικαστηρίων διαμεσολάβηση. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, ο δικαστής
ενδιαφέρεται πρωτίστως να δικάσει την υπόθεση και να γράψει χωρίς
καθυστέρηση μια καλή και δομημένη απόφαση.

Αξιολόγηση των δικαστών με κριτήριο τη χωρίς δικαστική απόφα- ση επίλυση της διαφοράς

Αναπτύχθηκαν διαφορετικές απόψεις. Κατά μία άποψη, η αξιολόγηση του
δικαστή δεν μπορεί να γίνεται με βάση τον αριθμό των υποθέσεων που έχει
«κλείσει» χωρίς να εκδώσει απόφαση. Όμως, είναι σημαντικό για στατιστικούς
και μόνο λόγους να υπάρχουν στατιστικά στοιχεία των υποθέσεων για τις
οποίες δεν εκδίδεται απόφαση δικαστηρίου, με τις εξής υποπεριπτώσεις:
α) υποθέσεις, κατά είδος, οι οποίες παραπέμφθηκαν για επίλυση και β)
υποθέσεις που επιλύθηκαν με τη χρήση εναλλακτικών μεθόδων.

Κατά μία άλλη άποψη, να χρησιμοποιείται ως ένα από τα κριτήρια της
αξιολόγησης, και αυτό για να μην αποτελέσει κίνητρο για τους δικαστές
να μη δικάζουν. Σε κάθε περίπτωση, δεν θα πρέπει να αξιολογείται αρνη-
τικά ο δικαστής, επειδή δεν έκλεισε η υπόθεση την οποία παρέπεμψε σε
διαμεσολάβηση.

Προκλήσεις-προτάσεις για την επέκταση της χρήσης του θεσμού

- Να θεσπιστούν οικονομικά και δικονομικά κίνητρα στους παραστάτες
δικηγόρους.
- Να προβλέπονται αυξημένα δικαστικά έξοδα σε περίπτωση εκδίκασης
υπόθεσης, η οποία εκ προοιμίου δεν έχει πιθανότητες ευδοκίμησης.
Με αυτήν τη σκέψη προτείνεται, για παράδειγμα, η συμπλήρωση της
διάταξης του άρθρου 214Γ του ΚΠολΔ ως ακολούθως: «σε περίπτωση
μη προσφυγής σε διαμεσολάβηση [...] και ήττας [...] συνέπεια αυξημένα
δικαστικά έξοδα».
- Διδασκαλία του μαθήματος της διαμεσολάβησης και της διαπραγ-
μάτευσης στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών, στις νομικές
σχολές, στα σχολεία κτλ.
- Επιμόρφωση εν ενεργεία δικαστών (σε όλες τις βαθμίδες) και δικα-
στικών γραμματέων για τον θεσμό, και κυρίως για τα διαδικαστικά
ζητήματα της διαμεσολάβησης, των δικηγόρων, νέων και παλαιών,
ώστε να εμπεδωθεί ο θεσμός και να αναγνωρίσουν τα οφέλη του. Να

αποτελέσει εξεταζόμενο μάθημα στις εξετάσεις για τη λήψη της άδειας άσκησης του επαγγέλματος του δικηγόρου.

- Προώθηση και προβολή του θεσμού της διαμεσολάβησης με διαφημιστικά spots μέσω των ΜΜΕ, στο πλαίσιο διασποράς της γνώσης και εμπέδωσης του θεσμού και των ωφελειών του.

Διαμεσολαβητές

Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα διαμεσολάβησης

Όλοι οι διαμεσολαβητές συναινούν ότι τα πλεονεκτήματα της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, όπως έχει διαπιστωθεί και σε άλλες δικαιοδοσίες, στις οποίες εφαρμόζεται, είναι η ταχύτητα στην επίλυση της διαφοράς, η αποφυγή επιβάρυνσης των δικαστηρίων, αλλά και των διαδίκων από την ψυχοφθόρο παρουσία τους στα δικαστήρια, η ενεργός συμμετοχή των μερών και η ρύθμιση της διαφοράς στα «μέτρα» τους, το χαμηλό κόστος και η άμεση καταβολή της αμοιβής στους παριστάμενους δικηγόρους.

Ως προς τα μειονεκτήματα της διαμεσολάβησης, διαπιστώνεται καχυποψία και διστακτικότητα των δικηγόρων τόσο λόγω της πιθανής απώλειας οικονομικών εσόδων, όσο και λόγω της πιθανής υπονόμησης από τον διαμεσολαβητή της επαγγελματικής σχέσης του με τον πελάτη, αλλά και κακόπιστη χρήση του θεσμού με στόχο την αποκάλυψη κρίσιμων πληροφοριών και αποδεικτικών στοιχείων για τη δίκη που θα ακολουθήσει.

Υποστηρίζεται ότι η διαμεσολάβηση δεν έχει εγγενείς αδυναμίες, αλλά ότι τα μειονεκτήματα που διαπιστώνονται, οφείλονται στην ανεπάρκεια εκπαίδευσης, ενημέρωσης και κατάρτισης του κοινού και των δικηγόρων, και στην ευρεία διάδοση της άποψης ότι δήθεν δεν μπορεί να προσφέρει τις επιθυμητές λύσεις.

Παράλληλα, παρατηρείται άρνηση των πλευρών να παρευρεθούν στη διαδικασία είτε γιατί θεωρούν ότι δεν θα επωφεληθούν από αυτή, είτε από αδιαφορία, είτε επειδή δεν επιθυμούν να συναντηθούν και να συνδιαλλαγούν με την άλλη πλευρά, όπως συμβαίνει κυρίως στις οικογενειακές διαφορές. Για τη ρύθμιση του ζητήματος αυτού, διατυπώνεται η πρόταση να προβλέπεται ευρύτερα η παροχή εξουσιοδότησης με συγκεκριμένες οδηγίες χειρισμού της υπόθεσης.

Ειδικά λόγω της εμπειρίας από την ΥΑΣΔ, η διαμεσολάβηση συχνά αντιμετωπίζεται ως μια τυπική άνευ ουσίας προδικασία, που δημιουργεί προβλήματα και αφορμή για απαράδεκτο της συζήτησης. Με άλλα λόγια, υπερτονίζονται

τα δικονομικά στοιχεία της διαμεσολάβησης και τείνουν να αγνοούνται τα άλλα χαρακτηριστικά της ως μιας ευέλικτης και άτυπης διαδικασίας.

Σε κάθε περίπτωση, υπάρχει ομοφωνία ότι τα αποτελέσματα της διαμεσολάβησης είναι πολύ ικανοποιητικά όταν τα εμπλεκόμενα μέρη έχουν τη διάθεση να επιλύσουν τη διαφορά τους συναινετικά. Βέβαια, σε αυτό βοηθά η ικανότητα του διαμεσολαβητή να αναδείξει τα συμφέροντα των δύο πλευρών, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη τους και χτίζοντας γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ τους, αλλά και η πολύ καλή προετοιμασία τους με πολλές κατ' ιδίαν συναντήσεις με τα μέρη και εις βάθος κατανόηση της υπόθεσης.

Η ιστοσελίδα/πλατφόρμα του υπουργείου Δικαιοσύνης

Γενικά, η πλατφόρμα του υπουργείου Δικαιοσύνης είναι χρήσιμη και λειτουργική, αν και διατυπώθηκε και η άποψη ότι είναι δύσχρηστη και δυσνόητη. Χρήσιμες οι ερωταπαντήσεις, αλλά δεν ακολουθούνται πάντοτε από τα δικαστήρια.

Για τη βελτίωση της ιστοσελίδας προτείνεται η προσθήκη ενός ευρετηρίου, η βελτίωση της κατηγοριοποίησης με λέξεις-κλειδιά, η δημιουργία και άλλων προτύπων (templates), η ενεργός επικοινωνία της Γραμματείας της Κεντρικής Επιτροπής Διαμεσολάβησης και η ακριβέστερη και πλήρης έκθεση πεπραγμένων, καθώς και η τακτική παρακολούθηση της λειτουργικότητας της πλατφόρμας, διότι κάποιες φορές παρουσιάζει προβλήματα.

Η Γραμματεία της ΚΕΔ θα πρέπει να στελεχωθεί με μόνιμο προσωπικό που να γνωρίζει καλά τα ζητήματα της διαμεσολάβησης, όπως οι προθεσμίες, και να υπάρχει πρόβλεψη για αναπλήρωση του απόντος προσωπικού, με τουλάχιστον δύο άτομα στη Γραμματεία. Προτείνεται, επίσης, η δημιουργία ενός νέου τμήματος στο υπουργείο Δικαιοσύνης, που θα ασχολείται με τις υποθέσεις ΥΑΣΔ και άλλα σχετικά θέματα, ώστε οι πολίτες και οι διαμεσολαβητές να λαμβάνουν άμεσα τεκμηριωμένες πληροφορίες.

Παρεχόμενη εκπαίδευση και επιμόρφωση των διαμεσολαβητών

Σχετικά με την ποιότητα και την ποσότητα των υφιστάμενων εκπαιδεύσεων, πλειοψηφεί η άποψη ότι είναι καλές και επαρκείς, αν και υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος που τις συνοδεύει. Δεδομένου, μάλιστα, ότι δεν υπάρχει δυνατότητα βιοπορισμού από τη διαμεσολάβηση, είναι πολύ σημαντικό το υπουργείο Δικαιοσύνης να στηρίξει τους ενδιαφερομένους με επιδοτήσεις και δωρεάν προγράμματα.

Προτείνεται η συνεχής εκπαίδευση να γίνει υποχρεωτική ανά διετία έως τετραετία, με συνεχή παρακολούθηση, για την ουσιαστική ολοκλήρωσή της.

Υποστηρίζεται ότι πρέπει να βελτιωθούν οι εξετάσεις για την πιστοποίηση. Προς το παρόν, δεν σχετίζονται με την ουσία της διαμεσολάβησης, αλλά επικεντρώνονται σε δικονομικά ζητήματα που σύμφωνα με τον νόμο επιλύονται από τους νομικούς παραστάτες και όχι από τους διαμεσολαβητές.

Προτείνεται η δημιουργία forum ανατροφοδότησης μεταξύ διαμεσολαβητών (peer to peer) για την ανταλλαγή εμπειριών.

Προτείνεται, τέλος, η περαιτέρω εξειδίκευση των διαμεσολαβητών ανάλογα με την κατηγορία των υποθέσεων, καθώς και η εφαρμογή κριτηρίων, όπως η ηλικία (45+ ετών) και η επαγγελματική εμπειρία (πάνω από 20 έτη).

Τεχνολογία και διαμεσολάβηση

Κατά μία άποψη, οι ΥΑΣΔ που πραγματοποιούνται μέσω πλατφορμών είναι εξαιρετικά χρήσιμες και προτιμυτέες, καθώς εξοικονομούν χρόνο και κόστος για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και μάλιστα, για εκείνα που βρίσκονται σε δυσπρόσιτες ή απομακρυσμένες περιοχές, όπως τα νησιά. Όμως, για την επιτυχή επίλυση μέσω διαμεσολάβησης των διαφορών, και μάλιστα των οικογενειακών, η διαδικασία πρέπει να διεξάγεται διά ζώσης, καθώς μόνο έτσι επιτυγχάνονται θετικά αποτελέσματα.

Οι διαμεσολαβητές θα πρέπει να εξοικειωθούν με τη χρήση των πλατφορμών, τόσο για τη διεξαγωγή διαμεσολαβήσεων ODR (Online Dispute Resolution) και ΥΑΣΔ, όσο και για την εκπαίδευσή τους και μάλιστα μέσω πλατφόρμας, που θα δημιουργήσει το υπουργείο Δικαιοσύνης.

Πολίτες και διαμεσολάβηση

Σημαντικό εμπόδιο για την επιτυχία της ΥΑΣΔ αποτελεί η μη συμμετοχή των ενδιαφερομένων στη διαδικασία και η ανάθεση του χειρισμού της διαφοράς στους νομικούς παραστάτες, οι οποίοι ενεργούν βάσει των προσωπικών τους απόψεων, χωρίς να λαμβάνουν πάντα υπ' όψιν τις πραγματικές ανάγκες των ενδιαφερομένων.

Επιπλέον, οι δικηγόροι συχνά είναι αρνητικοί προς τον θεσμό της διαμεσολάβησης, δεδομένου ότι θεωρούν ότι δεν έχουν επαρκή κίνητρα για την ενεργό προώθηση του θεσμού. Αυτή η θεώρηση εντείνεται από την εισαγωγή της ΥΑΣΔ στη δίκη ως απλού τυπικού σταδίου.

Δεδομένου ότι το κοινό επηρεάζεται από τις απόψεις των δικηγόρων σχετικά, ο ρόλος του δικηγόρου στην ευρύτερη χρήση της διαμεσολάβησης είναι κομβικός.

Κατά συνέπεια, αναγκαία εμφανίζεται η ενίσχυση της επιμόρφωσης και ενημέρωσης των δικηγόρων αλλά και των δικαστών. Θα πρέπει εδώ να εξεταστεί η σκοπιμότητα υποχρεωτικής παραπομπής ορισμένων κατηγοριών υποθέσεων σε διαμεσολάβηση (και όχι μόνο ΥΑΣΔ) είτε μέσω δικαστικής παραπομπής είτε διά νόμου.

Παράλληλα, απαραίτητη αξιολογείται η ενημέρωση του κοινού για τη διαμεσολάβηση, η διαμόρφωση «κουλτούρας» για τη φιλική επίλυση των διαφορών και η παροχή σχετικών κινήτρων ή προστίμων, δεδομένου ότι όσοι δεν έχουν συμμετάσχει σε ΥΑΣΔ δεν έχουν καμία γνώση για τη διαμεσολάβηση, ενώ υπάρχει και η λανθασμένη εντύπωση ότι η ΥΑΣΔ αφορά μόνο δάνεια σε τράπεζες.

Η διαμεσολάβηση θα πρέπει να προβληθεί μέσα από στοχευμένη ενημερωτική καμπάνια στην τηλεόραση και τα κοινωνικά δίκτυα, με συνεχή ροή πληροφόρησης που θα απευθύνεται τόσο σε πολίτες όσο και σε επιχειρήσεις, όπως συμβαίνει με άλλα σημαντικά κοινωνικά ζητήματα. Θα πρέπει να εξεταστεί η δημιουργία μιας τηλεοπτικής εκπομπής, που θα ενημερώνει το κοινό για τη διαμεσολάβηση με έναν διαφορετικό και διασκεδαστικό τρόπο, αλλά και η ενημέρωση των μελών συλλογικών επαγγελματικών φορέων.

Υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο

Ο Ν. 4640/2019 αποτελεί χωρίς αμφιβολία σταθμό στην εισαγωγή και προώθηση της διαμεσολάβησης στη χώρα μας και, κατά γενική ομολογία, είναι επιτυχημένη ρύθμιση. Όμως, φαίνεται να έχει φτάσει στα όριά της η χρήση της ΥΑΣΔ για τη διάδοση του θεσμού, δεδομένου ότι πλέον έχει επιτευχθεί ένα σημαντικό επίπεδο συμμετοχής σε ΥΑΣΔ. Αν συνεχίσει ως έχει, δηλαδή υποχρεωτική ΥΑΣΔ στην πλειοψηφία των υποθέσεων, τα αποτελέσματα θα γυρίσουν αρνητικά για την ΥΑΣΔ αλλά και για τη διαμεσολάβηση γενικότερα.

Προτείνεται η προσθήκη συγκεκριμένων κατηγοριών υποθέσεων, που μπορούν να επιλυθούν με διαμεσολάβηση, όπως οι διαφορές αποζημίωσης ασθενών κατά ιατρών, οι διαφορές από την προσβολή εμπορικών σημάτων, διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, βιομηχανικών σχεδίων ή υποδειγμάτων, οι διαφορές από χρηματιστηριακές συμβάσεις και οι εργασιακές διαφορές.

Παραπομπή σε διαμεσολάβηση από δικαστή

Δεν υπάρχει ομοφωνία στο ζήτημα αυτό. Ορισμένοι από τους ερωτηθέντες υποστηρίζουν ότι θα ήταν χρήσιμη η υποχρεωτική παραπομπή από δικαστή, και θα βοηθούσε στην ταχύτερη επίλυση των διαφορών και την αποσυμφόρηση των πινακίων, λόγω του ειδικού βάρους του δικαστή και τον σεβασμό των πολιτών στο πρόσωπό του.

Η παραπομπή θα πρέπει να γίνεται μόνο στο αρχικό στάδιο της δίκης, ώστε να μην εκληφθεί ως αρνησιδικία, και με συγκεκριμένο χρονικό περιθώριο (π.χ. τρεις μήνες ή 100 ημέρες), εντός του οποίου τα μέρη πρέπει να προσπαθήσουν να επιλύσουν τη διαφορά τους. Η παραπομπή θα γίνεται από εισηγητή δικαστή ή δικαστή προσδιορισμού, που θα εξετάζει τις υποθέσεις, ώστε να προσφέρονται προς επίλυση με διαμεσολάβηση, και θα προτείνει τη διαμεσολάβηση αν κρίνει ότι είναι εφικτή.

Στην περίπτωση της χώρας μας, το δικαστικό σύστημα πρέπει να προσεγγίσει προσεκτικά οποιαδήποτε κίνηση προς αυτήν την κατεύθυνση, καθώς ο μεγάλος φόρτος εργασίας των δικαστών ενδέχεται να οδηγήσει σε επιφανειακή εξέταση των υποθέσεων, χωρίς ουσιαστική διερεύνηση των ζητημάτων.

Δικηγόροι

Εμπειρία διαμεσολάβησης

Οι δικηγόροι έχουν μικρή εμπειρία από τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, σχεδόν αποκλειστικά μέσω της ΥΑΣΔ. Ακριβώς λόγω της γνωριμίας των δικηγόρων της διαμεσολάβησης μέσω της ΥΑΣΔ, υπάρχει η πεποίθηση ότι αυτή συνιστά μόνο προπαρασκευαστικό δικονομικό στάδιο, το οποίο δεν έχει αποδειχθεί ακόμα αποτελεσματικό για την επίλυση διαφορών.

Υποστηρίχθηκε ότι θα ήταν χρήσιμο να επιλεγούν υποθέσεις με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, για τις οποίες θα είναι υποχρεωτική η ΥΑΣΔ. Η ΥΑΣΔ, όπως λειτουργεί μέχρι τώρα, ουσιαστικά δυσφημεί τη διαμεσολάβηση.

Διαμεσολάβηση και δικηγορία

Αν και δεν είναι πολλοί, υπάρχουν δικηγόροι, που εξαντλούν όλα τα μέσα εξωδικαστικής επίλυσης της διαφοράς, πριν καταφύγουν στα δικαστήρια.

Όμως, η ελλιπής ενημέρωση και επιμόρφωση των δικηγόρων για τη διαμεσολάβηση λειτουργεί αποθαρρυντικά στην προώθηση αυτής της μεθόδου. Πολλοί δικηγόροι τη θεωρούν επιβραδυντικό παράγοντα, καθώς καθυστερεί από τις προθεσμίες των δικαστηρίων. Επιπλέον, το χαμηλό κόστος της διαμεσολάβησης συνεπάγεται μικρότερα έσοδα για τους δικηγόρους, γεγονός που επίσης μειώνει την προθυμία τους να προτείνουν αυτή τη μέθοδο στους πελάτες τους.

Η δικομανία, που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία, και οι υποθέσεις που απαιτούν δικαστική επίλυση, όπως οι οικογενειακές με κακοποιοτικές συμπεριφορές, αποτελούν παράγοντες που αποτρέπουν τη χρήση της διαμεσολάβησης.

Ίσως θα ήταν χρήσιμο να προστατευθεί ακόμη περισσότερο το απόρρητο της διαδικασίας της διαμεσολάβησης, προκειμένου να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των μερών προς αυτήν.

Υπάρχει η αντίληψη ότι τα ζητήματα ανισορροπίας δυνάμεων μεταξύ των μερών επιλύονται αποτελεσματικότερα ενώπιον του δικαστή και όχι ενώπιον του διαμεσολαβητή.

Κατά τα λοιπά, συνεχίζει να εμπεριέχει η διαδικασία της διαμεσολάβησης σημαντικό οικονομικό αντικίνητρο για τους δικηγόρους ακόμη και για τις οικογενειακές υποθέσεις, στις οποίες θεωρείται, ειδικά όταν υπάρχει έντονη αντιδικία, ότι είναι προτιμητέα η δικαστική οδός.

Αν και φαίνεται η διαμεσολάβηση να είναι χρήσιμη για τον δικηγόρο, δεδομένου ότι το πρακτικό διαμεσολάβησης έχει ισχύ δικαστικής απόφασης, εν τούτοις δεν έχει γίνει κατανοητό στην πράξη.

Θα πρέπει να προωθηθεί η θετική πλευρά της διαμεσολάβησης για τους δικηγόρους, που ασχολούνται με εμπορικές διαφορές, καθώς επιτρέπει τη διατήρηση των επαγγελματικών σχέσεων και τη διαχείριση των διαφορών με τρόπο που εξυπηρετεί και τις δύο πλευρές. Προτείνεται η ενίσχυση της κουλτούρας της διαμεσολάβησης, τόσο για τους δικηγόρους όσο και για τους πολίτες.

Υποχρεωτική παραπομπή σε διαμεσολάβηση από δικαστή

Για το θέμα της παραπομπής από δικαστή υποθέσεων σε διαμεσολάβηση, οι απόψεις δίστανται.

Η υποχρεωτική παραπομπή σε διαμεσολάβηση από δικαστές θα προσφέρει στους ίδιους σημαντική ανακούφιση, επιτρέποντάς τους να ασχοληθούν με πολύπλοκες υποθέσεις για τις οποίες η δικανική κρίση είναι απαραίτητη. Όταν ο δικαστής διαβλέπει ότι υπάρχει πεδίο συμβιβαστικής επίλυσης, θα ήταν ωφέλιμο να υποχρεούται να εκδίδει απόφαση υποχρεωτικής παραπομπής σε διαμεσολάβηση, διότι πέραν της επίλυσης της διαφοράς, με αυτό τον τρόπο διασώζεται και η προσωπική σχέση των μερών και αποφεύγονται ποινικά και άλλα δικαστήρια. Θα βοηθούσε να εισαχθούν ποινές σε περίπτωση αποτυχίας της διαμεσολάβησης λόγω κακοπιστίας ή υπαιτιότητας ενός από τα εμπλεκόμενα μέρη.

Στα αρνητικά της υποχρεωτικής παραπομπής επισημάνθηκε ο κίνδυνος να εμφανίζεται ως αρνησιδικία και να θέτει εν αμφιβόλω την αμεροληψία του δικαστή.

Σε κάθε περίπτωση καλύτερα να γίνεται χρήση στο αρχικό στάδιο της διαδικασίας.

Αντίθετα, υποστηρίχθηκε ότι η πρωτοβουλία για τη διαμεσολάβηση θα πρέπει να ανήκει πάντα στα μέρη. Η υποχρεωτική παραπομπή θα μπορούσε

να έχει μόνο τα οφέλη της ενημέρωσης των διαδίκων για έναν θεσμό που διαφορετικά δεν θα γνώριζαν, και τονίστηκε η ανάγκη ενίσχυσης της ΥΑΣΔ, ώστε να μην παραμείνει απλώς μια τυπική διαδικασία.

Όσον αφορά τη δικαστική μεσολάβηση, μόνον ένας εκ των συνομιλητών τη θεωρεί χρήσιμη ως στάδιο προδικασίας, στη διάρκεια του οποίου δικαστής θα μελετούσε σε βάθος την υπόθεση, σε απευθείας επικοινωνία με τα μέρη. Έτσι, ενισχύεται η αξιοπιστία και το κύρος της διαδικασίας και τα μέρη ενδέχεται να την εμπιστεύονται περισσότερο.

Εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση

Σε γενικές γραμμές, εμφανίζονται δύο τύποι διαμεσολαβητών: εκείνοι που προσεγγίζουν τη διαδικασία τυπικά, ολοκληρώνοντάς τη γρήγορα χωρίς ουσιαστική κατανόηση, και εκείνοι που σέβονται τη διαδικασία και τη διεκπεραιώνουν με σοβαρότητα.

Εκφράζονται ελλείψεις σχετικά με την κατάρτιση των διαμεσολαβητών. Αναγκαία εμφανίζεται η διοργάνωση ημερίδων/ ειδικών σεμιναρίων, η δημιουργία εγχειριδίων και η πραγματοποίηση προσομοιώσεων διαμεσολάβησης. Η εκπαίδευση πρέπει να είναι διαδραστική και το περιεχόμενο να προσαρμόζεται στις ανάγκες των εκάστοτε υποθέσεων.

Σχετικά με την εισαγωγή της διαμεσολάβησης στο πρόγραμμα των νομικών σχολών δεν υπάρχει ομοφωνία. Ήδη το τρέχον πρόγραμμα σπουδών είναι πολύ φορτωμένο για τους φοιτητές. Ορισμένα νομικά αντικείμενα είναι εξαιρετικά εξειδικευμένα για φοιτητές που δεν έχουν ακόμη επιλέξει την ειδικότητά τους, και οι νομικές έννοιες είναι πολλές για την τετραετή διάρκεια των σπουδών. Για τον λόγο αυτόν, τα μαθήματα διαμεσολάβησης και διαπραγματεύσεων θα μπορούσαν να εισαχθούν είτε ως πρόσθετη επιλογή μαθήματος είτε ως μεταπτυχιακή εκπαίδευση. Επιπλέον, θα πρέπει να ενισχυθεί η διεξαγωγή εικονικών διαμεσολαβήσεων/διαπραγματεύσεων, παρόμοιων με τις εικονικές δίκες, όπου οι φοιτητές θα συμμετέχουν σε προσομοιώσεις διαμεσολάβησης, ανταλλάσσοντας προτάσεις και ασκώντας πίεση, προκειμένου να κατανοήσουν την πρακτική εφαρμογή της διαδικασίας.

Τέλος, προτείνεται να δοθεί έμφαση στη διδασκαλία των μαθημάτων με γνώμονα την αντιδικία, όχι μόνο από την οπτική του δικαστή έτσι ώστε οι φοιτητές να κατανοούν τις διαφορετικές προσεγγίσεις και τις συγκρούσεις που προκύπτουν είτε στην κλασική αντιδικία είτε στη διαμεσολάβηση.

Διαμεσολάβηση και ψηφιακές πλατφόρμες

Η διεξαγωγή διαμεσολαβήσεων μέσω ψηφιακών πλατφορμών δεν είναι ενδεδειγμένη πρακτική. Οι ψηφιακές πλατφόρμες μπορούν να είναι χρήσιμες στη διαμεσολάβηση μόνο για απλούστερες υποθέσεις, π.χ. καταναλωτικές διαφορές.

Ο διαμεσολαβητής καλείται να αντιμετωπίσει την πρόκληση του τεχνολογικού αναλφαριθμητισμού των μεγαλύτερων ηλικιών. Καλό θα είναι να επισημανθεί η ανάγκη εκπαίδευσης στη χρήση ψηφιακών εργαλείων για όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, αλλά κυρίως για τους διαμεσολαβητές που τη χρησιμοποιούν.

Κίνητρα για υιοθέτηση της διαμεσολάβησης

Σχετικά με την αποδοχή της διαμεσολάβησης από τους δικηγόρους, προτείνεται η εισαγωγή μιας συνολικής αμοιβής που να είναι αντίστοιχη με αυτή που προκύπτει από την ολοκλήρωση ενός κύκλου δικαστικών διαδικασιών, όπως και μίας επιπλέον αμοιβής, σε περίπτωση επιτυχούς ολοκλήρωσης της διαμεσολάβησης (success fee). Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η διαμεσολάβηση ευνοεί την ταχεία είσπραξη της αμοιβής των δικηγόρων.

Ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

Καλύτερη ρύθμιση στον νόμο των δικονομικών ζητημάτων. Ειδικότερα, η έλλειψη σαφήνειας στον νόμο σχετικά με τις προθεσμίες δημιουργεί προβλήματα. Για παράδειγμα, δεν είναι ξεκάθαρο από ποια ημέρα ξεκινά η μέτρηση της προθεσμίας, από την ημέρα της γνωστοποίησης ή από την επόμενη; Επίσης, αν η ημέρα της γνωστοποίησης δεν είναι η ίδια για τα δύο μέρη, ποια είναι η διαδικασία; Απαραίτητη, ακόμα, κρίνεται η ενημέρωση των γραμματειών των δικαστηρίων και η εκπαίδευση των δικηγόρων μέσω της ΚΕΔ.

Επιχειρηματίες

Προσωπική εμπειρία – Γνωριμία με τη διαμεσολάβηση

Δεν υπάρχει τέτοια εμπειρία είτε γιατί η επιχείρηση δεν έχει σημαντικές υποθέσεις είτε γιατί ανατίθενται συνολικά σε νομικό σύμβουλο χωρίς προσωπική ενασχόληση του επιχειρηματία. Θα ήταν χρήσιμη η ενημέρωση των επιχειρηματιών από επαγγελματικούς φορείς για τα οφέλη.

Διαμεσολάβηση ή δικαστική οδός για την επίλυση επιχειρηματικών διαφορών

Η διαμεσολάβηση έχει αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα και οφέλη για τον επιχειρηματία, όπως το χαμηλό κόστος και τη δυνατότητα που παρέχει διατήρησης καλών σχέσεων. Δεν είναι, ωστόσο, κατάλληλη για την επίλυση κάθε είδους διαφορών και μάλιστα, όταν πρόκειται μόνο για χρηματικές οφειλές. Θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στη διαχείριση των πληροφοριών, ώστε να μην γίνει κακόπιστη χρήση.

Επιβαρυντικό στοιχείο για τη Δικαιοσύνη είναι η μακροχρόνια διάρκεια της δίκης, καθώς και η ελλιπής γνώση των δικαστών των επιχειρηματικών ζητημάτων.

Επισημαίνονται δύο κύριες αδυναμίες της διαμεσολάβησης: η ανεπαρκής κατάρτιση των διαμεσολαβητών και η αρνητική στάση ορισμένων αντιδίκων και δικηγόρων, οι οποίοι δεν έχουν αντιληφθεί τη χρησιμότητά της και την αντιμετώπιζουν ως μια τυπική διαδικασία.

Υποστηρίζεται ότι η ελληνική επιχειρηματική κοινωνία και το δικαστικό σύστημα έχουν συνηθίσει την αργοπορία στην απονομή Δικαιοσύνης, την οποία και εκμεταλλεύεται η «κακή επιχειρηματικότητα», γεγονός που ενδέχεται να δυσχεράνει την αρχική εφαρμογή της διαμεσολάβησης. Θα ήταν χρήσιμη η αναπροσαρμογή του κόστους της Δικαιοσύνης, με αύξηση των εξόδων για την πλευρά που χάνει τη δίκη, καθώς η καθυστέρηση στην απονομή Δικαιοσύνης ευνοεί τους «κακούς» επιχειρηματίες, που δεν τηρούν τις υποχρεώσεις τους.

Ο επιχειρηματίας θα πειθόταν να κάνει χρήση της διαμεσολάβησης αν την επέβαλλε το δικαστήριο.

Προσόντα του διαμεσολαβητή

Οι επιχειρηματίες θεωρούν σημαντικό προσόν του διαμεσολαβητή την αμεροληψία, καθώς και την εξειδίκευση και την εμπειρία, ανάλογα με τη φύση της υπόθεσης. Κατά την άποψή τους, η επιτροπή εξετάσεων θα πρέπει να περιλαμβάνει και επιχειρηματίες, ώστε να καλύπτονται και τα πρακτικά επιχειρηματικά ζητήματα.

Πολίτες

Εμπειρία – Γνωριμία με τη διαμεσολάβηση

Γενικά οι πολίτες έχουν ακούσει για τη διαμεσολάβηση, χωρίς όμως να έχουν εμπειρία της διαδικασίας.

Αν και δεν υπάρχει ιδιαίτερη εμπειρία, οι ερωτηθέντες αναγνωρίζουν τα θετικά της διαμεσολάβησης, όπως είναι η ταχύτητα επίλυσης των διαφορών, το χαμηλό κόστος και η εμπιστευτικότητα της διαδικασίας, η διατήρηση ή αποκατάσταση των καλών σχέσεων, ειδικά σε οικογενειακές υποθέσεις, η δυνατότητα έκδοσης εκτελεστού τίτλου, η αποφόρτιση των δικαστηρίων, η ευχάριστη «φύση» της διαμεσολάβησης, η αμεροληψία και ουδετερότητα του διαμεσολαβητή, καθώς και η ελευθερία που παρέχει στα μέρη για την επιλογή της λύσης της διαφοράς τους. Κρίνεται σημαντική η διάκριση ανάμεσα σε υποθέσεις που είναι κατάλληλες για διαμεσολάβηση, και σε εκείνες που δεν είναι, με ειδική αναφορά στις οικογενειακές υποθέσεις.

Η διαμεσολάβηση, σε αντίθεση με τη δίκη, χαρακτηρίζεται ως ειρηνευτική και ανθρώπινη διαδικασία που μειώνει την ψυχολογική καταπόνηση των εμπλεκομένων.

Προκλήσεις και προτάσεις

Οι προκλήσεις, που αντιμετωπίζει η διαμεσολάβηση, επικεντρώνονται κυρίως στην αντίσταση των δικηγόρων, στην έλλειψη ενημέρωσης του κοινού, στην απρόσμενη τριβή μεταξύ των μερών κατά τη διάρκεια της διαμεσολάβησης – η οποία μπορεί να ανατρέψει την πρόοδο – και στην απροθυμία των μερών να αναλάβουν προσωπική ευθύνη για την επίλυση των διαφορών τους, προτιμώντας να μεταθέτουν την ευθύνη σε δικαστή.

Για να ξεπεραστούν αυτές οι προκλήσεις, προτάθηκε η ενίσχυση της εκπαίδευσης των δικηγόρων και του κοινού σχετικά με τα οφέλη της διαμεσολάβησης, η ενθάρρυνση της συμμετοχής των μερών στη διαδικασία, η παραπομπή από τους δικαστές υποθέσεων επιδεκτικών διαμεσολάβησης, η παροχή οικονομικών και φορολογικών κινήτρων στους δικηγόρους, η εκπαίδευση των δικαστών στη διαμεσολάβηση, η πλήρης στελέχωση της

Γραμματείας, η ενημέρωση του προσωπικού, η ηλεκτρονική τήρηση των αρχείων και η επιβολή κυρώσεων στην περίπτωση που υπόθεση επιδεκτική διαμεσολάβησης καταλήξει στα δικαστήρια.

Για του διαμεσολαβητές προτείνεται ο καθορισμός συγκεκριμένων ηλικιακών και επαγγελματικών κριτηρίων, καθώς και η συμπερίληψη τεστ προσωπικότητας και ψυχομετρικών εξετάσεων στη διαδικασία αξιολόγησής τους.

Προσβασιμότητα του κοινού στην πληροφόρηση για τη διαμεσολάβηση

Προς το παρόν δεν υπάρχει επαρκής πληροφόρηση, και αυτή που υπάρχει περιορίζεται σε νομικούς κύκλους ή άτομα που δραστηριοποιούνται στον σχετικό τομέα. Για τη βελτίωση της προσβασιμότητας και της πληροφόρησης, προτείνεται η αξιοποίηση κοινωνικών δικτύων και εφημερίδων, καθώς και η διοργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων, που θα ενημερώνουν το ευρύτερο κοινό. Τέλος, προτείνεται η δημιουργία εξειδικευμένου γραφείου ενημέρωσης για τη διαμεσολάβηση.

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ